PETRI BELLOJI JURISCONSULTI, ... VARIORUM JURIS CIVILIS LIBRI QUATUOR

Pierre : de Belloy, Giovanni Battista Coccini

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
9 G
21

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

13-8. A. 13

31.2.30.
31
B
39

Digitized by Google

Digitized by Google

PETRI BELLOJI JURISCONSULTI, ET IN SENESARCHIA THOLOSANA REGII CONSILIARII quondam meritiſſimi

VARIORUM JURIS CIVILIS

LIBRI QVATVOR.

Nunc primum in Germania ex Bibliotheca DOMINICI ARUMÆI JCti editi.

JENÆ

Typis & ſumptibus JOHANNIS BEITHMANNI.

ANNO cIↃ IↃ c xix.

BIBL. SEC. COLL. ROM. SOC. IESV

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Illuſtriſsimi, & Celſiſsimi Principis, & Domini,

Dn. JOHANNIS ERNESTI JUNIORIS, DUCIS SAXONIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ ET BERGæ, Landtgravii, Thuringiæ, Marchionis Miſniæ, Comitis de Marca & Ravenſpurg. Domini in Ravenſtein, Conſiliario intimo, & ſecretiori, Viro Magnifico, Strenuo & Nobiliſſimo Domino Friderico von Koſpoth / Hæreditario in Seibdentorff / Adſeſſori Curiæ Provincialis Saxoniæ Jenenſis meritiſſimo, Domino fautori, & Compatri ſuo honorando.

S. P.

Latitabat Petrus Bellojus Jctus Gallus, & Regius Conſiliarius in Bibliotheca mea, quem periti juris di-

 gnum,

gnum, ut in ora manusq; hominum rediret, deputabant; quorum voluntati me accommodans, volui eum ex pulvere Domeſtico in apertum proferre, & qualis quantusq; eſt, juris ſtudioſorum manibus inſinuare, quibus, non dubito, ejus conatus in multis placebunt. Ne vero ſcriptor Gallicus inter Germanos, & Hoſpes in ſolo peregrino ſine Patrono erraret, volui eum tuæ Magnificentiæ & Nobilitatis fidei conſecrare, quæ & benignè ſpero eum vel mei cauſa excipiet, cui majora à M. & N. Tua præſtita ſciam, quorum intuitu præſtantius quid me debere fateor, ſed cum litteraria mea penus in præſentiarum aliud, quod promat, non habet, grati animi conatum ſaltem Bellojus hic noſter oſtendet. Quem, dum alius & uberior proventus etiamnum in herba latet, M. & N. Tua boni conſulet, & Bellojum teſtimonio ſuo ſublevabit, favoreq; ejusdem ſuffultus in Cathedras & pulpita litteraria audacius ibit; quæ ſi hoſce vario-

variorum libros quatuor non aſpernari cognovero, alia ejusdem viri ſcripta, quæ apud me latent, & ſubſelliis Germanorum incognita ſunt, eorum uſui exponere non gravabor, quod dum facio, in vicem repræmiationis nec mi aurum aut pretium poſco, ſed faventem Doctorum, quibus mea probari cupio, auram ſpero; inter quos cum M. & N. Tuæ inſignis & rara eruditio eidem ſummum conceſſerit locum, benevolam quoq; ejusdem affectionem in re honeſta mihi non tam ominari, quam polliceri licebit. V. Jenæ 1619. 10. Martij.

Tuæ Magnif. & Nobilit.

Studioſiſſ.

D. Arumæus.

Digitized by Google

BERNARDUS ROCHEUS SENATOR PARISIENSIS, ET Præſes Tholoſanus.

AD

Petrum Bellojum JCtum, & Regium Conſiliarium.

BEllojus puerum & juvenem
me carmine primus,
Et voce Parnaſſum trahit,
Inde Hellicôna petens, avertor ſæpe PalatI
Negotiorum ſemita:
Cum mihi Bellojus nuper, qui voce jocoſis
En prohibet, hinc me ad ſeria
Concitat, & ſcriptis animum ciet acrius:
Amice Belloi vale: (ergo
Sic

Digitized by Google

Sic tua Belloj me nũc magis afficiunt, ut
Ætate congruunt magis.
Te fruor, ipſe mea ſic utere ſorte vi-
ciſſim,
Foco & perenni fruere.
Et tu, pone jocos & cætera Ludicra, Le-
ctor.
Quiſquis ades, hunc qui lectitas.

Digitized by Google

Digitized by Google

PETRI BELOII JURISCONSULTI, ET IN SENESARCHIA THOLOSANA REGII Conſiliarij meritiſs. Variorum JurisCivilis, lib. 4.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

1. *Imperium merum quid ſignificet.*
2. *Magiſtratus Romanos jus gladij non habuiſſe.*
3. *Ob crimina magiſtratus po. Ro. convocare ſolitos.*
4. *Quis ſit qui Imperium habeat.*
5. *Publica judicia cur appellentur.*
6. *Mixtum Imperium apud noſtros quid ſit.*
7. *Mixtum Imperium jus gladii continet.*
8. *Quæ ſpecies juriſdictionis in mixto Imperio verſetur.*
9. *An gladium mixto Imperio cohærens poſſit demandari.*

NOn immeritò ab Ulp. reſponſum eſt *lib. 1. regul.* jus dicentis officium eſſe

A latiſſimum:

Digitized by Google

latiſſimum: nam vel in imperio vel in juriſdictione verſatur, *l. 1. ff. de juriſd. omn. jud.* imperium illud judicantis arbitrium eſſe dicimus, quod juris neceſſitati non ſubjicitur, *l. non quicquid, ff. de judic.* quodq; Paulus poteſtatem appellat in *l. poteſtatis, ff. de verb. ſignif.* Iſtud verò aut merum aut mixtum eſt: merũ ab Ulpiano definitur habere gladii poteſtatem ad animadvertendum in facinoroſos homines in *l. 3. ff. de juriſd. omn. judic.* eóque nomine donatum ab omnibus approbatur, quod purum & ſimplex eſſet, nec quicquam in ſe juriſdictionis complecteretur, nam nec aliqui in Rep. Romana erant magiſtratus, qui hoc jure uti poſſent. Itaque regibus etiam imperantibus eos criminales quæſtiones exercuiſſe *Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 4. teſt.* Illis autem exactis Valer. Publicolam legem rogaſſe dicitur, qua ad P. R. de capite provocatio foret, ut eſt apud *Livium lib. 2.* qui & idem auctor eſt *lib. 3.* Eandem à M. Horatio, & L. Valerio Conſſ. renovatam, quin & huic amplius additum, ut ſi quis ſine provocatione magiſtratus crearetur, eum jus fáſque eſſet occidi: cui etiam deniq; M. Valerius Max. adjunxit, ne cui magiſtratui civem Romanũ verberare liceret. Atque ideo verum eſt quod *Dionyſ. Halicarn. lib. 5. & 7.* teſtatur. Magiſtratus rerum adminiſtrationem, honorem & fortunas rexiſſe: ab injuriis corporis abſtinuiſſe. Nam nec conſul qui provinciam regebat, quique maximum gerebat magiſtratum, vitæ & necis jus in cives habere poterat, quod ſoli populo concederetur, ut eſt apud *Polyb. lib. 6.* & Saluſtius in conjuratione ſcripſit, ei ſine populi juſſu Imperij jus non permiſſum, quaſi illud maximum eſſet ſummæ auctoritatis argumentum. Quorundam tamen magiſtratuum fuiſſe non diffitemur ob capitales quæſtiones de reis apud populum comitia habere, ut apud *Livium lib. 3.* A. Cornelius. & Q. Ser. quæſtores M. Volſcio, quod falſus teſtis fuerit in Cæſonem, diem apud populum dixerunt, & refert *D. Halycarn. lib. 8.* Fab. Cæſonem & L. Valer. Quæſtores Sp. Caſſium affectatæ tyrannidis apud populum accuſaſſe, quò referendum eſt quod Gellius ait, quoſdam magiſtratus vocationem habuiſſe, alios prehentionem, poſtremum

Digitized by Google

mis etiam neutrum licuiſſe. 4 Ex quibus apparet quam ſit veriſſimum quod eſt apud Feſtum: Illum cum imperio eſſe, cui nominatim eſt mandatum imperium: quod in omnibus Capitalibus quæſtionibus, ante leges publicorum judiciorum rogatas, Romæ moris fuiſſe ſatis oſtendit quæſtio de Poſthumii cæde à populo conſulibus demandata apud *Livium lib. 4. & lib. 10.* eiſdem de Hernicorum conjuratione conceſſa poteſtas, *libro 6.* Decemuiri creati ſunt, qui de M. Manlii perduellione cognoſcerent. *Et lib. 9.* Dictator ordinatus ad quæſtiones de Capuis habendas, quod & apud Athenienſes obſervatum adnotamus, ut cum popularis eſſet Reipub. ſtatus à populo judices crearentur, qui de capite civium cognoſcerent: quod patet ex *Diodor. lib. 13.* ubi Prætorum refert condemnationem, qui etſi viciſſent, morti tamen â datis judicibus ſunt addicti, eò quòd cives in acie peremptos non ſepeliiſſent. Idemque *lib. 16.* meminit Dinocratis Calliæ & Sophanis, qui Phalæco adverſus Phocenſes Duci dati ſunt judices, dum peculatus argueretur. Poſt leges quoque publicorum judiciorum à L. Cornel. Scylla latas, Prætores quatuor nominatim fuiſſe, cùm illarum quæſtionum Imperio additos refert Pomponius *in l. 2. ff. de orig. jur.* quorum etiam poteſtas lege retineretur, à qua ne latum quidem ungvem poſſent recedere, ut eſt apud *Aſco. in comment. ad Cicero.* eaque ratio eſt, cur ex Papiniano Martianus reſponderit facti quidem quæſtionem in arbitrio judicantis fuiſſe, pœnæ verò perſecutionem non ejus voluntati mandari, ſed legis auctoritati reſervari, *l. 1. ff. ad SC. Turpil.* ex quo deprehendimus & illud, idem Imperatorum temporibus obſervatum fuiſſe. Nam & Alexand. Sæverus Præfecto Prætorio capitalium quæſtionum cognitionem ſpecialiter commiſit in *l. 1. ff. de off. præf. prætor.* & ante illum Caracalla *apud Spartianum*, dixit. Gladio te, non ſecuri exequi oportuit juſſum meum: ſed & D D fratres præfecto urbi extraordinarium de criminibus imperium demandarunt in *l. 1. ff. de off. præf. urb.* 5 Indéque publica hæc judicia appellata ſunt, quod perpetuò aut lege pu-

blica, vel conſtitutione, aut S C. fuiſſent decreta, *l. 1. ff. de publi. jud.* & id potiſſimum explicat Papinianus lib. 1. quæſt. his verbis. Quæcunque ſpecialiter lege, vel S.C. vel conſtitutione, Principum tribuuntur mandata juriſdictione non transferuntur: & ideo videntur errare magiſtratus, qui cum publici judicii habeant exercitationem lege vel S C. delegatam, veluti legis Juliæ de adulteriis, & ſi quæ ſunt aliæ ſimiles, juriſdictionem ſuam mandant in *l. 1. ff. de offi. ejus cui mand. eſt juriſd.* hos autem quibus merum illud imperium eſſet demandatum, de re pecuniaria judicare non potuiſſe conſtat, ex eo quod Ulpianus de latrunculatore reſpondit in *l. ſolemus §. fi. ff. de judic.* Et hæc ſatis de mero Imperio. 6 Mixtum majorem habet apud noſtros altercationem, & nullus eſt quem legerim, qui non minus eſſe in mixto quàm in mero crediderit: nec quiſquam noſtrorum eſt, qui jus gladii ei conjungi & miſceri putet. Alii enim mixtum dicunt, quia (ut ipſi loquuntur) & nobile & mercenarium judicis officium contineat. i. & arbitrium illud judicis in decernendo & neceſſitatem juriſdictionis in judicando, utrumque tamen in cauſis civilibus quocirca non illud quidem cum mero, ſed cum juriſdictione mixtum putant: quod falſum eſſe arguit Ulpianus, dum caput illud juriſdictionis, quod mixto inhæret imperio in decernendo verſari reſpondit in *l. 3. ff. de juriſd. omn. jud.* Quod in danda, inquit, bonorum poſſeſſione conſiſtit. Ex quo deprehenditur nobile tantum jus dicentis officium (eo verbo mihi cum ipſis adhuc abuti liceat) contineri. Alii modicam coercitionem mixtum imperium vocarunt, in quo pejus allucinantur, cum nec minima ſit juriſdictionis ſpecies, quæ illam non contineat, *l. penult. & fin. ff. de off. ejus cui mand. eſt juriſd.* Itaque omnis hæc cauſa ad mixtum imperium referenda foret, ut nec alia ſit juriſdictio ab imperio, licet melius ſeparentur in *l. ea quæ, ff. ad municipal. l. jubere, ff. de juriſd. omn. jud. l. ſi quid. ff. de off. Proconſ.* Cæteri mixtum Imperium nihil ad actionem quidem referri putant, ſed totum pendere ex cognitione prætoria, quæ cùm

in ſe

Digitized by Google

in ſe juriſdictionem contineat, effecit ut mixtum dicatur imperium. Et 7 hi quidem in hoc ſolo labuntur, quod nihil gladii huic mixto ineſſe crediderint, cum tamen Ulpianus ſtatim poſt meri Imperii definitionem & gladij poteſtatem mixtum deſcribens addiderit: cui etiam juriſdictio ineſt, quod in danda bonor. poſſeſſ. conſiſtit: quaſi ſuperiora conjungens, velit ipſe huic mixto non modò jus gladii, ſed & decernendi poteſtatem ineſſe, quod ad juriſdictionem pertinet, ut & judicis dandi licentia: & hic eſt judicio meo verus ſenſus *l. 3. ff. de juriſd. omn. jud.* cui ut aſſentiar facit, quod licet in urbe Romana verum ſit nullos inveniri magiſtratus qui mixtum habuiſſent imperium, i. & gladii poteſtatem & civilium cauſarum diſceptationem, in provinciis tamen eos frequentiſſimos fuiſſe non dubito. Nam & in antiqua Roma Conſules, Prætores & cæteri, qui ut exercitui & provinciæ regendæ cum auſpiciis præeſſent mittebantur, cum imperio, eos educi moris erat. Itaque & apud eos de criminibus & capite quærebatur, ac civilium cauſarum diſceptatio fiebat, ut auctor eſt *Cicero* in Piſonem Macedoniæ Proconſulem. Et *D. Lucas* in Actis Apoſtolorum dixit, Si Demetrius & qui cum eo ſunt artifices cauſam habent adverſus aliquem, aguntur fora, & Proconſules adſunt, accuſent invicem. Extat quoque pulcherrimum hujus exemplum apud *Valer.* & *Amian. Marcell.* de Smyrnea muliere, quæ apud Proconſulem Aſiæ confeſſa ſe proprium maritum & filium veneno ſuſtuliſſe, eo quòd filium ex priore marito eos occidiſſe reperiſſet, miſſa à pro conſule ad Areopagitas Athenienſes triſtiores Judices: hi centeſimo poſt anno mulierem cum accuſatore adeſſe juſſerunt. Hùc etiam eſt referendum quod Ulpianus ait, ad Proconſulem cùm pleniſſimam juriſdictionem habeat, omnium partes qui Romæ vel quaſi magiſtratus vel extra ordinem jus dicunt, pertinere: & ideò majus imperium in ea provincia omnibus habent poſt principem, *l. ſi in aliam, & l. ſequ. ff. de offic. Proconſ.* & Martianus de Præſide provinciæ, omnia provincialia deſideria

quæ Romæ varios habent judices, ad officium præſidum pertinere, *l. ex omnibus, & l. ſequ. ff. de offic. præſid.* Ergo mixtum illud imperium appello, quod & gladii & decernendi habet auctoritatem: Nam & iſtud verum eſt ad juriſdictionem referri, licet magis ſit imperii quàm juriſdictionis in *l. jubere, ff. de juriſd. omn. jud.* Ideóque municipalibus magiſtratibus non concedatur, *l. ea quæ, ff. ad municip.* propter maximum illud arbitrium, quod juris neceſſitati non ſubjicitur, *l. non quicquid. ff. de judic.* Juriſdictionem enim duas partes habuiſſe fatemur, unam quæ in decernendo, alteram quæ in judicii datione verſabatur: quod *Tullius* luculenter explicat in *8. Philippic.* & in *Verrem* frequentiſſimè. Atque hoc eſt, quod Ulpianus ait: jus dicentis officium eſſe latiſſimum in *l. 1. ff. de juriſd. omn. jud.* Cæterùm quod dicebam quoſdam fuiſſe magiſtratus, qui mixtum imperium habuiſſent, non illud ita velim accipi, quaſi cum ipſo magiſtratu jus etiam gladii in veteri Roma, ſed vel lege lata, aut hoc nominatim conceſſo transferretur. Scio enim illud à Pop. vel Senatu impetrari ſolitum, ut cum imperio magiſtratus emitterentur, & hoc quidem haberent comitiis habitis, illud lege vel S C. rogato, quod ex *Livio* patet *lib. 26.* ubi de Scipione in Hiſpaniam cum imperio miſſo ſcribit, & pluribus *Aſconius apud Ciceronem* expedit. Quocirca non eſt mirum, ſi illud quod gladii eſſet demandare non poſſent, cætera non vetarentur. Nam & ſolet prætor ſpeciem unam juriſdictionis ſuæ mandare in *l. ſolet, ff. de juriſd. omn. jud.* licet quoque certum ſit poſt legẽ regiã latã & in Principẽ omne Imperiũ translatũ, præſidibus & provinciarũ comitib⁹ principẽ utrumque permittere cõſueviſſe, Itaque jure magiſtratus in his haberi jus gladii cœperit, quod explicat *l. 3. & 4. l. ſed licet, l. congruit, ff. de off. præſid.* At verò illud non magis demandare licebat, *l. ſolent, & l. ſi quid erit, ff. de off. præſid.* nam nec omnia quæ jure magiſtratus competunt delegantur, *l. cùm hi, ff. de tranſact. l. placet, C. de peda. Judic. l. non diſtinguemus, §. de liberali, ff. de recep. arbitr.* ut neque illa committi poſſunt, quæ ſpecialiter

Digitized by Google

cialiter conceſſa fuerint, veluti merum imperium in *l. nemo*, *ff. de reg. jur.* tutoris datio, in *l. muto*, §. *Tutoris datio*, *ff. de tutel.* & cætera, quæ ſimilem habent cauſam. Ex quibus conſtat, quod dicebam antea, mixtum imperium in Repub. Romana majus mero ſemper apparuiſſe: quoniam in hoc ſola vitæ poteſtas diverſaretur, in illo amplius & fortunarum & exiſtimationis conceſſa fuerit auctoritas: & idcirco qui utrumque habuiſſet) neceſſariò major foret altero. Sic & in jure noſtro mixtas conjunctiones, conditiones, obligationes, actiones, & paria quæque ſimplicibus præferri variis pandectarum capitibus comprobatur, quod majore luce non indiget.

CAP. 2.

1. *An per pactum de non petenda ſorte à præcedenti mora debitor liberetur.*
2. *Explicat a l. ſi pactus, ff. de pact.*
3. *Pœna interdum loco rei ſubſtituitur.*
4. *Quid cauſæ appellatione contineatur.*

UTILIS eſt apud noſtros tractatus, an ſi tibi Stichum promittam, in quo exſolvendo moram contraxerim, ac de eo tandem non petendo inter nos conventio fiat, purgata quoque mora videatur: ut ex ea ejus quod tua intereſt nulla poſſit eſſe petitio. Quod pacti exceptionis auxilio verum arbitrantur. Nam dicimus acceſſiones peti non poſſe, ſi ſortis nulla ſit actio, *l. ſi pupillus. ff. de verb. obl.* & alibi in diem prorogata ſorte uſurarum exactio dilata eſſe judicatur, *l. lecta*, *ff. de reb. cred.* Sicuti ſi paciſcatur creditor ne intra annum pecuniam petat, intelligitur de hypotheca idem pactus eſſe, *l. ſolvitur* §. *ſi paciſcatur*, *ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolu.* ſæpius etiam recipitur,

pitur, creditorem ſortem accipientem uſuras remiſiſſe cenſeri, *l. fin. ff. de eo quod cert. loc. l. celſus ff. de recept. arbit.* & illum qui moram contraxit, ſi obligationem novaverit, præcedentem fruſtrationem purgaſſe, *l. parvi, ff. de condit. furt. l. ſi Stichum dari, ff. de nova.* Ejus exemplo qui judicio ſiſtendi cautionem remiſerit, quem de pœna tranſegiſſe quoque videri placuit, *l. 2. ff. ſi quis caut.* Alibi demum prætorii ſorte poſt moram ſoluta, inquit *Hermogenes*, uſuras peti non poſſe placet, cum officio tantum judicis debeantur, *l. qui per colluſionem, §. fin. ff. de act. empt.* Quod etiam ſi certa quantitas ejus quod intereſt, & pœnæ nomine addita fuerit, accipiunt, *in l. fin. ff. de præt. ſtipulat.* Sic tamen ut legis pœnam, ab ea quæ ex conventione deſcendit, diſtingvere *Accurſ. ſoleat*, ut illa adhuc debeatur, *l. ſi pro fure, §. 1. ff. de condict. furt.* & hæc ita demum ſi in obligationem expreſsè deducta fuerit, aliter atque ſi ſolo judicis officio præſtetur, ut *per Jaſonem & omnes latiſſimè in l. fin. ff. de eo quod cert. loc.* Sed prior diſputatio à vero aliena mihi jamdiu viſa eſt. 2 Primo ex eo quòd reſpondit Sævola, reum cum quo de non petendo Sticho pactus ſim, nihil mihi debere, qui non ante pactum moram fecerit, *l. ſi pactus, ff. de pact.* Ex quo planè oſtenditur fruſtratoris & moroſi debitoris obligationem peremptam non eſſe, licet pactio de non petenda ſorte fiat. *Quamvis Accurſ.* hæc ibidem ſubodoratus exiſtimet ante moram ipſo jure per pactum liberari debitorem, poſtea exceptionis auxilio juvari: quod nihil eſt, cum nunquam ſoleat pactum civilem obligationem ipſo jure tollere, ſed per exceptionem tantum elidere, *l. ſi unus, §. pactus, ff. de pact.* ac nihil interſit, actionem non dari, vel exceptione tolli, *l. nihil, ff. de reg. jur.* Hoc igitur vult *Scævola*, quod verùm eſt, poſt moram de non petenda ſorte, pactionem initam præcedentem fruſtrationem nondum perimere, & ratione ſumma nititur: quoniam verum eſt ſemel eam commiſſam fuiſſe, quocirca debitorem cum re ex illa teneri, *l. Celſus. ff. de recept. arbit. l. cùm ſtipulati ſumus. ff. de verb. obligat.* nec poterit de re una factum

pactum

Digitized by Google

pactum ad alteram pertinere, *l. ſi unus*, §. *ante omnia*, *ff. de pact.* hic etiam conſtat hac pactione rem à ſola petitione eximi. Itaque non videri remiſſionem latius extendendam, ut creditori noceat, & ſuum facilè jactaſſe videatur. Nec ampliorem denique vim habet de non petendo conventio, quàm ſi rem debitor exoluiſſet: quo caſu certum eſt adhuc moræ utilitatem fore, *l. ſi fundum*, *l. ſi rem*, *ff. de verb. obl. l. Titia*, §. *uſuras*, *ff. de legat.* 2.

Non me movet quod à noſtris adfertur. Primùm illud quidem, ibi nullam videri moram ubi nulla eſt petitio: & uſuras dilatas cenſeri, cùm ſortis obligatio in diem eſt prorogata. Nam hæc in futurum vera eſſe crediderim, præcedentes tamen obligationes non impediri poſſe conſtat, nec pecuniæ debitæ ſolutio præteritarum; uſurarum exactionem ſubmovet, *l. 1. C. de ſolu.* Secundò non obeſt *l. Celſus*, *ff. de recept. arbit.* & *l. fin. ff. de eo quod cert. loco.* ex quibus arguunt eum qui ſortem acceperit, pœnam remiſiſſe judicari. Nam diverſiſſimum eſt illud genus pœnæ à mora noſtra: cujus utilitas cum ipſa ſorte concurrit, & utrumque igitur, ſors ſcilicet, & ex poſt moram uſura: quocirca duarum rerum nexus eſt, *l. curabit*, *C. de act. empt. l. ſi ſervum*, §. 1. §. *fin. ff. de verb. obl.* in cæteris pœnam loco rei ſubſtitutam accepimus, eámque coæquevam ſtipulationem appellat *Bart.* ſic ut prioris obligationis quædam novatio pœna commiſſa volente creditore fiat, *l. obligationum ferè*, §. *fin. ff. de act. & obl. l. 1.* §. *item ſi quis ita*, *ff. ad leg. falc.* quod in litis æſtimatione, quæ ex arbitrario judicio debetur, *in l. centum*, & *l. fin. ff. de eo quod cert.* loco apertius patebit: quoniam poſt illud reum nihil actori debere Paulus ait, cum quo tranſegiſſe & decidiſſe eo pretio, quod ipſe conſtituit, dicitur in *l. ejus rei*, *ff. de rei vend. l. 3. ff. pro empt.* Ergo mirum non eſt ſi unum accipiendo, aliud petere non poſſit: quia ſimul non concurrant, ejus exemplo, qui dictum prætium poſtulare, quàm legem commiſſoriam exercere maluerit, *l. commiſſoria*, *C. de pact. int. empt. l. poſt diem*, *ff. de leg. comm.*

Digitized by Google

Tertiò minus urget, quod de novatione adducunt, per eam moram purgari. Sed ſané longè diverſa eſt novationis atque pactionis ratio. Novatio enim, ut & acceptilatio, cauſam omnem obligationis tollit, cùm inter genera ſolutionum numeretur, *l. novatione, ff. de nova. l. novatione, C. de fidejuſſ.* Itaque cùm vetus cauſa obligationis mutata ſit, ex qua mora nata eſt, illam quoque corrumpi oportuit. Pactio verò ſtrictior ſemper viſa eſt, *l. 3. §. nunc de effectu, ff. de liber. leg.* ut rem certam, & de qua ſit actum, à petitione eximat, nec ad aliam porrigi poſſit: nondum quoque antiquiorem obligationis cauſam contingat, maximè in hac noſtra diſputatione, ne ſummum liberalitatis ſuæ damnum creditor ſubire cogatur, *l. ad res, ff. de edil. edict.* Hinc 4 facilè dilui poterit aliud quod adferunt *ex l. 2. ff. ſi quis caut.* poſtquam ibi liquidò conſtat de negotio tranſactum fuiſſe: unde mirum non ſit, ſi & moræ contineatur obligatio, cùm illa quoque ex negotio nata fuerit, & ſub omni cauſa accepimus etiam fruſtrationis debitum contineri, *l. quæro, ff. loca.* Idémque judicarem, ſi obligationis non perſequendæ generale pactum fiat, ut nullo expreſſo nihilominus de utraque actum videatur *l. ſi quis pro reo, §. ſi nummos, ff. de fidejuſſ.* quoniam diſputationis noſtræ certa & limitata eſt ratio, *l. fidejuſſores magiſtratuum, §. 1. ff. de fidejuſſ.* Supereſt Hermogenis reſponſum in *l. qui per colluſionem. §. fin. ff. de act. empt.* cui reſpondeo, non licere quidem ei, qui ſortem judicio petierit, tandem uſuram iterum poſtulare, quia ſibi imputare debuit, cur de utroque non egerit, dum licet, nec ex lite alteram ſerere poterit: quia non de ſola acceſſione magiſtratus cogniturus eſt debito principali ſubducto, *l. 4. C. depoſ.* quin etiam jus omne quod habuit actor, in judicium deduxiſſe videbitur, *l. fin. C. de annal. except.* litium ergo finiendarum gratia, inſtitutum illud eſſe non dubitatur. Longè aliud eſt, ſi ex conventione remiſit: quo caſu multum gratioſus creditor nimium delicatum debitorem juſtè repellet, *l. ſi ſervos, ff. de pignor. act.* qui nec pacto peremptam eſſe principalem obligationem excipere poterit,

Digitized by Google

terit, cùm creditoris beneficio illud habeat, quem ex liberalitate ſua defraudari non eſt æquum.

CAP. 3.

1. *Diſſenſus in acceſſione non corrumpit principale.*
2. *Explicatio l. veteribus, ff. de pact.*
3. *Potiſſima eſt rei cujuſque natura.*
4. *Enodata l. ſi in emptione, ff. de contrah. empt.*
5. *Prætoriæ ſtipulat. à conventionalibus differunt.*

LEGITIMA eſt obligatio, quæ certam contrahentium voluntatem continet: ut per contrarium inutilis eſt, ſi diſſenſerint. Quod ſic accipimus, ſi de re principali ſit diſſenſus. Aliud enim in acceſſoriis conſtituitur, veluti ſi fundum vendidero, cui Stichum ſervum acceſſurum dixerim: & ego de alio, emptor de altero intelligat, nihilominus valebit emptio, *l. ſi in emptione, ff. de contrah. empt.* Nec intereſt plus vel minus ſit in acceſſione, quam in principali, vel etiam quod propter acceſſiones pleraſque res emimus. Hæc enim non impediunt, quo minus acceſſio, cujuſcunque ſit æſtimationis principali cedere debeat, exemplo præcioſiſſimæ purpuræ veſtimento intextæ, §. *ſi alienam de rer. diviſ.* Nam & in quibus propria qualitas expectatur, ſi quid additum erit, toto cedit; eámque fuiſſe *Proculi, Servii, & Labeonis ſententiam, Paulus refert in l. ſed ſi meis, §. 1 ff. de acq. rer. domi.* Cujus etiam poſtremi idem Paulus meminit in *l. ſi in emptione. ff. de contr. empt.* In qua diſputat, an acceſſionis incertitudo principalem conventionem corrumpat, & cùm reſpõderit non vitiare, in verſ. nec refert, ſibi objicit (quod ſuprà diximus) ob acceſſiones plerumque fundos comparari, ſed & multo pluris quàm fundus ſit has æſtimari poſſe: quibus

 cùm

Digitized by Google

cùm non ſatisfaciat, nec integra hac de re ejus ſententia *à Triboniano referatur*, ex *Proculi*, *Servii*, & *Labeonis* concluſione, quàm retulimus, repetenda eſt. Sed ſi obſcurè in principali contrahentes loquantur, plurimum intereſt an nullo pacto explicari verba poſſint, ut nihil actum videatur, *l. ſi Titius, ff. de condit. Inſt. l. qui quadringenta, ff. ad leg. falc.* an certo aliquo modo tantùm, ut ille accipiendus ſit, ne actus pereat, *l. quoties, ff. de reb. dub.* Quæ ratio eſt, cur ſi quis Calendis ſibi dari ſtipuletur, de primis hoc *Ulpianus* intellexerit, eamque orationem pro ſtipulatore interpretetur, quæ alio modo firmari non potuit, *l. eum qui, ff. de verb. obl.* Porrò ſi ad utrumque oratio referri poſſit, illud prius, quod eſt vero ſimile, ſequimur, 2. *l. ſemper. ff. de reg. jur.* quod ſi non liqueat veteribus placuiſſe reſponſum eſt, ei qui dixit legem nocituram, quam potuit apertius dicere, *l. veteribus, ff. de pact. l. Labeo, ff. de contrah. empt. l. ſtipulatio, §. in ſtipulationibus, ff. de verbo. oblig.* quod tamen certis modis accipiendum eſt. Nam primò ſi aliquid abſurdi & non ſatis ſimile vero naſcatur inde, aliud dicimus, veluti cum manu ſata interprætamur ea, quæ non in perpetuum ſata fuerint, ne alioquin vites, quæ maximum agri conſtituunt prætium, tollantur, *l. cùm manu ſata, ff. de contrah. empt.* eademque ratio eſt, cur in judiciis ambiguam intentionem pro actore judicandam putemus *l. ſi quis intentione, ff. de judic.* ne perpetuò reus non conſentiat, *l. inter. §. 1. ff. de verb. obl.* in ejuſque poteſtate ſit, an debeat, *l. 3. §. Scævola, ff. de eo quod cert. loc.* quocirca de die ponenda in ſtipulatione Judicio ſiſti arbitrium ſtipulatoris eſt, *l. de die, ff. qui ſatiſd. cog.* Secundò ſi verborum ſignificatio illud quod conjicimus continere poſſit, hoc ſequimur, *l. in lege, ff. loca.* certum enim eſt in omnibus potiſſimum eſſe verborum ſignificationem, eique 3 inſerviendum fore, *l. non aliter, ff. de leg. 3.* Tertiò ſi ex negotii natura quippiam deprehendatur; illud obſervandum erit: quoniam potiſſima rei cujuſque natura eſt, ad quam facilè recurrimus, *l. ſi unus, §. pactus ne peteret, ff. de pact.* hinc

hinc naſcitur, cur inſula vendita, ſi prioris anni penſionem venditor ſibi accedere dixerit, ſequentium ad emptorem pertinere, pignorumque ab inquilino datorum jus utrumque conſecutum, ex hypothecæ natura id actum videatur ut primam quamque penſionem pignorum cauſa ſequatur, & ita venditoris potior cauſa ſit, *l. inſulam. ff. qui pot. in pign. habean.* quia cum pro penſionibus pignus datum fuerit, prout illæ præcedunt, pignoris quoque cauſam aſtringere neceſſarium eſt: eáque lex eſt pignoris, ut qui prior ſit tempore, in eo potior jure cenſeatur, *l. 2. C. qui pot. in pign. hab.* Idem eſt in eo quod ex Labeone dicitur. Si in emptione fundi Stichum ſervum acceſſurum dictum fuerit, neque intelligatur quis ex pluribus acceſſerit, eum deberi quem venditor dare voluit, *l. ſi in emptione, ff. de contrah. empt.* quoniam ea ſit hujuſce obligationis natura, ut debitori ſervetur electio, cùm ex pluribus unum ſine ulla demonſtrationis nota promiſerit, *l. qui ex pluribus, ff. de verb. oblig.* quod in alternata obligatione nullam habet difficultatem, *l. ſi ita, ff. de contrah. empt.* Quartò in prætoriis ſtipulationibus ſi ambiguus ſermo acciderit, prætoris erit interpretatio: Ejus enim mens æſtimanda eſt, *l. in prætoriis ff. de præt. ſtipul.* ex qua nihil addere, detrahere aut immutare licet, *l. in conventionalibus, ff. de verbo. oblig.*

CAP. 4.

1. *Quot modis tranſactio fiat.*
2. *Acceptilationis effectus.*
3. *Explicatæ ll. ubi pactum, & l. ſi cauſa. C. de tranſact.*
4. *Quando ex pacto tranſactionis detur actio.*
5. *Quomodo accipiatur actionem pacto remiſſam reſuſcitari.*

6. *An tranſactio contractus ſit, & an nominatus aut innominatus.*

TRANSACTIONIS vocem generalem eſſe omnes admittunt *l. tranſacta, ff. de verb. ſignific.* potiſſima ejus ſignificatio ad illam pertinet, quæ de re dubia & lite incerta naſcitur, *l. 1. ff. de tranſ.* cujus tantam vim eſſe non ambigitur, ut quod ejus cauſa quis ſolverit, non repetatur, *l. in ſumma, ff. de condict. indeb. l. ſi quidem, C. de tranſact.* lis enim ſemel deciſa inſtaurari nullo modo poterit, *l. non minorem, l. quamvis, C. de tranſact.* maximè cùm nullo dato vel retento nunquam 1 fieri conſueverit, *l. tranſactio, C. eo.* Solet autem duobus potiſſimùm modis illa perfici. Priore per Aquilinam ſtipulationem, altero pactione ſimplici nudoque pacto. Et quidem quod ad primum attinet, ejus eſſe vim & effectum conſtat, ut præcedentem petitionem omnimodo perimat, ac ejus obligationem tollat, *l. cum Aquiliana, & l. ſequ. ff. de tranſact. l. ut reſponſum, C. eo.* 2 Itaque licet quæ ob id promiſſa ſunt, non repræſententur, adhuc lis ſopita non inſtaurabitur, *l. ſi major, C. de tranſact.* Alter acceptilationis effectus eſt, ut ex ea ad implendam fidem detur actio, *l. cùm mota, C. de tranſact.* quod verum eſt, ſi non aut dolo, aut metu interpoſitas fuiſſe tranſactiones judicaveris, *l. interpoſitas, l. ſub prætextu.* C. *eo.* hujus verò conventionis nullam vim eſſe noſtri docent, ſi poſt rem judicatam tranſigatur. Conſtat enim hoc nullius momenti futurum, *l. & poſt rem, ff. de tranſ. l. eleganter, 3 ff. de condict. indeb. nec obeſt. l. ſi cauſa, C. de tranſact.* ubi ita demum judicatum ad effectum perduci poſſe reſcribitur, ſi *Aquiliana* ſtipulatione & acceptilatione actio ſublata non eſt: quaſi verò hoc modo judicati perimatur actio. Quòd in ea quæ demum novata fuerit *Accurſ.* & cæteri explicant, nec haberet difficultatem puto ego verum eſſe ibi diſtiunculam. *Si*, pro, quia, ab Imperatoribus accipi ut velint. Ideo rem judicatam in ea ſpecie exequendam eſſe, ſi verum eſt, ut eſt verum. Idémque ſit ac ſi diceret, quia per *Aquilianam* ſtipulationem actio

Digitized by Google

actio perempta non fuerit, ob regulam, qua poſt judicatum tranſigere vetamur, nec ſanè novum videatur dictionem illam hoc ſenſu apud noſtros uſurpari. Nam & eodem modo ſæpius alibi accipitur in *l. Pomponius, ff. de acquir. rer. dom. l. ſi is qui, ff. de uſucap.* Item ſi poſt Aquilianam ſtipulationem aliter contraria verborum ſolennitate placuerit, poſterius promiſſum valere non dubitatur, *l. pacta, C. de pact.* 4. Quinimò & ſi ſimpliciter paciſcantur, agi poterit, ſi modo nuda non fiat conventio, ſed vel eo refuſo quod datum eſt confirmetur, *l. ſi diverſa, C. de tranſact.* Et hoc eſt quod dicitur ſi adverſarius hoc maluerit, & ante cauſæ cognitionem accepta reddiderit, ne nudum pactum videatur, agi poſſe, *l. ubi pactum, C. eo.* vel alio modo ex pacto cauſa ſubſecuta fuerit, ne alioquin ex pacto naſcatur actio, quæ ſemel per acceptilationem extincta eo modo non reſuſcitatur, *l. qui res, §. arcam, ff. de ſolu.* Altero modo tranſactio nuda pactione componitur, quæ ab *Aquiliana* ſtipulatione differt: quia hæc ad actionem non ſufficit, cùm nuda ſit, *l. cum proponas in 2. C. de pact.* Niſi cauſa ſequatur, vel qui agit ex parte ſua impleverit, ut nec aliquo modo quod fecit, repetere poſſit: veluti in ea ſpecie, in qua mater querelam inofficioſi, ut partem bonorum acciperet, remiſiſſe, & antequam ei detur deceſſiſſe dicitur: unde fit ne remiſſam ſemel querelam minimè præparatam, nec etiam ob fidem ruptam ad hæredes tranſmiſerit, *l. poſthumus, ff. de inoff. teſt.* Quocirca cum ex parte ſua omnimodo fecerit, hæredibus præſcriptis verbis datur actio, *l. cum mota, C. de tranſact.* Eadémque ratio eſt in eo, qui pro fundo quem petebat, prædium, quod liberum arbitrabatur, obligatum accepiſſe legimus, *l. ſi pro fundo, C. eo.* Nam nec in eo quicquam ex negotio geſto ſupereſſe dici potuit. Sed hæc in re non eſt omittendum potuiſſe illum, cui ex tranſactionis pacto dari debuit, re integra non accipere, contractuum innominatorum exemplo, in quibus locus eſt pœnitentiæ, *l. naturalis 5, §. 1. ff. de præſcript. verb.* Porrò ſi ex integro negotium perfectum non fuerit, ſed ex alterutra tantùm parte factum ſit,

Digitized by Google

ſit, ſi quidem is qui quæſtionem remiſit, conqueratur, quia non detur quod pactum eſt: eam repetet, quoniam per pactum eliſa ſolùm exceptione actio perempta non videbitur, *l. ſi inſtituta, ff. de inoff. teſta.* Nec illud tamen eatenus accipimus, ut præcisè actionem repetat is cui dari debuit, ſed vel ad placitum in factum replicatione uſus adverſarium urgeat, vel ſi procax ipſe fuerit, iterum litem ſuſcitet, *l. ſive, §. fin. C. de tranſact.* Illáque eſt exceptionis æquitas apud Imperatores in *l. ſi major, C. eod.* Per contrarium ſi agat cui datum eſt ne ageret, pacto exceptionem ineſſe non ambigitur, vel repeti quod datum eſt poſſe conſtat, ut & pœna ſi promiſſa fuerit exigi, *l. promiſſis, C. de tranſact. l. pacto, ff. eo. l. reſcriptum, §. ſi pacto, ff. de pact.* quin & utrumque ſi rato manente pacto convenerit, *l. qui fidem, cum l. ſequen. ff. de tranſact.* Nec eo modo videbitur adverſus tranſactionem actum, quia ante litem remiſſam dici tranſactio non poterit, quæ in ſuperiori tantum caſu verſatur, quo lis futuræ præſtationis occaſione remiſſa fuerit. Denique ſi placeat ut iterum agatur, nihil impedit, cum actio non ſit perempta & licet poſterius pactum nudum ſit, prioris tamen exceptio replicatione ſubmovebitur, *l. ſi unus, 6 §. pactus, ff. de pact.* Ex quibus liquidò conſtat, quàm ſit vana & inutilis noſtrorum diſputatio, qua quærunt, an inter nominatas vel innominatas conventiones tranſactio conjicienda ſit. Ad priores enim non pertinere fatendum eſt, poſtquàm ſpeciale nomen non habeat, nec perpetuò actionem inducat. Quæ omnia ſunt contractuum nominatorum encomia. A poſterioribus item differre notavimus: quia in his pœnitentiæ locus eſt, & res condici poſſit, *l. ſi pecuniam, ff. de condict. cauſ. dat. l. ſi ut proponis, C. eo.* Cùm tamen hoc in tranſactione non admittatur, & poſſit qui ex parte ſua non implevit à quo repetitur, vel in quem ſopita quæſtio reſuſcitatur, perficiendo agentem exceptionis æquitate repellere, *l. ſi major, C. de tranſact.* nullus enim poſt tranſactionem reſciſioni aut reſtitutioni locus relinquetur, *l. 1. C. famil. erciſc.*

Digitized by Google

bercif. l. ſi non tranſactionis. C. de jur. & fact. igno. l. Lucius, §. heres, ff. ad Trebel. reliquum eſt, ut quod de illa obligationis figura, quæ ex indebiti ſolutione naſcitur, juris præceptores aſſerunt, potius diſtractum ea conſtitui, quàm obligationem gigni, ad tranſactionem transferamus. Quæ ratio fuit cur nec illa inter contractus enumeretur: quoniam diſſoluendi nexus gratia potius à convenientibus ordinata eſſe videatur, *§. 1. quib. mod. re contrah. obl.*

CAP. 5.

1. *Quando res Eccleſiæ alienare liceat.*
2. *Quod genus alienationis adminiſtratoribus ſit conceſſum.*
3. *An de Eccleſiæ meritis permittatur œconomo donare.*

RES Eccleſiaſticæ ab œconomo *Epiſcopo*, aut altero quovis adminiſtratore alienari non poterunt, certis tamen caſibus exceptis, qui paſſim legendo juris ſtudioſis occurrunt. 1. Illos gloſa cumulat in auth hoc jus porrectum, in verbo inſcribatur, *C. de ſacroſ. eccleſ.* ut & alios quoſdam eſſe docet ibi, ex quibus nulla lege fieri poſſit ut hæc alienentur. Sed inter cætera quæritur, an benè de eccleſia merentem remunerari liceat, quaſi hoc genus non ſit interdictæ alienationis, quæ in gratioſum & merentem hominem conferatur, quod gloſator noſter exiſtimat. *D D. caterva ſequitur in l. jubemus, C. de ſacroſ. eccleſ.* Ego multis nominibus probare non poſſum, primò quoniam harum rerum omnis vetita ſit alienatio, ſi non ex cauſis legibus expreſſis fiat, *auth. hoc jus, C. de ſacroſ. eccleſ.* & quidem licet adminiſtratio 2. œconomis concedatur, gratioſam tamen remiſſionem prohibitam eſſe exemplo ſunt magiſtratus, *l. præſes, C. de tranſact. tutores l. non ex omni, C. de admini. tuto. procuratores, l. non abſtulit, C. de novatio.* Filii quoq;

aut ſervi, quibus etiam libera peculij adminiſtratio à patre data ſit, *l. contra, §. 1. ff. de pact. l. filius-familias, ff. de dona.* Secundò quamvis verum eſt ad ἀντιδωρεὰ, eum qui officio aut beneficio alieno uſus eſt obligari: Ideoque dicimus in dubio ſi quid præſtiterit, eum donaſſe videri, *l. ſi verò* non remunerandi, §. *Idem Papinianus, ff. manda.* nexum tamen illum ſolo pudore & honeſtate contineri, ut nullum ſit Juris civilis vinculum, nemo negaverit, *l. ſed & ſi, §. conſuluit, ff. de petit. hered.* Nam & remuneratoria donatio liberalitatem habet, *l. Attilius, ff. de donat.* quia nullo jure cogente fieri dicitur, *l. donari, ff. eo. at verò* conſtat hæc omnia tàm lege; veteri ac principum Chriſtianorum conſtitutionibus œconomis interdicta, quàm variis pontificum decretis infirmata & irrita judicari, *can. hoc jub. x. q. 2. cap. ſiquis presbyterorum, & cap. ſequ. ext. de reb. eccleſ. non alien.* Tertiò tutoribus Epiſcopi & cæteri ſacrorum collegiorum cuſtodes comparantur, *l. ſancimus, C. de Sacroſanct. eccleſ.* At illis non licet merentibus etiam cognatis pupilli, aliquod quid moris non ſit, erogare: ne ſi fecerint, in rationes non computent, ſed ſibi expenſum ferre cogantur, *l. cùm in plures, §. cum tutor, ff. de admini. tuto.* Poſtremò illud mihi ea Leonis conſtitutione expreſſum videtur, in qua nec ad viciſſitudinem collocati beneficij, vel referendæ gratiæ ex bonis Eccleſiæ donandi facultas conceditur, quem locum miror noſtros non ſatis maturo judicio perpendiſſe. In *l. Jubemus, §. ſcientes. C. de ſacroſanct. Eccleſ.*

CAP. 6.

1. *Caput & fama quomodo differant.*
2. *Explicata l. penult. ff. de var. & ext. cognit.*
3. *Infamiam omnem juris, nullam facti eſſe.*
4. *Infamia pœna eſt vitæ proxima.*

5. *Infa-*

5. *Infamia ex facto aliquando naſcitur.*

CAPUT ad perſonæ ſtatum tanquam privati hominis pertinet, *l. 1. l. nam & cætera, ff. de capit. diminu.* fama ad dignitatem & exiſtimationem refertur, *l. penult. ff. de var. & extraor. cognit.* Quocirca cùm ſinguli hæc habeant libertatem, civitatem, & familiam, triplex quoque minutio capitis ex his conſideratur, *l. fin. ff. de capit. diminu.* fama verò duobus corrumpitur, aut enim ex minuta exiſtimatione, vel quia omnino conſumpta illa ſit, notatur infamia, *l. cognitionum. ff de var. & extra. cognit.* unde apparet caput amplius fama continere, quia ſive infamia illud emancipatione adoptiofamia illud emancipatione aut adoptione minui poterit, *l. tutelas, ff. de capit. diminu.* hæc ex ea tantùm mutatione quæ pœnam habet, naſcetur: & ſi minuatur minima capitis minutione, quæ in relegatione conſiſtit, corrumpitur. Sin conſumatur, hoc faciat magna, quæ gradus ſuos continet: ſummum, quod libertas,[2] minorem, quo civitas amittitur. Ergo quod ad cujuſque caput attinet, minutio triplex eſt. *§. de capit. diminu* quod ad famam duplex: ea ſcilicet, per quam minuitur, quæ minor dicetur: altera magna, qua libertatis jus infringitur, ſicuti, hoc enim ſenſu voces duas ſeparatas vel uti conſtituo *in l. penult. §. conſumitur, ff. de var. & extraord.* cognit, & altera, quæ civitatem tollit, quod deportatis aqua & igni interdictis obtigit. Illa ſi vera ſunt, non inter ſe rectè ſentientibus pugnare videbuntur. Sed quoniam in hanc diſputationem incidimus, de infamia, paucis agendū eſt, quæ apud *Calliſtratū* ex contrario definitur, læſæ dignitatis ſtatus legibus & moribus improbatus, *l cognit. ff. de var. & extra. cognit.* eamq; duplicem veteres omnes, & ex poſterioribus *Duarenus* ſibi effingunt, ut alteram juris, alteram facti eſſe cenſeant. Quo modo plura quoque alia partiti ſunt Quòd ad hanc diviſionem attinet, ſubſiſto, & non ſatis juri civili hanc præceptionem congruere mihi perſuadeo. Primum, quoniam nulla hujuſce infamiæ, quam facti eſſe noſtri

 dicunt,

Digitized by Google

dicunt, mentio, nullumq; veſtigium apud veteres juris prudentes extare meminerim, quod tamen ex profeſſo de infamia diſputantes non eſt veroſimile ipſos prætermiſſuros, ſi verum credidiſſent: quinimò per contrarium nullam infamiam eſſe, quæ non juris ſit, & legum authoritate nitatur, oſtendit Papiniani dubitatio, an in publicis judiciis calumniæ damnati teſtimonium habere poſſint. Quia nec lege Rhemia, nec alia qualibet hoc fuerit vetitum, *l. quæſitum, ff de teſtib.* & *Tribonianus* luculenter in *l. fin. ff. de poſtul.* profitetur ſe in ſequenti titulo explicaturum, qui notari debeant. Secundò, facti infamiam communis ſchola interpretatur illam, quæ communi ſententia & vulgi opinione naſcitur, quo nihil magis contrarium Romanæ jurisprudentiæ eſſe potuit, qua potiſſimum eſt vetitum cum alienæ exiſtimationis diſcrimine vagari, *l. item exigit, ff. de dol.* At verò quid levius vulgo, qui & probum ſæpiſſimè arguere probri & ſceleratiſſimum ſuperſtitioſè colere ſoleat? Tertiò, nemo negabit 4 infamiam pœnam eſſe, etiam vitæ proximam, *l. juſta, ff. quib. manu. licet.*

At verò quid abſurdius, quàm plebiculæ cæci judicij pœnam relinquere? quam tamen nec religioni magiſtratus credendam veteres putaverunt, *l. ordine, §. fi. ff. ad municip. l. aliud, ff. de verb. ſignif. l. 1. §. 1. ff. ad S.C. Turpil.* Quartò, nullum erit effictæ hujus infamiæ momentum. Quis enim non videt talem eſſe, quam effinxerunt ejus infamiam, qui fuſtibus aut loris cæſus fuerit, cujus & pudor & verecundia onerata quidem videbitur, cui tamen nec honores, nec patriæ dignitates denegari poterunt, *l. eos, ff. de decur.* quæ infamibus patere non ſolent, *l. neque, C. de dignitat. lib. 12.* Poſtremò, hoc expreſſum eſt apud Calliſtratum, qui legibus & moribus improbari ſtatum & legum authoritate infirmari deſiderat, ut infamia notetur, *l. penult. ff. de var. & extraord. cognit.* Juris itaque labem omnem eſſe oportuit, ut notet. Quod tamen non impedit, quo minus illud quod verum eſt cenſeam, quædam eſſe 5 infamiæ exempla, quæ ex ipſo facto naſcantur: veluti inquit *Ulpia-*

Digitized by Google

Ulpia. cùm factum prætor notaverit, *l. quid ergo*, §. *cùm autem, ff. de his qui notan. infam.* quod aliis pluribus illuſtratur exemplis, rem prænotaſſe ſufficiat. Item verum eſt exiſtimationis & opinionis quoſdam gradus conſiderari, prout homines majoris ſunt gravitatis & conſtantiæ. Nam & alios hilarioris eſſe famæ certum eſt, alios non infames, poſtremò & infames conjicimus, ſicuti & inter gratos, non ingratos & ingratos quippiam intereſt, *l. liberi, C. de inoffic, teſta.* Et diligentes, non negligentes à negligentibus ſeparantur. Philoſophi à communi hominum vita, & protinus veſanis ſejunguntur, *in l. ſi venditor, ff. de ædil. edict.* qui per procuratorem igitur famoſo aliquo judicio damnatus eſt non erit infamis, ut nec ille quem ad meliorem frugem magiſtratus reformare admonitionibus voluerit, eoſque & ſimiles infames dicere turpe eſt: cùm hoc apertè negetur, *l. 1. & 2. ff. de obſeq. l. ob hæc, ff. de his qui not. infa. l. ea quæ, l. verbum, l. interlocutio, C. eo.* Quamvis horum opinionem oneratam fuiſſe non diffitemur: nec iſtud effectu careat, cùm aliqui caſus ſint, in quibus Hilariorem quoque famam exigimus, ut in religione teſtium oſtenditur: quorum dignitas maximè conſideranda eſt, & non ſolùm ne infames ſint, ſed ut probæ exiſtimationis habeantur deſideramus, *l. 3. §. 1. ff. de teſtib.* ſicuti & filius non patris tantum famæ debuit parcere, ſed illius quoque ſanctam habere perſonam, & hujus amplitudinem curare illum oportuit, *l. licet, ff. de obſeq.* Hæcq; ratio eſt, cur bonæ fidei mentione facta, adverſus orationem agere debeat, *l. non debet, ff. de dol.* & ſolo in factum judicio experiri, quod nullam fraudis mentionem habeat.

CAP. 7.

1. *Procurator quando præcisè ad defendendum cogatur.*
2. *Procurator actoris reconvenientem reum audit.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

3. *Explicata l. invitus, C. de procurat.*

DVo ſunt capita edicti prætoris de procuratoribus. Primum eſt, quo ad litem ſuſcipiendam procuratorem datum, pro quo conſentiente dominus judicatum ſolvi ſatiſdationem expoſuit, judicium accipere ſe coacturum ſpondet, *l. filius-familias*, *§. procuratorem*, *ff. de* procurat. Qua in re adnotandum occurrit, præcisè ad litem ſuſcipiendam urgendum procuratorem: nec ſatis eſſe ob rem non defenſam ſtipulationem committi, ſi non illud fecerit quod in litem dominus facturus erat, *l. ſed & hæ*, *§. defendere*, *§. praterea ff. eo.* Cui non obeſt, quod *Sabinus* ait, nullas eſſe prætoris partes, ut procuratorem cogat, *l. non cogendum*, *ff. de procura.*: hoc enim verum eſſe ſi ex juſta cauſa ſeſe excuſaverit, manifeſtè oſtenditur *ex l. mutus*, *§. fin.* *& l. ſequ. ff. eo.* ut ſatis hoc exemplo ſit ob rem non defenſam ſtipulationem committi: quinimo eo nomine fidejuſſores abſolvendos eſſe, quia vir bonus illud arbitraturus ſit d. *l. non cogendum*, 2 *ff.* de procura. Alterum eſt, quo prætor actoris procuratorem coacturum pollicetur, quacunque reconventione à reo dominum impetitum defendere. *l. ſeruum*, *§. ait prætor*, *l. omnium*, *cum l ſequen. ff. de* procura. Quod rationem habet: cùm enim hoc inter ipſos litigantes licuiſſet, *l. cùm Papinianus*, *C. de ſent. & inter. l. om. Jud. l. 1. ff de quib. reb. ad eund. jud. ear. juſtus* non videbitur procurator, qui non idem quod dominus fecerit, ex cujus etiam perſona omnes committuntur ſtipulationes, *l ſi procurator meus*, *ff. eo.* *Non obeſt l. invitus*, *C. de procurator.* quæ noſtros plurimum torſit, & illam varijs modis interpretantur. 3 Ego ſic accipio, ut illud quod verum eſt, contineat: nec difficultatem habet, ut invitus nemo mandat. ſuſcipiat, *quod officij eſt*, *l. 1. ff. mand. l. invitus*, *ff. de* procurat. item nemo abſentis negotijs defendendis evocatus, quod fieri moris erat, *l. hæc autem*, *ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eatur*, *l. ergo*, *ff. ex quib. cauſ. major.* horum curam ſuſcipere compellatur: & ſatis ſit, ſi ad ſuſceptam ſemel fidem urgea-

Digitized by Google

urgeamur, *l. in commodato*, §. ſicut, *ff. commod.* quo ſenſu veriſſimo ſi reſcriptum illud acceperis, edicto prætoris non obeſt, quod perpetuum eſt & certiſſimum, ut rei & actoris procurator litem quam ſuſceperint, expedire cogantur. At verò in actoris non ſolum procuratore, ſed & negotiorum geſtore hoc magis ſit, ut reum ex contrario agentem audiat, *l. actionem*, *C. de procurat.* 6 Quod poſtremum non ex verbis quidem edicti, ſed ex ejus interpretatione manaſſe exiſtimo, & idem ex locis ſuperioribus ſatis patet.

CAP. 8.

1. *Negotiorum geſtor. qui litis ſumptus repetat.*
2. *Explicata l. Jam tamen, §. penult. ff. Jud. ſolu.*
3. *Re communi geſta quæ actio detur.*
4. *Quid neceſſe ſit, ut judicium negotiorum geſtor. competat.*

QVÆSTIO eſt, an qui abſentis nomine ſine mandato litem moverit, vel reum defenderit, litis quam perdiderit ſumptus repetat, & non condicturum. *Accurſius* & communis ſchola cenſuit, eo quòd in fidejuſſore judicatum ſolvi, qui ſuſceperit defenſionem, reſponſum eſt ita demum acturum ſi vicerit, *l. jam tamen*, §. *penult. ff. judicat. ſolu.* & ei videtur imputandum, cui tantum eſt abs re otii aliena ut curet, & ea quæ ad ſe non 1 attinent. Quæ omnia tamen, ut injuſta improbo, nec etiam legibus noſtris ſatis congruere puto. Primò, quoniam in ſumptibus repetendis negotiorum geſtor. procuratori comparatur, *l. 3.* §. *1. l. ſi ſervus, ff. de in rem verſ.* at in hoc liquidò receptum eſt, & ſi contrariam ſententiam ſubierit, nihilominus condicturum, *l. qui proprio*, §. *litis*, *ff. de procur. l. etiam*, *C. mand.* ſecundò, generaliter in omni in rem alienam impenſa facta conſtitutū legimus, ut non id ſpectemus, an bono domini, ſed an in ejus nego-

negotium ceſſerit. *l. quod ſi ſervus*, §. idem *Labeo, ff. de* in rem verſ. *l. prætor ait*, §. *quod ait. prætor. ff. de bon. auctor. jud. poſſ.* Tertiò, in negotiorum geſtore, ut & in procuratore, receptum eſt damnum ab eo abeſſe debere, ſicut & lucrum aufferri bona fides exigit, *l. 2. l.* quæ utiliter, §. *fin. ff. de neg. geſt.* Quartò, ſatis eſt, ſi illud abſentis defenſor fecerit, quod jure præſens dominus erat acturus, *l. ſed & hæ*, §. *defendere, ff. de procurat.* Cui tamen certum eſt fraudi non futurum, ſi ob dubium litis eventum, cùm juſtam litigandi cauſam haberet, indefenſum jus ſuum non reliquerit, *l. Illud, ff. de pet. hæred. l. quod debetur, ff. de pecul.* nam nec judicis imprudentia, vel ejus gratia aut ſordes litigantibus ſolent eſſe damno, *l. ſi per imprudentiam, ff. de evict.* Quintò, hoc apertum eſt, & manifeſtiſſimè conſtitutum, eum qui negotiorum geſtorum agit, non ſolùm ſi effectum negotium habeat, ſed, & ſi utiliter cœperit condicturum, *l ſed an ultro*, §. 1. *ff. de neg. geſt. l. ſi ſervum, C. eo.* Sed & quæſo quem adeo veſanum & ſupinum noſtri judicant, qui alienis amici abſentis rebus deploratiſſimis conſulere voluerit, ſi hoc ſe ſubjectum periculo audiat, ut ſi vicerit tantùm, eumq; fortuna ſequatur, repetiturum exiſtimet. Nec ſanè mirum eſt, ſi apud *Ulpianum* 2 *in l. jam tam*, §. *jam tamen, ff. jud. ſolu.* quo ſolo *Accurſius* & cæteri moventur; victus non repetat, cùm mandatum exceſſerit: egit enim eo loco fidejuſſor, qui ad ſolam quantitatem, ut ait textus acceptus fuerat. Ergo ſibi imputet, cur mandati fines tranſilierit. Nam & plurimum intereſſe conſtat inter eum qui ſine mandato juſtè experitur, multaque poteſt, eumq; qui cum procurationem acceperit, contra ſuſceptam fidem nonnihil eſt auſurus, *l. maritus, C. de nego. geſt.* Nam & exoſus erit ille, qui adverſus domini voluntatem quippiam molitus fuerit, *l. fin. C. de neg.* 3 *geſt.* Sequitur ut aliud explicem, de quo non conſentiunt, ſi rem communem unius ex ſocijs mandato curavero. Quæ actio ei qui non mandaverit detur, & quidem *Antoninus* negotiorum geſtorum dari voluit, *l. ſi mandatum, C. de nego. geſt.* idem *Julianus in l. ſi pupilli*, §. *ſi quis ita, ff. eo.* Cujus rei ratio facilis & in aperto

eſt,

Digitized by Google

eſt, quia hujus negotium & ſine mandato geſtum eſt. Quamvis *Paulus* in factum ſubſidiariam actionem dare voluiſſe videatur in *l. ſ.* mandavero, *§. ſi curator, ff. mand.* hærent noſtri. Dico ego diſſimilem eſſe utriuſque loci hypotheſim. Nam apud *Julianum & Antoninum* res erat communis negotij geſti tempore, unde non eſt mirum ſi vel ſocietatis contemplatione geſtum, aut ipſo geſtu ejus negotium eſſe dicatur 4 *apud Paulum*, apparuit creditor, qui non credebatur, cuiq; actio qui 'em competit, *l. cum unus, ff. de bon. auct. jud. poſſ. l. ſi finita, §. ſi plures, ff. de damn. infect.* ſed tunc naſcitur, cùm petierit, *l. 4. §.* hoc autem *judicium, l. cùm poſtulaſſem, ff. de dam. infect.* quod generaliter in omnibus quæ officio judicis poſtulantur jure recipitur, ut hæc ex petitione naſci demum videantur, non poteſt igitur agere negotiorum geſtorum is, cujus nullum negotium fuit: ſed cùm hodie ex judicio naſcatur, in factum actione ſubſidiaria experiri non vetabitur. Quia hæc quoties æquum eſt, dari ſoleat, *l quoties, ff. de præſc. verb.* Ex quibus apparet neceſſarium videri, ut negotiorum geſtorum actio ſit, adminiſtrationis tempore negotium eſſe oportere. Hinc enim geſti obligatio naſcitur, & ex ea actio, *l. licet, §. ea obligatio, ff. de procura.* Quod ſi tandem incipiat, utili in factum judicio experiri tutius eſt, illudq; æquitas rerum exigit, *l. 1. & ſeq. ff. de præſcrip. verb.*

CAP. 9.

1. *Emptio à permutatione in quibus conveniat.*
2. *Interpretata l. fin. ff. de condict. cauſ. dat.*
3. *Neceſſe eſt rem eſſe de qua convenit.*

SVPRA de conventionibus innominatis, cùm de tranſactione ageremus, quædam retulimus. Itaque non eſt alienum ſi ad huc pauca non inutilia adjungamus, & Juriſconſultorum quædam de his, quæ contraria videntur reſponſa explicemus. Quod ut clarius fiat hoc præfabor, ne illorum

Digitized by Google

ſententiæ accedere, qui negotium civile do ut des à rerum permutatione non ſejungunt, *l. naturalis, §. 1. ff. de præſc. verb.* & in pluribus hanc emptioni & venditioni aſſimilari recipiunt, *l. 1. ff. de rer. permu. l. 1. ff. de contrah. empt.* Nam & in utraque ultro citroque accipitur, utriuſque finis eſt domini aquiſitio, *l. cùm manu ſata, §. fin. ff. de contrah. empt.* ambæ evictionis obligationem continent, *l. 1. ff. de evict.* Denique poſt perfectam emptionem periculum eſt emptoris, ut nec ſi res pereat, pretij ſolutionem recuſare poſſit, *l. fin. C. de peric. & comm. rei vend. l. cum emptor, §. 1. ff. de reſcind. vend.* ejus item qui ex permutatione accipere debuit damno & malo peritura res eſt, *l. 3. §. 1. ff. de condict. cauſ. dat.* ſi non promiſſoris culpa aut mora præceſſerit, *l. naturalis, §. ſed ſi Stichum, ff. de præſcri. 2 verb.* Cui tamen ex diametro obeſſe videtur quod *Celſus* ait, ſi dedi tibi pecuniam ut mihi Stichum dares, ob rem dati re non ſecuta obligationem fore, & ideo ſi mortuus eſt Stichus, repetere me poſſe: quia ideò tibi dedi, ut mihi Stichum dares, *l. fin. ff. de condict. cauſ. dat.* In quibus locis conciliandis commentatores noſtri varij ſunt, nec ſibi conſtant, ut apud eos quilibet videre poterit: ex his tamen nullus eſt, qui ſatis judicio meo fecerit. Quocirca cogitabam aliquando, num in re tam difficili hoc adferre poſſem, quod verum aut doctis vero ſimile videatur, quandoquidem nihil certi auſim in re obſcura affirmare: ut apud *Celſum* conventionis tempore mortuum eſſe dicamus quod dari oportuit, eaque ratione juſtè poſſit, quod ob id viciſſim accipiendum datum eſt repeti. Nam & in emptione ſi non ſit quod vendatur, inutiliter contractum legimus, *l. nec emptio, l. domum, ff. de contract. empt.* Item mortuus homo in ſtipulationem non deducetur, *l. ſi homo. ff. de verb. oblig.* & hanc interpretationem præſens tempus indicat, quo mortuum eſſe Stichum deſcribit, ſed & reliqua exempla ab eo addita planè tempori conventionis congruunt, veluti ſi alienum dederit, aut de evictione non caverit. Itaque in hoc quoque permutatio cum emptione conveniet, ut in utra-

que

que rem eſſe, quo tempore convenit, neceſſariò deſideremus: ne alioquin nullum ſit de quo conveniant, quod etiam in omni conſtituendæ obligationis genere recipiendum eſſe nemo negaverit, *l. fidecommiſſa*, §. *ſi rem ff. de leg. 3.*

CAP. 10.

1. *Ex pluribus hæredibus unus alterius periculo non tenetur.*
2. *Duorum reorum quomodo & quando fiat conſtitutio.*
3. *Plurium adminiſtratorum officium quando ſit individuum.*
4. *Adminiſtratores reipub. & tutores plures quomodo differant.*
5. *Explicata l. cùm alieni, ff. de negot. geſt.*
6. *An unius fidejuſſor ante collegam conveniatur.*
7. *Explicata duo Gordiani reſcripta de magiſtrat. conveniendis.*
8. *Ex diviſa adminiſtratione quatenus plures teneantur.*

CVM de vi obligationis dividuæ à pluribus contractæ noſtri diſputant, hoc ſummum eſſe conſtituunt, ut ſi unius debitoris hæredes ſint, pro hæreditarijs portionibus teneantur, quia *lex XII. tabul.* inter eos nomina diſtribuerit, *l. 1. C. ſi cert. peta.* quod adeò verum eſſe Papinianus exiſtimat, ut nec vice mutua ad eos periculum redundet, *l. tutor qui poſt. tutor. ff. de adminiſtr. tuto.* cùm ipſo jure hoc inter eos diviſū ſit, *l. ea quæ, C. famil. hercis.* Aliud eſt, ſi ex eorū perſona

 obli-

Digitized by Google

obligatio originem accipiat, aut quia nomine alterius fidem ſuam aſtrinxerint, & æs alienum fide ſua eſſe juſſerint, vel quia tanquam principales teneantur. Etquidem in prioribus receptum eſt ſingulos in ſolidum teneri, *l. non rectè, C. de fidejuſſ.* ut inter eos ſolos qui ſolvendo ſint ex epiſtola divi *Hadriani* in portiones obligatio dividatur, *l. inter fidejuſſores, ff. de fidejuſſo.* In poſterioribus aliud eſt cōjunctim, quàm ſi ſeparatim vel disjunctim ſe obligaverint, ut priore caſu viriles tantùm deberent, *l. reos*, §. *cum tabulis, ff. de duob. reis*, ſi non actum fuerit, ut eſſent duo rei, *l. 3. §. 1. ff. eod.* Altero quamvis nihil dictum fuerit, duæ naſcebantur obligationes, *l. 2. ff. de Nova. l. ſi ex toto*, §. *1. ff. de lega. 1.* quæ omnia immutata ſunt: nec ſolent duo rei conſtitui ſi non ſit expreſſum, §. *1. de duob. reis in novellis.* Duorum igitur reorum nexus vel pactione ut in ſuperioribus, aut rei natura conſtituitur, quod duobus modis accidit. Priore, ex re ipſa quæ debetur, cujus præſtatio individua quoq; ſit: veluti ſi ſervitus, aut factum, vel aliud quippiam debeatur, quod partis ſolutionem non admittat. Itaq; conſtet ſingulos in ſolidum obligari, nec jure aliquo fieri poſſit ut aliter debeant *l. 3. & 4. ff. de verb. obli. l. arbor*, §. aquarum, *ff. comm. divid. l. hæredes.* §. *an ea, ff. famil. hercisc.* Altero ex perſonis quæ detinentur, quarum munus & officium ex quo naſcitur obligatio, individuum ſit: quod in pluribus tutoribus, curatoribus, procuratoribus, & magiſtratibus potiſſimùm conſideratur: quorum omnium par & ſimilis fermè ratio eſt. In quo tamen non ſatis ſibi noſtri conſtitiſſe videntur, ob varia hac de re eorum reſponſa, quæ extant. Et quidem certum eſt, ſi diviſio inter plures facta non fuerit, licere creditori vel unum ex his eligere, qui in ſolidum conveniatur, *l. cùm interdicta. C. arbitr. tutel. l. 2. C. de divid. tut. l. ſi plures, ff. de cura. bon. dand.* idemq; ſi ipſi ſoli diviſerint: quoniam ut *ait. Papi.* diviſio ab ipſis tutoribus facta juris non eſt, ſed inter eos modum adminiſtrationis facit, *l. inter tutores, ff. de admini. tuto.* & in pluribus magiſtratibus illorum individuum officium eſſe *Paulus adnotat in l. quid ergo, ff. ad municip.*

Quod

Quod in pluribus qui geſſerint verum eſt : ſed & ſi nihil ab aliquo geſtum fuerit, eadem eſt ratio, *l. ſi plures, ff. de admini. tuto. l. periculo. C. eo.* ſic tamen ut exemplo fidejuſſorum inter hos omnes qui ſolvendo ſunt, dividatur obligatio, *l. 1. §. nunc tractemus, ff. de tutel. & rat. diſtrah. l.* ex perſona, *C. de proba. l. fin. C. in quib. cauſ. tut. haben. l. 1. C. de 4 dividen. tut.* Et in tutoribus hoc ſit potiſſimum, ut prius contutor, qui ſuſpectum alterum accuſare debuit, tandem magiſtratus conveniatur, *l. 1. §. uſq; adeo, ff. de tut. & rat. diſtrah.* ut alia ſit cauſa tutorum, eorumq; qui privati alicujus res gerunt, alia eorum qui reipub. negotia adminiſtrant, *l. Lucius, §. Sempronij, ff. de admi. tuto.* Privato enim geſtori imputandum eſt, cur collegam ſuſpectum non fecerit, *l. etiam, ff. de admi. tut. l. duo ff. de magiſt. conven.* cùm & ſatiſdando in adminiſtratione præferri potuit, ſi fidem ei non habeat, nec alieni periculi ſuccedaneus eſſe velit. *l. ſi plures, §. fin. ff. de admi. tuto.* §. 1. de ſatiſd. tuto. apud Juſtinia. Et hoc eſt quod *apud Paulum* dicitur in ea ſpecie, in qua contutor contutorem ſuum ſuſpectum accuſaſſet, conveniendum prius magiſtratum : aliàs cùm magiſtratus plures tutores dant, non prius ad eos reverti pupillos poſse, quàm ſi omnes tutores excuſſi fuerint, *l. Lucius*, §. cum teſtamento, *ff.* de admini. tuto. quod in pluribus curatoribus reipu. non eſt idem, cùm lege datum non ſit alteri alterum ſuſpectum facere, ſed ſolius magiſtratus officio incumbat ab eo ſatis accipere, quæ ratio eſt, cur perpetuò ipſe prior conveniatur, *d.* §. Sempronij, cui ex diametro adverſari videtur Modeſtinus *in l. cùm alicui, ff. de negot. geſt.* ubi nec magiſtratus, nec collegæ, ſed heredis legitimi eſt periculum. At verò ex facto jus oritur : ſatis enim *apud Modeſtinum* magiſtratus officio ſuo functus fuerat, qui ſemel idoneum ordinavit, quocirca futuri temporis periculum ad eum non pertinet, quia nec à ſapientiſſimo prævideri potuit, *l. 2. §. ſi eo tempore, ff. de admi. rer. ad civit. pertinen.* & in eo quoque magiſtratus à tutore & cæteris privatorum adminiſtratoribus differt, quoniam ſatis eſt, ſi ſemel ille idoneum elegerit, *l. 1. §. ſi magiſtratus, ff.* de magiſt.

con-

Digitized by Google

conven. Hi per ſingula momenta collegæ facultates perſcrutari & exquirere coguntur, *l. 3. l. tres tutores*, § quod autem, *ff. de admini. tuto* Sed cur apud *Modeſtinum* ſaltem collegarum nō eſt periculum? at ratio eſt, quia eorum ordinatio & adminiſtratio pro tribunali nulla fuit judicata, teſtamento ad irritū deducto, quocirca perinde ſe res habet ac ſi ſine mandato alienis ſe ſe actores ipſi negotijs immiſcuerint: quod cùm diviſim eos feciſſe contineatur, nec omnes geſſerint, meritò qui geſſit tantùm, quoniam ipſe ſolus ſe immiſcuit, negotiorum geſtorum actione obligabitur. Aliud verò eſt, ſi cauſa adminiſtrationis juſta & probata duret, ex qua ſingulorum periculum eſſe dici poſſit: ut in eo, qui ob æs alienum hæreditatem omiſerat. Ideoque à creditoribus municipibus forte, curatores bonis ſint dati: & hic tandem nihilominus ad eandem ſucceſſionem fuerit reſtitutus. Non enim inde actorum adminiſtratio magis irrita conſtituitur, ſed præcedentis actionis juſtæ rationem curatores illos reddere erit æquiſſimum: quod ex legibus fieri ſolet, ut alter alterius nomine teneatur: ſicuti ex diſputatione noſtra videre eſt: denique *apud Modeſtinum* ideò diviſionis ab actoribus factæ ſine magiſtratuum conſenſu effectus aliquis eſt: quia ordinatio & curæ mandatum à decurionibus expoſitum nullum declaratum eſt, alioquin contra eſſet: quoniam individuum eorum officium ab ipſis ſolis ſeparari non potuit, *l. 2. § fin. C. de divid. tut.* nec hujus diviſionis habetur aliqua ratio *in d. §. Sempronij*. Quod autem diximus collegam ó prius conveniendum eſſe, ita verū eſt, ſi non & ille, de cujus adminiſtratione & facultatibus quæritur, fidejuſſorem dederit; uſque adeo enim illum ſolvendo credimus, ſi vel ex ejus aut fidejuſſoris bonis ſatisfieri poſſit, quinimo caſu eo prior magiſtratus impetendus eſt, ſi contutori non imputetur, quod collegam ſuſpectum non fecerit, *l. 1. §. uſq; adeo, ff. de tutel. & rat diſtrah.* Cujus etiam rei ratio redditur: quoniam collega negligētiæ, ac pœnæ cauſa, qui verò tāquam fidejuſſor nominaverit, fidei ratione conveniatur, *l. imperator, ff. ad municip.* Item altera,

quia

quia non juſtè qui nominaverit, eſt univerſum periculum recuſaturus, cùm ſcire debeat ejus, qui nominaretur, individuum officium & commune periculum ſuſcepturum, *l. quid ergo, ff. eo.* & ita varijs reſcriptis Imperatorum & eorum reſponſis contineri *Ulpianus auctor* eſt: hæc tamen quæ diximus, prius magiſtratum quam collegam conveniri, ſi nihil hinc imputetur, ut poſtremus 7 tandem impeti poſſit, *Gordiano Imperatori* non ſatis placuiſſe, negare non poſſumus: quod ex duobus ejus reſcriptis apparet *in l. adverſus, C. de magi. conven. & in l. 2. C. quo quis ordin. conveni.* At verò ſimile eſt hujus temporibus ſeneſcente Romano imperio, & jamdiu prolapſo Juriſconſultorum flore, aliquid ex antiqua prudentia immutatum fuiſſe: niſi ſi quis malit hæc anterioribus congruere, *dicat in l.* adverſus non agi de Magiſtratu, qui tutorem creaverit ſed de eo, qui nomẽ tutoris Magiſtratui ediderit & cõmendaverit: ut is quidẽ non tanquam fidejuſſor, nec aliquo modo facilè teneatur, ſi non aut pecunia, aut gratia, falſa renunciaverit, *l. 1. §. ſi præſes, ff. de Magiſtr. conve.* ejus exemplo, qui alterius nomen ediderit aut commendaverit, quem vel de dolo, aut in factum actione tantùm teneri convenit, *l. & eleganter, §. fin. ff. de dol. l. ſi is qui rem, §. ſi tu Titium, ff. de furt.* eaque ſit cauſa, cur etiam poſt contutorem *apud Gordianum* conveniatur. Difficilior eſt, *l. 2. C. quo quiſ. ord. conveni.* In qua de eo, quem curatorem appellat, expreſsè loquitur: niſi dicas ſingulis ibidem munus ita injunctum fuiſſe, ut in ſolidum tenerentur, quod reſcripti verba continere videntur, & eo caſu non ambigitur prius contutores quàm nominatores ſeu curatores conveniendos eſſe: quia expreſſiùs ſinguli ſe obligaverint. Licet enim ex muneris natura tenerentur, tamen ne inutilis hæc conſtitutio videatur, magis eſt, ut ſe arctius aſtringere voluerint, *l. ſi quando ff. de lega. 1.* Item notandũ eſt in eo quòd nemo geſſit, non utiq; ejus eſſe periculum, qui quædam geſſerit, ſed cõmuniter omnium: ſic tamẽ ut in his quę geſſit prior cõveniatur ipſe, *l. Pater, C. de hæred. tuto. l. 1. C. ſi tut. reipub. cauſ. l. & ſi ſciſ-*

ſes,

Digitized by Google

ſes, *C. de admini. tuto.* In cæteris omnium obligatio vertatur, *l. tres* tutores, §. *Item, ff. de* admini. tuto 8. Et hæc quidem ſi nulla diviſione negotia gerantur: nam juſtè ſi diviſa adminiſtratio fuerit, aliud conſiderandum eſt: ut niſi ex certis cauſis alter alterius nomine vix conveniatur *l.* 2. *C. de* divid. tut. ubi *Accurſius* etiam hoc adnotat, quod maximè in plurium Magiſtratuum ſtationibus locum habet, quæ jure & re ipſa diverſæ ſunt, *l. 1. C. de compenſa. l. 2. C. de ſolu.* Niſi tale quippiam pluribus committatur, quod vel ab uno conſummationem exigat, *l. tres tutores*, §. Item *ff. de* admin. tuto. quo caſu æquum eſt alterius ratione obſtringi alterum, *l. 2. C. de conveni. fiſc. debito.* vel ſi unius tantùm muneris & negotij pluribus cura mandetur, quod idem ferè eſt, *l. 2. C. quo quis ord. conveni.* quod in tutoribus, curatoribus, vel omnium bonorum procuratoribus, aliter ex generali & varia obligationis forma dici poterit: ut alter ad alterius inſtructionem ſolummodo teneatur, *l. Titium §. 1. ff. de admin. tut.*

ORNA-

Ornatiſſimo & Obſervandiſſimo

FRANCISCO NESMUNDO, SACRATISSIMI CONSISTORII REGII CONCILIARIO SANCTISSImo & in Burdigalenſi ſenatu Præſidi clariſſimo P. Beloius S.

ANNUS FERME XIII. *agitur (præſes obſervandiſſime), quo cùm Cadurci in Quercinenſi provincia eſſes, & me publicè in ſcholis jus civile explicantem audiiſſes, mox ſtudiorum filii tui chariſſimi, egregio, ſuavi, & eleganti judicio tunc perpoliti,* Andreæ Neſmundi, *qui ad plenam pubertatem nondum adhuc pervenerat, aſſiduum comitem eligere volueris; Qua in re quale tuum de me judicium fuerit, & quàm optimè de ſtudiis meis credideris dilucidè perſpexi. Itaque effectum eſt ut ſumma te poſt hàc obſervatione coluerim, & filium tuum, nunc Chriſtianiſſimo Regi, in majori Conſilio ornatiſſimè, & mira exiſtimatione*

negotium ceſſerit. *l. quod ſi ſervus*, §. idem *Labeo*, *ff. de in rem verſ. l. prætor ait*, §. *quod ait. prætor. ff. de bon. auctor. jud. poſſ.* Tertiò, in negotiorum geſtore, ut & in procuratore, receptum eſt damnum ab eo abeſſe debere, ſicut & lucrum aufferri bona fides exigit, *l. 2. l.* quæ utiliter, §. *fin. ff. de neg. geſt.* Quartò, ſatis eſt, ſi illud abſentis defenſor fecerit, quod jure præſens dominus erat acturus, *l. ſed & hæ*, §. *defendere*, *ff. de procurat.* Cui tamen certum eſt fraudi non futurum, ſi ob dubium litis eventum, cùm juſtam litigandi cauſam haberet, indefenſum jus ſuum non reliquerit, *l. Illud*, *ff. de pet. hæred. l. quod debetur*, *ff. de pecul.* nam nec judicis imprudentia, vel ejus gratia aut ſordes litigantibus ſolent eſſe damno, *l. ſi per imprudentiam*, *ff. de evict.* Quintò, hoc apertum eſt, & manifeſtiſſimè conſtitutum, eum qui negotiorum geſtorum agit, non ſolùm ſi effectum negotium habeat, ſed, & ſi utiliter cœperit condicturum, *l ſed an ultro*, §. *1. ff. de neg. geſt. l. ſi ſeruum, C. eo.* Sed & quæſo quem adeo veſanum & ſupinum noſtri judicant, qui alienis amici abſentis rebus deploratiſſimis conſulere voluerit, ſi hoc ſe ſubjectum periculo audiat, ut ſi vicerit tantùm, eumq; fortuna ſequatur, repetiturum exiſtimet. Nec ſanè mirum eſt, ſi apud *Ulpianum* in *l. jam tam*, §. *jam tamen*, *ff. jud. ſolu.* quo ſolo *Accurſius* & cæteri moventur; victus non repetat, cùm mandatum exceſſerit: egit enim eo loco fidejuſſor, qui ad ſolam quantitatem, ut ait textus acceptus fuerat. Ergo ſibi imputet, cur mandati fines tranſilierit. Nam & plurimum intereſſe conſtat inter eum qui ſine mandato juſtè experitur, multaque poteſt, eumq; qui cum procurationem acceperit, contra ſuſceptam fidem nonnihil eſt *auſurus*, *l. maritus*, *C. de nego. geſt.* Nam & exoſus erit ille, qui adverſus domini voluntatem quippiam molitus fuerit, *l. fin. C. de neg. geſt.* Sequitur ut aliud explicem, de quo non conſentiunt, ſi rem communem unius ex ſocijs mandato curavero. Quæ actio ei qui non mandaverit detur, & quidem *Antoninus* negotiorum geſtorum dari voluit, *l. ſi mandatum*, *C. de nego. geſt.* idem *Julianus in l. ſi pupilli*, §. *ſi quis ita ff. eo.* Cujus rei ratio facilis & in aperto

eſt,

Digitized by Google

eſt, quia hujus negotium & ſine mandato geſtum eſt. Quamvis *Paulus* in factum ſubſidiariam actionem dare voluiſſe videatur *in l. ſ. mandavero, §. ſi curator, ff. mand.* hærent noſtri. Dico ego diſſimilem eſſe utriuſque loci hypotheſim. Nam apud *Julianum & Antoninum* res erat communis negotij geſti tempore, unde non eſt mirum ſi vel ſocietatis contemplatione geſtum, aut ipſo geſtu ejus negotium eſſe dicatur *à apud Paulum*, apparuit creditor, qui non credebatur, cuiq; actio qui 'em competit, *l. cum unus, ff. de bon. auct. jud. poſſ. l. ſi finita, §. ſi plures, ff. de damn. infect.* ſed tunc naſcitur, cùm petierit, *l. 4. §.* hoc autem *judicium, l. cùm poſtulaſſem, ff. de dam. infect.* quod generaliter in omnibus quæ officio judicis poſtulantur jure recipitur, ut hæc ex petitione naſci demum videantur, non poteſt igitur agere negotiorum geſtorum is, cujus nullum negotium fuit: ſed cùm hodie ex judicio naſcatur, in factum actione ſubſidiaria experiri non vetabitur. Quia hæc quoties æquum eſt, dari ſoleat, *l. quoties, ff. de præſc. verb.* Ex quibus apparet neceſſarium videri, ut negotiorum geſtorum actio ſit, adminiſtrationis tempore negotium eſſe oportere. Hinc enim geſti obligatio naſcitur, & ex ea actio, *l. licet, §. ea obligatio, ff. de procura.* Quod ſi tandem incipiat, utili in factum judicio experiri tutius eſt, illudq; æquitas rerum exigit, *l. 1. & ſeq. ff. de præſcrip. verb.*

CAP. 9.

1. *Emptio à permutatione in quibus conveniat.*
2. *Interpretata l. fin. ff. de condict. cauſ. dat.*
3. *Neceſſe eſt rem eſſe de qua convenit.*

SVPRA de conventionibus innominatis, cùm de tranſactione ageremus, quædam retulimus. Itaque non eſt alienum ſi ad huc pauca non inutilia adjungamus, & Juriſconſultorum quædam de his, quæ contraria videntur reſponſa explicemus. Quod ut clarius fiat hoc præfabor, ne illorum

 ſen-

Digitized by Google

ſententiæ accedere, qui negotium civile do ut des à rerum permutatione non ſejungunt, *l. naturalis*, §. 1. *ff. de præſc. verb.* & in pluribus hanc emptioni & venditioni aſſimilari recipiunt, *l. 1. ff. de rer. permu. l. 1. ff. de contrah. empt.* Nam & in utraque ultro citroque accipitur, utriuſque finis eſt domini aquiſitio, *l. cùm manu ſata*, §. *fin. ff. de contrah. empt.* ambæ evictionis obligationem continent, *l. 1. ff. de evict.* Denique poſt perfectam emptionem periculum eſt emptoris, ut nec ſi res pereat, pretij ſolutionem recuſare poſſit, *l. fin. C. de peric. & comm. rei vend. l. cum emptor*, §. *1. ff. de reſcind. vend.* ejus item qui ex permutatione accipere debuit damno & malo peritura res eſt, *l. 3.* §. *1. ff. de condict. cauſ. dat.* ſi non promiſſoris culpa aut mora præceſſerit, *l. naturalis*, §. *ſed ſi Stichum, ff. de præſcri. 2 verb.* Cui tamen ex diametro obeſſe videtur quod *Celſus* ait, ſi dedi tibi pecuniam ut mihi Stichum dares, ob rem dati re non ſecuta obligationem fore, & ideo ſi mortuus eſt Stichus, repetere me poſſe: quia ideò tibi dedi, ut mihi Stichum dares, *l. fin. ff. de condict. cauſ. dat.* In quibus locis conciliandis commentatores noſtri varij ſunt, nec ſibi conſtant, ut apud eos quilibet videre poterit: ex his tamen nullus eſt, qui ſatis judicio meo fecerit. Quocirca cogitabam aliquando, num in re tam difficili hoc adferre poſſem, quod verum aut doctis vero ſimile videatur, quandoquidem nihil certi auſim in re obſcura affirmare: ut apud *Celſum* conventionis tempore mortuum eſſe dicamus quod dari oportuit, eáque ratione juſtè poſſit, quod ob id vic[illegible]ſſim accipiendum datum eſt repeti. Nam & in emptione ſi non ſit quod vendatur, inutiliter contractum legimus, *l. nec emptio, l. domum, ff. de contract. empt.* Item mortuus homo in ſtipulationem non deducetur, *l. ſi homo. ff. de verb. oblig.* & hanc interpretationem præſens tempus indicat, quo mortuum eſſe Stichum deſcribit, ſed & reliqua exempla ab eo addita planè tempori conventionis congruunt, veluti ſi alienum ; dederit, aut de evictione non caverit. Itaque in hoc quoque permutatio cum emptione conveniet, ut in utra-

que

que rem eſſe, quo tempore convenit, neceſſariò deſideremus: ne alioquin nullum ſit de quo conveniant, quod etiam in omni conſtituendæ obligationis genere recipiendum eſſe, nemo negaverit, *l. fidecommiſſa*, §. *ſi rem ff. de leg. 3.*

CAP. 10.

1. *Ex pluribus hæredibus unus alterius periculo non tenetur.*
2. *Duorum reorum quomodo & quando fiat conſtitutio.*
3. *Plurium adminiſtratorum officium quando ſit individuum.*
4. *Adminiſtratores reipub. & tutores plures quomodo differant.*
5. *Explicata l. cùm alieni, ff. de negot. geſt.*
6. *An unius fidejuſſor ante collegam conveniatur.*
7. *Explicata duo Gordiani reſcripta de magiſtrat. conveniendis.*
8. *Ex diviſa adminiſtratione quatenus plures teneantur.*

CVM de vi obligationis dividuæ à pluribus contractæ noſtri diſputant, hoc ſummum eſſe conſtituunt, ut ſi unius debitoris hæredes ſint, pro hæreditarijs portionibus teneantur, quia *lex XII. tabul.* inter eos nomina diſtribuerit, *l. 1. C. ſi cert. peta.* quod adeò verum eſſe Papinianus exiſtimat, ut nec vice mutua ad eos periculum redunder, *l. tutor qui poſt. tutor. ff. de adminiſtr. tuto.* cùm ipſo jure hoc inter eos diviſũ ſit, *l. ea qua*, *C. famil. hercíſ.* Aliud eſt, ſi ex eorũ perſona

D 2 obli-

obligatio originem accipiat, aut quia nomine alterius fidem ſuam aſtrinxerint, & æs alienum fide ſua eſſe juſſerint, vel quia tanquam principales teneantur. Et quidem in prioribus receptum eſt ſingulos in ſolidum teneri, *l. non rectè, C. de fidejuſſ.* ut inter eos ſolos qui ſolvendo ſint ex epiſtola divi *Hadriani* in portiones obligatio dividatur, *l. inter fidejuſſores, ff. de fidejuſſo.* In poſterioribus aliud eſt cõjunctim, quàm ſi ſeparatim vel disjunctim ſe obligaverint, ut priore caſu viriles tantùm deberent, *l. reos, §. cum tabulis, ff. de duob. reis*, ſi non actum fuerit, ut eſſent duo rei, *l. 3. §. 1. ff. eod.* Altero quamvis nihil dictum fuerit, duæ naſcebantur obligationes, *l. 2. ff. de Nova. l. ſi ex toto, §. 1. ff. de lega. 1.* quæ omnia immutata ſunt: nec ſolent duo rei conſtitui ſi non ſit expreſſum, *§. 1. de duob. reis in novellis.* Duorum igitur reorum nexus vel pactione ut in ſuperioribus, aut rei natura conſtituitur, quod duobus modis accidit. Priore, ex re ipſa quæ debetur, cujus præſtatio individua quoq; ſit: veluti ſi ſervitus, aut factum, vel aliud quippiam debeatur, quod partis ſolutionem non admittat. Itaq; conſtet ſingulos in ſolidum obligari, nec jure aliquo fieri poſſit ut aliter debeant *l. 3. & 4. ff. de verb. obli. l. arbor, §. aquarum, ff. comm. divid. l. hæredes. §. an ea, ff. famil. herciſc.* Altero ex perſonis quæ detinentur, quarum munus & officium ex quo naſcitur obligatio, individuum ſit: quod in pluribus tutoribus, curatoribus, procuratoribus, & magiſtratibus potiſſimùm conſideratur: quorum omnium par & ſimilis fermè ratio eſt. In quo tamen non ſatis ſibi noſtri conſtitiſſe videntur, ob varia hac de re eorum reſponſa, quæ extant. Et quidem certum eſt, ſi diviſio inter plures facta non fuerit, licere creditori vel unum ex his eligere, qui in ſolidum conveniatur, *l. cùm interdicta. C. arbitr. tutel. l. 2. C. de divid. tut. l. ſi plures, ff. de cura. bon. dand.* idemq; ſi ipſi ſoli diviſerint: quoniam ut *ait. Papi.* diviſio ab ipſis tutoribus facta juris non eſt, ſed inter eos modum adminiſtrationis facit, *l. inter tutores, ff. de admini. tuto.* & in pluribus magiſtratibus illorum individuum officium eſſe *Paulus adnotat in l. quid ergo, ff. ad municip.*

Quod

Quod in pluribus qui geſſerint verum eſt : ſed & ſi nihil ab aliquo geſtum fuerit, eadem eſt ratio, *l. ſi plures, ff. de admini. tuto. l. periculo. C. eo.* ſic tamen ut exemplo fidejuſſorum inter hos omnes qui ſolvendo ſunt, dividatur obligatio, *l. 1. §. nunc tractemus, ff. de tutel. & rat. diſtrah. l.* ex perſona, *C. de proba. l. fin. C. in quib. cauſ. tut. haben. l. 1. C. de 4 dividen. tut.* Et in tutoribus hoc ſit potiſſimum, ut prius contutor, qui ſuſpectum alterum accuſare debuit, tandem magiſtratus conveniatur, *l. 1. §. uſq; adeo, ff. de tut. & rat. diſtrah.* ut alia ſit cauſa tutorum, eorumq; qui privati alicujus res gerunt, alia eorum qui reipub. negotia adminiſtrant, *l. Lucius, §. Sempronij, ff. de admi. tuto.* Privato enim geſtori imputandum eſt, cur collegam ſuſpectum non fecerit, *l. etiam, ff. de admi. tut. l. duo ff. de magiſt. conven.* cùm & ſatiſdando in adminiſtratione præferri potuit, ſi fidem ei non habeat, nec alieni periculi ſuccedaneus eſſe velit. *l. ſi plures, §. fin. ff. de admi. tuto. §. 1.* de ſatiſd. tuto. apud Juſtinia. Et hoc eſt quod *apud Paulum* dicitur in ea ſpecie, in qua contutor contutorem ſuum ſuſpectum accuſaſſet, conveniendum prius magiſtratum : aliàs cùm magiſtratus plures tutores dant, non prius ad eos reverti pupillos poſse, quàm ſi omnes tutores excuſſi fuerint, *l. Lucius*, §. cum teſtamento, *ff.* de admini. tuto. quod in pluribus curatoribus reipu. non eſt idem, cùm lege datum non ſit alteri alterum ſuſpectum facere, ſed ſolius magiſtratus officio incumbat ab eo ſatis accipere, quæ ratio eſt, cur perpetuò ipſe prior conveniatur, *d. §.* Sempronij, cui ex diametro adverſari videtur Modeſtinus *in l. cùm alicui, ff. de negot. geſt.* ubi nec magiſtratus, nec collegæ, ſed heredis legitimi eſt periculum. At verò ex facto jus oritur : ſatis enim *apud Modeſtinum* magiſtratus officio ſuo functus fuerat, qui ſemel idoneum ordinavit, quocirca futuri temporis periculum ad eum non pertinet, quia nec à ſapientiſſimo prævideri potuit, *l. 2. §. ſi eo tempore, ff. de admi. rer. ad civit. pertinen.* & in eoquoque magiſtratus à tutore & cæteris privatorum adminiſtratoribus differt, quoniam ſatis eſt, ſi ſemel ille idoneum elegerit, *l. 1. §. ſi magiſtratus, ff.* de magiſt. con-

Digitized by Google

conven. Hi per ſingula momenta collegæ facultates perſcrutari & exquirere coguntur, *l. 3. l. trestutores*, §. quod autem, *ff. de admini. tuto* Sed cur apud *Modeſtinum* ſaltem collegarum nō eſt periculum? at ratio eſt, quia eorum ordinatio & adminiſtratio pro tribunali nulla fuit judicata, teſtamento ad irritū deducto, quocirca perinde ſe res habet ac ſi ſine mandato alienis ſe ſe actores ipſi negotijs immiſcuerint: quod cùm diviſim eos feciſſe contineatur, nec omnes geſſerint, meritò qui geſſit tantùm, quoniam ipſe ſolus ſe immiſcuit, negotiorum geſtorum actione obligabitur. Aliud verò eſt, ſi cauſa adminiſtrationis juſta & probata duret, ex qua ſingulorum periculum eſſe dici poſſit: ut in eo, qui ob æs alienum hæreditatem omiſerat. Ideoque à creditoribus municipibus forte, curatores bonis ſint dati: & hic tandem nihilominus ad eandem ſucceſſionem fuerit reſtitutus. Non enim inde actorum adminiſtratio magis irrita conſtituitur, ſed præcedentis actionis juſtæ rationem curatores illos reddere erit æquiſſimum: quod ex legibus fieri ſolet, ut alter alterius nomine teneatur: ſicuti ex diſputatione noſtra videre eſt: denique *apud Modeſtinum* ideò diviſionis ab actoribus factæ ſine magiſtratuum conſenſu effectus aliquis eſt: quia ordinatio & curæ mandatum à decurionibus expoſitum nullum declaratum eſt, alioquin contra eſſet: quoniam individuum eorum officium ab ipſis ſolis ſeparari non potuit, *l. 2. § fin. C. de divid. tut.* nec hujus diviſionis habetur aliqua ratio *in d. §. Sempronij.* Quod autem diximus collegam 6 prius conveniendum eſſe, ita verū eſt, ſi non & ille, de cujus adminiſtratione & facultatibus quæritur, fidejuſſorem dederit; uſque adeo enim illum ſolvendo credimus, ſi vel ex ejus aut fidejuſſoris bonis ſatisfieri poſſit, quinimo caſu eo prior magiſtratus impetendus eſt, ſi contutori non imputetur, quod collegam ſuſpectum non fecerit, *l. 1. §. uſq; adeo, ff. de tutel. & rat diſtrah.* Cujus etiam rei ratio redditur: quoniam collega negligētiæ, ac pœnæ cauſa, qui verò tāquam fidejuſſor nominaverit, fidei ratione conveniatur, *l. imperator, ff. ad municip.* Item altera, quia

quia non juſtè qui nominaverit, eſt univerſum periculum recuſaturus, cùm ſcire debeat ejus, qui nominaretur, individuum officium & commune periculum ſuſcepturum, *l. quid ergo, ff. eo.* & ita varijs reſcriptis Imperatorum & eorum reſponſis contineri *Ulpianus auctor* eſt: hæc tamen quæ diximus, prius magiſtratum quam collegam conveniri, ſi nihil hinc imputetur, ut poſtremus 7 tandem impeti poſſit, *Gordiano Imperatori* non ſatis placuiſſe, negare non poſſumus: quod ex duobus ejus reſcriptis apparet *in l. adverſus, C. de magi. conven. & in l. 2. C. quo quis ordin conveni.* At verò ſimile eſt hujus temporibus ſeneſcente Romano imperio, & jamdiu prolapſo Juriſconſultorum flore, aliquid ex antiqua prudentia immutatum fuiſſe: niſi ſi quis malit hæc anterioribus congruere, *dicat in l.* adverſus non agi de Magiſtratu, qui tutorem creaverit ſed de eo, qui nomẽ tutoris Magiſtratui ediderit & cõmendaverit: ut is quidẽ non tanquam fidejuſſor, nec aliquo modo facilè teneatur, ſi non aut pecunia, aut gratia, falſa renunciaverit, *l. 1. §. ſi præſes, ff. de Magiſtr. conve.* ejus exemplo, qui alterius nomen ediderit aut commendaverit, quem vel de dolo, aut in factum actione tantùm teneri convenit, *l. & eleganter, §. fin. ff. de dol. l. ſi is qui rem, §. ſi tu Titium, ff. de furt.* eaque ſit cauſa, cur etiam poſt contutorem *apud Gordianum* conveniatur. Difficilior eſt, *l. 2. C. quo quiſ. ord. conveni.* In qua de eo, quem curatorem appellat, expreſsè loquitur: niſi dicas ſingulis ibidem munus ita injunctum fuiſſe, ut in ſolidum tenerentur, quod reſcripti verba continere videntur, & eo caſu non ambigitur prius contutores quàm nominatores ſeu curatores conveniendos eſſe: quia expreſſiùs ſinguli ſe obligaverint. Licet enim ex muneris natura tenerentur, tamen ne inutilis hæc conſtitutio videatur, magis eſt, ut ſe arctius aſtringere voluerint, *l. ſi quando ff. de lega. 1.* Item notandũ eſt in eo quòd nemo geſſit, non utiq; ejus eſſe periculum, qui quædam geſſerit, ſed cõmuniter omnium: ſic tamẽ ut in his quę geſſit prior cõveniatur ipſe, *l. Pater, C. de hæred. tuto. l. 1. C. ſi tut. reipub. cauſ. l. & ſi ſciſ-*

ſes,

Digitized by Google

Ornatiſſimo & Obſervandiſſimo
FRANCISCO NESMUNDO, SACRATISSIMI CONSISTORII REGII CONCILIARIO SANCTISSImo & in Burdigalenſi ſenatu Præſidi clariſſimo P. Beloius S.

ANNUS FERME XIII. agitur (præſes obſervandiſſime), quo cùm Cadurci in Quercinenſi provincia eſſes, & me publicè in ſcholis jus civile explicantem audiiſſes, mox ſtudiorum filii tui chariſſimi, egregio, ſuavi, & eleganti judicio tunc perpoliti, Andreæ Neſmundi, *qui ad plenam pubertatem nondum adhuc pervenerat, aſſiduum comitem eligere volueris; Qua in re quale tuum de me judicium fuerit, & quàm optimè de ſtudiis meis credideris dilucidè perſpexi. Itaque effectum eſt ut ſumma te poſt hàc obſervatione coluerim, & filium tuum, nunc Chriſtianiſſimo Regi, in majori Conſilio ornatiſſimè, & mira exiſtimatione*

 aſſidentem,

aſsidentem, maxima benevolentia, & affectione ſingulari ſim proſecutus. Sed nec illud mihi ſatis ad ſummam illam ſpectatiſsimi, probatiſsimi, & honoratiſsimi ſenatoris rependendam gratiam eſſe putavi, ſi non aliquod civilis, ac perpetuæ obligationis monumentum edidiſſem: nullum verò majus habeo, quàm ſi animum erga te meum eodem teſtimonio probem, quod ampliſsimum illud beneficium peperit, ut me tibi, filioque tuo charum effecerit, quodq; in futurum retinere poſsit. Habe igitur (præſes ornatiſſime) Variorum juris civilis libellum, quo varia contineri teſtimonia velim, quibus omnes intelligent, ſtudium meum dignitatis tuæ vel tuendæ, vel ornandæ cauſa nunquàm defuturum.

Vale.

PETRI

PETRI BELOII JURISCONSULTI, ET IN SENESARCHIA THOLOSANA REGII Conſiliarij meritiſs. Variorum Juris Civilis,

LIBER SECUNDUS.

Caput Primum.

1. *Malæ fidei poſſeſſor, ex re ſua acquirere poteſt.*
2. *Poſſeſſio ab uſucapione quid differat.*
3. *Homo liber qui ſervit, facilius quàm ſervus alienus eripitur.*
4. *Explicata l. qui ſcit, §. bonæ, ff. de uſuc.*
5. *Scientia rei alienæ quomodo ſit accipienda.*

NON ſolùm per noſmet ipſos, ſed & per eos qui in poteſtate noſtra ſunt acquiri nobis civiliter poſſe certum eſt, *l. ea quæ, ff. de acquir. rer. domi.* quinimo per eos qui bona fide nobis ſerviunt, ſi aut ex re noſtra, vel ex operis ſuis acquirant. Nam & meum eſt, quod ex re mea

 ſupereſt,

Digitized by Google

ſupereſt, *l. ſolum*, §. *meum*, *ff. de rei. vendic.* & in operis, quæ fructuum loco ſunt percipiendis, *l. opus*, *ff. de oper. ſerv.* bonæ fidei poſſeſſoribus comparamur, *l. quæſitum*, *ff. de acquir. rer. domi.* Amplius quoque *Cajus* exiſtimat quod ex re ſua poſt judicium acceptum poſſeſſor quæſierit, nõ reſtituturum, *l. præterea ff. de rei vend.* & communem habet, quia omne lucrum tantum ab eo extorquendum fuit. Nec illud etiam *Severus & Antoninus pernegant in l. C. de rei vend.* ſed ancillarum operas & partus fœtúſque pecorum reſtituendos putant, quia non eadem ſit horum ratio, ejuſque quod ex re noſtra quæſitum fuerit. Cætera aut ſibi, ſi liberi ſint, vel dominis ſi alieni ſervi bona fide poſſeſſi parare poterunt, *l. liber homo*, *ff. de acquir. rer. domi.* 2 Ex quibus diſputatur, ſi vel alienum aut liberum eſſe intelligam, an per eos acquirere poſſim: ac ſanè cum bonę fidei poſſeſſori in lucrandis fructibus jus civile nos comparaverit, magis eſt ne poſſim: ſed cominus alieni ſcientiam habuerimus, bona fide poſſidere deſiiſſe videamur, *l. qui bona*, *ff. de acquir. rer. dom.* Quamvis illud in uſucapione ſervetur. Quia hæc ad jus quod ab initio extitiſſe ſufficit: diſputatio verò noſtra ad factum, hoc eſt ad poſſeſſionem bonæ fidei pertinet. *§. bonæ fidei*, *ff. de acquir. rer. domi.* quæ tamdiu locum habere poteſt, quamdiu bona fides adſit. Sed inſtant graviſſimè noſtri ex *l. qui ſcit*, *§. bona fidei*, *ff. de uſuc.* ubi bonæ fidei poſſeſſor, qui ſervum alienum detinet, judicatur, quandiu ſerviens ab eo non evincitur, nec ab alio judicio repetitur. Quo loco motus *Accurſius* & veteres cenſuerunt aliud in ſervo alieno, aliud in homine libero, qui bona fide ſervit conſiderandum eſſe: ut in priore evictio ad fidem malam detegendam neceſſaria ſit, in poſtremo extra judicialis ſcientia ſufficiat: quo modo pugnantem ſibi *ipſi Ulpianum* conciliant, cur tàm variè rationem non adjungunt: ego illam ab eis excogitatam autumo: quia facilius alienus ſervus, qui capax eſt ſervitutis, nobis acquirere poteſt, difficiliúſque nobis auffertur, quàm homo liber, qui non eſt in commercio. Quocirca plectendus ſit, qui eum ſciens retinuerit, quaſi

Digitized by Google

quaſi publicum crimen contraxerit, *l. 1. C. ad leg. Fab. de plagiar. l. ſi ſciens, ff. de liber. cauſ.* Sed hæc quidem pulchra & per ſe vera eſſe poſſunt. At verò cauſæ noſtræ non congruere exiſtimo. Nam uterque caſus hominis liberi & alieni ſervi perpetuò à Juriſconſultis conjungi ſolet, *§. 1. per quas perſon. nos. acquir. l. acquiritur, ff. de acq. rer. domin.* Itaque verum eſt, quod diximus, ſcientiam impedimento eſſe ne ex his acquiramus, *l. qui bona, §. tamdiu. ff. de acq. rer. domi.* Cæterùm notitiam per rerum 4 evictionem in judicio naſci *Ulpianus* interpretatur in *l. qui ſcit, §. fin. ff. de uſur.* ut non hæc quolibet modo, ſed litis conteſtatione detegatur. Nam & ea eſt, quæ potiſſimùm malæ fidei poſſeſſores arguit, *l. certum, C. de rei vend.* & alibi ſciſſe non videtur, cui apud judicem denunciatum non eſt, *l. denunciaſſe, ff. ad leg. Jul. de adult.* eáque ſola forma ſcientia probetur. Quoniam qui dolo dicit factum, docere dolum admiſſum debet, *l. quoties, §. qui dolo, ff. de probat.* eóque referri poteſt quod dicitur, cogitationis pœnam neminem mereri, *l. cogitationis, ff. de pœn.* Nec in alienis geſtis curioſum quemlibet inquirentem, audiri, *l. doli ff. de novat.* Ergo ne in hoc diutius partes litigent, alterius ſcientiam litis conteſtatio demonſtrat, qui anteſtari malint, quàm rem reſtituere, *l. illud, ff. de petit. hæred.* quod etiam doctrina Bartol. confirmat in *l. 1. §. fin. ff. de act. emt.* & hoc ſenſu verbum evictionis accipi, mala fides quæ per actionem indicatur, detegit, *l. ſed & ſi, §. ſi ante, ff. de petit.* hæredit. quamvis alibi res evicta non aliter quàm ſi auferatur, accipienda ſit, *l. ſi ſervus venditus, ff. de evict.*

CAP. 2.

1. *Quot modis diſtribuatur hæreditas.*
2. *Imperfecta parentis voluntas inter liberos probanda ſaltem eſt.*
3. *A patre filio donata cæteris conferuntur.*

 4. *Explicata*

Digitized by Google

4. *Explicata l. filiæ, C. famil. herciſc. &*
5. *L. filium quem, C. eo.*

QUATUOR modis hæreditatem, quam noſtri familiam e vocant, dividi poſſe variis juris locis adnotare facile eſt. Primò, à *lege 12. tabul.* per quam ea quæ in nominibus verſantur diſtributa ſunt, ut pro portionibus hæreditariis ſinguli ex inſtitutis teneantur, *l. ea quæ, C. famil. herciſc. l. pacto. C. de pact. l. 1. C. ſi cert. peta.* pro his denique agant, ſi non ex juſta cauſa factæ ad judicationes fuerint, *l. 2. §. fin. & l. 3. ff. famil. herciſc.* Secundò hæredes ipſi conſenſu à communione diſcedere poſſe ſæpe reſcriptum eſt, *l. 1. C. eo.* ſi modo traditionem & poſſeſſionem conventio ſequatur, *l. ſi diviſionem, C. eo.* vel placitum ſtipulatio firmaverit, *l. diviſionis ff. de pact.* Non enim alio modo ex hoc pacto quaſi permutatione facta agi poterit, *l. ſi filia, §. ſi pater. ff. fami. herciſc. l. ex placito. C. de rer.* permuta. quamvis judicem quod ipſi maluerint litigantes exequi convenit, *l. 3. §. fin. l. judicem, ff. commu. divid.* Tertiò ab arbitro fit diviſio, *l. 1. ff. famil. herciſc.* quæ tanti momenti eſt, ut nec tanquam per errorem extorta reſcindi valeat, *l. cùm putarem, ff. eo.* licet ſi ex conventione fieret, retractari poſſet, *l. ſi poſt, C. de jur. & fact. ignoran.* Item hæc actio ſæpius ab iiſdem non movetur, *l. ſi filia, §. familiæ, ff. famil. herciſc.* ſæpius tamen inter ſe convenire & dividere z non vetantur, *l. 1. C. eo.* Quartò, ſi defunctus futuræ ſucceſſionis cogitatione officium arbitri prævenerit, ejus voluntatis ſumma erit habenda ratio, *l. quoties, C. eo.* quod inter liberos reſpuendum non eſt, ſi paterna charitate ductus quoquo modo diſtribuerit. Nam ejus etiam imperfecta, probata tamen voluntas ab ipſis infirmari non poterit, *l. filii, l. fin. C. eo. l.* hac conſultiſſima, *§. ex imperfecto, C. de teſtament. l. ſi filia, §. ſi pater, ff. famil. herciſc.* cùm in extraneis hæredibus inſtitutis locum habeat, ut in adjudicationibus ipſius teſtatoris judicium ſequamur, *l. ex facto, ff. de hæred. inſtit.*

Idem

Digitized by Google

Idem in præceptionibus, *l. ſi ita legatum, ff. famil. herciſc.* aut oneribus indicendis ſervetur, *l. ſi filia*, §. *Idem Papinianus, ff. eo. l. cùm ab uno, ff. de legat.* 2. Multo magis judex, ſi quid uni ex liberis pater ſpecialiter aut generaliter aſſignavit, ejus in adjudicando ſequetur voluntatem, *l. ſi cogitatione, C. eo. l. qua pater inter filios, l. ff. famil. herciſc.* Quocirca 3 licet olim illud moris eſſet, ut filio familias etiam inter vivos à patre donata ſucceſſoribus cæteris conferrentur, *l. ſi donatione, C. de colla.* quaſi illud in bonis patris adhuc permanſiſſet, nec niſi alio adminiculo confirmata patris familias in filium collata donatio valeret, *l. ſi pater, C. de inof. dona. l. donationes, C. de donat. int. vir.* nec ſi ipſius quoque nomine comparaſſet, *l. 1. C. de caſtrenſ. pecul. lib. 12.* quia ſtatim pater per filium, qui habere non poterat, cùm ipſe poſſideretur, acquiſiturus eſſet, *l. placet, ff. de acquir. hered.* §. 1. per quas perſon. nobis acquir. nihil tamen impediebat quo minus vel filii nomine comparata, aut multo magis ſi expreſsè à patre donata fuerint per arbitrum dividendæ hæreditatis præcipua ei adjudicarentur, quaſi jam quodammodo huic deſtinata viderentur, *l. cùm de bonis, C. de dona.* non ut 4 illud quidem excludat collationis neceſſitatem, ſed minus accipiendo, illud tamen filius habiturus ſit, quod in dote obſervari conſtat, ut eo modo filia eam conferre debeat, *l. dotis, C. de coll.* quo ſenſu ſi acceperis, ut debuit, *l. filia, C. famil. herciſc.* non adverſatur ei quod dicitur *in l. ſi. donatione*, C. *de colla.* cum qua alioquin implacabiliter pugnat. Nec interpretationi noſtræ oberit vox præcipua, qua *Dioclet. & Maxim.* utuntur *in d. l. filia*: quoniam ea non tantùm illud quod præterea aut præceptionis nomine relictum eſt, ſignificatur, ſed & quod in adjudicationibus uni conſervatur. Illud præcipuum *Ulpianus appellat*, licet alioquin viriles partes eſſe deberent in *l. ſi certarum ff. de milit. teſtam. not. in l. ex facto, ff. de hered. inſtit.* Eodémque exemplo à *Dioclet. & Maximia.* reſcriptum legimus: filium, quem vivus pater fundum habere paſſus eſt, ab eo tandem hæredem pro patre factum, ac de reſtituendo cohæredibus accepta pecunia

conven. Hi per ſingula momenta collegæ facultates perſcrutari & exquirere coguntur, *l. 3. l. tres tutores*, § quod autem, *ff. de admini. tuto* Sed cur apud *Modeſtinum* ſaltem collegarum nõ eſt periculum? at ratio eſt, quia eorum ordinatio & adminiſtratio pro tribunali nulla fuit judicata, teſtamento ad irritũ deducto, quocirca perinde ſe res habet ac ſi ſine mandato alienis ſe ſe actores ipſi negotijs immiſcuerint: quod cùm diviſim eos feciſſe contineatur, nec omnes geſſerint, meritò qui geſſit tantùm, quoniam ipſe ſolus ſe immiſcuit, negotiorum geſtorum actione obligabitur. Aliud verò eſt, ſi cauſa adminiſtrationis juſta & probata duret, ex qua ſingulorum periculum eſſe dici poſſit: ut in eo, qui ob æs alienum hæreditatem omiſerat. Ideoque à creditoribus municipibus forte, curatores bonis ſint dati: & hic tandem nihilominus ad eandem ſucceſſionem fuerit reſtitutus. Non enim inde actorum adminiſtratio magis irrita conſtituitur, ſed præcedentis actionis juſtæ rationem curatores illos reddere erit æquiſſimum: quod ex legibus fieri ſolet, ut alter alterius nomine teneatur: ſicuti ex diſputatione noſtra videre eſt: denique *apud Modeſtinum* ideò diviſionis ab actoribus factæ ſine magiſtratuum conſenſu effectus aliquis eſt: quia ordinatio & curæ mandatum à decurionibus expoſitum nullum declaratum eſt, alioquin contra eſſet: quoniam individuum eorum officium ab ipſis ſolis ſeparari non potuit, *l. 2. § fin. C. de divid. tut.* nec hujus diviſionis habetur aliqua ratio *in d. §. Sempronij.* Quod autem diximus collegam 6 prius conveniendum eſſe, ita verũ eſt, ſi non & ille, de cujus adminiſtratione & facultatibus quæritur, fidejuſſorem dederit; uſque adeo enim illum ſolvendo credimus, ſi vel ex ejus aut fidejuſſoris bonis ſatisfieri poſſit, quinimo caſu eo prior magiſtratus impetendus eſt, ſi contutori non imputetur, quod collegam ſuſpectum non fecerit, *l. 1. §. uſq; adeo, ff. de tutel. & rat diſtrah.* Cujus etiam rei ratio redditur: quoniam collega negligẽtiæ, ac pœnæ cauſa, qui verò tãquam fidejuſſor nominaverit, fidei ratione conveniatur, *l. imperator, ff. ad municip.* Item altera,

quia

quia non juſtè qui nominaverit, eſt univerſum periculum recuſaturus, cùm ſcire debeat ejus, qui nominaretur, individuum officium & commune periculum ſuſcepturum, *l quid ergo, ff. eo.* & ita varijs reſcriptis Imperatorum & eorum reſponſis contineri *Ulpianus auctor* eſt: hæc tamen quæ diximus, prius magiſtratum quam collegam conveniri, ſi nihil hinc imputetur, ut poſtremus 7 tandem impeti poſſit, *Gordiano Imperatori* non ſatis placuiſſe, negare non poſſumus: quod ex duobus ejus reſcriptis apparet *in l. adverſus, C. de magi. conven. & in l. 2. C. quo quis ordin conveni.* At verò ſimile eſt hujus temporibus ſeneſcente Romano imperio, & jamdiu prolapſo Juriſconſultorum flore, aliquid ex antiqua prudentia immutatum fuiſſe: niſi ſi quis malit hæc anterioribus congruere, *dicat in l.* adverſus non agi de Magiſtratu, qui tutorem creaverit ſed de eo, qui nomē tutoris Magiſtratui ediderit & cōmendaverit: ut is quidē non tanquam fidejuſſor, nec aliquo modo facilè teneatur, ſi non aut pecunia, aut gratia, falſa renunciaverit, *l. 1. §. ſi præſes, ff. de Magiſtr. conve.* ejus exemplo, qui alterius nomen ediderit aut commendaverit, quem vel de dolo, aut in factum actione tantùm teneri convenit, *l. & eleganter, §. fin. ff. de dol. l. ſi is qui rem, §. ſi tu Titium, ff. de furt.* eaque ſit cauſa, cur etiam poſt contutorem *apud Gordianum* conveniatur. Difficilior eſt, *l. 2. C. quo quiſ. ord. conveni.* In qua de eo, quem curatorem appellat, expreſsè loquitur: niſi dicas ſingulis ibidem munus ita injunctum fuiſſe, ut in ſolidum tenerentur, quod reſcripti verba continere videntur, & eo caſu non ambigitur prius contutores quàm nominatores ſeu curatores conveniendos eſſe: quia expreſſiùs ſinguli ſe obligaverint. Licet enim ex muneris natura tenerentur, tamen ne inutilis hæc conſtitutio videatur, magis eſt, ut ſe arctius aſtringere voluerint, *l. ſi quando ff. de lega. 1.* Item notandū eſt in eo quòd nemo geſſit, non utiq; ejus eſſe periculum, qui quædam geſſerit, ſed cōmuniter omnium: ſic tamē ut in his quę geſſit prior cōveniatur ipſe, *l. Pater, C. de hæred. tuto. l. 1. C. ſi tut. reipub. cauſ. l. & ſi ſciſ-*

ſes,

Digitized by Google

ſes, C. de admini. tuto. In cæteris omnium obligatio vertatur, *l. tres* tutores, §. *Item, ff. de* admini. tuto 8. Et hæc quidem ſi nulla diviſione negotia gerantur: nam juſtè ſi diviſa adminiſtratio fuerit, aliud conſiderandum eſt: ut niſi ex certis cauſis alter alterius nomine vix conveniatur *l.* 2. *C. de* divid. tut. ubi *Accurſius* etiam hoc adnotat, quod maximè in plurium Magiſtratuum ſtationibus locum habet, quæ jure & re ipſa diverſæ ſunt, *l. 1. C. de compenſa. l. 2. C. de ſolu.* Niſi tale quippiam pluribus committatur, quod vel ab uno conſummationem exigat, *l. tres tutores*, §. Item *ff. de* admin. tuto. quo caſu æquum eſt alterius ratione obſtringi alterum, *l. 2. C. de conveni. fiſc. debito.* vel ſi unius tantùm muneris & negotij pluribus cura mandetur, quod idem ferè eſt, *l. 2. C. quo quis ord. conveni.* quod in tutoribus, curatoribus, vel omnium bonorum procuratoribus, aliter ex generali & varia obligationis forma dici poterit: ut alter ad alterius inſtructionem ſolummodo teneatur, *l. Titium* §. *1. ff. de admin. tut.*

ORNA-

Ornatiſsimo & Obſervandiſsimo

FRANCISCO NESMUNDO, SACRATISSIMI CONSISTORII REGII CONCILIARIO SANCTISSIMO & in Burdigalenſi ſenatu Præſidi clariſſimo P. Beloius S.

ANNUS FERME XIII. agitur (præſes obſervandiſsime), quo cùm Cadurci in Quercinenſi provincia eſſes, & me publicè in ſcholis jus civile explicantem audiiſſes, mox ſtudiorum filii tui chariſsimi, egregio, ſuavi, & eleganti judicio tunc perpoliti, Andreæ Neſmundi, *qui ad plenam pubertatem nondum adhuc pervenerat, aſsiduum comitem eligere volueris; Qua in re quale tuum de me judicium fuerit, & quàm optimè de ſtudiis meis credideris dilucidè perſpexi. Itaque effectum eſt ut ſumma te poſt hâc obſervatione coluerim, & filium tuum, nunc Chriſtianiſſimo Regi, in majori Conſilio ornatiſsimè, & mira exiſtimatione*

 aſsidentem,

negotium ceſſerit. *l. quod ſi ſervus*, §. idem *Labeo*, *ff. de* in rem verſ. *l. prætor ait*, §. *quod ait. prætor. ff. de bon. auctor. jud. poſſ.* Tertiò, in negotiorum geſtore, ut & in procuratore, receptum eſt damnum ab eo abeſſe debere, ſicut & lucrum aufferri bona fides exigit, *l. 2. l.* quæ utiliter, §. *fin. ff. de neg. geſt.* Quartò, ſatis eſt, ſi illud abſentis defenſor fecerit, quod jure præſens dominus erat acturus, *l. ſed & hæ*, §. *defendere*, *ff. de procurat.* Cui tamen certum eſt fraudi non futurum, ſi ob dubium litis eventum, cùm juſtam litigandi cauſam haberet, indefenſum jus ſuum non reliquerit, *l. Illud*, *ff. de pet. hæred. l. quod debetur*, *ff. de pecul.* nam nec judicis imprudentia, vel ejus gratia aut ſordes litigantibus ſolent eſſe damno, *l. ſi per imprudentiam*, *ff. de evict.* Quintò, hoc apertum eſt, & manifeſtiſſimè conſtitutum, eum qui negotiorum geſtorum agit, non ſolùm ſi effectum negotium habeat, ſed, & ſi utiliter cœperit condicturum, *l ſed an ultro*, §. *1. ff. de neg. geſt. l. ſi ſeruum*, *C. eo.* Sed & quæſo quem adeo veſanum & ſupinum noſtri judicant, qui alienis amici abſentis rebus deploratiſſimis conſulere voluerit, ſi hoc ſe ſubjectum periculo audiat, ut ſi vicerit tantùm, eumq; fortuna ſequatur, repetiturum exiſtimet. Nec ſanè mirum eſt, ſi apud *Ulpianum* 2 *in l. jam tam*, §. *jam tamen*, *ff. jud. ſolu.* quo ſolo *Accurſius* & cæteri moventur; victus non repetat, cùm mandatum exceſſerit: egit enim eo loco fidejuſſor, qui ad ſolam quantitatem, ut ait textus acceptus fuerat. Ergo ſibi imputet, cur mandati fines tranſilierit. Nam & plurimum intereſſe conſtat inter eum qui ſine mandato juſtè experitur, multaque poteſt, eumq; qui cum procurationem acceperit, contra ſuſceptam fidem nonnihil eſt auſurus, *l. maritus*, *C. de nego. geſt.* Nam & exoſus erit ille, qui adverſus domini voluntatem quippiam molitus fuerit, *l. fin. C. de neg. geſt.* Sequitur ut aliud explicem, de quo non conſentiunt, ſi rem communem unius ex ſocijs mandato curavero. Quæ actio ei qui non mandaverit detur, & quidem *Antoninus* negotiorum geſtorum dari voluit, *l. ſi mandatum*, *C. de nego. geſt.* idem *Julianus in l. ſi pupilli*, §. *ſi quis ita*, *ff. eo.* Cujus rei ratio facilis & in aperto

eſt,

Digitized by Google

eſt, quia hujus negotium & ſine mandato geſtum eſt. Quamvis *Paulus* in factum ſubſidiariam actionem dare voluiſſe videatur *in l. ſ. mandavero, §. ſi curator, ff. mand.* hærent noſtri. Dico ego diſſimilem eſſe utriuſque loci hypotheſim. Nam apud *Julianum & Antoninum* res erat communis negotij geſti tempore, unde non eſt mirum ſi vel ſocietatis contemplatione geſtum, aut ipſo geſtu ejus negotium eſſe dicatur *4 apud Paulum*, apparuit creditor, qui non credebatur, cuiq; actio qui'em competit, *l. cum unus, ff. de bon. auct. jud. poſſ. l. ſi finita, §. ſi plures, ff. de damn. infect.* ſed tunc naſcitur, cùm petierit, *l. 4. §.* hoc autem *judicium, l. cùm poſtulaſſem, ff. de dam. infect.* quod generaliter in omnibus quæ officio judicis poſtulantur jure recipitur, ut hæc ex petitione naſci demum videantur, non poteſt igitur agere negotiorum geſtorum is, cujus nullum negotium fuit: ſed cùm hodie ex judicio naſcatur, in factum actione ſubſidiaria experiri non vetabitur. Quia hæc quoties æquum eſt, dari ſoleat, *l quoties, ff. de præſc. verb.* Ex quibus apparet neceſſarium videri, ut negotiorum geſtorum actio ſit, adminiſtrationis tempore negotium eſſe oportere. Hinc enim geſti obligatio naſcitur, & ex ea actio, *l. licet, §. ea obligatio, ff. de procura.* Quod ſi tandem incipiat, utili in factum judicio experiri tutius eſt, illudq; æquitas rerum exigit, *l. 1. & ſeq. ff. de præſcrip. verb.*

CAP. 9.

1. *Emptio à permutatione in quibus conveniat.*
2. *Interpretata l. fin. ff. de condict. cauſ. dat.*
3. *Neceſſe eſt rem eſſe de qua convenit.*

SVPRA de conventionibus innominatis, cùm de tranſactione ageremus, quædam retulimus. Itaque non eſt alienum ſi ad huc pauca non inutilia adjungamus, & Juriſconſultorum quædam de his, quæ contraria videntur reſponſa explicemus. Quod ut clarius fiat hoc præfabor, ne illorum

D ſen-

Digitized by Google

ſententiæ accedere, qui negotium civile do ut des à rerum permutatione non ſejungunt, *l. naturalis* §. 1. *ff. de præſc. verb.* & in pluribus hanc emptioni & venditioni aſſimilari recipiunt, *l. 1. ff. de rer. permu. l. 1. ff. de contrah. empt.* Nam & in utraque ultro citroque accipitur, utriuſque finis eſt domini aquiſitio, *l. cùm manu ſata*, §. *fin. ff. de contrah. empt.* ambæ evictionis obligationem continent, *l. 1. ff. de evict.* Denique poſt perfectam emptionem periculum eſt emptoris, ut nec ſi res pereat, pretij ſolutionem recuſare poſſit, *l. fin. C. de peric. & comm. rei vend. l. cum emptor*, §. 1. *ff. de reſcind. vend.* ejus item qui ex permutatione accipere debuit damno & malo peritura res eſt, *l. 3.* §. 1. *ff. de condict. cauſ. dat.* ſi non promiſſoris culpa aut mora præceſſerit, *l. naturalis*, §. *ſed ſi Stichum, ff. de præſcri. verb.* Cui tamen ex diametro obeſſe videtur quod *Celſus* ait, ſi dedi tibi pecuniam ut mihi Stichum dares, ob rem dati re non ſecuta obligationem fore, & ideo ſi mortuus eſt Stichus, repetere me poſſe: quia ideò tibi dedi, ut mihi Stichum dares, *l. fin. ff. de condict. cauſ. dat.* In quibus locis conciliandis commentatores noſtri varij ſunt, nec ſibi conſtant, ut apud eos quilibet videre poterit: ex his tamen nullus eſt, qui ſatis judicio meo fecerit. Quocirca cogitabam aliquando, num in re tam difficili hoc adferre poſſem, quod verum aut doctis vero ſimile videatur, quandoquidem nihil certi auſim in re obſcura affirmare: ut apud *Celſum* conventionis tempore mortuum eſſe dicamus quod dari oportuit, eâque ratione juſtè poſſit, quod ob id viciſſim accipiendum datum eſt repeti. Nam & in emptione ſi non ſit quod vendatur, inutiliter contractum legimus, *l. nec emptio, l. domum, ff. de contract. empt.* Item mortuus homo in ſtipulationem non deducetur, *l. ſi homo. ff. de verb. oblig.* & hanc interpretationem præſens tempus indicat, quo mortuum eſſe Stichum deſcribit, ſed & reliqua exempla ab eo addita planè tempori conventionis congruunt, veluti ſi alienum dederit, aut de evictione non caverit. Itaque in hoc quoque permutatio cum emptione conveniet, ut in utraque

que rem eſſe, quo tempore convenit, neceſſariò deſideremus: ne alioquin nullum ſit de quo conveniant, quod etiam in omni conſtituendæ obligationis genere recipiendum eſſe nemo negaverit, *l. fidecommiſſa*, §. *ſi rem ff. de leg. 3.*

CAP. 10.

1. *Ex pluribus hæredibus unus alterius periculo non tenetur.*
2. *Duorum reorum quomodo & quando fiat conſtitutio.*
3. *Plurium adminiſtratorum officium quando ſit individuum.*
4. *Adminiſtratores reipub. & tutores plures quomodo differant.*
5. *Explicata l. cùm alieni, ff. de negot. geſt.*
6. *An unius fidejuſſor ante collegam conveniatur.*
7. *Explicata duo Gordiani reſcripta de magiſtrat. conveniendis.*
8. *Ex diviſa adminiſtratione quatenus plures teneantur.*

CVM de vi obligationis dividuæ à pluribus contractæ noſtri diſputant, hoc ſummum eſſe conſtituunt, ut ſi unius debitoris hæredes ſint, pro hæreditarijs portionibus teneantur, quia *lex XII. tabul.* inter eos nomina diſtribuerit, *l. 1. C ſi cert. peta.* quod adeò verum eſſe Papinianus exiſtimat, ut nec vice mutua ad eos periculum redunder, *l. tutor qui poſt. tutor. ff. de adminiſtr. tuto.* cùm ipſo jure hoc inter eos diviſū ſit, *l. ea quæ, C. famil. hercíſ.* Aliud eſt, ſi ex eorū perſona

obligatio originem accipiat, aut quia nomine alterius fidem ſuam aſtrinxerint, & æs alienum fide ſua eſſe juſſerint, vel quia tanquam principales teneantur. Et quidem in prioribus receptum eſt ſingulos in ſolidum teneri, *l. non rectè, C. de fidejuſſ.* ut inter eos ſolos qui ſolvendo ſint ex epiſtola divi *Hadriani* in portiones obligatio dividatur, *l. inter fidejuſſores, ff. de fidejuſſo.* In poſterioribus aliud eſt cõjunctim, quàm ſi ſeparatim vel disjunctim ſe obligaverint, ut priore caſu viriles tantùm deberent, *l. reos*, §. *cum tabulis, ff. de duob. reis*, ſi non actum fuerit, ut eſſent duo rei, *l. 3. §. 1. ff. eod.* Altero quamvis nihil dictum fuerit, duæ naſcebantur obligationes, *l. 2. ff. de Nova. l. ſi ex toto*, §. *1. ff. de lega. 1.* quæ omnia immutata ſunt: nec ſolent duo rei conſtitui ſi non ſit expreſſum, §. *1. de duob. reis in novellis.* Duorum igitur reorum nexus vel pactione ut in ſuperioribus, aut rei natura conſtituitur, quod duobus modis accidit. Priore, ex re ipſa quæ debetur, cujus præſtatio individua quoq; ſit: veluti ſi ſervitus, aut factum, vel aliud quippiam debeatur, quod partis ſolutionem non admittat. Itaq; conſtet ſingulos in ſolidum obligari, nec jure aliquo fieri poſſit ut aliter debeant *l. 3. & 4. ff. de verb. obli. l. arbor*, §. aquarum, *ff. comm. divid. l. hæredes.* §. *an ea, ff. famil. herciſc.* Altero ex perſonis quæ detinentur, quarum munus & officium ex quo naſcitur obligatio, individuum ſit: quod in pluribus tutoribus, curatoribus, procuratoribus, & magiſtratibus potiſſimùm conſideratur: quorum omnium par & ſimilis fermè ratio eſt. In quo tamen non ſatis ſibi noſtri conſtitiſſe videntur, ob varia hac de re eorum reſponſa, quæ extant. Et quidem certum eſt, ſi diviſio inter plures facta non fuerit, licere creditori vel unum ex his eligere, qui in ſolidum conveniatur, *l. cùm interdicta, C. arbitr. tutel. l. 2. C. de divid. tut. l. ſi plures, ff. de cura. bon. dand.* idemq; ſi ipſi ſoli diviſerint: quoniam ut *ait. Papi.* diviſio ab ipſis tutoribus facta juris non eſt, ſed inter eos modum adminiſtrationis facit, *l. inter tutores, ff. de admini. tuto.* & in pluribus magiſtratibus illorum individuum officium eſſe *Paulus adnotat in l. quid ergo, ff. ad municip.*

Quod

Quod in pluribus qui geſſerint verum eſt: ſed & ſi nihil ab aliquo geſtum fuerit, eadem eſt ratio, *l. ſi plures, ff. de admini. tuto. l. periculo. C. eo.* ſic tamen ut exemplo fidejuſſorum inter hos omnes qui ſolvendo ſunt, dividatur obligatio, *l. 1. §. nunc tractemus, ff. de tutel. & rat. diſtrah. l.* ex perſona, *C. de proba. l. fin. C. in quib. cauſ. tut. haben. l. 1. C. de 4 dividen. tut.* Et in tutoribus hoc ſit potiſſimum, ut prius contutor, qui ſuſpectum alterum accuſare debuit, tandem magiſtratus conveniatur, *l. 1. §. uſq; adeo, ff. de tut. & rat. diſtrah.* ut alia ſit cauſa tutorum, eorumq; qui privati alicujus res gerunt, alia eorum qui reipub. negotia adminiſtrant, *l. Lucius, §. Sempronij, ff. de admi. tuto.* Privato enim geſtori imputandum eſt, cur collegam ſuſpectum non fecerit, *l. etiam, ff. de admi. tut. l. duo ff. de magiſt. conven.* cùm & ſatiſdando in adminiſtratione præferri potuit, ſi fidem ei non habeat, nec alieni periculi ſuccedaneus eſſe velit. *l. ſi plures, §. fin. ff. de admi. tuto. §. 1.* de ſatiſd. tuto. apud Juſtinia. Et hoc eſt quod *apud Paulum* dicitur in ea ſpecie, in qua contutor contutorem ſuum ſuſpectum accuſaſſet, conveniendum prius magiſtratum: aliàs cùm magiſtratus plures tutores dant, non prius ad eos reverti pupillos poſſe, quàm ſi omnes tutores excuſſi fuerint, *l. Lucius, §.* cum teſtamento, *ff.* de admini. tuto. quod in pluribus curatoribus reipu. non eſt idem, cùm lege datum non ſit alteri alterum ſuſpectum facere, ſed ſolius magiſtratus officio incumbat ab eo ſatis accipere, quæ ratio eſt, cur perpetuò ipſe prior conveniatur, *d. §.* Sempronij, cui ex diametro adverſari videtur; Modeſtinus *in l. cùm alicui, ff. de negot. geſt.* ubi nec magiſtratus, nec collegæ, ſed heredis legitimi eſt periculum. At verò ex facto jus oritur: ſatis enim *apud Modeſtinum* magiſtratus officio ſuo functus fuerat, qui ſemel idoneum ordinavit, quocirca futuri temporis periculum ad eum non pertinet, quia nec à ſapientiſſimo prævideri potuit, *l. 2. §. ſi eo tempore, ff. de admi. rer. ad civit. pertinen.* & in eoquoque magiſtratus à tutore & cæteris privatorum adminiſtratoribus differt, quoniam ſatis eſt, ſi ſemel ille idoneum elegerit, *l. 1. §. ſi magiſtratus, ff.* de magiſt.

con-

conven. Hi per ſingula momenta collegæ facultates perſcrutari & exquirere coguntur, *l. 3. l. tres tutores*, § quod autem, *ff. de admini. tuto* Sed cur apud *Modeſtinum* ſaltem collegarum nō eſt periculum? at ratio eſt, quia eorum ordinatio & adminiſtratio pro tribunali nulla fuit judicata, teſtamento ad irritū deducto, quocirca perinde ſe res habet ac ſi ſine mandato alienis ſe ſe actores ipſi negotijs immiſcuerint: quod cùm diviſim eos feciſſe contineatur, nec omnes geſſerint, meritò qui geſſit tantùm, quoniam ipſe ſolus ſe immiſcuit, negotiorum geſtorum actione obligabitur. Aliud verò eſt, ſi cauſa adminiſtrationis juſta & probata duret, ex qua ſingulorum periculum eſſe dici poſſit: ut in eo, qui ob æs alienum hæreditatem omiſerat. Ideoque à creditoribus municipibus forte, curatores bonis ſint dati: & hic tandem nihilominus ad eandem ſucceſſionem fuerit reſtitutus. Non enim inde actorum adminiſtratio magis irrita conſtituitur, ſed præcedentis actionis juſtæ rationem curatores illos reddere erit æquiſſimum: quod ex legibus fieri ſolet, ut alter alterius nomine teneatur: ſicuti ex diſputatione noſtra videre eſt: denique *apud Modeſtinum* ideò diviſionis ab actoribus factæ ſine magiſtratuum conſenſu effectus aliquis eſt: quia ordinatio & curæ mandatum à decurionibus expoſitum nullum declaratum eſt, alioquin contra eſſet: quoniam individuum eorum officium ab ipſis ſolis ſeparari non potuit, *l. 2. § fin. C. de divid. tut.* nec hujus diviſionis habetur aliqua ratio *in d. §. Sempronij.* Quod autem diximus collegam 6 prius conveniendum eſſe, ita verū eſt, ſi non & ille, de cujus adminiſtratione & facultatibus quæritur, fidejuſſorem dederit; uſque adeo enim illum ſolvendo credimus, ſi vel ex ejus aut fidejuſſoris bonis ſatisfieri poſſit, quinimo caſu eo prior magiſtratus impetendus eſt, ſi contutori non imputetur, quod collegam ſuſpectum non fecerit, *l. 1. §. uſq; adeo, ff. de tutel. & rat diſtrah.* Cujus etiam rei ratio redditur: quoniam collega negligētiæ, ac pœnæ cauſa, qui verò tāquam fidejuſſor nominaverit, fidei ratione conveniatur, *l. imperator, ff. ad municip.* Item altera, quia

quia non juſtè qui nominaverit, eſt univerſum periculum recuſaturus, cùm ſcire debeat ejus, qui nominaretur, individuum officium & commune periculum ſuſcepturum, *l. quid ergo, ff. eo.* & ita varijs reſcriptis Imperatorum & eorum reſponſis contineri *Ulpianus auctor* eſt: hæc tamen quæ diximus, prius magiſtratum quam collegam conveniri, ſi nihil hinc imputetur, ut poſtremus 7 tandem impeti poſſit, *Gordiano Imperatori* non ſatis placuiſſe, negare non poſſumus: quod ex duobus ejus reſcriptis apparet *in l. adverſus, C. de magi. conven. & in l. 2. C. quo quis ordin conveni.* At verò ſimile eſt hujus temporibus ſeneſcente Romano imperio, & jamdiu prolapſo Juriſconſultorum flore, aliquid ex antiqua prudentia immutatum fuiſſe: niſi ſi quis malit hæc anterioribus congruere, *dicat in l.* adverſus non agi de Magiſtratu, qui tutorem creaverit ſed de eo, qui nomẽ tutoris Magiſtratui ediderit & cõmendaverit: ut is quidẽ non tanquam fidejuſſor, nec aliquo modo facilè teneatur, ſi non aut pecunia, aut gratia, falſa renunciaverit, *l. 1. §. ſi præſes, ff. de Magiſtr. conve.* ejus exemplo, qui alterius nomen ediderit aut commendaverit, quem vel de dolo, aut in factum actione tantùm teneri convenit, *l. & eleganter, §. fin. ff. de dol. l. ſi is qui rem, §. ſi tu Titium, ff. de furt.* eaque ſit cauſa, cur etiam poſt contutorem *apud Gordianum* conveniatur. Difficilior eſt, *l. 2. C. quo quiſ. ord. conveni.* In qua de eo, quem curatorem appellat, expreſsè loquitur: niſi dicas ſingulis ibidem munus ita injunctum fuiſſe, ut in ſolidum tenerentur, quod reſcripti verba continere videntur, & eo caſu non ambigitur prius contutores quàm nominatores ſeu curatores conveniendos eſſe: quia expreſſiùs ſinguli ſe obligaverint. Licet enim ex muneris natura tenerentur, tamen ne inutilis hæc conſtitutio videatur, magis eſt, ut ſe arctius aſtringere voluerint, *l. ſi quando ff. de lega. 1.* Item notandũ eſt in eo quòd nemo geſſit, non utiq; ejus eſſe periculum, qui quædam geſſerit, ſed cõmuniter omnium: ſic tamẽ ut in his quę geſſit prior cõveniatur ipſe, *l. Pater, C. de hæred. tuto. l. 1. C. ſi tut. reipub. cauſ. l. & ſi ſciſ-*

ſes.

Ornatiſsimo & Obſervandiſsimo

FRANCISCO NESMUNDO, SACRATISSIMI CONSISTORII REGII CONCILIARIO SANCTISSImo & in Burdigalenſi ſenatu Præſidi clariſſimo P. Beloius S.

ANNUS FERME XIII. agitur (præſes obſervandiſsime), quo cùm Cadurci in Quercinenſi provincia eſſes, & me publicè in ſcholis jus civile explicantem audiiſſes, mox ſtudiorum filii tui chariſsimi, egregio, ſuavi, & eleganti judicio tunc perpoliti, Andreæ Neſmundi, *qui ad plenam pubertatem nondum adhuc pervenerat, aſsiduum comitem eligere volueris; Qua in re qualé tuum de me judicium fuerit, & quàm optimè de ſtudiis meis credideris dilucidè perſpexi. Itaque effectum eſt ut ſumma te poſt hàc obſervatione coluerim, & filium tuum, nunc Chriſtianiſſimo Regi, in majori Conſilio ornatiſsimè, & mira exiſtimatione*

aſsidentem, maxima benevolentia, & affe-ctione ſingulari ſim proſecutus. Sed nec illud mihi ſatis ad ſummam illam ſpectatiſsimi, probatiſsimi, & honoratiſsimi ſenatoris rependendam gratiam eſſe putavi, ſi non aliquod civilis, ac perpetuæ obligationis monumentum edidiſſem: nullum verò majus habeo, quàm ſi animum erga te meum eodem teſtimonio probem, quod ampliſsimum illud beneficium peperit, ut me tibi, filioque tuo charum effecerit, quodq; in futurum retinere poſsit. Habe igitur (præſes ornatiſſime) Variorum juris civilis libellum, quo varia contineri teſtimonia velim, quibus omnes intelligent, ſtudium meum dignitatis tuæ vel tuendæ, vel ornandæ cauſa nunquàm defuturum.

Vale.

PETRI

Digitized by Google

PETRI BELOII JURISCONSULTI, ET IN SENESARCHIA THOLOSANA REGII Conſiliarij meritiſs. Variorum Juris Civilis,

LIBER SECVNDVS.

CAPUT PRIMUM.

1. *Malæ fidei poſſeſſor, ex re ſua acquirere poteſt.*
2. *Poſſeſſio ab uſucapione quid differat.*
3. *Homo liber qui ſervit, facilius quàm ſervus alienus eripitur.*
4. *Explicata l. qui ſcit, §. bonæ, ff. de uſuc.*
5. *Scientia rei alienæ quomodo ſit accipienda.*

NON ſolùm per noſmet ipſos, ſed & per eos qui in poteſtate noſtra ſunt acquiri nobis civiliter poſſe certum eſt, *l. ea quæ, ff. de acquir. rer. domi.* quinimo per eos qui bona fide nobis ſerviunt, ſi aut ex re noſtra, vel ex operis ſuis acquirant. Nam & meum eſt, quod ex re mea

 ſupereſt,

ſupereſt, *l. ſolum*, *§. meum*, *ff. de rei. vendic.* & in operis, quæ fructuum loco ſunt percipiendis, *l. opus*, *ff. de oper. ſerv.* bonæ fidei poſſeſſoribus comparamur, *l. quæſitum*, *ff. de acquir. rer. domi.* Amplius quoque *Cajus* exiſtimat quod ex re ſua poſt judicium acceptum poſſeſſor quæſierit, nō reſtituturum, *l. præterea ff. de rei vend.* & communem habet, quia omne lucrum tantum ab eo extorquendum fuit. Nec illud etiam *Severus & Antoninus pernegant in l. C. de rei vend.* ſed ancillarum operas & partus fœtúſque pecorum reſtituendos putant, quia non eadem ſit horum ratio, ejuſque quod ex re noſtra quæſitum fuerit. Cætera aut ſibi, ſi liberi ſint, vel dominis ſi alieni ſervi bona fide poſſeſſi parare poterunt, *l. liber homo*, *ff. de acquir. rer. domi.* 2 Ex quibus diſputatur, ſi vel alienum aut liberum eſſe intelligam, an per eos acquirere poſſim: ac ſanè cum bonę fidei poſſeſſori in lucrandis fructibus jus civile nos comparaverit, magis eſt ne poſſim: ſed cominus alieni ſcientiam habuerimus, bona fidę poſſidere deſiiſſe videamur, *l. qui bona*, *ff. de acquir. rer. dom.* Quamvis illud in uſucapione ſervetur. Quia hæc ad jus quod ab initio extitiſſe ſufficit: diſputatio verò noſtra ad factum, hoc eſt ad poſſeſſionem bonæ fidei pertinet. *§. bona fidei*, *ff. de acquir. rer. domi.* quæ tamdiu locum habere poteſt, quamdiu bona fides adſit. Sed inſtant graviſſimè noſtri ex *l. qui ſcit*, *§. bona fidei*, *ff. de uſuc.* ubi bonæ fidei poſſeſſor, qui ſervum alienum detinet, judicatur, quandiu ſerviens ab eo non evincitur, nec ab alio judicio repetitur. Quo loco motus *Accurſius* & veteres cenſuerunt aliud in ſervo alieno, aliud in homine libero, qui bona fide ſervit conſiderandum eſſe: ut in priore evictio ad fidem malam detegendam neceſſaria ſit, in poſtremo extra judicialis ſcientia ſufficiat: quo modo pugnantem ſibi *ipſi Ulpianum* conciliant, cur tàm variè rationem non adjungunt: ego illam ab eis excogitatam autumo: quia facilius alienus ſervus, qui capax eſt ſervitutis, nobis acquirere poteſt, difficiliúſque nobis auffertur, quàm homo liber, qui non eſt in commercio. Quocirca plectendus ſit, qui eum ſciens retinuerit, quaſi

quaſi publicum crimen contraxerit, *l. 1. C. ad leg. Fab. de plagiar. l. ſi ſciens, ff. de liber. cauſ.* Sed hæc quidem pulchra & per ſe vera eſſe poſſunt. At verò cauſæ noſtræ non congruere exiſtimo. Nam uterque caſus hominis liberi & alieni ſervi perpetuò à Juriſconſultis conjungi ſolet, *§. 1. per quas perſon. nos. acquir. l. acquiritur, ff. de acq. rer. domin.* Itaque verum eſt, quod diximus, ſcientiam impedimento eſſe ne ex his acquiramus, *l. qui bona, §. tamdiu. ff. de acq. rer. domi.* Cæterùm notitiam per rerum 4 evictionem in judicio naſci *Ulpianus* interpretatur in *l. qui ſcit, §. fin. ff. de uſur.* ut non hæc quolibet modo, ſed litis conteſtatione detegatur. Nam & ea eſt, quæ potiſſimùm malæ fidei poſſeſſores arguit, *l. certum, C. de rei vend.* & alibi ſciſſe non videtur, cui apud judicem denunciatum non eſt, *l. denunciaſſe, ff. ad leg. Jul. de adult.* eáque ſola forma ſcientia probetur. Quoniam qui dolo dicit factum, docere dolum admiſſum debet, *l. quoties, §. qui dolo, ff. de probat.* eóque referri poteſt quod dicitur, cogitationis pœnam neminem mereri, *l. cogitationis, ff. de pœn.* Nec in alienis geſtis curioſum quemlibet inquirentem ; audiri, *l. doli ff. de novat.* Ergo ne in hoc diutius partes litigent, alterius ſcientiam litis conteſtatio demonſtrat, qui anteſtari malint, quàm rem reſtituere, *l. illud, ff. de petit. hæred.* quod etiam doctrina Bartol. confirmat in *l. 1. §. fin. ff. de act. emt.* & hoc ſenſu verbum evictionis accipi, mala fides quæ per actionem indicatur, detegit, *l. ſed & ſi, §. ſi ante, ff. de petit.* hæredit. quamvis alibi res evicta non aliter quàm ſi aufferatur, accipienda ſit, *l. ſi ſervus venditus, ff. de evict.*

CAP. 2.

1. *Quot modis diſtribuatur hæreditas.*
2. *Imperfecta parentis voluntas inter liberos probanda ſaltem eſt.*
3. *A patre filio donata cæteris conferuntur.*

 4. *Explicata*

Idem in præceptionibus, *l. ſi ita legatum*, *ff. famil. herciſc.* aut oneribus indicendis ſervetur, *l. ſi filia*, §. *Idem Papinianus*, *ff. eo. l. cùm ab uno*, *ff. de legat.* 2. Multo magis judex, ſi quid uni ex liberis pater ſpecialiter aut generaliter aſſignavit, ejus in adjudicando ſequetur voluntatem, *l. ſi cogitatione, C. eo. l. qua pater inter filios*, *l. ff. famil. herciſc.* Quocirca 3 licet olim illud moris eſſet, ut filio familias etiam inter vivos à patre donata ſucceſſoribus cæteris conferrentur, *l. ſi donatione, C. de colla.* quaſi illud in bonis patris adhuc permanſiſſet, nec niſi alio adminiculo confirmata patris familias in filium collata donatio valeret, *l. ſi pater*, *C. de inof. dona. l. donationes, C. de donat. int. vir.* nec ſi ipſius quoque nomine comparaſſet, *l. 1. C. de caſtrenſ. pecul. lib. 12.* quia ſtatim pater per filium, qui habere non poterat, cùm ipſe poſſideretur, acquiſiturus eſſet, *l. placet*, *ff. de acquir. hered.* §. 1. per quas perſon. nobis acquir. nihil tamen impediebat quo minus vel filii nomine comparata, aut multo magis ſi expreſsé à patre donata fuerint per arbitrum dividendæ hæreditatis præcipua ei adjudicarentur, quaſi jam quodam modo huic deſtinata viderentur, *l. cùm de bonis, C. de dona.* non ut 4 illud quidem excludat collationis neceſſitatem, ſed minus accipiendo, illud tamen filius habiturus ſit, quod in dote obſervari conſtat, ut eo modo filia eam conferre debeat, *l. dotis, C. de coll.* quo ſenſu ſi acceperis, ut debuit, *l. filia, C. famil. herciſc.* non adverſatur ei quod dicitur *in l. ſi. donatione*, C. *de colla.* cum qua alioquin implacabiliter pugnat. Nec interpretationi noſtræ oberit vox præcipua, qua *Dioclet. & Maxim.* utuntur *in d. l. filiæ*: quoniam ea non tantùm illud quod præterea aut præceptionis nomine relictum eſt, ſignificatur, ſed & quod in adjudicationibus uni conſervatur. Illud precipuum *Ulpianus appellat*; licet alioquin viriles partes eſſe deberent in *l. ſi certarum ff. de milit. teſtam. nor. in l. ex facto*, *ff. de hæred. inſtit.* Eodémque exemplo à *Dioclet. & Maximia.* reſcriptum legimus: filium, quem vivus pater fundum habere paſſus eſt, ab eo tandem hæredem pro patre factum, ac de reſtituendo cohæredibus accepta

pecunia

pecunia gravatum, hæreditariam partem ſuam fundi in quartam imputaturum, & pecuniam, quam à cohæredibus accepturus eſt, Item ſi quid ad eam ſupplendam deſit, amplius ex eo fundo conſecuturum: ut quatenus fieri poſſit, prædium ſibi retineat, quod quidem nullam poteſt meliorem habere rationem, quam quod ei pater fundum aſſignaſſe videbatur, *l. filium, quem, C. famil. hercisc.* ab hoc tamen duo caſus excipiendi ſunt. Primus, ſi contrarium patris judicium probetur. Secundus, ſi in dividenda hæreditate is cui donatum eſt aut eius nomine comparatum, hoc non petierit, *d. l. filiæ, C. famil. hercisc.*

CAP. 3.

1. *Solo pacto adjectionis in diem meliori allatæ conditione ante translationem venditor non fit dominus.*
2. *Differentia l. commiſſoriæ & adjectionis in diem.*
3. *Explicata l. 3. C. de pact. int. emptor.*
4. *Ut pignus valeat quid requiritur.*
5. *Dominium ſæpius in pendenti eſſe.*
6. *Quid veniat in ratione legis Falcidiæ.*

PUtant noſtri vendito fundo ſub pacto adjectionis in diem poſt meliorem conditionem allatam venditorem ipſo jure ſtatim ante translationem dominum fieri, & rem vendicare poſſe, gloſa. *in l. ſi quis ff. de rei vendic. & Bartolus ibidem, Baldus in l. 3. C. de pact. int. empt. Paul. Caſtrenſis in l. 2. ibidem.* Non 1 tamen aliqua hujuſce communis ſententiæ ratio adferri poterit, quin obſtat graviſſimè, quod emptor cùm res ei ſit tradita & pretium ſolverit, effectus fuerit dominus lege jubente, ergo fieri pacto contrahentium non potuit ut eſſe deſinat, *l. cùm manu ſata, l. nemo, ff. de contrab. empt.* maximè

maximè cùm dominium ſolo conſenſu amitti non ſoleat, *l. ſi quis vi*, §. *differentia*, *ff. de acq. poſſe.* Nec præſumendum eſt, aut non facile crediderim, juris noſtri prudentes hunc adeo celebrem locum diſſimulaſſe & ſilentio præteriiſſe ſi verum putaſſent. Item obeſt interpretibus generalis *Neratii conſideratio*, qua docet ipſe, conventione, quæ pertinet ad reſolvendum id quod actum eſt, perfici non poſſe, ut tu quod jam tibi præſtiti, mihi præſtare cogaris: quin eo modo non tam hoc agitur ut à priſtino negotio diſcedamus, quàm ut novæ quædam obligationes inter nos conſtituantur, *l. ab emptione*, §. *fin. ff. de pact.* maximè quia certum ſit hanc venditionem puram eſſe, licet ſub conditione reſolvatur, *l. 2. ff. de in diem adject.* Denique Juliani probata ſententia eſt, ut emptori poſt allatam meliorem conditionem interdicto quod vi aut clam agere liceat, quòd ad eum omne rei commodum & incommodum pertineat, ante quam transferatur, *l. 7. eum qui*, *ff. de in diem adject.* Ex quo patet potiorem ejus eſſe cauſam quàm venditoris: cui ſi vendicare licuiſſet, multo magis hoc interdicto experiri poterat, & illi actio reſervanda fuiſſet, *l. competit*, *ff. quod vi aut clam.* Sed & poſtremò expreſſum eſt apud *Ulpianum in l. is qui*, §. *ſi fundus*, *ff.* quod vi aut clam, & *l. 7. ff. de in diem adject.* Poſt meliorem conditionem allatam, venditori ex vendito judicium dari, quod ſimilibus pactionibus quæ ad reſolvendam venditionem adjiciuntur convenit, *l. 1. C. de pact. int. empto. l. venditi actio*, *de act. empt.* nec ſanè eadem in adjectione in diem, quæ in lege commiſſoria ratio militat: quam ob rem ex hac venditori facile vendicare licebit, *l. 4. C. de pact. int. empt*, *l. fin. ff. de leg. commiſſ.* quia per legem commiſſoriam nunquam res emptoris facta ſit nondum ſoluto pretio, §. *vendita de rer. diviſ. apud Juſtini. l. procuratoris*, §. *ſed et ſi*, *ff. de tributo.* Licet enim pura rei traditione venditor alienaverit, quia tamen ſub conditione per legem commiſſoriam abſtulit, ſub contraria potius dediſſe videbitur, *l. legata*, *ff. de adim. lega. l. pecuniam*, *ff. de reb. cred.* ut nec ultra in creditum iiſſe judicandus

 ſit,

ſit. Ideóque ſi pars pretii ſoluta fuerit, ob reliquum etiam venditorem vendicare non poſſe putem: quod ; expreſſum eſt in *l. 3, C. de pact. int. empt.* quia cum ſemel æris parte contentus fuerit, ſatis ei quodammodo emptor feciſſe videatur, *l. ſolutum*, §. *ſolutam*, *ff. de pignor. act.* ac juris civilis ratione dominium pro parte emptorem accipere voluiſſe non conjiciamus, nulla quoque lege cautum ſit ut legis effectus pro parte naſcatur, maximè cùm volenti venditori minutatim emptor ſolverit. Quocirca contra eum in ambiguo potius interpretamur, *l. veteribus*, *ff. de pact.* ut res omnis in emptorem tranſlata ſit, ſecundum vulgares juris regulas: niſi precariam venditor poſſeſſionem tradiderit, quo caſu ſibi retinuiſſe videtur, *l. quod meo*, *ff. de acquir. poſſe.* Non obeſt quod ſtatim poſt meliorem allatam conditionem rem vendicare non poſſit emptor, *l. ſi quis hac*, *ff. de rei vend.* quinimò pignus finiatur quod dederat, *l. ſi res ff. quib. mod. pig. vel hipoth. ſol.* & ideò conſtat, inquit *Ulpianus*, illum medio tempore fuiſſe dominum, *l. ubi*, §. *ſed & Marcellus*, *ff. de in diem adject.* quibus noſtri moventur. Nam quamvis hæc vera ſint, non ob id tamen apparet ante tranſlationem venditorem dominum effici, neque hoc ut pignus finiatur exigimus, alterius quàm debitoris eſſe, ſed ut valeat ad debitorem pertinere debere, *l. ante omnia ff. de proba.* unde accepimus creditorem probaturum, cùm conveniebat, rem in bonis debitoris fuiſſe, *l. & quæ* §. *quod dicitur*, *ff. de pignor.* Et hoc eſt quod dicimus, non quale jus alterius fuerit, ſed quid in ea re quæ pignori data eſt debitor habuerit, ferè conſiderandum, *l. ſi ſuperatus*, *ff. de pignor.* nec novum eſt rem meam non eſſe, quæ tamen adhuc alteri quæſita non ; fuerit, *l. 2. ff. pro derelict.* interdum oſtenditur, inquit *Ulpianus*, in pendenti dominium eſſe poſſe, *l. ſed & ſi*, §. *interdum*, *ff. de uſufr.* in emptione & venditione manifeſtum eſt re tradita prætio nondum ſoluto alienam quidem illam factam à venditore cenſeri, ut *Dioclet. & Maxim.* reſcribunt in *l. ſi ancillam*, *C. de act. empt.* nam & alienatum tanquàm alienum factum vocamus,

mus, quo modo à ratione aliena dicimus, quæ longè ab ea diſtant, nec illi cohæreant, & in hac diſputatione alienatum *Ulpianus* appellat, non illud quod alteri quæſitum fuerit, ſed quod in dominio venditoris non manſit, *l. alienatum, ff. de verbo. ſignif.* Ergo res vendita à venditore tradita aliena facta eſt, ut ex ſuperiori reſcripto patet. Quocirca nec ipſe manumittit ancillam nec vendicat, *l. 1. C. de act. empt. l. incivile, C. de rei vend.* cæterùm nihilo magis dicetur emptoris facta, ſi non ab eo pretium exſolutum fuerit, *l. quod vendidi, ff. de contrah. empt.* ſed & ſi pura venditio ſit, in ſuſpenſo tamen plerumque dominium eſt propter juris conditionem, ut *Pauli reſponſo* docemur *in l. bovem* §. *interdum, ff. de ædil. edict.* Idemque in re noſtra dici poterit, ut propter conventionem & legem venditioni dictam emptor qui non poſſidet, vendicare tamen non poſſit, *l. ſi quis, ff. de rei. vend.* Porrò non ob id venditori quæratur, niſi tranſlata fuerit: ſed ſi conditione uti velit, judicio ex vendito experiri liceat, *l. is qui*, §. *ſi fundus, ff. quod vi aut clam.* qui malè & inconſideratè ab interpretibus ad hanc cauſam adfertur, cùm eo potius liquidò conſtet, nunquam venditori hoc interdictum, de quo agitur, dari, ſi rem quaqua ratione non habeat: nec novum eſt variiſque juris articulus confirmatur in pendenti eſſe, cui res acquirenda ſit, quod eventus explicet *l. quadam, ff. de reb. dub. l. ſervus qui*, §. *fin. ff. de acqui. rerum domini. l. ſi ſervus communis Mavij*, §. *fin. ff. de ſtipu. ſervo.* Quamvis ſtipulatio ipſa pendere non poſſit, *l. ſi ſervus 21. ff. eo.* quod quemadmodum accipiendum ſit, dicam latiùs aliquando. *Fortius* obeſt quod dicitur in *l. ſtatuliber, 37. ff. ad leg. Falc.* ad diem addictos ſervos in venditoris bonis cenſeri. Sed hoc quantum ad legem Falcidiam æſtimandum eſt, in qua non modò rei, ſed & actionis rationem haberi in patrimonio defuncti æſtimando certi juris eſt, ut vel illud augeat, vel ex ea decedat. *l. in ratione, l. pœnales, ff. ad leg. Falc.*

CAP. 4.

1. *Qui emit à tutore, uſucapit.*
2. *Error facti non nocet uſucapioni.*
3. *Intellecta l. 2. §. ſi quis à pupillo, ff. pro empt.*
4. *Publiciana in quibus locum habet.*

QVI à pupillo emit ſine tutoris auctoritate, non uſucapit. *l. 3. C. de auth. præſtand. l. fin. C. de uſucap. pro emptore.* Itaque cùm lex inhibeat uſucapionem, *l. ubi ff. de uſuc.* etiam bonæ fidei emptor non capiet uſu, ſi pupillus vendiderit. *l. bonæ fidei, ff. de acquir. rer. domin.* Unde contractus cum eo factus claudicare dicitur in *l. Julianus, §. ſi quis à pupillo, ff. de act. empt.* Aliud dicendum eſt, ſi tutor ex cauſa adminiſtrationis diſtrahat, qui juſtam poſſidendi cauſam præbet, *l. non omni, C. de admini. tutor.* quod quatenus accipiendum ſit, oratione Severi aliiſque conſtitutionibus Principum continetur, *l. 1. ff. de reb. eor. l. lex quæ, C. de admini. tutor. l. fin. C. quand.* decreto opus non eſt. Porrò de tutoris dolo excipi pupillo poterit, *l. apud Celſum, §. illa etiam quæſtio, ff. de dol. mal. & met. excep.* quia non malè cum tutoribus contrahatur, *l. tutor. §. fin. ff. de minor. l. fin. ff. de adminiſt. tutor.* idem erit ſi tutore auctore pupillus alienet. Hinc enim auctor per leges fieri non vetatur, *§. 1. de auctor. l. pupillus, ff. de acquir. rer. domini.* Is tamen diverſo jure cenſetur, qui pro tutore adminiſtraverit, eiſque hoc non eſt jure conceſſum. Idcirco agenti pupillo ex hujus perſona doli non obſtabit exceptio, *l. apud, §. ſi quis non tutor, ff. de dol. mal. & met. except.* licet ipſo jure res bona fide ab eo empta uſucapi poſſit, *l. ſi is qui, ff. de eo qui pro tut. auth. ſe geſſe.* quoniam in facto errat, qui comparavit, hunc verum tutorem eſſe dijudicans, qui talem ſe publicè geſſerit, ut ex communi errore jus inducatur, *l. Barbarius, ff. de off. præ.* Quo-

circa

circa non oberit facti error, *l. error, ff. de 2 jur. & fact. ignor.* quod in uſucapione potiſſimum obſervatur, quam juris tantum error impedit, *l. nunquam, ff. de uſucap.* Eadémque ratio eſt, cur & is qui à pupillo, quem puberem putabat, ſine tutoris auctoritate emerit, uſucapiat: quia facti error eſt, ut plus ſit in re, quâm in exiſtimatione, *l. 2. §. ſi quis à pupillo, ff. de uſucap. pro empt.* quæ verba tranſpoſita eſſe Jacob. Cuiatius ætatis noſtræ decus & ornamentum exiſtimat, & eſt veroſimile 3, niſi malis interpretari, ut ſit plus in re, hoc eſt in facto & venditionis negotio bona fide habito, ut alibi ex re. *1. ex facto obligatio naſci dicitur, l. ſi furioſus, l. ſi à furioſo, ff. de act. & oblig.* ac poſſeſſione bona fide accepta, quam etiam ad factum *referri Ulpianus exiſtimat in l. bonæ fidei, ff. de acquir. rer. domin.* quàm in exiſtimatione. 1. falſa opinione, ex qua error natus eſt, qui cùm in facto quoque conſiſtat, nec in uſucapionibus ſoleat nocere, non conſideratur *l. juris ignorantia, ff. de jur. & facti ignor.* Itaque idem ſit, ac ſi diceret plus eſſe in hoc negotio & facto, quàm in errore, qui circa illud verſetur, 4 poſtquàm facti non juris eſt. Ei hæc ſpecies omnino ſimilis eſt ſequentis loci, ſi quis à furioſo inquit, quem ſanæ mentis arbitrabatur, emerit, utilitatis cauſa uſucapit, quamvis non eſſet emptio. Quod accipio, ſi non ex bona fide geſtum eſſet, nec de evictione actio, nec publiciana daretur, nec acceſſio poſſeſſionis, *l. 2. §. ſi quis à furioſo, ff. pro empt.* Illúdque in eo loco ſatis oſtendit verſiculus, quamvis non eſſet. Quaſi verò hæc aliud conſtituerit, propter quam cùm res uſucapiatur, & publicianam naſci Marcellus ingenue fatetur, *in l. ſi res, §. marcellus, ff. de pub. in rem act.* & neceſſariò verum eſt in his quæ capiuntur uſu, hoc genus actionis verſari, *l. 1. & 2. ff. de publi. in rem act.*

CAP. 5.

1. *Ad quid emptor venditori teneatur.*
2. *Item venditor emptori quid præſtet.*

3. *Corpus venditum ſi non tradatur debet venditor id quod intereſt.*
4. *Genere vendito debetur æſtimatio quanti plurimi.*
5. *Res quomodo dicatur non tradita.*
6. *Fundus uti opimus maximus qui ſit.*
7. *Actio quanti, pluris, & quanti minoris, quæ ſint.*
8. *Cætera emptionis quæ ſit.*
9. *Rei venditæ acceſſiones, quales præſtandæ ſint.*

IN actionibus empti & venditi multa veniunt hujus judicii poteſtate, emptor enim ex vendito pretium & poſt moram uſuras dependit, *l. fructus*, §. 1. *C. de act. empt.* moram autem ex rei traditione interpretamur: Nam cùm re fruatur ipſe, æquum eſt uſuras quoque dependere, *l. Julianus*, §. *ex vendito*, *ff. de act. empt. l. curabit*, *C. eo.* Nec aliud quicquam venditori præſtabit, licet pluſquàm ex uſuris quærere potuit, *l. fin. ff. de peric. & commod. rei vend.* quoniam hoc totum eſt, quod ex pecuniæ utilitate naſci potuit, & eatenus intereſt ſolutam non fuiſſe, *l. ſocium qui in eo*, *ff. pro ſoc.* cùm uſuræ vicem fructum obtineant, *l. uſuræ*, *ff. de uſur. l. ſi navis*, *ff. de rei vendic.* Itaque tanquàm in fraudem uſurarum adjectum quicquid legitimum modum excedit inutiliter promitti dicitur, *l. Julianus*, §. *Idem Papinianus*, *ff. de act. empt.* Item ſi quos ante venditionem fructus emptor perceperit, æquum eſt venditori reſtitui: quia poſt contractum enati demum transferri ſoleant, *l.* 2. §. *fin. C. de act. empt. l. Julianus*, §. *ſi fructibus*, *ff. eo.* in quibus etiam colligendis ſi quid venditor impenderit, exigere non vetatur, *l. poſt perfectam*, *C. de act. empt* nulla enim ratio eſt, quæ hanc repetitionem excludat, *l. ſi fundus*, *ff. famil. herciſc.* Nam & ſi in rem ipſam aliquid prorogaverit, reſtituendum

Digitized by Google

reſtituendum eſt, *l. Julianus*, *§. præterea*, *ff. de act. empt.* Deinde ſi res admetienda certo pretio pro ſingulis menſuris vendatur, & plures quàm dictum fuerit inveniantur, pro ſolidis præſtanda pecunia eſt, cùm non alioquin diſtracturus fuiſſet venditor, *l. qui fundum*, *§. qui agrum*, *ff. de contrah. empt.* Idque ejus exemplo, qui partem juſſus emere, aliam ex licitatione ad diviſionem provocatus acceperit, *l. communi*, *§. fin. ff. comm. divid. l. qui negotia*, *§. fin. ff. mand.* Poſtremò de dolo emptorem obligari nemo negaverit, veluti ſi rebus ex hæreditate ſub tractis hæredi perſuaſit, ut ſibi quaſi minimo valeret, illam venderet, quanti pluris eſſet, ſi nihil explicatum fuiſſet actione ex vendito tenebitur, *l. Julianus §. per contrarium*, *ff. de act. empt.* Venditor quoque ex empto actione in primis rem præſtare. i. tradere cogitur, *l. ex empto*, *ff. de act. empt.* quod ſi non fecerit, certis ex cauſis etiam emptionem hoc judicio reſolvi poſſe non dubitatur: ut ſi res non extet cùm venderetur, & pretium appenſum ſit, *l. domum*, *ff. de contrah. empt.* vel aliud præſtetur, quàm convenerit: quod in eo patet, qui menſam argento coopertam pro ſolida vendiderat, *l. cum eo*, *§. fin. ff. eo.* aut puerum pro fœmina, *l. alioquin*, *ff. eo.* Vel etiam ſciens pro virgine mulierem dederit, *l. ex empto*, *§. ſi quis virginem*, *ff. de act. empt.* Nec novum eſt ad conventionis diſſolutionem ex empto judicium dari, *l. venditi*, *C. de act. empt. l. ex empto*, *§. is qui*, *ff. eo.* maximè poſt deciſam hac de re ab Imperatoribus contentionem, *l. ſi fundus*, *§. 1. ff. de leg. commiſſ.* Nam & redhibitionem hoc judicio contineri *Labeo & Sabinus putarunt*, *l. ex empto*, *§. redhibitionem*, *ff. de act. empt.* Ergo rem certam, de qua in emptione convenit, præſtari æquum eſt. Sed an præciſè, quod quidam volunt, aliis contra quibus aſſentior: ut ſi res vendita non tradatur, in id quod intereſt actio ſuperſit, *l. 1. ff. de act. empt.* quamvis procacia venditoris id accidat *l. ſi traditio*, *l. cùm venditorem*, *C. eo.* Nam quid hoc aliud eſt, quàm licere venditori ante rem traditam eandem alteri vendere, & priorem emptorem eludere, ut præſtando id quod intereſt

ob

ob ruptam fidem liberetur? *l. qui tibi, C. de hæred. vel act. vend. l. ſi ancillam, C. de act. empt.* quod aliis pluribus argumentis hujus ſententiæ aſſertores confirmant. Nec obeſt quòd cæteri hæredem venditori aſſimilant, quem legatario præciſè teneri fatemur: longè enim hæc inter ſe differre puto, eo quòd à teſtatore recta in legatarium dominium tranſeat, *l. à Titio, ff. de furt.* Quocirca juſtum non eſt rem meam mihi inuito ab hærede aufferri, & inuitis nobis alius res noſtras retinere non debet, *l. ſi filio, §. maritum, ff. ſolu. matri.* eâque ratione in reſtitutoris actionibus juſſus, manu militari cogendus eſt, *l. qui reſtituere, ff. de rei vend.* cùm tamen ex empto ſolum in perſonam judicium detur. Itaque venditum non alienatum ante traditionem appellatur, *l. alienatum, ff. de verb. ſignif.* Minus facit illud quod de donatione adjungunt, hanc ad exemplum venditionis perfici, §. *perficiuntur de dona. apud Juſtinia.* Nam ſto, ſed venditorem id quod intereſt præſtando liberari ſuprà oſtendimus. Itaque nihil hoc ad rem noſtram pertinere, cuilibet rectè ſentienti conſtare poterit. Sit ſatis igitur venditorem, ſi non tradiderit, pœna ejus quod intereſt coërceri: quod interdum, *inquit Ulpianus*, excedit rei verum prætium, & alibi ſæpius lucrum & damnum continere dicitur, *l. ſi commiſſa, ff. rem rat. haber. l. ſi fundus, ff. loca. l. 3. §. fin. ff. de eo quod cert. loco.* In hac noſtra diſputatione omnia complecti docemur, *l. Julianus, l. ſi quis ſervum, ff. de act. emt.* ut quatenus re vera intereſt conſequamur, *l. unic. C. de ſent.* quæ pro eo quod int. unde ſi quod poſſet emptor ab evincente retinere, prætermiſerit, à venditore non repetet, *l. idémque* 4, §. *1. f. eo.* Hæc tamen accipienda ſunt, ſi corpus diſtractum fuerit: nam ſi genus ſit venditum, non præſtatur: veluti vinum, frumentum, oleum, quanti plurimi, tantum æſtimationem deberi juris auctoribus placuit *l. 3. §. ſi per venditorem, ff. de act. empt.* in qua meritò Paulus lucri & negotiationis nullam haberi rationem voluit, *l ſi ſterilis, §. cùm per venditorem, ff eo.* quoniam æſtimationis cauſa conſideranda eſt, quæ ab eo quod intereſt differt, *l. hac verba, l. inter hæc verba, ff. de verb. ſignif.*

Digitized by Google

ſignif. ſumma ratione factitatum exiſtimo, eademq; qua in quantitate pluris noſtra non intereſſe diximus, quàm ut uſuræ præſtentur: ſic enim in hac ſpecie pluris emptoris intereſſe non potuit, vinum aut ſimilia habuiſſe, quàm quia vel carius emit aut vilius, hodie ſi detur, venditurus eſt. Ideoque quàm maximè fieri potuit arbitrium judicis in his rebus taxandis, quæ lege definiri potuerunt, tractandum eſſe putarunt, ut litibus viam præcluderent & hominum malitijs non indulgerent, nec oneroſus audiretur creditor, *l. ſi ſervos, ff. de pignor. act.* Aliud eſt ſi genus tanquam certa ſpecies, veluti vinum, quod in cella eſt, diſtrahatur: tunc enim pro certo corpore conſiderandum legimus, *l. ſicut, C. de act. empt.* Nam & quantitatem veluti ſpeciem accipi frequenter adnotare poſſumus, *l. planè, l. ſed ſi certos, ff. de leg. 1.* Porrò rem nondum traditam noſtri dicunt ſi aut nullo modo præſtetur. Item ſi aliquid ei deſiit, veluti menſas citreas vendas, quæ non ſunt, *l. ſterilis, §. quamvis ff. de act. empt. l. quid tamen, ff. de contrah. empt.* aut ſi certæ menſuræ vas diſtrahatur, vel certum illud habere pondus affirmaveris, *l. tenetur, §. ſi vas, ff. de act. empt.* aut ſi agri dictus modus non inveniatur, *l. 2. ff. eo.* idemque ſi in qualitate fundi mentitus ſit venditor: veluti cum quinquaginta prati jugera & quinquaginta vineæ eſſe dixit, quamvis centum, ſed non ita dentur, *l ſi in qualitate, l ſi fundo, ff. eo.* quo caſu non eſt omittendum pro loci bonitate æſtimationem fieri, cùm tamen ſi aliquid loco deſiit, pro numero jugerum ejus quod intereſt ratio ex empto judicio ſit habenda, *l. ſi ſervus, §. 1. ff de act. empt.* quamvis minorem fundi modum eſſe venditor ignoraverit, *l. tenetur. ff. eo.* ſed ſi demum per alluvionem ſuppleatur, refert, ſciens aut ignorans vendiderit, ut ex eo utiliter conveniri poſſit, *l. Julianus, §. ſi Titius fundum, ff. de act. empt.* ſic tamen ut ſi duorum fundorum venditor de modo cujusque pronunciaverit, & alteri aliquid deſiit, in altero exuberet, lucrum cum damno compenſari æquum ſit: ſed & ſi quid emptori deficiat, pro modo aut qualitate ſuppleri. *l. ſi duorum. ff. eo.* Ex ſuperioribus quoque verum eſt, & ſi res non-

 dum

Digitized by Google

dum integra præſtetur, in id quod omnino intereſt venditorem teneri, *l. tenetur, §. ſi vas, ff. de act. empt. l. ſed addes, §. 1. ff. loca*. Nam & verum eſt rem quæ tota tradita non eſt, traditam non videri, *l. 3. §. ſi deteriorem, ff commod.* Aliud eſt, ſi vitioſa res fuerit veluti pecus morboſum, aut tignum vitioſum, ex qua cauſa ſciens dolum tantùm præſtaturus eſt, ignorans non tenetur, quia integra res data ſit: & hæc eſt ratio cur in fugitivo quanti minoris empturus eſſet, judicium detur, quia illum habere non liceat, *l. Julianus, ff. de act. empt.* cætera ad rerum proprietatem non pertinent, quæ pro ſolido datæ ſunt, *l. ſi à ſubſtituto, §. 1. ff de lega. 1.* item aliud in commodato obſervandum eſt: quia ſufficit ſi vel in minimo te rebus ſuis amicus adjuverit, tibique impures qui rem ab eo vitioſam poſtulaveris, *l. in rebus, §.* item qui ſciens, *l. penult. 6 ff. commod.* hinc quoque natum eſt, ut in ſervitutibus ſi non uti Optim. Maximus fundus vendatur, tandem qualis eſt præſtare poſſit venditor, licet ſervitutem debeat, *l. cùm venderes, ff. de contrah. empt.* nec quendam teneri in eo jure oportuit, quòd tacitè ſoleat accedere, *l penult ff. de evict.* ſervitutes enim qualitates prædiorum ſunt, *l. quid aliud, ff. de verb. ſignif.* nec rei commodum continent, *l. Mavius, §. in fundo, ff. de leg. 2.* quod eſt multo magis ſi eas exceperit, ſi quæ debentur vel debebuntur, *l. quæro, ff. de act. empt l. qui libertatis, ff. de evict.* Ergo eo ſolo nomine quo uti Optimus Maximus fundus eſt venditus quoties de ſervitute agitur, victus tantum debet præſtare, quanti minoris emiſſet emptor, ſi ſciſſet hanc ſervitutem impoſitam, *l. quoties, ff. de adi. l. edict.* quod neceſſario in ignorante accipiendum eſt, ne ſciens ob dolum in id omne quod intereſt teneatur, *l. 1. §. fin. ff. de act. empt.* Sed obeſt quod venditor, qui uti Optimus Maximus diſtraxerit, nimium facilis ad temerariam aſſertionem fuit, quocirca ejus quod intereſt pœnam debeat, *l. Julianus, §. 1. ff. de act. empt.* dicendum eſt aliud eſſe in his, quæ rem ipſam aufferunt, aliud in ſervitutibus, quæ ad rei proprietatem non pertinent: nec evictæ faciunt, quo minus res ſolida apud emptorem eſſe videatur; & ideò

Digitized by Google

ideò tenetur quidem ob hæc verba uti Optimus Maximus, qui aliòquin non teneretur ut ſuprà diximus, ſed ita tenetur ut ex minimo obligatus ſit, *l. ſemper, ff. de reg. iur.* ut & aliàs expreſſa nocent, non expreſſa non nocent, *l. nonnunquam, ff. de condi. & demonſt.* Supereſt igitur ut in ſervitutibus, vel ex dolo teneatur in id quod intereſt, ſe fallendi animo ſciens reticuit, aut inſidiosè diſſimulavit, *l. ea qua, ff. de contrah. empt.* vel ex venditionis clauſula æſtimatoria, quanti minoris ignorans diſtringatur, *l. quoties, ff. de ædil. edict.* diverſum eſt in tributarijs aut vectigalibus prædijs venditis, ut ſive minorem captationem aſſeruit, *l. ſi minor, C. de act. empt.* vel etiam nihil commemoratum eſt, *l. in venditione, ff. eo.* teneatur ſciens quidem ex empto in id omne quod intereſt, *l. tenetur, §. penult. & §. fin. ff. de acti. empt.* ignorans quanti minoris obligetur, ut ratio improviſi oneris habeatur, quò jus rei diminuitur: quoniam fructus ex quibus præſtandum eſt, portionis inſtar obtinent, *l.* cùm filius, *§. dominus, ff. de leg. 2.* Attamen ex empto ad id omne quod intereſt neſciens, quia fortè prædium hæreditarium fuit non onerabitur, *l. ſi ſterilis, §. 1. ff. de act. empt.* Idem Neratius ait venditorem in re tradenda debere præſtare emptori, ut in lite de poſſeſſione potior ſit: nec aliter rem tradiſſe cenſebitur, *l. emptorem, § idem Neratius. ff. de act. empt.* quin imò vacuam novam videri poſſeſſionem Paulus reſpondit, ſi alius in ea legatorum aut ventris nomine in poſſeſſione ſit, vel creditores bona poſſideant, *l. 2. §. vacua, ff. eo.* Tertiò ſervum venditum fugitivum non eſſe, furtis noxijſque ſolutum tradere, ignorans quoque venditor cogitur: quoniam eum non aliter habere liceat, *l. ex empto §.* etiam ſi, *ff. de act. empt.* fructus quoque poſt perfectum jure contractum emptoris ſpectare perſonam convenit, ad quem functionum gravamen pertinet, *l. fructus, C. de act. empt.* quod eandem habet rationem, quam in uſuris ex contrario dependendis attulimus, *l. Julianus, § ſi fructibus, ff. eo.* quocirca pretium emptor offerre debuit, ut rem & ex eo tempore fructus à venditore recipiat, *l. Julianus, §. offerri, ff. de act. empt.*

Digitized by Google

Multo magis dolum malum abeſſe præſtaturus eſt, quamvis nihil dictum fuerit, *C. ſi cùm fundum*, §. 1. *ff. de contrah. empt.* quoniam hoc judicio dolum æſtimari oportuit, *l. tenetur*, §. *ſi dolo*, *l. Julianus*, §. *ſi venditor*, *ff. de act. empt.* Nam & omnibus bonæ fidei judiciis doli exceptionem ineſſe non dubitatur, *l. hujusmodi*, §. *qui ſervum*, *ff. de lega.* 1. *l. ſed ideò*, *ff. ſolu. matr.* Dolum autem malum interpretamur, ſi quis ſciens vel quippiam celaverit, *l. Julianus*, §. *idem Julianus*. *ff. de act. empt.* vel amplius circonveniendi emptoris cauſa dixerit, *l. ſi ſervum*, *ff. de act. empt.* Ex quo antequam evincatur, agere non prohibemus, quia intereſt deceptum non eſſe, *l. ſervus quem*, §. *fin. ff. de act. empt.* 8 Quintò, pluribus cautionibus venditorem onerari non ambigitur: prior eſt rem habere licere, ne alioquin quanti plurimi periclitari emptor poſſet condemnetur, *l. ex empto*, §. *fin. ff. eo.* ſed & ſi cautum non fuerit, vel ad id quod intereſt, aut in duplum ex ſtipulatu, ſi intervenit, & evicta res eſt, judicium dabitur, *l.* 1. *ff. de evict.* Animalium quoque venditor cauere debet ea ſana præſtari, *l. ex empto* §. *animalium*, *ff. eo.* quod ſi non fecerit, & vitium aut morbus latens detegatur, ædilitio ædicto locum fore liquidò conſtat, ut vel intra ſex menſes redhibeatur, vel quanti minoris intra annum agi poſſit, *l. ſciendum*, §. *tempus*, *ff. de edil. edict.* *l.* 2. *C. eo.* Itaque idem hac quidem ædilitia quod civili æſtimatoria contineri exiſtimo, præterquam quòd tempore anguſtata eſt, & ex alia cauſa dari quàm civilis ſoleat, quæ proprietatis tantum diminutionem reſpicit, ut ex præcedentibus notum eſt, ex quibus actionis ex empto & vendito natura patet. Hoc unum ſequitur admonendum, quædam eſſe quæ ita demum ſi dicta ſint à venditore exiguntur: veluti viam, iter, actum præſtitum iri, *l. in vendendo*, *ff. de contrah. empt.* Quamvis enim uti Optimus Maximus fundus vendatur, liberum quidem illum eſſe oportuit, non etiam ut ei ſeruitus debeatur, *l. penul. ff. de evict. l. uti optimus ff. de verbi. ſignif.* Poſtremò, ſi quid venditor diſtractæ rei accedere dixerit, omnia quæ in hac diximus, in illo quoque ſequenda eſſe judicamus, *l. emptorem*, §. *ſi quis*, *ff. de act. empt.*

Digitized by Google

empt. Nam & plæraſque res propter acceſſiones emimus, *l. ſi in emptione, ff. de contrah. empt.* quam ob rem in his non ſolùm dolum, ſed & culpam præſtandam cum *Ulpiano arbitror*, *l. Julianus, §. in his, ff. eo.* unde ſi ſervum cum peculio quòd decem ſit, vendidero, eatenus illud ſaltem exigi poterit, *l. ſi venditor, ff. de act. empt.* & illud omne quod accedit, & ſervum & integrum præſtari oportuit, veluti dolia non caſſata ſed integra debet dare, *l. ſi quis, & l. ſequ. ff. eo.* quod verum eſt, ſi certæ ſpecies certaque corpora deſignata fuerint, non tam ſi ſub univerſitate contineantur, veluti ſervi cum peculio, *l. 1. Itaq;, & l. proinde, ff. de ædil. edict.* tunc enim univerſitatem & jus præſtari ſatis eſt *l. qui filij familias, §. 1. ff. de hæred. vel act. vend.* Idem quoq; per contrariam, ſi certa & individua demonſtrata ſint, veluti dolia quæ defoſſa eſſent: quia tunc qualiacunq; ſint emptorem ſequentur, nec meliora venditor præſtare cogitur, *l. ſi ſervus, §. ſi dolia ff. de act. empt.* ejus exemplo qui rē certā ex legato debuit, ut qualis eſt legatario ſolvens audiatur, *l. hæres ſervum, ff. de evict. l. ſi legati ſervi ff. de leg. 1.* Nam & hic emptor videt & intelligit quæ venditor præſtare decreverit. Itaq; ſe deceptum cauſari non potuit, *l. cùm donationis. C. de tranſact.* ſic tamen ut ſi certa corpora & pauciora ex pluribus venditor dare debeat, in ejus quidem poteſtate ſit quæ præſtet, *l. comprehenſum, ff. de contrah. empt.* ſed hoc caſu integra tradere urgendus eſt: quia cùm plura ſint quàm debeat, non poſſunt videre certa deſignata quæ promiſſa ſint, & hic eſt verus intellectus, *l. ſi ſervus, §. fin. ff. de act. empt.*

CAP. 6.

1. *Tutor rem pupilli non emit.*
2. *Pupillus filiam tutoris ducere poteſt.*
3. *Fidejuſſor à creditore pignus non emit.*
4. *Conciliata l. 1. C. de dol. cum l. Paulus, ff. mand.*

5. *Quæ res à minore emi poſſint.*
6. *Explicata l. magis puto, §. 1. ff. de reb. eor.*
7. *Magiſtratus quid poſſit in provincia.*
8. *Supellex unde dicatur.*
9. *Explicata l. quisquis, C. ſi cert. peta.*
10. *Munerum & penſionum in magiſtratu ratio.*

TVTOR rem pupilli ſui emere non poteſt, *l. ſi in emptione, §. fin. ff. de contrab. empt.* ne idem & emptoris & venditoris officio contractus imaginarij prætextu fingatur, *l. pupillus, §. item. ff. de auth. tuto.* Nam & de perfidia ipſius juſtè queri poterit, qui in re pupilli graſſandi licentiam ſibi fecisse videbitur, ejus exemplo qui adverſus S C. pupillam vel adultam ſuam ſibi aut filio deſponderit, & hujuſmodi conjunctione fraudem adminiſtrationi factam tegere laboraverit, *l. 1. l. ſi tutor, C. de interd. matrimo, l. ſed, ff. de ritu nupt.* quod tamen cum in filia tutoris non militet, non idem prohibebitur eam pupillo ſuo collocare *l. libertum, ff. de ritu nup. l. curatorem, C. de interd. matrim.* Tantundem in fidejuſſore dicitur, qui rem pignoris jure obligatam à creditore emerit, cùm in omni contractu bonam fidem præſtare debeat, *l. ſi mandato Titij, §. 1. ff. mand.* quocirca extraneo emptori ſimilis habendus non eſt fidejuſſor qui emerit, ſed fructuum & uſurarum rationem haberi oportet, *l. Paulus, ff. de fidejuſſ.* Nam & ſi judicis officio aſſecutus fuerit, ut emptionis titulo prædium creditori pignoratum ſuſciperet, nihilominus alteri creditori offerendæ pecuniæ facultas erit, cùm hujuſmodi venditio potiſſimum transferendi in fidejuſſorem pignoris cauſa juris neceſſitate fieri ſoleat, *l. 2. ff. de diſt. pignor.* Itaque conſultiùs illum facturum reſcribitur, ſi rem cum fructibus reſtituat, ne fidei ruptæ gratia de dolo poſſit in eum actio exerceri, *l. 1. C. de dol.* Idq; omnes de judicio

cio mandati propter dolum interpretantur, quod nec litteræ nec Imperatorum menti ſatis convenit, quis enim unquam actionem de dolo mandati judicium appellare auderet, cùm nec concurrere poſſint *l. 2. C. de dol.* nec idem utriuſque effectus ſit amplius, de verba doli formula reſcriptum illud accipiendum eſſe ex rubrica oſtenditur; cum enim ſub eo loco, in quo de ea diſputatur, ſit repoſitum, aliò transferendum non eſt, *l. imperatores, ff. de in diem adject.* Oberit ergò graviſſimè Pauli reſponſum, quo fidejuſſorem ab hærede debitoris mandati conventum enarrat, *l. ſi mandato, §. Paulus, ff. mand.* cùm tamen ſi hæc ſubſit, altera competitura non eſſet, *l. 1. ff. de dol.* niſi fortaſſe dixeris defuncto de dolo dari, hæredi apud Paulum mandati competere. Nec ſanè novum eſt de dolo actionem ex perſona hæredum immutari, *l. non debet cum ll. ſequ. ff. de dol. l. neg. ff. eo.* ut ſæpius alibi defunctis arctius & durius judicium concedi, hæredibus aut nullum vel levius præſtari legimus, *l. fin. l. hi qui, C. de revoc. dona. l. omni modo, C. de inoff.* quia vindictæ fortaſſis potius quàm pecuniæ vindicationem habeat, ut injuriarum, *l. 3. §. ſi emancipatus, ff. de coll. bono.* & hoc eſt quod *Ulpianus* ait frequenter, pleniorem adverſus hæredem vel hæredi competere obligationem, quàm defuncto competierat, *l. ſi per imprudentiam 52. §. non mirum, ff de evict.* ergo in hoc caſu cùm fidem ſibi ruptam debitor conqueratur, potius de dolo actio, quàm mandati dabitur: quia jure quodammodo excuſari fidejuſſor poterit, qui tanquàm alius quilibet rem à creditore emerit, quam debitori avocare non licet, *l. 1. C. debito: pignor. vendit.* & extra mandati cauſam hoc videatur, qua ratione conquerenti ex eo non detur actio, ſed de dolo ſuperſit, cùm in omni contractu bonam fidem alter alteri præſtare deberet, defuncti verò ſucceſſor non de perfidia, ſed de indemnitate, ut rem ſuam ſervet & perſequatur quod per leges liceat, conqueretur. Id autem actione de dolo, quæ odioſa & criminalis eſt, non poterit: nam nec in tanto reatu cum diſcrimine exiſtimationis alterius vaga-

vagari cuilibet datur, *l. Item, ff. de dol.* ſed ad mandati judicium recurret, à quo tota hæc cauſa initium accipit, quod ſpectandum eſt *l. ſi procuratorem, ff. mand.* quamvis enim non propria ſit ex eo mandati actio, ut ſuprà diximus, tamen æquius viſum eſt, defuncto cui fides eſt reputa, de dolo dari, hæredi non dari: ſed ut ſalvum rei præſtandæ jus habeat, cauſam mandati perſcrutetur, qua non apertè quidem diſtractam rem petiturum hæredem exiſtimo, ſed queriturum illum adverſus fidejuſſorem puto, cur pignora vendi paſſus eſt, nec creditori ſolverit, cùm caviſſet, ex quo mandati teneatur, *l. ſi procuratorem, §. mandati actio, ff. mand.* Itaq; oblato debito rem ob id pignoratam ab eo repetiturus eſt: eatenus enim ſua intereſſe dicetur, creditori ſolutum non eſſe, quòd iſte pignora ſibi data vendiderit, quæ cùm habeat fidejuſſor, injuſtè id retinet, cujus nomine impetitur, *l. rem alienam, ff. de pignor. act.* Nam & ei omne ex mandato lucrum auſſerendum eſt, *l. qui proprio, §. procurator ut in cæteris, ff. de procur. l. idemq́; §. ſi mandavero, ff. mand.* non obeſt quod conditio obligationis ex perſona hæredum non immutetur, *l. 2. §. ex his, ff. de verb. obl.* nam verum eſt eam obligationem quæ à defuncto in hæredem tranſit, cum eadem cauſa eademq́; conditione tranſmitti, at illud non impedit quo minus alia ſit, quæ teſtatori, altera quæ ſucceſſoribus competat, ut infra latius explicui. Summæ igitur fidei ratio, quam à fidejuſſore exigimus, efficit, ut eadem in tutore verſetur, qui nec uſucapere rem pupilli ſui poteſt, niſi palàm & bona fide emerit, *l. cùm ipſe, C. de contrah. empt. l. non exiſtimo, ff. de admini. tuto.* eandemq; rerum pupillarium venditioni conditionem adjecerit, quam extraneus quilibet emptor, *l. tutor rerum, ff de admini. tuto.* aut contutorem auctorem habeat, vel major factus ratum habuerit, *l pupillus, ff. de auct. tuto.* ſed & ſi pupilli res non fuerit, valet emptio, quamvis tutor ejus eſſe exiſtimaverit, veritas enim rei geſtæ erroribus non vitiatur, *l. illicitas, §. veritas, ff. de offi. præſid.* Et verum eſt deteriorem cauſam pupilli non eſſe, quod ſolùm quærimus, ut eſt *apud Paulum in l. 2. §. tutor ff. pro empt.* nec adverſus inter-

Digitized by Google

interdicta legum tutorem mercatum dicemus, cùm res pupilli non fuerit, diſſimilis quoque ratio eſt, cùm eo quod *ab Ulpiano dicitur*, ſi pupillus alienum fundum bona fide poſſideat, tutores hunc alienare non poſſe: quoniam ſi quaſi pupillaris alienatus ſit, venditio non valeat, *l. magis*, §. 1. *ff. de reb. eorum.* Nam nec *apud Paulum* valebit alienatio, non quidem rei vitio, & edicto illo quo res minorum diſtrahi prohibentur, quaſi pupilli fuerit, vel ejus interſit habere, quæ ratio *Ulpiani eſt.* Sed ex perſona tutoris tantùm, qui rem pupilli emiſſet, vetatur *à Paulo diſtractio.* Nam hoc ex verbis orationis, qua res minorum alienari prohibentur, & eorum favore inducimus, ut rem illorum eſſe dicamus, ſi jus aliquod in eam habeant: quod minutum fuerit, quo rarior ſit rerum minoris alienatio, & vitium quàm latiſſimè rebus hæreat, ne damnum aliquod minores ſubeant. Itaque cùm jus omne minui expreſsè vetitum ſit, *apud Ulpianum* rei bona fide poſſeſſæ tanquàm pupillaris facta diſtractio vetatur: quoniam adhuc verum eſt illud, ſaltem ei jus & uſucapiendi conditionem alienatione ſubtractâ, *l. 3. §. fin. & ll. ſeq. ff. de reb. eor.* apud nos verò, cùm rem pupilli tutor emere prohibetur, illam accipimus, cujus vendicandi jus habet *l. ſolum*, §. *meum*, *ff. de rei vend.* Nam & iſtud vocis nota continet, cui potiſſimum ſubſerviendum eſſe non dubitatur, *l. 1. §. ſi is qui*, *ff. de exercit. l. 3. §. hæc verba*, *ff de negot. geſt.* Idque ut odioſa. Inter cives habendi commercij prohibitio quàm minima intelligatur, & lex benigniorem interpretationem habeat, *l. Benignius*, *ff. de legib. cap. odia de regul. Jur. in 6.* quocirca ex eo quòd res minoris non eſſet in §. tutor, valebat quidem emptio à tutore facta, quamvis à pupillo ejus eſſe putans acceperit: ſed cùm à non domino detur uſucapio, tutori neceſſaria fuit, cui etiam licere ſi adminiſtratio decreta non eſt, tanquàm extraneo rectè à pupillo emere placet, *l. tutores*, *ff. de auctor. tuto.* idemque quod in tutoribus de rebus emendis diximus, porrigendum eſt ad ſimilia. 1. ad curatores, procuratores, & qui negotia aliena gerunt, *l. ſi in emptione*, §. *fin. ff. de contrah. empt.*

 qui-

Digitized by Google

quinimo ex divi Severi & Antonini conſtitutione, ad illos qui officij cauſa in provincijs agunt vel militant, *l. non licet, l. qui officij, ff. de contrah. empt.* & hoc quidem ne ſtudio culturæ militia ſua avocentur, *l. milites, ff. de re milit.* qua ratione omni negotiatione prorſus interdicti ſunt, *l. 1. C. negot. ne milit. lib. 12.* vel etiam ne armorum metu vicinos terreant, & hoc eſt *quod Leo* reſcribit, ne Vicinis graves, præſumptione cinguli militaris exiſtant, *l. milites, C. de locat.* ad illos qui provincias regunt, vel in urbe judicium exercent, ne per impreſſionem illud feciſſe videantur, *l. ſi per impreſſionem, C. de his quæ vi metus cauſ. geſt. ſunt*, unde ſi contra fecerint, & rem amittunt, & in quadruplum eodem nomine *Seu. & Anton.* conſtitutione plectuntur: quin etiam fiſco rei æſtimatio eſt inferenda, *l. aufertur, §. quod à prædone, ff. de jur. fiſc. Conſtantinus* cum re venditorem adhuc pretium retinere conſtituit. *Juſtinianus* conventiones & contractus initos prorſus nullos eſſe reſcribit, 7 *l. 1. C. de contract. jud.* Eadem ex cauſa mandatis Principum vetitum eſt his, qui in provincia officium adminiſtrant, inde oriundam vel domicilium habentem uxorem ducere, *l. ſi quis officium, ff. de rit. nupt. l. 3. §. videamus, ff. de dona. int. vir. quod à Grat. Valent. & Theodoſ.* eadem ratione repetitum eſt, ne terribiles nuptiæ viderentur, *l. 1. C. ſi rect. provinc.* licet per contrarium filias ſuas collocare, & dotem conſtituere non prohibeantur, *l. ſi quis, §. fin. ff. de rit. nupt.* Nam in hoc caſu nulla vis præſumi poterit. Iſtud etiam effecit, ut principalibus conſtitutionibus cautum *Modeſtinus* reſponderit, ne hi qui imperium habent, mutuam dent pecuniam, aut fœnus exerceant, *l. principalibus, ff. ſi cert. petat. l. eos, C. eo. tit.* vel etiam fortaſſis, ne ſumma affinitatum conjunctione corrumpi ſe paterentur, quod maximè juris prudentibus curæ fuiſſe nemo ambigit, eò enim pertinet vetus illud plebiſcitum, quo continebatur, ne quis præſidum munus donumve caperet niſi eſculentum & poculentum, quod intra dies proximos prodigatur, *l. plebiſcito,*

ff. de-

Digitized by Google

ff. de off. præſid. idque tandem Divorum fratrum conſtitutione confirmatum eſt, & modus xeniorum additus, ut neque omnino abſtineant, quia illud eſt inhumanum, nec paſſim accipiant, quod eſt viliſſimum, nec omnia, quod avariſſimum dijudicatur, *l. ſolent, §. fin. ff. de off. proconſ. & leg.* Itaque ut doni capiendi occaſio in totum tolleretur, ſolebant Romani omnia ex urbe neceſſaria magiſtratibus municipalibus erogare, ut *Tullius contra Verrem auctor eſt.* Atque ideò neminem, qui cum poteſtate in provinciam eſſet profectus tam amentem fore putavit, ut vel argentum, vel veſtem emeret, cùm ex publico leges darent, unde etiam nomen ſuppellectilis acceptum *ex Labeone Celſus reſpondit in l. Labeo, ff. de ſuppel. leg.* Et idem eſt quod Livius ait, magiſtratus multis tabernaculis, & alio inſtrumento omni ornari ſolitos, né quid tale ſocijs imperarent, quod adhuc *Alexandri Severi* temporibus obſervatum fuiſſe Capitolinus teſtatur. Eadem quoque ut arbitror cauſa fuit, cur in eam provinciam, in qua & civis provincialis haberetur, adminiſtrationis officium *Antonini Philoſophi* conſtitutione, (cujus *Xiphilinus* meminit) gerere nemo poterat, ſi non illud Imperatoris indulgentia pateretur, *l. fin. C. de ſacrileg.* quod etiam diutius obſervatum fuiſſe *Valent. & Grat.* memorant in *l. in conſiliarijs C. de aſſeſſor.* Idemque *Conſtantinus repetit in l. 3. C. de diverſ. off. lib. 12.* & ratio eſt juſtiſſima, ne aſſiduis amicorum aut affinium præcibus, quibus ſe plurimum debere putaverint allecti, quippiam contra jus & leges mollirentur, quemadmodum & ſi ab ipſis provincialibus mutuam pecuniam aut honoris prætium ambientes, ſi ubi verſentur, acceperint. Nam & hi legum ex eo, & provinciæ emptores appellantur, *l. quisquis, C. de reb. cred.* quoniam illud præſtiterint, ut perpetua magiſtratus gratia fruerentur, quia certum ſit judices his muneribus & tantis officijs alligari, ac veluti creditorum clientes haberi, *l. 3. C. de nova.* quæ ratio eſt

Digitized by Google

Papiniani, cur in conſilium curatoris reipub. aſſidere non prohibeatur qui publico ſalario frui non ſoleat, *l. fin. ff. de off. aſſeſſ.* quoniam eo nomine nullam reipub. gratiam referre debuit, nec aliqua ejus in rempub. eſt obligatio. Non enim magis putavit *Paulus* judicem corrumpi, ſi munus accipiat ut judicet, quàm ſi eo nomine mutua pecunia utenda data fuerit, *l. 2. ff. de calumn.* Quam ob rem legibus noſtris, & Chriſtianiſſimorum principum ſanctionibus, vetitum eſt Gallicis magiſtratibus annua præſtari aliqua, & penſiones ab alio quàm principis ærario ſibi accipere, ne his, quibus ſunt jus dicturi, aſtricti videantur. Quod *Peſcenij* exemplo apud *Spartianum effectum* puto, qui magiſtratibus ſalarium addidit né vel neceſſitas ad turpia cogeret, vel à provincialibus quippiam mendicantes, tandem ut ſuſpecti removerentur. Ergo ſi rei familiaris anguſtia urgeat, non prohibentur qui officium gerunt, mutuam pecuniam etiam à provincialibus acci-[illegible] *l. præſidis, ſi ff. cert. peta.* né alioquin neceſſarijs carere 4
[illegible]antur: ſed ſi ut judicent, vel non judicent, utenda pecunia data ſit, calumniæ locus eſt, *l. ſecunda ff. de calumni.* vel etiam ſi ad dignitatem comparandam, aut ut in ea diutius verſentur, acceperint. Quibus caſibus exilij pœna plectendos judices, cum illis qui dederint, *Honor. & Theod.* reſcripſerunt, *d. l. quiſquis, C. ſi cert. pet.* quod ſummis rationibus & optimo inſtitutum exemplo fuiſſe ſuprà diximus, tum quia 16 honoris augmentum non ambitione & nummis, ſed labore ad unũquemq; pro dignitate convenit devenire, *l. contr. publicam. C. de re mil. & Alexandrum Saverum Lampridius* dicere ſolitum ſcribit, invitos non ambientes promovendos. Brevi enim caſuram rempub. in qua pecunia data judicia petantur *M. Cicero* docet *in Philipicis, & Plinius in Panegir.* Ac ideò *Juſtinianus* judices omnes juſjurandum depromere jubet, ſe in ſortiendis honoribus neque dediſſe quippiam, aut in futurum daturus quid amplius quoque, exceptis ſolis ſalarijs: nihil penitus tàm in adminiſtratione poſitos, quàm poſt depoſitum officium, pro aliquo præſtito beneficio tempore adminiſtra-

niſtrationis,quam gratuito meruerunt, accepturus, *l. fin. C. ad leg. Jul. repetund* quod maximè ſuperiori noſtræ diſputationi congruit, exploſo protinus veteri Carthaginenſium more, apud quos & honores & magiſtratus nummis datis conceſſos fuiſſe *Polybius* meminit.

CAP. 7.

1. *Obligationem dandi & faciendi quemadmodum committantur.*
2. *Ex diverſis rebus quæ debentur obligatio diverſa eſt.*
3. *Æſtimatio quanti plurimi, fructu & uſura eodem modo non præſtanda.*
4. *Explicata, l. ubi. §. fin. ff. de verb. obliga.*
5. *Obligio faciendi quatenus habeat, id quod intereſt.*
6. *Permutatio quod habeat ſingulare à cæteris dandi obligationibus.*

OBLIGATIONUM quædam in dando, reliquæ in faciendo conſiſtunt, *l. 2. ff. de verb. oblig.* in quibus omnibus ſi detur aut fiat, neque ex ea re damnum patiatur creditor, habet quod promiſſum eſt: ſin minus in faciendi quidem obligationibus in id quod intereſt condemnari debitorem omnes fatentur, *l. ſi quis ab alio, §. ff. de re judica.* quod ſanè verum eſt, non illud ita, quod putant creditori alterutrum petere licere, tanquàm utrumque in obligatione ſit, & fieri, & id quod intereſt dari, ut nec illud, eſſe fas debitori, altero ꝙ volet dato, ab altero ſe liberare. Nam cùm pœnæ nomine id ꝙ intereſt exigatur, *l. fin. ff. de eo quod cert. loc.* nullā pœnā meretur, qui nihil adhuc in obligationem peccaverit: ut neque per cōtrarium invito creditori aliud pro alio ſolvi poterit, *l. eum*

Digitized by Google

à quo C. de ſolutio. Sin autem dandi ſit obligatio, eam ita præciſam conſtituunt, ut in illa ejus quod intereſt nulla haberi ratio ſoleat, *l. ubi autem, §. fin. ff. de verbor. obliga.* ſed quoquo modo res à debitore extorquenda ſit, *l. qui reſtituere, ff. de rei vend.* quod ſanè ut legibus, ſic rationi civili adverſatur, *l. promiſſor 2. ff. de conſtitu. pecun. l. ſi ſervus, §. fin. l. ſi fundum, ff. de verbor. obliga.* patet amplius in permutatione, in qua rem dare oportuit, ſi tamen non detur, ad id quod intereſt agimus, *l. 1. ff. de rer. permu. l. rebus, C. eo.* Sed & cùm certum ſit rem alienam in ſtipulationem deduci, atque ut detur etiam promitti poſſe, eo modo quo interpretibus hoc genus obligationis præciſè conſtitui placuit, erit ratio qua nec res dari poterit domino rem ſuam diſtrahere nolente, nec debitoris eludentis fruſtrationem & culpandam ceſſationem vindicare licebit, poſtquàm non aliud quàm rem præſtare debeat, in cujus poteſtate non ſit eam dare: aut etiam hic modus erit, quo debitori domino invito res auferenda ſit, quam ipſe quidem promiſit, & ſeipſum aſtrinxit, ſed eam alienare non cogitavit, ut nec affecit, *l. alienatum, ff de verb. ſignif.* quocirca legibus noſtris in alium poſt modùm transferre non prohibeatur, *l. quoties, C de rei vendic. l. qui tibi. C. de hæred. vel actu vend. aut ſervum manumittere, l. ſi ancillam. C. de act. empt.* Addo quod ex ea infirmatur regula, qua jus noſtrum patitur rem eandem ex pluribus cauſis nobis deberi poſſe, *l. 3. §. ex pluribus, ff. de acquir. poſſe.* Nam ſi is qui mihi ſemel debet, ita debeat ut præciſè mihi præſtanda res ſit, jam illam habere videor, ut vel ex alterius obligatione acquiri mihi non valeat, vel ſaltem alterutra futura inutilis ſit promiſſio: quia quod meum erit, quodammodo deberi mihi non poſſit, *l. nemo, ff. de verbor. obliga.* Quocirca puto quæſtionem hanc totam ſic explicari poſſe: ut cùm de re danda quæ nobis non abfuit, quæritur, ſi quidem obligationi ſatis fiat, & ipſa præſtetur, ac quemadmodum ſit danda quæramus, ex mora in bonæ fidei aut arbitrarijs judicijs, in cæteris

vel à

vel à lite conſtata, aut ex ſtipulatu cum acceſſionibus exſolvatur. 1. ſi nummus ſit cum uſuris legitimis, *l. fin. ff. de peric. & commod. rei vend.* præterquàm in eo qui certo loco dare debuit: quem etiam in id quod intereſt teneri æquum viſum eſt, ne utilitas creditori auferatur, quæ judicis arbitrio relinquitur, *l. 2. §. fin. ff. de eo quod cert. loc.* ſin aliud, quod in genere functionem recipiat, quanti plurimi æſtimatio detur *l. 3. §. ſi per venditorem, l. ſi ſterilis, §. cùm per venditorem, ff. de act. empt. l. vinum, ff. de reb. cred. l. in hac, ff. de triticar.* præterquàm ſi de additamentis in eodem genere præſtandis aliud convenerit, *l. frumenti, l. oleo. l. cùm non frumentum.* C. *de uſur.* Quod ſi corpus aliud vel ſpecies in obligationem deducta ſit, fructuum jure rationem haberi non dubitatur in *l. fructus*, C. *de act. empt. l. in fidei commiſſi* ; *ff. de uſur.* Sin verò illud perſequimur quod aliquando noſtrum fuit, quolibet judicij genere experiamur, ex quo tempore nobis abeſt, fructus reſtitui juſtum erit: quoniam hoc reſtitutionis verbum exigit ut quod ex re mea natum eſt mihi quoque præſtetur, *l. videamus, ff. de uſur. l. reſtituere, ff. de verbor. ſignif.* Idemq; in æſtimatione quanti plurimi, ſi frumentum ſit aut ſimile indebitè ſolutum, quod functionem recipiat, eadem ratione exiſtimem, quia tantundem creditori ex reipſa abeſſe negari non poteſt, quæ ſine cauſa apud alterum aliquo tempore fuit, diverſa eſt pecuniæ conſideratio: ut ante litem uſuræ, non præſtentur, *l. 1. C. de condict. indeb.* quia uſura pecuniæ non eſt, *l. uſura ff. de verb. ſignifi.* nec à malæ fidei poſſeſſore extorquetur ejus ſumma, quam non attigit, 4 *l. ſed & ſi, §. Papinianus, ff. de pet. hæred.* At verò ſi debitoris procacia creditori ſatis non fiat, & dubitamus quid præſtare debitorẽ oportuit, in rẽ actiones & reſtitutorias, ab his perſonalib⁹, quib⁹ ſimpliciter quod nobis debetur, *petimus Pauli* exẽplo ſejungerẽ, & in priorib⁹, quibus q̃ noſtrũ eſt, vel nobis abeſt, reſtitui deſideram⁹: ita ſtrictè poſſeſſorẽ cogerẽ, ut manu militari res ab eo auferatur, vel ſi dolo poſſidere deſijt, in litẽ cõtra eũ

juretur,

Digitized by Google

retur, *l. qui reſtituere, ff. de rei vendica*: quoniam naturæ adverſatur, ſi quis rem noſtram nobis invitis retineat, *l. fin. C. quand. lic. ſine jud. ſe vindica.* in poſterioribus arbitrariarum actionum bonæ fidei & ſtrictarum regulis obſervatis pecuniam quidem, quia nulla ejus affectio eſſe poterit, *l. nummis, ff. de in lit. jur. & uſuras*, idem fungibilium rerum æſtimationem quanti plurimi creditorem habiturum cenſerem: ſpeciem autem & corpus aliud eadem occaſione à debitore extorqueri non poſſe putem, quia res noſtra ſine voluntate & arbitrio noſtro nobis abeſſe non potuit, *l. id quod noſtrum, ff. de reg. Jur.* ſed moram & fruſtrationem in id quod intereſt vindicari exiſtimem, *l. ſi fundum ff. de verbor. oblig.* quod rei verum pretium & continet & excedit aliquando *l. 1. ff. de act. empt.* ut ex ſuperioribus latiùs patet. Nec obeſt *his l. ubi autem, §. fin. ff. de verb. oblig.* ubi qui dare debuit rem, illum omnino eam facere accipientis oportuit, alio enim hæc verba referenda ſunt, quàm ut ad diſputationem noſtram pertineant: eoque ſpectant, ut cùm res quæ debetur à debitore ſolvitur, non aliter data cenſeatur, quàm ſi omni & quoquo modo accipientis facta fuerit. Itaque ſi alienam aut pignori datam præſtiterit, non liberetur: quia dare non ſolùm dominum transferre ſignificat, *§. ſic itaq. de act.* ſed & ita rem præſtare ut avocari non poſſit, *l. ſi rem. ff. de ſolu.* ſic enim emptor nummos quos dare debuit, dediſſe non videtur, ſi alienos dederit, *l. ſi ſervos, C. de act. empt. l. 1. C. ſi ſeru. exter. ſe mand.* & in permutatione res aliena data non diſſolvit obligationem, *l. 1. ff. de rer. permut.* ergo qui dare promiſit omnimodo dare debuit: nec ſi rem præſtiterit quæ auferri poſſit, dediſſe videbitur. Ideoque ex eadem obligationis cauſa conveniri poteſt, *l. etiam. ff. de ſolu.* aliter atque ſi ſ fieri oportuit, quo in genere, quolibet modo feciſſe ſatis eſt, ut obligationis contractæ nexu debitor liberetur & ideò ejus quod intereſt ſola ſupereſt petitio, *l. 2. §. idem Julianus. ff. de eo quod cert. loc.* Itaque venditor, qui rem alienam tradidit, ante evictionem non convenitur, *l. qui rem, C. de evict.* præterquàm ſi dolus ejus arguatur, *l. ſi ſervus, §. ſi ſci-*

ſi ſciens,ff. de act. empt. & qui inſulam facere debuit, ſi quam libet vel non ſatis probè fecerit liberatur, niſi per averſionem opus fieri ſe obligaverit, *l. opus.ff. loca.* Item qui ad exhibendum tenetur, licet rem deteriorem exhibeat, non eodem judicio directo, ſed utili in factum actione conveniri poterit, *l. exhibitionis*, *C. ad exhibend.* & iſtud quidem, non ut fiat quod antea ex obligatione debuit, ſed ad id quod intereſt referendum erit, *l. Julianus*, *§. fin. l. penult. ff. ad exhibend.* & hoc eſt quod alibi dicitur, eum qui rem commodatam deteriorem reſtituit, ſatisfeciſſe non videri, niſi illud quod intereſt præſtiterit, *l. 3. §. ſi reddita, ff. commod.* eodem quoque modo depoſiti agi poſſe reſponſum eſt, ſi deterior res depoſita fuerit reſtituta, *l. 1. §. ſi res ff. depoſ.* Atque hoc eſt in quo faciendi & dandi obligationes inter ſe differre judico. Porrò his quæ diximus, in dandi obligationibus, qui rem accipientis non fecerit eodem nexus genere conveniri poſſe, adverſatur, quod de per mutatione reſponſum eſt in ea dari oportere: tamen ſi non detur, alio modo non agi quàm ad id quod intereſt. Sed hoc eam habet cauſam, quoniam ex eo placiti genere non alia quàm præſcriptis verbis ad implendum contractum naſci potuit actio, quæ cum ad id quod intereſt competat, illud ſolùm petitorem conſequi neceſſe eſt: quia eo modo quo licuit egerit, *l. 4. §. 1. ff. de præſcript. verb.* nos de his conventionum figuris diſputamus, ex quibus certæ ſunt obligationes, & judicia certa dantur: ut hæc, ſi omnino datum non ſit quod debetur, repetere liceat, quaſi nondum adhuc reus ſeſe debiti nexu liberaverit, *l. Mævius*, *§. in fundo, ff. de legat. 2.*

I CAP.

CAP. 8.

1. *Quando tempus obligationis in re æſtimanda conſideretur.*
2. *Aliud in condictione triticaria quàm in rei petitione verti.*
3. *Arbitrariæ & bonæ fidei actiones à ſtrictis in re æſtimanda differunt.*
4. *Actiones bonæ fidei quo modo fiant arbitrariæ, & quid proſit.*
5. *Nullam eſſe æſtimationem quanti plurimi in ſtrictis actionibus.*

SEQUITUR diſputemus, ex quo tempore rerum æſtimatio præſtanda ſit, ſi dari debuit: quod vel in his, quæ pondere, numero & menſura conſtant, obſervari diximus, aut in cæteris: vel quia res non præſtetur, aut poſt debitoris moram non extet, quæ dari poſſit, *l. ſi ſervum*, §. *fin. ff. de verbor.* quod etiam *M. Cicero in actio.* contra Verrem luculenter explicat. Et in hac quidem quæſtione, quàm variè ſe noſtri torſerint, ex verboſiſſimis ipſorum commentarijs deprehendere licet. Illos enim huc tranſcribere nec decrevi, nec dignum cenſui, turpe cum poëta difficiles habere nugas exiſtimans. Sed ſi quis eorum hac de re judicium deſideraverit, perquirat apud Bart. & ſequaces omnes *in l. vinum, ff de reb. cred. & in l. fin. ff. de condict. triticar.* Ego totam hanc cauſam ſic 1 breviter expediam, ut plurimùm intereſſe judicem, an extra jus vel de re & obligatione æſtimanda, aut ejus æſtimatione quæſtio inter contrahentes fuerit: an verò ut res æſtimetur condictione triticaria, aut ad rem ipſam, cujus tamen æſtimationem præſtari interſit, ex his caſibus, quos jam diximus, actum fuerit. Et in priore cenſeo, ſi vel æſtimatio in obligationem deducta ſit,

ſit, aut de re æſtimanda, contrahentes diſputent, illud tempus conſiderari, quo dies obligationis venerit, quoq; res peti potuit: ut reſponſum eſt in *l. quoties in diem, ff. de verbor. obliga. l. cùm quis, ff. de act. & oblig. l. fundum, ff. de novat.* in poſteriore ſi ut res æſtimetur ı condictione triticaria litigemus, condemnationis tempus ſpectandum eſſe judico, cujus rei ratio in aperto & facilis eſt: cùm enim de rei æſtimatione quæratur, dici non poteſt hanc deberi, cùm non fuerit in obligatione antequàm illam darià judice pronuncietur, meritò ergo ejus temporis conſideratio ſumma eſt, quod ex *Marcello Ulpianus* explicat ἐν πλάτει ut ſcilicet, ſi vel res non extet, quæ poſſit æſtimari, aut facta deterior fuerit, horum omnium ſit habenda ratio; veluti ſi mora interceſſerit, ad tempus moræ reducenda erit æſtimatio, *l. in hac, ff. de condict. triticar.* quæ ita expreſſiſſimè loquitur. Nam & conſtant in delictis id tempus ſpectandum eſſe, quo res unquàm plurimi fuit, *l. in re, ff. de condict. furt. l. penult. ff. rer. amot.* 3 Sin verò res ipſa petatur, cujus tamen æſtimationem præſtari actoris interſit, vel quia pluris fuerit, aut minoris hodie ſit, aut etiã quia dolo malo non reſtituatur, ſimplices actiones bonæ fidei, ab arbitrarijs, & ſtrictis ſeparo. In prioribus ex quo tempore re pluris fuerit, vel à mora, vel ex re judicata æſtimatio non poteſt dum exiſtimo, *l. 3. §. ſi per venditorem, ff. de act. empt.* ibi enim ideo tempus, quo res venit conſiderandum eſt: quoniam ex eo moram in emptione fieri poſſe ex re ipſa non dubitatur, ſi alter ſtatim ex parte ſua contractum impleverit, *l. Julianus, §. ex vendito, ff. de act. empt.* quod & in mandato obſervari poteſt, *l. ſi hominem, ff. mandat.* ergo quæcunque mora ſit in bonæ fidei judicijs contracta, hæc efficiet, ut ex ea ab arbitro, qui ex bona fide datus eſt, æſtimationis ratio haberi debeat, *l. mora. §. in bona fidei, ff. de uſur.* in arbitrarijs rei judicãdæ temp⁹ cõſidero, de quib⁹ expreſsè ait *l. 3. §. in hac ff. cõmod.* ubi ex jurejurãdo in litẽ rei judicãdę tẽpus quãti res ſit obſervari dicitur, ex hoc jurejurãdo delato, bonę fidei actio-

nem, arbitrariam fieri ob rei contumaciam non ambigitur, *l. 1. l. in actionibus, ff. de in lit. juran. l. arbitrio, ff. de dol.* & in omnibus bonæ fidei actionibus obſervari *Ulpianus fatetur in d. §. in hac* ut in infinitum, intra modum tamen à judice conſtitutum jurari poſſit, *l. videamus, §. 1. ff. de in lit. jur.* licet ex ſimplicium bonæ fidei actionum natura, Judici illud quod in veritate interſit, excedere non liqueat, *l. penult. §. 1. ff.* ne quis eum, qui in jus vocat, eſt, vi exim. *l. uni. C. de ſent.* quæ pro eo quod int. profer. Cur autem in his quæ arbitrariæ ſunt tempus condemnationis ſpectemus, manifeſtum eſt: quoniam habet reus licentiam uſque ad ſententiam ab arbitro datam reſtitutionem rei facere, ut omnem litis æſtimationem evitet, *l. ſi cum exceptione, §. ſatis, §. cùm autem, ff. de eo quod met. cauſ.* Itaque mirum non eſt, ſi ejus temporis æſtimatio conſideretur, quo rem amplius præſtare non potuit, *l. ſi calendis, ff. de re jud.* Qua eadem ratione in ſtrictis actionibus litis conteſtatæ tempus conſideratur, *l. ſi hominem, ff. man.* quoniam ex ea ſic moram contrahi certum eſt, ut aliquatenus demùm purgari non poſſit, *l. ſi inſulam, ff. de verb. oblig.* quinimo horum judiciorum formula non patitur, ut res alio modo ſolvatur, quàm quo petita eſt. Quocirca neceſſariò eo prætio dari debuit, quo accepti judicij tempore fuiſſe conſtiterit, *l. vinum, ff. de reb. cred l. fin. ff. de condict. tritic. l. 3. §. in hac, ff. commoda.* nec etiam poſterioris temporis uſque ad rem judicatam rationem haberi putem, poſt quàm tot locis litis tantùm conteſtatæ Juriſconſulti diſertè meminerint, quòd planè ſtrictorum judiciorum naturæ convenit, in quibus non poteſt videri in judicium deductum, quod poſt illud acceptum accidit, *l. non poteſt, ff. de judic.* nec obeſt quod dicitur poſt litem cauſam præſtari debere, *l. 2. ff. de uſur.* quoniam quale quidque eſt cùm petitur, tale dari debuit. Ideoque, fructus & acceſſiones omnes præſtari æquum eſt, quas cum re ipſa habiturum reum eſt vero ſimile, *l. videamus, §. reſtituere, ff. de uſur.* nos de ipſius æſtimatione majori quærimus, quæ creſcere non poteſt propter judicij formulam, qua juſſus eſt judex

rem

Digitized by Google

rem qualis & quanta petita eſt, præſtari jubere, quod expreſsè notatur in §. actionum *de act. apud Juſtinia.* & latè Duarenus expedit in *l. in actionibus, ff. de in lit. Jur.* cùm tamen in judicijs bonæ fidei omnium rerum judici officium incumbat, ut tanta ejus ſit auctoritas, quanta in ſtipulationibus conceptionis expreſſæ *l. quia tantundem, ff. de neg. geſt.* Ideoque quanti plurimi à mora ad ſententiam uſque res fuerit, tanti æſtimari illam oportuit: quia tantundem actoris intereſt, *l. ſicut*, C. *de act. empt. & vend.*

CAP. 9.

1. *Quid in contractibus præſtandum ſit.*
2. *Quot ſint genera culparum.*
3. *Diligentia à negligentia, quomodo ſeparetur.*
4. *Quid ſit præſtare talem diligentiam, qualem rebus ſuis.*
5. *Dolus, culpa, & periculum quomodo comparentur.*
6. *Quid in ſingulis contractibus veniat.*
7. *Explicatus* §. *cum autem de empt. & vendit.*

RATIO præcedentis diſputationis exigit, ut de cæteris quæ in obligationes deducuntur agamus, veluti de dolo & culpa, quæ à contrahentibus præſtari ſolent: de quibus breviter perquirendum eſt. Delinquunt ergo homines, inquit *Marcellus*, propoſito impetu, aut caſu, *l. reſpiciendum*, §. *fin. ff. de pæn.* quæ tria varijs quoque modis vindicari ſolent, *l. abſentem*, §. *fin. eo.* Nec in his lata culpa dolus eſt, ſed pro facto cenſebitur, *l. in lege, ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* Item res creditæ, contractus & negotia geſta, tria potiſſimum jure recipiunt,

Digitized by Google

piunt, quæ varijs debitorum contrahendorum modis accommodari poſſunt, dolum, culpam, & periculum, *l. contractus, ff. de reg. Jur.* dolus machinatio eſt ad decipiendum alterum adhibita, quam fraudem continere, & inſidijs probari certum eſt, *l. jurisgentium, §. ſed ſi fraudandi, ff. de pact. l. dolum, C. de dol.* Culpam *Cajus* deſidiam & negligentiam eſſe deſcribit *in l. ſocius ſocio, ff. pro ſoc.* quæ ut varijs modis contrahitur, & alia altera major eſt, ſic tanquàm per gradus, diverſas ſortita eſt à noſtris appellationes, quidam enim tria conſtituunt genera, cæteri quinque, ego quatuor, in pandectis commemoratas adnotavi. Prima latior 1 eſt, quam dolum eſſe contra *Proculum Celſus* verum putat, *l. quod Nerva, ff. de poſ.* Secunda eſt lata, quam vel diſſolutam, vel magnam, aut manifeſtam, vel craſſam & ſupinam negligentiam vocitant, *l. ſi fidejuſſor, 1. ff. mand. l. magna, ff. de verb. ſignif. l. 2. C. arbitr. tutel. l. nec ſupina, ff. de jur. & fact. ignor.* unde illud eſſe latæ culpæ dicitur, ſi quis ignoret quod omnes intelligunt, *l. latæ, ff. de verb. ſignif. & hac dolo eſt* proxima, quem repræſentat, *l. 1. §. non autem, ff. ſi quis teſtam. lib. eſſe juſ. fuer. l. is qui, §. dolum, ff. ut in poſſe. lega.* eique comparatur *in l. 1. ff. ſi menſ. falſ. mod. dixer. l. quæſitum, §. culpam, ff. de precar.* Tertia levis dicitur, quia minus ad dolum accedit, ſed propriè negligentiam & deſidiam non ſatis ſagacis & prudentis hominis ſapit. *l. ſocius ſpecio, ff. pro ſoc. §. fin. de ſocie. l. qui. C. de ſuſp. tut.* & ea ratione imperitia culpæ aſcribitur, *l. imperitia, ff. de reg. jur.* ut ſi medicus malè venam ſecuerit, *l. illicitas, §. ſicui, ff. de off. præſ.* vel mulionis imperitia mulus perierit, *l. cùm in plures, §. ſervum, ff. loca.* aut ſi fullo quid ſarciendum conduxerit, *l. ſi quis domm. §. Celſus, ff. eo. 3* Quarta eſt leviſſima, *l. in lege Aquilia. ff. ad leg. Aquil.* quam etiam diligentiam & exactum officium juris præceptores nominant, *l. in re mandata, C. mand. l. ſi cùm fundum, ff. de contrah. empt.* & illud continet quòd cùm à diligenti prævideri potuit, non eſt prævifum, *l. ſi putator, ff. ad leg. Aquil.* alibi culpam abeſſe fertur, ſi omnia facta ſunt,

quæ

quæ diligentiſſimus quiſque obſervaturus fuiſſet, *l. ſi merces, §. penul. ff. loca.* quod ſanè ſi non fiat, ex frequentiori hominum more leviſſimum æſtimabitur, quod non à vulgo conſiderari ſoleat, nec aliud cum noſtris dicendum eſt, quod à diligenti aliud quod à diligentiſſimo præſtari oportuit. Nam illa inter ſe confundi ſatis oſtenditur, *l. hæredes, §. non tantùm, ff. famil. hercis. l. in rebus, ff. commod. l. & generaliter, ff. de pignor. act.* Inde quoque pater culpæ nomen gravius inditum, prout dolo & crimini proximior illa fuerit. Periculum eſt quod fortuito caſu accidit, cùm prævideri non poſſet, *l. quæ fortuitis, C. de pignor. act.* & fatale damnum appellatur, *l. cum duobus, §. damna, ff. pro ſoc.* de quo ſi quis obligetur, omnem cauſam præſtaturum hunc dicimus, *l. quæſitum, §. 4 ex hoc, ff. de procura.* Supereſt breviter percurramus, in quibus cauſarum figuris hæc verſentur. Et quidem obligationes omnes vel ex negotio geſto, aut ex maleficio naſci certū eſt, *l. 1. ff. de act. & oblig. in priore*, cujus utilitatem id contineat, & an utriuſque *Ulpianus* obſervandum maximè cenſuit, *l ſi ut certo §. nunc videndum, ff. commod.* quod latiùs explicandum eſt, regulam enim ibidem conſtitutam ſi crudè acceperis, præcarium leviſſimam habebit culpam, negotium verò geſtum, & mandatum, quoniam domini tantùm gratia fiant ſolum dolum continerent. Sed & *Juſtinianus in §. fin. quib. mod. re contrah. obligatio*, ab illa recedit theoria. Nam cùm dixiſſet pignus utriuſq; gratia fieri, exactam & tantam diligentiam deberi cenſuit, ut caſus ſolummodo excludatur: nec etiam illa regula ſatis explicatur, *l contractus, ff. de reg. jur.* per hæc verba, Et in his quidam & diligentiam. Ergo ut hoc expediamus generaliter conſtituendum eſt, nullam eſſe obligationem, nullamq; conventionē, quæ vel natura ſua, aut per doli clauſulam abeſſe dolū malū non exigat, *l. bonam fidem. C. de act. & obliga.* ut nec cōveniri poſſit, ne dolus præſtetur, *l. ſi unus, §. Illud, ff. de pact.* idemq; de lata culpa, quæ huic conjungitur noſtri.

Digitized by Google

ſtri putant, *l. 1. ff. ſi menſ. falſ. mod. dix.* propter quam in litem quoque jurari, *l. is qui C. de in lit. Jur.* Et infamiam irrogari putarem, cùm juris ignorantiam, per quam infames fiunt, hæc contineat, *l. Juris, ff. de jur. & fact. ignor. l. liberorum, §. notantur, ff. de his qui not. inf.* quamvis interpretes aliter doceant in *l. in actionibus, ff. de in lit. Jur. & §. ſuſpectus de ſuſpect. tutor.* in delictis tamen cum ipſis judicarem, quia dolus qui ex conſilio naſcitur, crimen contrahat, *l. qui injuria, ff de furt.* Lata verò culpa licet diſſoluta ſit negligentia, tamen ſi nocendi mentem non habeat, huic non rectè comparabitur, *l. ſi non convicij. C. de injur. l. in lege, ff. ad leg. Cornel. 2 de ſicar.* Porrò quædam ſunt conventiones, in quibus dolus tantùm, aut hæc lata culpa præſtanda eſt, ut depoſitum: quia qui negligenti amico rem cuſtodiendam tradit, non ei ſed ſuæ facilitati id imputare debet, præterquàm ſi aliud convenerit, aut ex juſtis cauſis diverſum jus obſervetur, *l. 1. §. ſi conveniat, §. ſæpè, ff. depoſ.* Et hæc eſt ratio, cur ſi quid uni legetur, ut cominus alteri reſtituat, de dolo tantùm teneatur, quia depoſitarij loco eſt, *l. ſi ſervus legatus, §. cùm quid, ff. de lega. 1.* idem in donatione, veluti ſi res alienas aut vitioſas quis donaverit, in quas ſumptus magnos donatarius fecit, de dolo tantùm repromittere & convenire poterit, ne fraudis conſilio liberalitas revocetur, *l. ad res, ff. de ædil edict. l. Ariſto. §. fin. ff. de dona.* Nec quicquam aliud eſt præſtaturus, ne donationis ſuæ damnum ſentire cogatur, *l. ſunt qui, ff. de re jud.* Tertiò, præcarium dolum malum & huic proximam culpam tantùm continet. Licet enim in eo ſola rogantis gratia verſetur, ſibi tamen imputare debuit, qui ab eo cùm poſſet non revocaverit: unde hoc totum ex liberalitate ejus pendere dicitur, *l. quæſitum, § eum quoque, ff. de precar.* præterquàm ſi mora in reſtituendo jam contracta ſit. Nec eadem militat in rebus commodatis ratio, in quibus talis diligentia præſtanda eſt, qualem quiſque diligentiſſimus ſuis rebus adhibet, *l. in rebus, ff. comm. §. item is quib. mod. re contrah. obliga.*

quoni-

Digitized by Google

quoniam intempeſtivè uſum rei commodatæ auferre non liceat, *l. in commodato*, §. *ſicut*, *ff. commod.* 6 multo magis idem eſt in negotio geſto, cui alius fortaſſis diligentior pater familias accedere potuiſſet, qui tamen geſtoris contemplatione prætermiſerit, *l. ſi pupilli*, §. *videamus*, *ff. de negot. geſt.* §. 1. *de oblig. quæ ex quaſi contract. naſc. apud Juſtini.* *l. ſi mater*, C. *de uſur. Paul. in lib. receptar. ſenten.* & hoc eſt quod *Juſtinianus ait*, non ſufficere ſi talem geſtor. negotiorum diligentiam qualem ſuis rebus præſtiterit, ſ. modò aliùs diligentior eo commodius negotia eſſet adminiſtraturus, §. 1. *de oblig. quæ ex quaſ. contract.* ut ex eo conſideremus, an alius diligentior quippiam præſtare amplius potuerit, ut ejus ratio habeatur. A procuratore quoque omnem culpam exigimus, *l. à procuratore*, C. *manda. eo.* quod aliena negotia exacto officio gerere debeat, *l. in re mandata*, C *mand.* quia ſe induſtrium & diligentem mandatum ſuſcipiendo profiteri videatur. Diſſimilis eſt cauſa tutelæ, quæ maximam quidem deſiderat fidem, ſed ob neceſſitatem injuncti muneris, ſufficit ſi ad communem hominum uſum tutor diligentem ſe præbeat, *l. quicquid*, C. *arbit. tut.* in rebus dotalibus, quæ naturaliter mulieris eſſe dicuntur, *l.* in rebus, C. *de jur. dot.* eam culpam à marito exigimus quam ſuis rebus exhibet, *l. etiam*, §. *1. ff. ſolu. matrim. l. in rebus*, *ff. de jur. dot.* quod mariro conceſſum eſt, quia & ipſe rei dotalis dominus appellatur, *l. doce*, C. *de rei vend.* & alibi legum ſubtilitate dominus eſſe dicitur, *l. in rebus*, C. *de jur. dot.* itaque in ſervorum tantum dotalium cauſa conſtitutum eſt, ut culpa quæ in alienis coercetur, in proprijs quoque damnanda ſit *l. ſi conſtante*, §. *ſi maritus*, *ff. ſolut. matr.* quoniam nimia in eos ſævitia vindicari ſoleat, 7 §. *fin. de his qui ſunt ſui vel alien. jur.* Ergo ut ad rem redeam, merito aliquid remittitur occaſione juris, quod in rebus dotalibus ei competit: ſicut in ſocietate dicimus ſatis eſſe, ſi tantùm à ſocio exigamus, quantum in ſuis rebus præſtare conſuevit, *l. Socius Socio*, *ff. pro ſoc.* §. *ſocius de ſoc. apud Juſtinian.*

tùm quia propter partem ſuam cauſam habuit gerendi, tùm quia qui parum prudentem ſocium admiſit, de ſe queri debuit, ſic tamen ut frequentem & vulgarem hominum uſum ab eo deſideremus, quamvis non diligentis quidem patrisfamilias frugalitatem exigamus, *l. hæredes*, §. *non tantùm, ff. famil. herciſ.* Nam & inter prudentes & veſanos, vulgares quoſdam eſſe medios, qui ad frequentiorem hominum morem cum temperamento accedere ſoleant, non dubitant qui rerum humanarum experientia pollent, *l. ſi quid venditor, ff. de ædil. edict.* in his autem qui de dolo tantùm tenentur, ſufficit, ſi qualem qualem in ſuis, minorem in alienis non obſervent diligentiam, ut fraude careant, *l. quod Nerva, ff. depoſ.* quamvis non ad eum modum apud ſe diligentes ſint, quem vulgaris hominum natura deſiderat: quia dolum ſolummodo ab his excludimus: ut in depoſito, donatione, & præcario dixi. Ex ſuperioribus igitur concludimus propter jus, quod in re nobis competit, aliquid indulgeri. Quocirca in emptione venditor qui adhuc rem diſtractam apud ſe retinet, exactiorem diligentiam quàm in ſuis rebus adhibere tenetur, *l. cuſtodiam, ff. de peric. & commod. rei vendi. l. quod ſæpe,* §. *ſi res ff. de contrah. empt.* quia rem venditam apud ſe habeat, *l. ſi ancillam, C. de act. empt.* Nec obeſt §. *cum autem verſ. quod ſi ſugerit de empt. & vend. apud Juſtinia.* ubi ſi fugerit, aut furto ſubtractus fuerit homo venditus, ita demùm de periculo tenetur venditor, ſi cuſtodiam in ſe receperit. At verò locus ille non de diligentia ſed de periculo & caſu accipiendus eſt, ad quem & fuga ſervi qui non antè fugerit, & rei furtum pertinere fatentur, *l 3. C. de ædil. act. l. cùm duobus* §. *damna junct. gl. ff. pro ſoc.* ut is ſit Juſtiniani ſenſus, eum qui ex natura contractus de cuſtodia, & ita de diligentia tenetur, ſi ad eam ſe expreſsè obligaverit, in ſe rei periculum ſuſcepiſſe videri, ne alioquin inutilis ſit pacti adjectio, quæ vi obligationis inerat, *l ſi quando, ff. de leg. 1.* cùm nec aliud poſt diligentiam quàm caſus eventum præſtare poſſit. Nam & ſi internedium

dium quippiam eſſet, illud ſolum ex hac pactione debitum iri Ulpia. reſpondet *in l. 1. §. ſæpe, ff. depoſ.* Item creditor in pignore tantundem præſtat, quantum diligens quiſque poſſet, *l. ſi cum venderet, §. fin. cum l. ſequ. ff. de pignor. act.* Idque quoniam ei imputandum eſt, cur rem alienam detinens, ſecurior fieri maluit, quàm fidem & debitoris repromiſſionem ſequen, *§. fin. quib. mod. re contrah. oblig.* Conductor etiam in re locata dolum & cuſtodiam veretur, *l. in judicio*, C. *loca.* quam alius diligentiſſimus fuiſſet obſervaturus, *l. ſi merces §. penult. ff. eo.* quod potiſſimum ſi mercedem pro cuſtodia acceperit, non ambigitur, *l. qui mercedem*, *ff. loca.* ſed & ſi ſimpliciter locaverit, hæc judicij poteſtate debentur, *l. nauta §. 1. ff. naut. caup. ſtabul. l. cùm plures*, §. qui ſervum, *ff. loca.* Hæres denique qui ex teſtamento rem legatarij factam retinere maluit, quàm reſtituere omnem diligentiam præſtabit, *l. cum heredes*, §. *culpa*, *ff. de lega. 1.* Cæterùm periculi & fortuiti caſus ſortem nemo eſt qui præſtare cogatur, niſi ſe aſtrinxerit, *l. contractus, ff. de Reg. Jur.* ut in commodato, & dote ſi res æſtimata detur, *l ſi ut certo*, *§. nunc videndum, ff. commod. l. quotiens*, C. *de Jur. dot.* quamvis hæc inter ſe differant: quia in hac electio viri eſt fundum an æſtimationem ſolvat, *l plerumque*, *ff. de Jur. dot.* in illo rem ipſam reſtitui eodem tamen prætio oportuit, *l. 3. §. 1. ff. commod.* Supereſt perquiramus, quatenus hæredes ex defuncti contractibus teneantur: & quidem ad rei debitæ præſtationem eos urgeri non dubitatur, cùm in perſonam obligationes ad eos quoque transferri ſoleant, *l. 1. §. ſi hæres ff. ad Treb.* quinimo ſi dolus inſit, ex conventionibus eos in ſolidum detineri receptum eſt, *l. ex contractibus*, *l. ex depoſiti ff. de act. & obl* quoniam cùm eum ab omnibus contractibus dolus abeſſe & debeat, *l. bonam fidem*, C. *de obl. & act.* quaſi ex ſubſtantia conventionis ob illum ſucceſſores aſtringi neceſſariò fatendum eſt. Sed an idem in culpa levi, quam deſidiam & negligentiam diximus, at verò non eandem

K 2 puto

Digitized by Google

puto rationem eſſe cum illam in conventionibus non puniri, nec ex illis præſtari plerumque ſoleat, ut in depoſito, & præcario patet, quocirca non ita contractuum obligationibus & ſucceſſionibus culpam adnecterem, ſed è re nata, conventioniſque natura, totum hoc dijudicandum cenſerem.

Cap. 10.

1. *Conciliatio l. non ſolum §. ſed interdum ff. de procur. cum l. nam poſtea jusjurandum, ff. de jurejur.*
2. *Quatenus cuique per lib. perſon. acquiratur.*
3. *Quæ actio detur ex jurejur. & quatenus.*
4. *Jusjurandum unius quomodo proſit alteri.*

VIDENTUR inter ſe diſſidere *Pomponius & Julianus* in eo quod quæritur, an procuratoris aut defenſoris jusjurandum domino actionem pariat: quorum ſententias refert *Ulpianus in l. non ſolum, §. ſed interdum, ff. de procura. & in l. nam poſtea, §. jusjurandum, ff. de jurejur.* in illa quidem ex Pomponio putant, ſi procurator juraverit abſenti dari oportere, agere ſuo nomine jurantem hoc judicio: quia hæc actio domino competere non potuit. Alibi in eadem ſpecie reſpondet exceptionem & actionem domino parari, & *hanc Juliani* ſententiam rationem habere putat. 1 Quæ ut inter ſe pugnantia *Accurſius conciliet, apud Pomponium* directam non dari actionem arbitratur, *utilem Julianum* conceſſiſſe judicat, quod ab omnibus quos legerim ſatis leviter approbatur. Non enim hæc directæ aut utilis actionis diſtinctio verbis congruere videtur: quocirca nec admittenda eſt, *l. de pratio, ff. de*

Digitized by Google

ff. de public. in rem act. Præterea ſummâ ratione jurisjurandi actionem aut exceptionem domino dari non poſſe conſtat, ſi procurator juraverit, exemplo pacti exceptionis, quorum utrumque perſonam non egreditur, nec alteri acquiri ſoleat, *l. ſi unus*, §. *ante omnia*, *ff. de pact.* §. *alteri de invit. ſtipul. apud Juſtinia.* nec valet argumentatio, qua utuntur illi, ut ſi ex dolo hæredes teneantur ex levi culpa illos obligari æquius ſit, quoniam dolum & malitiam potius quàm deſidiam & negligentiam vindicari tutius fuit: nec alioquin accidat ut alterius inſidiæ alteri fraudi vertantur quod potiſſimum humanæ ſocietati adverſari, quilibet fatebitur. Ex quo *patet Pomponium* non carere ratione. Itaque ut difficilem hanc antinomiam diſſolvamus, breviter duo repetenda ſunt. Primum, quatenus obligatio per liberam perſonam nobis acquiratur: alterum, quæ & quotuplex ex jurejurando actio detur: ex quibus dilucida *erit Juliani* 2 *& Pomponij conciliatio.* Quod ad primum attinet, regula juris eſt, per liberam perſonam nobis obligationem acquiri non poſſe: quia civiliter acquiratur, *l. ea quæ*, *ff. de acquir. rer. domini.* ſi non ex mandato noſtro illud fecerit: quo caſu utilem parare dicitur, *l. Julianus*, §. *ſi procurator*, *ff. de act. empt.* ad exemplum inſtitoriæ, *l. in eum*, *ff. de inſtitor.* & quidem ſi noſtro nomine contraxerit, difficile non eſt utile judicium dari, ſicut etiam in dominum actio non denegatur, *l. ſi cùm venditor*, §. *fin. ff. de evict.* ſin autem proprio, non aliter niſi mandatis actionibus acturi ſumus *l. fin. C. quand. fiſc.* vel privat. *l. cùm per eos*, *C ſi quis alter vel ſibi.* Item per nuncium nobis obligationem acquiri, ſicut per noſmet ipſos non ambigitur: quia miniſterium tantummodò hoc caſu præſtare videtur, *l. qui autem*, §. *fin.* & *l. ſequ. ff. de conſtit. pecun.* Plures quoque ſunt caſus, quibus hæc juris definitio aliter atque cæteri fecerint interpretanda eſt, quos alio loco latè 3 oportunius perſequemur. Supereſt ſecundum, in quo noſtri hallucinati mihi viſi ſunt, dum quærunt, quæ actio ex jurejurando naſca-

Digitized by Google

tur: Et putant communi calculo plurimum intereſſe, an ſit formiter. 1. certa adjecta cauſa, veluti emptionis, ſocietatis, mutui: an informiter. 1. ſine cauſa, (illorum verbis uti liceat, juratum) & priore caſu non agi in factum putant, ſed ex illa cauſa judicium moveri exiſtimant, *l. ſi duo, §. ſi quis, & §. ſequen ff. de jurejur.* altero in factum actionem dari fatentur, *l. actori, C. de reb. cred. l. ſed & ſi, ff. de Jurejur.*

Quæ diſtinctio nunquam ſatis mihi fecit. Primò quia legibus non probetur. Secundò quod nunquàm ſine cauſa certa jurari poſſe exiſtimem, quod latius videas in libro ſingulari, quem de jurejurando conſcripſi. Itaque ſoleo ego dicere, plurimùm intereſſe an extra judicium juratum ſit, an judiciale fuerit jusjurandum: ut priore caſu nulla ſit ex jurejurando actio, ſed vel exceptio detur, ſi reus juraverit tranſactionis exemplo, *l. ſive apud, C. de tranſact.* cui etiam hoc jusjurandum comparatur, *l. quod ſi deferente, ff. de dol. l. admonendi, ff. de jurejur.* vel ex cauſa, de qua juratum eſt ad ſolvendum reus cogatur, ſi actor juraverit, ut *Paul. lib. 4. recept. ſenten. ait.* Altero verò caſu, ſi in judicio juratum eſt, vel ex conventione, vel quia judici placuerit, cùm ad ſimilitudinem judicati ex jurejurando judicium naſcatur, *l. actori, C. de Jurejur.* in quo non prohibetur is cui adjudicatum eſt veteri cauſa uti, & eo judicio experiri, *l. 1. C. etiam ob Chirograph. pecun.* quoniàm alia cauſa eſt voluntariæ novationis, & judicij accepti, *l. aliam, ff. de nova.* ut ſi in rem judicatum ſit, eam vendicare poſſit, *l. 1. ff. de rei vend. l. 3. ff. de publicia. in rem act.* unde ex re judicata duplex datur actio, vetus ſcilicet in perſonam, aut vendicatio, & in factum perſonalis ex ſententia, quia in judicio quaſi contractum ſit, *l. 3. §. Idem ſcribit, ff. de 4 pecul.* utraque etiam actione ei qui juraverit experiri licere. In factum enim actione poſſe illum uti non ambigitur, *l. actori, C. de reb. cred.* quia & judicis

Digitized by Google

dicis ſententia poſt jusjurandum intervenire ſoleat, *l. jusjurandum & ad pecunias*, *§. fin. ff. de jurejur.* veteri item licere probatur: quinimo plerumque neceſſe eſt iſtam dari, quæ multa contineat, neque in factum actione ſatis ſit, ut in *l. ſi duo*, *§. ſi quis*, & *§. ſequen. ff. de jurejur.* in actionibus in rem poſt jusjurandum non quidem vindicare conceditur, quia jusjurandum non facit dominum, præterquàm ſi longo tempore præſcribatur, *l. ſi duo*, *§. Julianus*, *ff. eo.* aliter atque ſententia, *l. ſi juravero*, *ff. de jur. patron. l. in eo*, *ff. de rit. nupt.* Sed publiciana in jurejurando uti poſſis, adverſus eum tantùm contra quem juratum eſt, ut ejus ratione qui juravit ſit loco domini, *l. eum qui*, *§. ſi petenti*, *ff. de publicia.* Ergo ex defenſoris aut procuratoris jurejurando dominus exceptione utetur, & actionem *habet d. §.* Jusjurandum: quod nondum poteſt de jurisjurandi exceptione, de qua in *l. ſed & ſi*, *ff. de jurejur.* vel actione accipi: quia hæ non alij quàm ei qui juraverit: quemadmodum & contra eum qui detulit tantùm dantur. Sed doli exceptio prodeſt exemplo procuratoris paciſcentis, *l. reſcriptum*, *§. fin. ff. de pact.* & actio ex cauſa, de qua juratum eſt, ſi in perſonam ſit, aut publiciana, ſi in rem perinde ac ſi probatum eſſet, *l. ſed etſi*, *§. ſi cum de hereditate*, *l. eum qui*, *ff. de jurejur.* quemadmodum & utilis exceptio vel actio ex cæteris procuratorum negotiationibus competit, *l. quod procurator*, *ff. de procura.* eoque modo *Juliani* ſententiam rationem habere puto, *apud Pomponium* ex ipſo jurejurando actionem non dari judico, quod ſatis apertè *Ulpianus* exprimit, dùm hanc actionem non poſſe domino competere reſpondet *d. l.* non ſolum, *§.* ſed interdum, *ff. de procura.* 5 Sicut enim exceptio ei ſoli prodeſt, qui juraverit, ita & actio, cùm hæc perſonalia ſint, & inter alios acta aliis nec proſint nec noceant, *l. ſed etſi*, *§. 1. ff. de jure jur.*

Cæte-

Cæterùm dicet aliquis, patri, item correo, fidejuſſori, & domino jusjurandum prodeſſe conſuevit, cur ergo per procuratorem quæri non poterit? At verò ratio in aperto eſt: quoniam ex his quidam jure civili nobis acquirunt. Item aliorum intereſt obligationem diſſolvi. Sed adhuc inſtabit, obligationes varias ſaltem utiles per procuratorem conſtitui. Porrò in his hoc verum eſt, quæ factum aliquod naturale continent, ut in mutuo, emptione & ſimilibus. Hæc nudam habent verborum aſſertionem, & juris ſolam cauſam continere conſtat. Itaque per procuratorem acquiri non poterit, *l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir.*

PETRI

Digitized by Google

PETRI BELOII JURISCONSULTI, ET IN SENESARCHIA THOLOSANA REGII Conſiliarij Variorum Juris Civilis,

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

1. Stipulatio generis à ſtipulatione ſpeciei quomodo differat.

2. Explicata l. cum Stichus ff. de ſolut.

3. Et conciliata cum l. in ſtipulationibus ff. de verbor. oblig.

4. Qui genus debet quid poßit ſolvere.

5. Enodata ratio l. Mævius §. duorum, de leg. 2.

6. Conciliata l. ſi quis duos ff. de ſolut. cum dicto §. duorum.

7. Quomodo accipienda ſit l. qui bis idem ff. de verb. oblig.

8. Procurator an accepto ferat, ſaltem ſi in rem ſuam fuerit.

9. Explicata l. 3. ff. de accept.

L In

IN ſtipulationibus, *inquit Julianus*, aliàs ſpecies, aliàs genera deducuntur, illarum autem ſtipulatio dividua eſt, & ideo qui Stichum debet, partem ſolvendo in reliquam tantùm partem tenetur, *l. ſtipulatus ſum mihi. §. 1. ff. de ſolu.* At qui debet hominem, partem Stichi dando nihilominus hominem debere non deſinit, *l. 2. §. & harum l. in executione §. pro parte, ff. de verb. oblig.* Quod tamen ſic eſt accipiendum, ut rerum ſingularum partem, intellectu magis quàm corpore dignoſcamus, *l. ſervus communis, ff. de ſtipul. ſerv.* ſed & in generibus, diviſionem inter plures numero fieri certum eſt, *l. in ſtipulationibus l. ſi centum ff. de verb. oblig.* cùm ex eo nulla poſſit creditorum eſſe captio, quoniam utriquè æquè bonum debetur, *l. cum quid ff. ſi cert. petat. obeſt Ulpiani caput in l. cum Stichus ff. de ſolut.* Ubi cùm *Stichus & Pamphilus* communi ſervo ſint promiſſi, *Ulpianus* ait, non *alteri Stichum, alteri Pamphilum*, ſed dimidias ſingulorum partes præſtandas eſſe, idemque futurum reſpondit, ſi quis duos *Stichos*, aut duos *Pamphilos*, vel decem homines dare promiſerit. *Accurſius* noſter ut hæc componat, *apud Ulpianum homines* certos non ſatis fæliciter interpretatur, perpetuò enim hominis appellatio in jure ambigua eſſe dicitur, ut ſingulos homines complectitur, *l. Mævius §. duorum ff. de leg. 2. Duarenus in ſtipulationibus ff. de verb. oblig.* iſtud diſſidium cautè diſſimulat, veroſimile eſt quod *ex Florentina lectione putant cæteri, in l. cum Stichus in verſic.* Idemque eſt, ſi quis *ff. de ſolut.* addendam eſſe negationem, & ex iterata illa quæ legitur in primo reſponſo, hic alteram transferendam, quod ſi feceris, *Juliano congruit Ulpianus.*

Sequitur de generis obligatione quæſtio altera, qua quæritur, an ſi hominem in genere mihi debeas, *Stichum* qui meus erit ſtipulationis tempore ſolvendo, liberari poſſis, & quidem certum eſt, neminem rem ſuam utiliter ſtipulari, *l. nemo ff. de verb. obl.* nec ſi ejus eſſe deſinat, propter *regulam Catonianam*, quæ in contractibus quoque locum habet, *§. 1. de*

Digitized by Google

inuit. ſtipul. per contrarium ſi rem alienam ſtipuler, quæ demum mea eſſe incipiat, evaneſcit ſtipulatio, propter alteram definitionem, qua conſtituitur, rem conſumi ſi ad eum caſum inciderit, à quo incipere non potuit, *l. exiſtimo*, §. *1. ff. de verb. oblig.* §. *item contra de inutil. ſtipul.* hæc ſi rem certam ſtipulatus fuero. Quod ſi genus in obligationem deducatur veluti homo, vinum, nummi, frumentum, oleum, & ſimilia, unum etiam ex his quæ tunc debitoris fuerant dando promiſſor liberatur, quia cum in hoc genere nullum omnino ſit in petitione, ſed ex ſola præſtatione conſtet quid debeatur, *l. cum incertus, ff. de leg. 1.* obligationis ipſius vi ſufficit, ſi id quod ejus non erat creditori præſtetur, *l. qui decem.* §. *Stichum ff. de ſolut.* Multo magis qui duos homines debet, ſi *Stichum* ſolverit, eundem denuo nactus, iterum præſtare non vetatur, cum & ab initio creditor ex eadem cauſa alienum acceperit, *l. ſi quis duos, ff. de ſolut.* Aliud eſt ſi duorum teſtamentis uni generatim homo debeatur, nam ſi ex uno *Stichus* ſolvatur, ex altero demum idem præſtari non poteſt: Ratio eſt, quia cùm per ſolutionem ex priore legato factam, Stichus legatario quæſitus fuerit, ex altera lucrativa cauſa eundem ſolvi non patimur: Nec ſimilis eſt obſervatio (inquit *Papinianus*) partis fundi legatæ, quæ eadem ex alio teſtamento præſtari poterit, quoniam cùm pars fundi prius exſoluta, dignoſci aut certè deſignari non poſſit, ſed juris tantum intellectu notetur, nemo dixerit illud, vel illud priore teſtamento quæſitum: At vero ex hominis legato, *ſi Stichus exſolvatur*, jam quid ſit demonſtratur, quod ex priori cauſa paratum fuerit, atque illud eſt quod *Papinianus ait*, hominis legatum ſpecies ſuas certas & ſingulas complecti, quibus contineatur, quæque aliquando declarari poterunt: pars vero fundi ſolo juris intellectu, & animo comprehenditur ut nec diſcerni, nec digito monſtrari valeat, *l. Mævius.* §. *duorū ff. de leg. 2.* ergo in homine duorum teſtamentis legato, ſi ex altero Stichus ſolvatur, idem ex alio præſtari non poterit, ne duæ lucrativæ cauſæ concurrant, §. *ſi res aliena de leg. lib. 2. inſtit.* eademque ratio ſtipulationis eſt inquit *Papinianus*, quæ verba maximè

Digitized by Google

congruere regulis juriſprudentiæ conſtat, ut ſi hominem ſim ſtipulatus à duobus ſeparatim, *Sticho ab uno exſoluto*, idem ab altero denuò præſtari non poſſit, quoniam generaliter *à Juliano* definitum eſt, omnes debitores qui ſpeciem ex cauſa lucrativa debeat liberari, cum ea ſpecies ex cauſa lucrativa ad creditores perveniſſet, *l. omnes*, *l. ſi is qui Stichum*, *ff. de act. & oblig.* At vero certum eſt etiam homine generaliter in ſtipulatum deducto, Sticho præſtito, perinde eſſe ac ſi ſolus ipſe iiſſet in creditum, *l. cum incertus*, *ff. de leg. 1.* huic autem definitioni non obeſt, *l. ſi quis duos*, *ff. de ſolut.* ubi ſi is qui duos homines debet, Stichum primo ſolverit, iterum ejuſdem dominum conſecutus præſtando ſe liberabit, videtur itaque res eadem ex duabus ſtipulationibus ſolvi poſſe. Sed reſpondeo, longe diverſam eſſe apud utrumque hypotheſim. *Papinianus* duas lucrativas cauſas conſtituit, ex quarum una re quæſita, impeditur ne quæratur ex altera, *apud Marcellum* una cauſa eſt, licet duæ ſint ſtipulationes *l. ſcire ff. de verb. obl.* ut ſæpius agatur, *l. quia dicitur l. cum plures*, *ff. de evict.* vel ut per inutilem utilis non vitietur, *l. 1. §. ſi quis ita*, *ff. de verb. obl.* mirum non eſt igitur, ſi Stichum ſemel ſolutum, iterum præſtare liceat, cùm nihil adverſetur, quinimo & ſi ab initio debitoris res demum ſoluta fuiſſet, in obligatione generis quominus præſtaretur nihil eſſe impedimento ſupra diximus, nec novum eſt unam eſſe cauſam nexus, unde plures naſcantur obligationes, quod in duobus reis debendi conſtat liquidò, quorum una & par cauſa eſt, *l. 3. §. fin. l. eandem §. ſed ſi quis ff. de duob. reis.* nihilominus in cujuſque perſona propria ſingulorum cōſiſtit obligatio, *l. 9. §. fin. ff. eod.* minus obeſt, quod vulgo dicitur, eum qui bis idem promittit amplius quàm ſemel non teneri, quocirca videbatur rem eandem amplius quàm ſemel exſolvi non potuiſſe, *l. qui bis idem*, *ff. de verb. oblig. l. planè*, *§. ſi eadem*, *ff. de leg. 1.* non enim ex eo negatur, quin duæ ſint ſtipulationes, ſed duas exactiones fieri, quocirca utraque ſtipulatio valet, ſed res non poteſt præſtari niſi ſemel, cum illam creditor habeat, quod ſi non habuerit, & duplex ſit obligatio, nihil vetat, quo minus rem eandem, quam denuò nactus ſit, ut

& quam-

Digitized by Google

& quamlibet alteram præſtare poſſit, *l. ſi quis duos, ff. de ſolut.* congruit ergo juris regulis quod Papinianus ait eandem eſſe ſtipulationis rationem *in l. Mævius* §. *duorum ff. de leg.* 2. ut & illud quod eſt apud *Julium Paulum in*, *l.* 3. *ff. de acceptil.* dùm voluit per procuratorem nec liberari, nec liberare quemquam acceptilatione ſine mandato poſſe, non quidem quòd ſi procuratori mandatum ſit ut accepto ferat, hoc poſſit, id enim expreſſiſſime negatur, in *l. & per jusjurandum in* §. *tutor. ff. eod.* In quibus locis componendis *Accurſius* procuratorem quidem accepto ferre non poſſe fatetur, ſi non ſpeciale mandatum habeat, quomodo Pauli reſponſum interpretatur. Sed dico cùm novatione in perſonam procuratoris facta id fieri demùm non ſit alienum, *l. & per jusjurandum,* §. *tutor, ff. de accept.* id *etiam Paulum* conſideraſſe, videbitur ut non poſſit procurator per acceptilationem liberare debitorem, ſine mandato (actionum intelligas) ipſius creditoris, qua ratione ceſſio quædam & ipſarum quodammodo novatio fieri dicitur, *l.* 3. *C. de nova*, *l.* 1. *C. de act. & obl. l. ſi Sticho, ff. de pecul.* quocirca procurator in rem ſuam factus, cùm domino in pecuniam quoque ſuſcipiendam præferatur, *l. procuratore, ff. de procur. l. ſicut* §. *ſi procurator, ff. quib. mod. pig. vel hypoth. ſolu.* verius eſt eum accepto ferre, totamque obligationem poſſe diſſolvere, quæ mandatis actionibus ejus facta fuerit, *l. ſi pater, C. mand.*

CAP. 2.

1. *Tutela & cura in quibus comparantur & differant.*
2. *An invitus curator adultis detur.*
3. *Duo curatorum genera.*
4. *Explicata l. curatori C. de neg. geſt.*

CURATORES adulto dati in multis tutoribus comparantur, uterque propter ætatis lubricum ordinatur, §. *1. de cura.*

Digitized by Google

de cura. uterque ſatisdat. l. 1. C. de tut. & cura. qui ſatiſnon. ded. utriuſque bona per legem minoribus ſubſignata eſſe dicuntur, *l. pro officio. C. de admi. & peric. tut.* neuter ante finitum officium actus ſui rationem reddit, *l. niſi finita, ff. de tutel. & rat. diſtra. l. rationes C. de admin. tuto.* In pluribus quoque tutela & cura differunt, illa legis decem vitalis actio eſt, *l. verbis, ff. de verb. ſignif.* hæc D. M. Conſtitutione ut ait *Capitolinus injuncta*, communi tandem omnium uſu recepta, & exemplo tutelæ comprobata eſt, *l. ſi minorem C. de in integr. reſt. minor.* illa pubertate finitur, *l. Seiæ, ff. de tut. & cura dat ab his.* Hæc incipit, & ad XXV. annum uſque durat, *l. 1. ff. de minor. illa perſona, l. cum plures, ff. de admi. tuto.* hæc bonis injungitur, *l. ſciendum, ff. de rit. nup.* illa teſtamento, aut lege defertur, *l. 1. ff. de teſt. tut.* hæc à ſolo judice confirmatur, *§. 1. de cura. apud Juſtinia.* Illa univerſitatis eſt, *l. certarum ff. de teſtam. tutel.* Hæc cauſæ vel rei dari poterit, *l. non tantum ff. de tuto. & cura. dat.* ab his, illa alteram non patitur, itaque tutorem habenti tutor vix dari poteſt, *l. 1. in quib. cauſ. tut. hab. tut. dare poſſ.* hæc vero non impedit, nec ad eam, juris regulam pertinere *Modeſtinus* interpretatur, *in l. ventri §. 1. ff. de tut. & cur. dat.* ab his, multa deniq; alia ſũt, quib9 differãt, itẽ plura qb9 cõveniant, quæ ſigillatim perſeq laboris potius quã induſtriæ foret. De eo dubitari poterit, nùm adultis invitus quoque curator tutoris exemplo detur, *§. 1. de tutel. apud Juſtinia. quod Accurſ. Bart.* & omnes quot quot legerim arbitrantur, quibus tamen aſſentiri non poſſũ, & maximus legũ interpres uſus, contrarium verius eſſe ſatis indicat, nec ſanè id exiſtimo juris, noſtri præceptores alia ex cauſa diſſimulaſſe, quàm quia verum nondum crederent, nullus enim locus extat, in quo, licet ex profeſſo de curatoribus diſputent, id aſſeverare voluerint, ac *Ulpianus* de ſola tutela, civile minus eſſe ſcribit, *in l. athletæ ff. de excuſ. tuto.* ut ad eam cives urgeantur, *§. 1. de excuſa. tuto.* quinimò ea actione teneri curatores reſpondent, qua ſolent hi qui ultro, & ſponte alienis ſeſe negotiis immiſcent, ut tanquàm negotiorum geſtores urgeantur,

Digitized by Google

tur, *l. ſi tutor.* §. *fin. ff. de tutel. & rat. diſtrah. l. quicquid C. arbitr. tutel.* ex quo illos ultro & volentes admiſſos conjicimus. Item hæc jungi ſolent, tutor invito & invitus conſtituitur, non erit igitur alienum dicere volenti, & volentem curatorem adulto dari, *l. qui habeat*, §. *fin. ff. de tutel.* cum eadem ratio militet, *l. à Titio ff. de furt.* Tertiò ad quid aliud quæſo pertinet quod ſupra diximus curatorem bonis adulti potius quàm perſonæ conſtitui, unde nec in ejus perſonam ius vel minimum permittatur, *l. puberes, ff. de verb. oblig.* ſed in res ejus tantum poteſtas verſetur, *l. 3. C. de in integr. reſt. minor.* cùm tamen invitum neminem bonis curatorem dari receptum ſit, *l. 3.* §. *1. ff. de cura. bon. dand.* non obeſt quod dicitur curatorem datum ad ſatiſdationem urgeri, §. *1. de ſatiſd. tut. apud Juſtinian.* Nam hoc verum & certum quidem eſt, ut curator qui ſibi delatum munus acceperit, ejus occaſione cavere teneatur, qui & ſatiſdare debeat, quoniam omnes rerum alienarum adminiſtratores ad hanc cautionem urgeri neceſſariò, & admodum utiliter fuerit conſtitutum, *l. de creationibus C. de epiſcop. audien. l. fin. C. de cura. furioſ.* Secundo non obeſt à noſtris argumentatio deſumpta, ex §. *fin. de excuſa. tut. apud Juſtinian.* Ubi qui tutor alicujus fuit, invitus ei curator non injungitur, quaſi vero ſi tutor non fuiſſet, ad id minus urgendus videretur, quod dicendum non eſt, quia nec perpetuò conſequens illatum recipitur, *l. conventiculam C. de Epiſcopal. audient.* Sed & in hac ſpecie, major quodammodo videbatur ratio, qua qui tutor pupilli fuiſſet, ad ejuſdem curam adigeretur, idque minorum gratia, & fiſci exemplo conſtitutum fuerit, ut ſemel aſtrictus adhuc perpetuo cogeretur, ſi non alius qui exquiſitum munus ſubire paratus ſit, exhiberetur, *l. eotem.* §. *fin. ff. de public. & vectig.* Amplius quod probo non impedit rubrica de *excuſa. tuto. & curat. concepta*, quaſi ex quibuſdam tantum legitimis 4 cauſis, ſeſe excuſare curatoribus liceat, nam horũ duplicẽ eſſe cauſã non dubitatur, prima eorum, qui dantur puberibus, quos ſupra

ſupra deſcripſimus, de quibus etiam tota hæc noſtra diſputatio accipienda eſt, ut à tutoribus ſeparentur: Altera eorum, qui in tutorum locum ſubſtituti ſunt, veluti ſi qui in excuſati tutoris defectum ſubrogentur, vel ob latè diffuſum patrimonium adjungantur, qui licet curatores ſint, quia qui tutorem habet, alterum ſuſcipere non poſſit, hic tamen curator, jure, munere, & ratione tutoris fungitur. *l. 2. & 3. C. in quib. cauſ. tut. haben:* Itaque pubertate hæc cura, vulgaris tutelæ exemplo finitur. *l. curatorem, ff. de tut. & cura. dat.* ab his: Idemque dicendum, eſt de his curatoribus qui furioſis, prodigis, ac cæteris miſerabilibus perſonis ordinantur, quia lege conſtituti ſunt, ut earum perſonam regant, *l. 1. ff. de cura. furioſ. l. divus Marcus, ff. de off. præſ.* quocirca ſi omnes tanquàm tutores legitimi urgendi ſunt, certis tantum rationibus excuſare ſe poſſint, de his quoque accipiendam puto Rubricam illam de excuſ. tuto. & cura. quam noſtri huic diſputationi ſolent objicere. Poſtremò non obeſt *l. Curatori C. de neg. geſt.* Qua tutorum & curatorum officium, neceſſitate quadam injuncti muneris contineri verum eſt, nam aliò pertinet ille locus, quàm ut ad hanc cauſam referri poſſit, & hoc vult, ut quamvis negotiorum geſtoris manus id tantum contineat, quod geſtum & cœptum eſt, tutelæ tamen curæ, & procurationis officium, aliò extendatur, aut porrigatur, & univerſum in dubio ſit, ut qui ſe pro tutore, curatore, vel procuratore geſſit, non unius tantum, vel alterius rei gratia, ſed omniũ bonorũ nomine ſuſcepiſſe videatur, ꝙ in curatore, de quo potiſſimũ diſputam⁹ expreſſũ eſt, *l. quod dicitur ff. de tut. l. in omnem rem ff. de tuto. & cura. dat.* ab his, & eã eſſe hujus reſcripti interpretationem ſatis explicat procuratoris cum tutore, aut curatore comparatio, quoniam alioquin procurationem ex voluntate, & arbitrio ſuſcepti obligare, nemo niſi ſupinus contendere inter eruditos malit. *l. 1. ff. mand. l. invitus, ff. de procura.*

CAP. 3.

CAP. 3.

1. *Quid ſit jus accreſcendi.*
2. *Verbalis tantum conjunctio non habet jus accreſcendi.*
3. *Explicata l. Mævio ff. de lega. 2.*
4. *Interpretatio l. heredes ſine partibus ff. de hæred. inſti.*
5. *Explicata l. ſi duobus §. 1. ff. de lega. 1.*

IUs accreſcendi à Papiniano definitur, quo portio velut alluvio portioni accreſcere debeat, *l. ſi Titio* 1 *ff. de uſufr.* quæ ratio eſt, cur ad hæredes tranſmittatur, cùm rei non perſonæ cohæreat, *l. ſi ex pluribus ff. de ſui & leg. hared.* Quamobrem in eo illud ſummum eſt, ut pluribus res eadem vel conjunctim, aut disjunctim legetur, §. ſi eadem *de lega. apud Juſtin. l. ſi pluribus ff. de lega.* 1. Ideoque ex his verbis, *Titio & Mævio* fundum *Tuſculanum* æquis partibus do lego, nullam juris accreſcendi rationem haberi poſſe puto, quin hæc conjunctio judicio meo pro nihilo eſt, licet veteres omnes contra ſenſerint, & nemo ſit qui in hunc uſque diem contrarium tentare auſus palam fuerit, & rationibus confirmare ſit niſus, 2 ſed res ipſa loquitur, & iſtud ipſum manifeſtò *Papinianus explicat*, in *l. cum ſingulis ff. de uſufr. accreſc.* quinimò amplius verum eſſe oſtenditur, quia licet plures eo modo, eademque verborum ſtructura jungantur, potius hoc celeriter feciſſe teſtatorem, quàm conjunxiſſe *Pomponius* exiſtimat, *l. ſi ita quis ff. de hared. inſtit. & alio loco, ait Ulpianus*, hanc adjectionem, *æquè*, voluntatem teſtatoris exprimere, ut partes diſtribuiſſe videatur, *in l. interdum ff. de hared. inſtituend.* ac rationem habet maximam, cùm enim ex voluntate, & patrisfamilias deſtinatione, vel ex una re plures fieri poſſint, *l. quod in rerum §. penult. ff. de lega.* 1. *l. ſi quis duas* §. *ſi quis partem ff.*

M comm.

comm. præd. ab initio partes factas eſſe non dubitatur, itaque non eadem, ſed diverſa res eſt, quæ pluribus erit præſtanda, ut defunctus ſingulas fundi partes, fundum fecerit, *l. planè §. fin. ff. de lega. 1. Sed & Celſus* id non diſſimulat, cùm inter conjunctos, & eos quibus partes legatæ ſunt, plurimum propter jus accreſcendi intereſſe ſignificat, *in l. & Proculo ff. de lega. 2. & Paulus* re conjunctos non eſſe, *Titio & Sejo* fundum æquis partibus do lego, quoniam ſemper partes habent legatarii. Itaque alios qui re conjuncti ſunt, in jure accreſcendi potiores futuros reſpondit, *in l. re conjuncti ff. de lega. 3.* illud enim requirimus, ut res eadem debeatur: generalis eſt poſtremo regula, *quam Neratius & Celſus præſcribunt*, toties jus accreſcendi eſſe, quoties duobus ſolidum debeatur, ſed concurſu diviſio fiat, *l. inde Neratius ff. de uſufr. accreſcend.* quod nuſquam in verbali tantum conjunctione accidit. Non obeſt *l. Mevio ff. de lega. 2.* ubi dimidiæ partis mentione à teſtatore facta, tamen juri accreſcendi locum fore *Javolenus reſpondit*, nam illud ibidem propter poſtrema teſtatoris verba effectum exiſtimo, qui cùm tertio demum legaſſet, eundem fundum ſe legare demonſtrat, unde ſatis conjicitur, noluiſſe illum ab initio ex uno fundo plures facere, itaque re omnes ibi conjunctos eſſe ex defuncti judicio negari non poteſt: item hæc regula in hæreditate locum habere non ſolet, cùm enim unica illa ſit, eaque individua, qui ejus partem habet, aliam invitus quoque habiturus eſt, *l. 1. & 2. ff. de acquir. hæred.* nam nec cui duas hæreditates habere permittitur, ideoque ne pro parte teſtatus decedat, pro parte inteſtatus, heredes plures quacunque ratione inſtituti, perpetuo re conjuncti ſunt; & in his qualibet partium adjectio inter quoſdam facta. Hoc ſolum obtinet, ut cæteri altero vacante non præferantur, nec unum corpus efficiant, *l. interdum, l. ſi quis ita ff. de hæred. inſtit.* quod alioquin omnino facturi eſſent, ſi ita ſcripſerit, *Titium hæredem inſtituo, Mevium & Cajum hæredes inſtituo, l. Attius l. item* quod *Sabinus ff. de hæred. inſtitu.* quaſi propter unitatem ſermonis, poſtremi in unum corpus redacti fuerint,

l. uni-

l. uni §. his ita C. de caduc. toll. l. plane ff. de leg. 1. ſicuti & ſi qua *ex parte Mævius hæres* ſit inſtitutus, ex eadem *Cajus nuncupetur, l. Julianus, ff. de hæred. inſtitu.* vel cùm *Cajum* ex una teſtator dixerit, iterum *Mævium* ex una ſcribat, *l. ſi ita §. fin. ff. de hæred. inſtitu.* Aliter atque ſi cùm Cajo dimidiam, *Mævio dimidiam*, legaſſet, *Titio eundem fundum* aſſignaverit, *l. Mævio ff. de leg. 2.* Nam cùm in fundo duæ dimidiæ ſint, ſingulas judicatur ſingulis aſſignaſſe, quas tandem per *Titium* minuiſſe videbitur, itaque fundi trientes fient, ut dividatur, cùm tamen conſtet UNIUS verbum, ad rem unicam facile referri poſſe, ut *in ea Cajus & Mævius* conjuncti videantur, idcirco in hac ſpecie tertio addito ſemiſſes futuri ſunt, ut notatur in *l. ſi ita §. fin. ff. de hæred. inſtit.* ex quibus conſtat hoc perpetuo in hæreditatibus accipiendum eſſe, plures hæredes quoquo modo inſtitutos, re conjunctos videri, ut inter eos accreſcendi locus ſit, *l. teſtamento C. de impub.* ut vel ex fundo ſolus inſtitutus totum habeat, *l. 1. §. ſi quis ff. de hæred. inſtitu.* aut ex contrario in univerſum excepto fundo nuncupatus, perinde jure civili habeatur, ac ſi in ea quoque re hæres inſtitutus eſſet, *l. ſi quis ita 74. ff. de hæred. inſtit.* quemadmodum ſi plures ex fundis, aut ex rebus certis inſtituantur, ex æquo hæredes ſunt, fundis tamen per arbitros ſingulis adjudicatis, *l. quoties, §. ſi duo, l. ſi alterius l. ex facto ff. de hæred. inſtit.* ſicuti ſi ex quibuſdam partibus hæredes inſtituti fuerint, reliquum pro portione accreſcere nō ambigitur, *l. interdum §. paterfamilias ff. de hæred. inſtit.* aliter quàm ſi alii ex re, cæteri ex parte inſtituantur, hi enim ſoli hæredes eſſe juſſi ſunt, reliqui legatariorum; loco cenſentur, *l. quoties. C. de hæred. inſtit.* quod ſi ſine parte hæredes ſint, conſtat quod ad jus accreſcendi non eſſe conjunctos, *l. item quod §. unde. ff. de hæred. inſtit. nec obſtat. l. hæredes ſine partibus ff. eo.* Javolenus hanc quidem movet quæſtionem, nùm qui ſine parte hęredes ſunt, cōjuncti vel disjuncti habeantur, & illud quęrere propter juris accreſcendi inter cōjunctos obſervatā prælatione non inutiliter futurum refert, quid tamen ipſe cenſerit

M 2 non

non ſatis ibidem *Tribonianus explicuit*, ſed alibi ex Servio & Celſo nos docet *Ulpianus* quantum ad jus accreſcendi non eſſe conjunctos, *d. l. item §. unde ff. de hæred. inſtit.* quod verum exiſtimo ſi quidam ex partibus, alii ſine parte vocentur, nam ſi omnes ſine parte ſint, vulgares juris regulas inter eos obſervari non dubitem, *l. 6 liber homo §. Titius ff. de hæred. inſtit.* denique his quæ diximus partium diſtributione à teſtatore facta, inter legatarios jus accreſcendi non obſervari, non obeſt *l. ſi duobus §. fin. ff. de lega. 1.* Nam ibidem cùm re & verbis *ab initio Titium* & poſthumum defunctus conjunxiſſet, tandem utrique viriles dari portiones addidit, quod ſingulis jus ex priore formula quæſitum immutare non potuit, quin ſolo concurſu alter ab altero partem avocet *l. uni §. ubi autem C. de caduc. toll.* eoque ſolo caſu, quo uterque admittatur hanc diſtributionem recipi teſtatorem voluiſſe, ut concurſu fiant partes conſtituamus. *l. conjunctim, ff. de leg. 3. l. triplici ff. de verb. ſignif.*

Cap. 4.

1. *Inſtitutus à patre, idemque filio ſubſtitutus quando ſeparare poſſit ſucceſſiones.*
2. *Exiſtentia ſui hæredis tabulas pupillares confirmat.*
3. *Explicata l. ſed ſi plures verſ. idemque eſt ff. de vulg.*
4. *Si ſolus pupillus ſit hæres patris quando liceat ſubſtituto, ejus hæreditates ſejungere.*

CONTRARIÆ *Juliani & Marcelli ſcholæ* in ſeparanda à ſubſtituto impuberis hæreditate paterna, à pupilli ſucceſſione, & hac de re varia reliquorum Juriſprudentum reſponſa.

Digitized by Google

ſponſa, quæ in pandectis extant maximas interpretibus noſtris; tenebras effuderunt: Ego rem totam ſic explico, ac plurimum intereſſe dico, nùm à defuncto inſtitutus fuerit, qui & filio ſubſtitutus eſt, an etiam impubes patri hæres exiſtat, & quidem priore caſu, aut adivit inſtitutus, idemque impuberi ſubſtitutus paternam hæreditatem, quo facto pupilli ſucceſſionem prætermittere non poteſt, *l. qui patri, ff. de acquir. hæred. l. quidam C. de jur. deliber.* cùm enim neceſſarius eo modo patri extiterit, *l. 1. C. de repud. hæredit.* filio quoque talem fieri neceſſe eſt, ut invitus obligetur, *l. ſed ſi §. quos poſſum ff. de vulg.* ſin autem ex patris teſtamento repudiaverit, *Julianus à Marcello* diſſentit, & hujus probata ſententia eſt, qua diſtingvit, an ex aſſe fuerit inſtitutus in patris teſtamento, qui filio ſubſtitutus eſt, an ex parte, ut ſi ex toto evanuerit ſubſtitutio, quia non ſit per quem hæreditas patris adeatur, & ſecundæ tabulæ confirmentur, *l. 2. §. adeo l. ſed ſi plures §. 2 ſi ex aſſe ff. de vulg.* quocirca ſi filius teſtatoris fuerit inſtitutus, idemque fratri ſubſtitutus, aliud judicandum eſſet, *l. ſi filius ff. de vulg.* quoniam & ſi non adeatur ex patris teſtamento hæreditas, quia tamen filius ſuus hæres extitit, cui non fuit aditio neceſſaria, *l. in ſuis ff. de lib.* & poſt. ſecundæ tabulæ confirmantur, *l. ita tamen §. a patre ff. ad Trebell. l. cum quaſi §. ſed & ff. de fideicomm. libert.* maximè cùm eo caſu nihil ex patris bonis attingat, qui fratri ex hæredato ſucceſſerit, *l. filius qui ff. de acquir. hæred.* quod ſi ex patre fuerit etiam extraneus inſtitutus, poterit ſine metu remota patris ſucceſſione impuberis hæreditatem amplecti, *l. quæſitum ff. de acquir. hæred.* nam & per cohæredem, defuncti teſtamentum confirmari poterit, & duæ ſucceſſiones ſunt, ut ſupra diximus, quod verum eſt 6 niſi cum filio impubere ipſe ex parte fuerit inſtitutus, tunc enim repudiata patris hæreditate, neque filii habere poterit, *l. ſed ſi plures § idemque eſt ff. de vulga.* juncta enim cœpit eſſe hæreditas, nec ad id admitti poteſt quod ſemel repudiaverit: itaque cùm per legem impuberi acceſſerit, pars illa quam

 reſpuit

reſpuit ſubſtitutus, nec à bonis pupilli ſeparari poſſit, ab eo quod ſemel noluit excludendus eſt, ut vel integrum capiat, vel nihil habeat, *l. liber homo* §. *fin. ff. de hered. inſtituend.* Supereſt alter caſus quo pupillus à patre inſtitutus eſt, in quo diſtingvitur, an ipſe ex parentis judicio adierit, an repudiaverit, ut ex illo capite quia juncta cœpit eſſe hæreditas, à ſubſtituto non ſeparetur, iiſdemque ipſe oneribus aſtringatur quibus ſe pupillus implicare non dubitavit, *l. ſed ſi plures* §. *filio ff. de vulga.* 8 Aliter atque ſi ſe pupillus paterna hæreditate abſtinuerit, qua in re *Marcellus* extraneum ſubſtitutum ab eo qui ſuus defuncto fuerit ſeparandum exiſtimat, quia hic poſtremus patri quoque neceſſarius hæres exiſtat, *l. Julianus ff. de acquir. hered.* ſic tamen ut à prætore jus abſtinendi impetrare non prohibeatur, *l. filio pater ff. de lega.* 1. *l. neceſſariis ff. de acquir. hered. ille*, ſeparatas à pupillo (cui tantum ſucceſſit) hæreditates conjungere non adigatur, quia utriuſque diſpar jus eſſe cœperit.

CAP. 5.

1. *Aliud eſt ſub conditione ſi placuerit rem emere, aliud in debitoris arbitrium obligationem conferre.*
2. *In debitoris arbitrium tanquam conditionem non poſſe conferri obligationem.*
3. *Obligationes in faciendo & in non faciendo quomodo differant.*
4. *Explicata l. quicquid §. fin. ff. de verb. obliga.*
5. *Hæc verba cum volam & ſi volam, quo pacto ſeparentur.*

6. *Enoda-*

6. *Enodata l. ſenatus §. legatum ff. de lega. 1.*

GRAVIS eſt apud noſtros de obligatione in alterius voluntatem collata tractatio, & quidem mirum hujus prudentiæ gnaro non videbitur, ſi tot & tàm variis ſententiis fluctuaverint, cùm nec à juris authoribus ſatis liquidò per *Tribonianum hac de re edocti videantur:* Ego quid ſentiam cæterorum verboſis commentariis omiſſis breviter repetam, & in difficili negotio, qua ratione judicio meo conciliari poſſint, diſſidentes quæ extant Juriſconſultorum ſententiæ adnotabo. Hoc igitur primum eſt, utique ab omnibus receptiſſimum, in his conventionibus quæ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ continent, alterutrius voluntati negotium committi non poſſe, *l. in vendentis C. de contrah. empt.* 3 ne in ipſorum arbitrio ſit, an obligentur, ſic tamen ne illud impediat, quo minus ſub conditione geratur, veluti ſi Stichus intra certum diem tibi placuerit, erit emptus tot aureis, § *fin. de contrah. empt.* nam & ſi tempus non adjiciatur, intra ſexaginta dies tantum redhiberi potuit, *l. quod ſi nolit, §. in factum ff. de ædil. edict.* ut ſi interea vel perdatur, aut deterior res fuerit quæ redhibetur, præſcriptis verbis detur actio, quia ex vendito pendente conditione non potuit, cùm hoc egerint ut experimentum gratuitum eſſet, *l. ſi rem l. apud Labeonem ff. de præſcrip. verb.* aliter atque ſi res ita diſtracta ſit, ut ſi diſplicuiſſet in empta foret, quo modo conſtat non eſſe ſub conditione diſtractam, ſed reſolvi emptionem ſub conditione, *l. ſi res ff. de contrah. empt.* quocirca vel ex vendito, aut in factum ex ædilitio ædicto agitur, *l. cum autem l. quod ſi nolit §. in factum actio ff. de ædil. edict.* Alterum eſt ut in debitoris voluntatem nexum non conferamus, ſub hac enim conditione ſi volam, aut ſi voluero, ordinata obligatio nulla eſt, *l. ſub hac ff. de act. & obliga. l. centeſimis §. penult. ff. de verb. obl. l. ſtipulatio non valet ff. eo.* nec ſane congruit obligationis neceſſitati, ſi in rei arbitrium reliqueris an debeat, *l. 2. §. 1. ff. de eo quod cert. loc.* eaque ratio eſt

cur

Digitized by Google

cur Javolenus exiſtimet, nihil in cauſam dotis eſſe ſi pactum fiat, ne ab invito patre exigatur, *l. fin. §. fin. ff. de pact. dotal.* quod etiam in poſtremis judiciis obſervandum eſt, ne hæres ſi volet præſtet, *l. fidei commiſſa* 2 §. *quanquam ff. de leg.* 3. & illud non ſolum exiſtimo, ſi in ſecretum voluntatis rei conferatur obligatio, ſed & ſi tanquàm ex conditione ejus arbitrio pendeat, veluti ſi capitolium aſcendero, decem dabo, licet *Accurſius Bart.* & alii contra. Idque puto quoniam in conventionibus Venulejus reſpondit, nullam promiſſionem eſſe quæ ſtatum ex promittentis voluntate cœperit. *l. à Titio* §. *fin. de verb. oblig.* in legatis *Paulus ait*, in hæredis voluntate poni non poſſe, *in l. ſenatus* §. *legatum ff. de leg. non obeſt. l.* 3. *ff. de leg.* 2. quoniam jure noſtro plurimum intereſſe conſtat, inter eas conditiones quæ in faciendo, & illas quæ in non faciendo conſiſtunt, *l. impoßibilis ff. de verb. oblig. l. ſervum* 3 *meum* §. 1. *ff. de hered. inſtit.* illud ſummum erit, ut quod ſub ea conditione, quæ in non faciendo concipitur, debeatur, ſtatim poſſit exigi, nam & verum eſt impletam eſſe, quocirca hæres qui ſi non fecerit debet, obligatus videbitur, quia & certum eſt non feciſſe, nec cautionis *Mutianæ* cauſa aſtringetur, quoniam legatarii non intereſt ſi fecerit, quia ſemel ex eventu conditionis legato adjectæ, ei quæſitum illud fuerit, & hoc eſt quod ait lex illa 3. *ff. de leg.* 2. in ejus eſſe poteſtate facere aut non facere, eandem quoque interpretationem recipit, *l. quicquid* §. *fin. ff. de verb. oblig.* in cujus tamen ſpecie ſtatim non debetur, quia certum tempus quo non fieret obligationi contrahentes adjiciant, ex quo adhuc verum non eſt non eſſe factum, nam quod de puris obligationibus dicimus, ut cum dies non ſit ſtatim debeantur, *l. eum qui* §. *quoties ff. de verb. obli.* tantundem de his conditionibus quę in non faciendo ſine certo tempore conceptæ ſunt effari poterit, ut ipſo jure ſtatim veræ ſint, quia certũ eſt factũ non eſſe, ſin autem tempus addatur, diei mora expectāda ſit *l. in illa ff. de verb. obli.* quod etiā noſtri explicant in *l. Mutianæ ff. cōdict.* & demonſtr. Superior tamen regula pluribus modis interpretanda

Digitized by Google

præſtanda eſt, 4 Primo ut jure reus velle non impediatur, quaſi ſub conditione promiſerit, & debeatur quod *l. XI. §. ſi ſic. ff. & leg. 3. aperte oſtendit l. ſi ſub una ff. de act. & obliga*: cùm tamen ſe velle declaraverit, plurimum intereſſe ſciendum eſt, an ſub hac conditione ſi volam, aut ſi voluero ſponderit, ut priore caſu iterum nolle poſſit, poſteriore non item, *l. ſi ſic ſtipulatus ff. de verb. oblig. d. l. fidei commiſſa §. ſi ſic ff. de leg. 3.* Secundo vera non eſt definitio, ſi ad debitoris arbitrium tanquàm boni viri res conferri potuit, *l. hac venditio ff. de contrah. empt. l. XI. §. ſi ſic ff. de lega. 3.* quia nec moram nec conditionem hoc arbitrium continet, *l. 1. ff. de leg. 2. Nec obeſt l. quod ſæpe §. 1. ff. de contrah. empt.* Non enim ibi inutilem eſſe eo modo contractam emptionem oſtendit, ſed adhuc quidem imperfectam, quemadmodum & ſi in alienum arbitrium prætij æſtimatio collata fuiſſet quamdiu non arbitratur ille, *l fin. C. de contrah. empt.* cùm interim non ſit certum prætium quod exigimus, *l. 2. ff. de contrah. empt.* Tertio ſi tractum habeat obligatio, veluti cùm voluero, aut cùm volam, *l. centeſimis § fin. ff. de verb. obliga.* quo modo veriſſimum eſſe *Cajus arbitratur*, valere fideicommiſſum, *in l. utrum §. 1. ff. de reb. dub.* ut tamen arbitrer intereſſe inter hæc verba cum voluero, & cum volam, quoniam ex priore formula ſi ante mortem non conſtituerit ſe velle, ad hæredes obligationem non tranſire puto, quia quod velle ſemel tantum potuit, poſſe morte deſinit, *l. centeſimis §. fin. ff. de verb. oblig.* ex poſteriore aliud eſt, quoniam tractum habet ut ad hæredes tranſeat qui & velle poſſunt, *l. uxorem §. Scævola ff. de leg. 3.* non quidem quaſi teſtator amplius velle poſſit, ſed quia cum vivens ſæpius potuerit, per hæredem illum voluiſſe interpretamur, ut actus valeat potius quàm pereat, *l. quoties ff. de reb. dub.* licet *cum Accurſio* inter hæc verba, ſi volam & ſi voluero nihil protinus eſſe diſcriminis cenſeam, quod plane oſtendit, *l. ſi ſub hac ff. de act. & oblig. junct. l. centeſimis §. fin. ff. de verb. obliga.* Tertium in

N hac

hac diſputatione brevius eſt, ut creditoris voluntati & arbitrio eſſe poſſit, an ei debeatur, nec ſit inutilis voluntatis expreſſio, *l. ſi ita §. 1. ff. de leg. 1. l. ſi ita expreſſum ff. de condit. & demonſtrat.* in hæredum inſtitutione habetur, *in l. jam dubitari ff. de hæred. inſt.* Quartum eſt quo quæritur, nùm in alterius cujusvis poteſtate eſſe valeat an debeatur, & hoc conſtitui poſſe judico, nec in contractibus nec in poſtremis judicijs expreſſæ alterius voluntati obligationem committi poſſe, in teſtamentis quidem hoc dubio caret, *l. ſi quis Sempronium ff. de hæred. Inſt. l. nonnunquam ff. de condit. & demonſtr.* in contractibus confirmatur, quoniam quæcunque gerimus, niſi ex noſtra perſona initium obligationis accipiant inutilem actum efficiunt, *l. quæcunque ff. de act. & oblig.* aliud eſt igitur ſi ad alienum arbitrium tanquàm boni viri te retuleris, *l. fin. C. de contrah. empt. l. ſi in lege ff. loca l. ſi quis arbitratu ff. de verb. oblig. l. in perſonam §. generaliter ff. de reg. Jur. l. ſi ſocietatem ff. pro ſoc.* in quo ut diximus nec mora nec conditio ineſt, contractuum tamen ſtrictorum, & bonæ fidei ratione habita, ut in illis ſtrictum in certam perſonam collatum arbitrium ſit, in his largius & amplius accipiatur, ut mutari perſona & ad aliam recurri poſſit, ſi non de conventionis ſubſtantia quæſtio fuerit, quod adnotatur in *l. ſi quis arbitratu. ff. de verbor. oblig. & l. fin. C. de contrah. empt.* Item quamvis in alieni deſiderij ſecretum conferri nihil poſſit, non eſt tamen quod impediat, quominus univerſa tanquàm ſub conditione in aliena voluntate poni rite valeant, veluti ſi capitolium *Titius* aſcenderit, *l. cum hæres §. ita liber ff. de ſtat. liber*, aliud eſt igitur in alienam voluntatem legatum conferre, in *l. nonnunquam ff. de condit. & demonſtr.* aliud in aliena voluntate tanquam conditionem ponere, *l. ſenatus §. legatum ff. de leg. 1.* licet quid effectu quidem quæſo intereſt (*ait Ulpianus*) inter hæc verba ſi capitolium aſcenderit, aut ſi voluerit? & ſane re ipſa nihil, nota tamen eſt juris regula, qua expreſſa nocent, non expreſſa non nocent, *l. expreſſa ff. de*

ff. de reg. jur. quoniam expreſſæ, alia tacitæ voluntatis haberi ratio ſoleat, *l. eum qui* §. *ff. de verb. oblig.* Poſtremò omittendum non erit, hoc libertatis favore jure ſingulari inductum eſſe, ut & in creditoris & debitoris vel alterius cujuſque expreſſam voluntatem illa conferri poſſit, quinimo hæredis quoq; gravati expreſſam voluntatem pro boni viri arbitrio accipimus, né alioquin iſtud legibus adverſari videatur, *l. fideicommiſſaria ff. de fideicom. libert.*

Cap. 6.

1. *Dies quo libertas cedit & peti legatum poteſt ſi concurrant ſatis eſt.*
2. *Explicata l. 30.* §. *cum teſtamento, ff. de lega. 3.*
3. *In lege Falcidia legatum in diem pro puro ſemper non eſt.*
4. *Libertas & hæreditas ſervo relicta quomodo concurrere debeant.*

SERVUS proprius cum libertate purè inſtitutus neceſſarius hæres eſt, idemque ſi ſub conditione liber fiat, quia in unum & hæreditas & libertas neceſſariò concurrunt, ac in libertatis tempus inſtitutio differtur, *l. 3.* §. *1. ff de hæred. inſtit.* præſenti vero die data libertate, ſervo purè vel ſub conditione legari poterit, quod in legato quidem conditionali difficultatem non habet, quia prius libertas quàm legatum ceſſerit, in puro dubitari poteſt, eo quod à teſtatoris morte cedat libertas aditione tantùm debeatur, *l. uni* §. *libertatibus C. de caduc. toll. l. 3. C. de manumiſſ. teſtam.* ſed quia legati petendi dies cum eo quo libertas ceſſerit concurrat,

Digitized by Google

magis eſt ut utrumque firmetur, *l. quæſitum* §. 1. *ff. de lega.* 1. quod *Paulus* apertè confirmat, & injuſtitiam alioquin contineri reſpondit, poſtquàm ut ipſe loquitur, in hujusmodi perſona utriuſque quodammodo dies ceſſerit, *l. ſi quis ſervo ff. de lega.* 2. Ex quibus apparet ſatis eſſe, ſi dies quo libertas cedit cum legati poſtulatione concurrerit, ideoque ſi legatum purè, libertas in diem data ſit, poſt tempus legatum deberi *Labeonis* reſponſo continetur, *l. qui quatuor* 30. §. cum teſtamento *ff. de leg.* 3. cujus rei cauſa noſtris non liquet, ſed in aperto eſt ex ſuperioribus, quia ſufficit libertatem cum relicti petitione ceſſiſſe, eaque ratio eſt, cur *Metianus* reſpondeat, ſi in diem certam legatum hæredis ſervo detur, & libertatis relictæ dies cedere cœperit, illud *in Falcidia* contributionem tanquàm utile venire, quia valeat & ſervo debeatur, *l. in ratione* §. *fin. ff. ad leg. Falc.* quoniam libertatis ceſſio, legati præcedat actionem, cum qua concurriſſe ſatis 3 eſſe diximus, nec ſanè novum eſt, *in lege Falcidia.* quod in diem debetur pro puro non haberi, *l in lege* 45. *ff. ad leg. Falc.* & eo ſenſu locus ille *Metiani acceptus*, nulla emendatione indiget ut credunt: Sin autem ſub conditione ſervus liber eſſe juſſus ſit, aliàs inutiliter, aliàs utiliter purè legatum accipit, nam ſi ea ſit conditio quæ ante aditam hæreditatem impleri poſſit, veluti *ſi Titio* decem dederit, utiliter legatur, quia verum eſt ceſſiſſe libertatem, quo tempore legatum peti potuit, ſi non neceſſarius ex aſſe hæres extiterit, qui cùm ſine aditione à morte teſtatoris ſuccedat, ex eo die ſtatim legata debentur, quo adhuc libertatis conditio, ejus diem ceſſiſſe non patitur, quocirca eo caſu ſervo proprio relicta nulla ſunt, adhuc libertatis conditione pendente, *l. quæſitum* §. *neceſſario ff. de leg.* 1. poſtquam nullum temporis interſtitium notatur, quo impleri conditio potuerit. Porrò ſi hæreditatis aditionem 6 ad libertatis conditionem implendam expectari neceſſe ſit, inutile relictum efficitur, veluti cum liber eſt ſi hæredi X dederit, eadem ratione qua diximus, quia legatum ſine libertate factum videtur, cujus dies ante libertatis impletam

pletam conditionem venerit, nam eo tempore quo aditur hæreditas, legati petitio competit, libertatis verò dies adhuc ceciſſiſſe dici non poterit, unde præcedens exigendi facultas efficit, ut inutiliter relictum videatur, *l. Julianus ff. de conditio.* & demonſtrat. idem juris eſt ſi alieno ſervo poſt mortem domini legetur, quamvis in hujus teſtamento purè liber eſſe juſſus ſit, etenim ante legatum peti poteſt, quàm hæres aliquis domino exiſtat, ex quo libertatis obligatio ſuſtineatur, præterquam ſi ſuus aut neceſſarius teſtamento factus fuerit, quia tunc in unum utrumque conveniat *l. ſi poſt mortem ff. de lega. 1.*

CAP. 6.

1. *Certa & incerta legata quomodo in Falcidiam computetur.*
2. *Explicata l. 3. §. fin. ff. ad leg. Falc.*
3. *Mortis cauſa capio an in Falcidia computetur.*
4. *Conciliata l. 1. ff. de pen. leg. cum l. ſi penum ff. quand. die. leg. ced.*
5. *Explicata. l. penult. C. ad leg. Falc.*
6. *Quæ in Falcidiam, quæq; in Pegaſianam imputentur.*
7. *An à fideicommiſſario hæredi relictum in quartam imputetur.*

LEx Falcidia quæ ex legatis & particularibus fideicommiſſis ſi dodrantem exceſſerint quartæ deductionem hæredi permittit, *§. 1. de leg. Falc.* ad omne quod ex bonis defuncti erogatur referri ſolet, ſive in corpore certo incertove con-

Digitized by Google

conſtet, veluti pondere, numero, menſura, aut etiam ſi jus legatum ſit, ut uſufructus, aut quod in nominibus eſt, *l. 1. §. non ſolum ff. eo.* ſic tamen ut alio atque alio modo hæc legatorum diminutio fiat, nam ſi certum corpus ac dividuum ſit, poſſe quartam ex eo retineri non dubitatur, ſin incertum & individuum, id totum æſtimandum erit quod in legato eſt, ut æſtimationis pars offeratur, *l. 1. §. ſi uſufructus l. lege Falcidia. l. ſi is qui §. fin. ff. eo.* quocirca ſi in annos ſingulos dena legentur, tanti rem æſtimare oportuit, quanti venire id legatum poterit, in incerto poſito quandiu legatarius victurus ſit, *l. cum Titio ff. ad leg. Falcid.* computationis ratione obſervata, cujus mentio eſt in *l. hæreditatum ff. eo.* nam & ejus morte in annos ſingulos relictum extingui noſtri voluerunt, *l. ſi in ſingulos ff. de annu. lega.* præterquam ſi reipub. debeatur, cui in perpetuum præſtandum eſſe Paulus exiſtimat, in *l. annuam ff. eo.* Itaque cum in ea hæc temporis æſtimatio aut vitæ ratio haberi non poſſit, alia utendū eſſe cautione animadvertitur, quoties de Falcidia quæ ad municipium quoque legata pertinet, quæſtio eſt, *l. 1. §. ad municipium ff. ad leg. Falcid.* ut ſcilicet annuum illud reipub. legatum pro triente uſura ſortis, quæ ad illam neceſſaria fuerit accipiatur, eaque ſors tanquam legata ſit per Falcidiam minuatur, ex quo legatum annuum minuſculum efferatur, veluti ſi quis quadraginta reipub. Sebaſtanorum annua legaverit: unde Falcidia ſit detrahenda, perinde hoc ſumatur oportet, ac ſi mille legata fuerint, cujus trietes uſuræ ſunt quadraginta, unde ad Falcidiæ rationem illa mille minuenda ſunt, ex quorum delibatione uſuræ leventur, & ejus tantum quantitatis, quæ ſupereſt exigantur, hicque verus eſt ſenſus *l. 3. §. fin. ff. ad leg. Falcid.* Tale igitur legatum eſſe oportuit quod ab hærede peti poſſit ut in Falcidiam computetur, *l. ſi à ſervo ff. ad leg. Falc.* de mortis cauſa capione dubitatum eſt, quæ in ſpeciem donationis à teſtatore factæ non cadit, *l. inter mortis ff. de dona. cauſ. mort.* nec ex bonis ejus proficiſci *Ulpianus* exiſtimat, *in l. quod-*

donationis

Digitized by Google

donationis ff eo. unde legatarius non appellatur, quia tale quippiam acceperit, *l. ſi quis ſub conditione ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.* quæ tamen omnia in Falcidia neceſſariò deſiderantur, *l.* 1. §. *non ſolum ff. ad leg. Falc.* eſt quoque in aperto *Pauli* hac de re ſententia, qui penum in hac ſpecie reſpondit in Falcidiam imputari non poſſe, ſi 3 penum non dederit X. dato, quia hic penus non eſt legata, ſed ſi detur mortis cauſa capitur, *l.* 1. §. *idemque ff. ad leg. Falc.* aliter atque ſi non à conditione cœperit, ſed ab initio penoris legatum perfectum ſit veluti hæres penum dato, & ſi non dederit X. dato, quo caſu putat ipſe penum legatam videri ſi in continenti & ante moram præſtetur, nè alioquin transfundatur in X. *l. obligationum* §. *fin. ff. de act. & oblig* ut ſi demum præſtetur, mortis cauſa capi videatur, *d. l.* 1. §. *item ſi ita ff. ad leg. Falc.* quod idem reperit, & penoris legatum fundo comparat, ac utrumque eo modo perfectum aſſerit, in *l. ſi penum ff. quand.* die legat cedat, aliter tamen *Julianus & Marcellus* ſentiunt, quorum opinionem Ulpianus refert, & ſequitur in *l.* 1. *ff. de penu. lega.* hique arbitrantur etiam ſi non à conditione legatum incipiat, penum nihilominus in præſtatione duntaxat cenſeri, non ut peti poſſit, itaque ante moram hæres penum præſtando liberari poterit, non tamen ab eo poſtulare legatario licebit, qua de re extat *Juliani* reſponſum in *l. cum ſine ff. quand. die leg. ad.* & hæc quidem noſtri aliter fruſtra conciliare contendunt 4 hac enim de re variè Juriſcon. ſenſiſſe ſatis oſtenditur, ex §. *item ſi ita ff. ad leg. Falcid.* ac penoris legatum à reliquis obligationibus ſeparari, diverſoque jure à veteribus prudentibus relatum fuiſſe, *Papiniani* reſponſum indicat, in *l. ita ſtipulatus ff. de verb. oblig.* Porrò conſentiunt omnes, ſi mortis cauſa capiatur, legatum non videri, nec in Falcidiam relictum hoc computari, *l. acceptis ff. ad leg. Falc. licet Accurſ. Bart. Caſtrenſ.* & communiter omnes contra cenſerint, *ex l. penult. C. ad leg. Falc.* quam depravatè ex his quidam intelligunt, non enim ibi mortis cauſa capio eſt, ſed veram mortis cauſa donationẽ *Juſtinianus* appellat, quia id quod continetur expreſſo teſta-

teſtatoris judicio,& ab hærede relinquitur, idcirco ad mortis cauſa capionem referri non poſſit, *l. mortis ff. de dona. cauſ. mort.* nec igitur mirum eſt *ſi Falcidia*, ut ex cæteris donationibus cauſa mortis detrahenda, ſit, *l ſi mortis* C. *eo. l. cum pater* §. *1. ff. de leg. 2.* his conſequens eſt ut nec hæres quod conditionis implendæ cauſa acceperit, imputare cogatur, quia mortis cauſa capitur, *l. id autem, ff. ad leg. Falcid.* ſed res tota paulò altius repetenda venit, & de his quæ in quartam imputantur agendum eſt, ergo quod dicitur, ſi ex judicio defuncti quartam habeat hæres, ſolida præſtanda eſſe legata, ita debemus accipere, ſi hæreditario jure habeat, *l. in quartam, l. in quod autem ff. ad leg. Falc.* Itaque quod quis legatorum nomine accepit à cohærede, cæteris legatarijs non proficit, cohæredi tamen prodeſt, ſi ab eo tantundem acceperit, ut compenſetur, & ſuppleat quod propter quartam cohæres deducere deſiderat, *l. Nenſenius ff. ad leg. Falc.* & hoc eſt quod alibi dicitur, non aliter audiendum eſſe cohæredem, quàm ſi voluntati defuncti ſolidum præſtando pareret, *l. filio & filia ff. eo.* item ſi ideo legata data ſunt ut ſolida hæres præſtaret, *l. quod autem ff. eo.* nam & ſi vivus ei hac contemplatione providerit, *Marcellus ait Falcidiæ* beneficium non conſecuturum, *l. cum quo* §. *fin. ff. ad leg. Falc.* quod in legitima portione naturæ recipitur, *l. ſi non mortis ff. de inoff. l. 1.* §. *ſi parens ff. ſi quis à paren. fuer. manumiſſ.* & hæc de lege Falcidia. Cæterum ſi de quarta *Pegaſiana* quærendum ſit, legata omnia & reliqua quæcunque ex teſtatoris judicio obveniunt, hæredi imputari *Marciani* reſcripto diſſertiſſime continetur, *l in quartam ff. ad leg. Falc.* Ideoque his aſſentior, qui putant quod verum eſt ea quæ conditionis implendæ cauſa dantur non imputari, *l. in ratione* §. *tametſi ff. ad leg. Falc.* quia nec illud judicio teſtatoris obveniat, ut ſupra diximus, & neceſſario locum illum *Marciani in verſic. Sed & quod implendæ* corruptum eſſe fatendum eſt, nam & cum juris civilis ratione pugnat, nec aliquo judicio firmari poteſt, item quod à cohærede accipitur *in Pe-*

gaſianam

Digitized by Google

gaſianam ei non imputatur, nec verum eſt quod quidam aſſerunt, prælegata imputari, legata non imputari, quaſi quæ ex hæreditate ſunt imputentur, quæ aliunde veluti propria aut aliena à cohærede legata fuerint non item, quod nihil eſt judicio meo, namque expreſſiſſimè reſcriptum legimus non tota prælegata, ſed hæreditariam tantum partem in quartam imputari debere, ſi cohæredi reſtituenda ſi portio, *l. filium quem C. famil. herciſc.* vel quartam partem hæreditariæ portionis ſi teſtatoris voluntas in pegaſiana retinenda liqueat, *l. Titia. ff. ad leg. Falc.* itaque ſi hæreditarium fundum cohæres dare juſſus ſit, ut à cohærede portionem hæreditatis accipiat, vel hic etiam ſibi præcipere jubeatur, hæreditariam tantum fundi partem oneratus in quartam imputaturus eſt, ſuperfluum neutiquam, quoniam à cohærede accipit, *l. deducta* §. *nummis ff ad S. C. Trebell.* ubi pecunia à corpore diſtinguitur, & in illa intelligunt noſtri *l. filium C. famil. herciſc.* dum quod à cohærede accipitur compenſandum conſtituit ac rationem *Papinianus retulit*, *in l.* cum pater *in princip.* 7 *ff. de leg.* 2. At perquirenda cauſa eſt, cur legatum à cohærede acceptum quod etiam in re hæreditaria ultra portionem onerati eſſe cenſetur, *l. legatum* §. 1. *ff. de lega.* 1. *in quartam non* confundatur, & hanc puto à *Marciano* notari, quia cum pegaſianæ deductio ab hæreditate facienda ſit, *l. mulier* §. *fin ff. ad S C. Trebell.* extra quartam id eſt quod à cohærede accipitur, pro ea parte, quam fidei commiſſarius à cohærede accipit, id ex hæreditaria portione non eſt, quod vice legati à cohærede præſtatur. Hicque verus eſt ſenſus verſic. Pro ea vero parte, *l. in quartam ff. ad leg. Falc.* nec ſanè dicendum eſt teſtatorem compenſare voluiſſe onerato hæredi, cui lege quarta debetur, poſtquàm nominatim ab ejuſdem quartæ debitore rem legaverit, exemplo mariti qui uxori nominatim legavit, cui dotem per rei uxoriæ actionem debuit, cum qua legatum illud compenſaſſe non videbitur, nec edictum de alterutro locum habet, *l. cum hæres l. Lucius* §. *maritus*

O *ff. ad*

Digitized by Google

ff. ad S C. Trebell. aliaque eſt ratio ſi utrique invicem legaverit, quo modo Falcidiam compenſari diximus, quia eo caſu in utroque teſtatorem idem voluiſſe conſtat. Item ſi extraneo hæreditas reſtituatur, quoniam in ea ſpecie quicquid ex judicio teſtatoris obvenit, in quartam imputari conſtituimus, ut etiã fideicommiſſario legatum à cohærede acceptum proficiat, & in eo Pegaſiana à Falcidiana differat, quia non ab eodem & quarta & legatum debetur, itaq; quod ab uno acceperit cum eo quod ab altero ſibi debetur, compenſari voluiſſe leges exiſtimant & eo modo hæredi ſuo providiſſe cenſent, quia ſatis eſt ſi ex judicio teſtatoris quocunq; titulo quartam habeat, quod aliter accipimus ſi ab eodem utrumq; debeatur, & legatum & quarta, ob id quod ſupra diximus. Quocirca quæri poteſt an ſi à fideicommiſſario legatum hæres vel fideicommiſſum acceperit in quartam imputare teneatur, & ex ſuperioribus non confundi patet, quia teſtator ab eo nominatim legando nondũ compenſaſſe videbitur, præterea conſtat ante quæſitum fideicommiſſum, à fideicommiſſario hærede relictum non deberi, *l. ab eo C. de fideicomm.* & quartæ deductionem & retentionem hæres in ipſa reſtitutione habuit, idcirco demum ex nova fideicommiſſi cauſa relictum eſt accepturus, quia duplex obligatio ſit, una legis ob quartam, altera hominis ex legato, quas nondum confundi ſupra oſtendimus.

CAP. 8.

1. *Quod tempus in Falcidia ineunda conſideretur.*
2. *Conciliata l. cùm quo l. & ſi creditor ff. ad leg. Falc.*
3. *Aliud eſſe debitum cum Falcidia compenſare, aliud idem illud in hæreditatem non reputare.*

4. Con-

Digitized by Google

4. *Conciliata l. pater* §. 1. *cum l. ſi debitor. ff. ad leg. Falc.*

SEQUITUR diſputemus cujus temporis ratio habenda ſit in legis Falcidiæ ineunda computatione, & quidem retentiones omnis temporis hæredi in quadrantem imputari receptum eſt, *l. in ratione ff. ad leg. Falc.* quia nihil intereſt utrum ab initio inutile legatum apud hæredem maneat, an ex accidente in eum caſum pervenit, ut actio denegaretur, *l. non eſt dubium & l. ſequ. ff. eo.* in cæteris autem rebus æſtimandis, & bonorum defuncti quantitate dijudicanda, ejus mortis tempus inſpiciendum eſſe regula juris eſt, *l. in ratione l. in quantitate ff. ad leg. Falc.* quod etiam in duplicibus teſtamentis locum habet, ut ea ſola ſubſtantia ſpectetur quam pater cùm moreretur habuerit, *l. in duplicibus ff. eo.* & hoc non modo in corporibus verum eſt, ſed & in nominibus obſervatur, ut eatenus in bonis creditor habeat, quatenus obligatio vendi aut exigi à debitore poſſit, *l. in quantitate* §. *magna l. quærebatur l. pretia* §. *cujus ff. ad leg. Falc.* Itaque licet poſt teſtatoris mortem deminutæ debitoris opes fuerint, hoc hæredi nociturum non dubitatur, *l in ratione* §. *fin. ff. ad leg. Falc.* ſed & ſi augeantur nihil ei proderit, quoniam obligatio in hæreditate mortis tempore conſtiterit, cujus ratio apud creditorem haberi ſolet, unde debitor qui bonis ceſſit non liberatur, *l. 3. ff. qui bon. ced. poſſ.* Inde quoque ſi ſervus ab hoſtibus redeat, vel conditio obligationis eveniat, hoc omne in bonis creditoris fuiſſe exiſtimandum eſt, *l. cum quo l. ſervi qui apud ff. eo.* quod etiam in peculiari obligatione *Marcellus reſpondet*, & eam cuilibet alteri comparat, in *l. cum quo ff. ad leg. Falc.* Idemq; repetitur *in l. eo tempore* §. *ſi creditor ff. de pecul.* ac ideo ſi ſervi aut filij peculium minuatur, hæredis damno illud ceſſurum non ambigitur, nec eſt diſſimile quod *ait Ulpianus* ſi creditor filij tui, hæredem te inſtituerit, & legis Falcidiæ rationem ponas, peculij quantitatem, quæ aditæ hæreditatis tempore fuiſſet in

Digitized by Google

quadrantem tibi imputari, *l. ſi creditor ff. ad leg. Falc.* nam ſi tempus mortis in peculij nomine, ut & in cæteris conſideretur, neceſſe eſt ut ſi aliquid acquiſierit, uberiorem quoq; obligationem efficiat, & ita hæres in quartam illud omne ſibi imputare teneatur, quod maxime, cum pater peculij debitor creditori ſuccedit, accipi poterit, quia ipſe perpetuo ſibi ſolvendo eſſe videtur, totumq; hoc computare debebit, *l. quæretur l. neſenvius §. fin. ff. ad 3 leg. Falc.* Ex quibus omnibus appa-ret verum eſſe quod dicimus, ea ſola in quadrantis computationem venire, quæ mortis tempore teſtatoris fuerint, & hæc eſt ratio cur ſi pater voluerit dotem, quam filiæ debet, cum *Falcidia* compenſare ei non liceat, ac nihilominus filiam dotem proprio, Falcidiam hæreditario jure habituram, quia inquit *Papinianus* in hæreditate patris non inveniretur, *l. pater §. 1. ff. ad leg. Falc.* ex qua tamen Falcidiam deducendam ſæpius diximus, aliud idem ipſe reſpondet, ſi debitor creditore hærede inſtituto petijſſet, nè in ratione legis Falcidiæ creditum ſuum legatarijs reputaret, *l. ſi debitor, ff. eo.* 4 quoniam tunc debitum cum hæreditate compenſat, & illud in eam confundit, quod non vetatur, *l. ſi compenſandi C. de hæred. inſtitu.* eoque caſu quod debetur fini quadrantis, quem ex bonis percipit compenſabitur, & ſuperfluum æris alieni dodranti tantum debetur, *l. quod de bonis §. cum fideicommiſſum ff. ad leg. Falc.* ejus exemplo qui tam ſua quàm defuncti bona rogatus eſt reſtituere, quod facit, ſi ex ejus ſucceſſione tantundem accipiat, quantùm propria bona æſtimentur, *l. cum pater §. Titio ff. de leg. 2.* Ergo Falcidia cum debito compenſari non poterit, quia hoc in hæreditate teſtatoris nunquàm fuit, ſed hæreditas cum debito rectè confunditur, ut cum totum teſtatoris fuiſſe credatur, ex univerſo Falcidia poſſit detrahi, & ſi quid obligationi deſit, ex dodrante reliquo ſuppleatur, quoniam eatenus compenſatio & confuſio locum habere ſoleat *l. Lucius § maritus ff. ad S C. Trebell.*

CAP.

Cap. 9.

1. *Contributio quid ſignificet.*
2. *Inter duorum cohæredum portiones quomodo fiat contributio.*
3. *Inter ſubſtitutum & inſtitutum.*
4. *Item cum pupilli portione ab ejus ſubſtituto,*
5. *Explicata l. in ratione §. ſi filio ff. ad leg. Falc.*
6. *Denique in duorum impuberum ſucceſſionis.*

Contributio eſt plurium rerum in unum corpus confuſio, quomodo compenſatio debiti & crediti contributio dicitur, *l. 1. ff. de compenſa.* & patrimonia, onera, bona quoque confuſa vocantur, in *l. Pater §. avia l. quod de bonis, l. qui fundum §. qui filium ff. ad leg. Falc.* plura item legata contribui reſponſum eſt, in *l. ex teſtamento ff. de hæred. inſtit.* & eorum quæ in teſtamento & codicillis relinquuntur, fit contributio, *l. ſi vero ff. de milit. teſta. l. in teſtamento ff. ad leg. Falc.* eo modo in lege Falcidia à pluribus relicta legata contribui & commiſceri intelliguntur, veluti à duobus cohæredibus, *l. 1. §. ſi cohæredis ff. ad leg. Falc.* vel ab inſtituto & ſubſtituto, *l. cohæredi §. ſi cohæres ff. de vulg.* aut à pupillo & ejus ſubſtituto, ut in *l. in ratione §. quod vulgo ff. ad leg. Falc.* Idemque in duobus impuberibus *l. qui duos ff. de vulgar.* Et quidem cùm de ratione legis Falcidiæ quæritur, ac in ea de patrimoniorum confuſione tractatur; tria potiſſimum conſideranda ſunt, primum eſt in ſingulis hæredibus legi Falcidiæ locum eſſe, *l. in ſingulis, ff. ad leg. Falcid.* alterum ex varijs & variorum teſtamentis nunquàm legata contribui, cùm diverſa

& ſeparata eorũ ratio dijudicetur, *l. fin. ff. de calumnia. l. in rem. §. creditor. ff. de compenſa.* Tertium erit plurimum intereſſe an de Falcidia ex teſtamento patris quæſtio ſit, an propter pupillares tabulas legis Falcidiæ ratio ſit ineunda, & quidem priore caſu ſi cohæres cohæredi ſuccedat, aut ex vulgari ſubſtitutione, aut ex jure accreſcendi illud accidit, ex illa contribui legata & portiones confundi non ambigitur, ut ſatis ſit hæredem unam habere Falcidiam, quia idem eſt ac ſi pro parte pure, pro parte ſub conditione hæres extiterit, *l. 1. §. id quod ff. ad leg. Falcid.* Idque non modo ſi extraneus quilibet ſit cohæres, ſed & ſi pupillus defuncti filius cui cohæres ſubſtitutus ſit, *l. qui fundum §. qui filium §. fin. ff. ad leg. Falc.* nihil etiam referre puto ſi cohæres poſt aditam cohæredem arrogaverit, vel ei ſucceſſerit, *l. 1. §. ſi cohæredem 3 ad leg. Falc.* Ex hoc autem non parum referre accepimus an exhauſta pars accedat integræ, ut nondum confuſioni locus ſit, quia cum ex perſona defuncti cohæres obligetur, eodem quo ipſe potuit, jure uti non vetabitur; itaque Falcidiam ejus nomine retinebit, an è contrario integra pars exhauſtæ acceſſerit, ut confuſioni locus ſit, quia cum hæreditario jure apud hæredem maneat, in quartam neceſſario imputanda eſt, *l. 1. §. ſi cohæredis l. quod ſi alterutro l. in quartam ff. ad leg. Falc.* quamvis illud quod hæredi ex ſubſtitutione exhæredati pupilli acceſſurum eſt in Falcidiam imputari non poſſit, quia diverſæ ſunt ſucceſſiones, *l. quod ſupra ff. ad leg. Falc.* aliter atque ſi poteſtatis jure acquiratur, veluti per filium patri, aut domino per ſervum, *l. ſi pupillus §. fin. l. maritum ff. ad leg. Falc.* quia juris civilis poteſtas hoc induxerit, *l. placet ff. de acquir. hæred.* Quod ſi de pupillari Falcidia quæſtio fuerit, hæc erit ſumma regula, in duplicibus teſtamentis patris non filij mortem conſiderari, ut ex eo tempore Falcidiæ ratio ineatur, *l. in duplicibus, ff. ad leg. Falc.* Item refert num ſubſtitutus integram patris hæreditatem habeat, an filij tantum, ut ſi patris etiam, patrimoniorum confuſio & contributio

Digitized by Google

butio facienda ſit, quia utrumque ex unico teſtamento capiat, ideoque legata à ſubſtituto relicta valere Julianus dixit, quod idem patri hæres extitiſſet, *l. in ratione §. fin. ff. ad leg. Falcid.* ſin autem ſolius pupilli hæreditatem habeat, quartam ex eo retinere illum poſſe non dubitatur, quamvis cohæres pupillo à patre datus integrum ſuum ſemiſſem habuerit, quia duos hæredes pater habuit, quorum ſingulis Falcidia debetur, *l. cohæredi §. cohæres ff. de vulg.* nec intereſt an hoc caſu ſubſtitutus ex pupillari, aut ut inſtitutus ex vulgari partem ſuam habeat, *l. in ratione §. quæſitum verſ.* Sed legata quæ *ff. ad leg. Falc.* quinimo ſi plures ſubſtituti pupillo ſint ſingulis Falcidiam præſtandam eſſe conſtat, ut ſubducta pupilli perſona, ad intellectum inſtitutionis revocandi ſint, præterquam ſi ab ipſo pupillo legata deberentur, quæ ſoluta non fuerint, quo modo pluribus ſubſtitutis etiam qui non eſt oneratus, licet ejus portio ut inſtituti à pupillo ſufficiat, tamen propter calculi confuſionem in ſolidum conveniri non poteſt, quia ſubſtitutus eſt, & à pupillo relicta, cum his quæ à ſubſtitutis debentur contribui ſoleant, quod in hac *ſpecie Papinianus* reſpondit, [5] *Titius* cum octingenta in bonis haberet, filium pupillum hæredem inſtituit, à quo centum legavit, *eique Cajum & Mævium* in ſecundum caſum ſubſtituit, *& à Cajo* trecenta quinquaginta reliquit, *à Mævio* trecenta ſolummodo. Itaque *Cajus* ex perſona ſua, & ut inſtitutus hæreſque pupilli Falcidia utitur, quia oneratus eſt, *Mævius* non item, quia quartam habet, idque inſtitutorum computatio pati videtur, ſed quoniam legatorum à pupillo cum his quæ à ſubſtituto debentur contributio fit, propter calculi confuſionẽ ob hæc quæ ex pupilli perſona debuit, quartã deſiderat, licet portio largiatur ejus, & hoc eſt ꝙ *ait Papinianus* in omnibus & ipſum Falcidiã habiturũ, i. tam in his quæ ut inſtitutus ex ſe, quàm ut ſubſtitutus pupillo debuit, *l. in ratione §. ſi filio ff. ad leg Falc.* ꝙ apertius *Cajus explicat, in l. ſi is qui* [6] *quadringenta ff. eo.* idem dicendum eſt, ſi duobus impuberibus aliquis fuerit ſubſtitutus, quibus

ex

ex defuncti judicio ſuccedat, nam eorum patrimonia confundi neceſſe eſt, ut una tantum detrahatur Falcidia, *l. pater §. fin. ff. ad leg. Falc. l. qui duos ff. de vulg.* Porro cum impuberi ſubſtitutus, idem quoque à patre cohæres datus invenitur, plurimum referre adnotamus, an ab ipſo relicta ſint, ut contributioni & confuſioni locus ſit, itaque ſi legatis pupilli hæreditas non ſufficiat, de ſuo quadrante ſubſtitutus dare debeat, quando inquit Papinianus: pater legavit de ſuo, *l. in ratione §. quod vulgo §. quæſitum ff. ad leg. Falc.* quoniam utraque portio ex ſucceſſione patris obvenit, quod ſi ab impubere nominatim legatum fuerit, non ampliora debet ſubſtitutus, quàm quibus pupillus aſtringendus foret, qui nihil amplius quàm ſemiſſis dodrantem præſtaturus fuerat, nec ſubſtitutus portionem ſuam cum hoc ſemiſſe confundet, quia non ex ſe ſed ex pupillo debuit, *l. qui fundum §. ſi vero patri ff. ad leg. Falcid.*

CAP. 10.

1. *Hæres à legatariis & fideicommiſſario univerſali quartam Pegaſianam detrahit.*
2. *Explicata l. 2. & 3. §. 1. ff. ad SC. Trebell.*
3. *Juliani & Marcelli notatus diſſenſus.*
4. *Quo modo accipiatur fideicommiſſarium in locum hæredis ſubſtitutum eſſe.*

MARCELLUS qui ad Julianum notas conſcripſit, in hac ſpecie adverſus ipſum diſputat, ſi is qui quadringenta in bonis habebat, ad hæredis onus Titio trecenta legata eſſe voluit, eumque de reſtituenda *Mævio* hæreditate rogavit, quid fideicommiſſario 1 debeatur, quaque ratione inter hunc & legatarium diſtribuenda ſit defuncti ſucceſſio: Et quidem nihil ex fideicommiſſo deberi dici poterat, quia cùm ex quadringentis hæres centum pro Pega-

Pegaſiana ſit retenturus, quam nec teſtator minuere poterit, *l. quod de bonis* §. 1. *ff. ad leg. Falc.* de trecentis quæ ſuperſunt diſpoſuiſſe tantùm videbitur, & hæc integra legatarius à fideicommiſſario petiturus eſt, *l.* 1. §. *ſi is qui* §. *fin. ff. ad SC. Trebell.* nam & ab utroq; quartam hæres ſolet accipere, *l. Marcellus* §. *idem Pomponius ff. ad SC. Trebell.* licet ipſe creditoribus pro rata tantùm obligetur, §. *ſi quis de fidei* 2 *hæred.* In hac igitur ſpecie cùm nihil ex bonis defuncti ſit reliquum, inutile ac deriſorium alteri factum fideicommiſſum videbitur, perinde ac ſi expleto aſſe in cætero quis heredem inſtituat, *l. interdum ff. de hæred.* aut ſi is qui nullas habet ædes, domum legaverit, *l. domus, ff. de legat.* 1. Contrarium tamen *Julianus* & cum eo reliqui cenſuerunt, & aliquid fideicommiſſario præſtandum, cùm eidem & legatario ab hærede defunctus dari voluit, hoc enim caſu legatorum onus fideicommiſſarii non dicitur, ſed perinde eſt ac ſi is qui quadringenta ſolum habebat, duobus ea variis portionibus reliquerit, inter quos pro geometrica proportione neceſſario facienda ſit diſtributio, nec aliqua hæredis in ea ratio eſt, quia contra defuncti judicium, per legem quartam ipſe retinet, itaq; adverſus eum uterque experiri debuit, ſic tamen ut quartam habeat, trecentorum tantum ſit diſpoſitio, quæ inter legatarium & fideicommiſſarium partienda ſit. 3 Sed qua ratione inter illos res ſit dividenda, *Marcellus à Juliano diſſentit*, hic putat in locum hæredis fiduciarium ſubſtitutum, ut quod ille habiturus eſſet, alter habeat, ergo ſicut ex integris bonis quartam hæres percipit, ſic ex trecentis eadem fiduciario debeatur, ac in tantum legatis decedat, quocirca ex trecentis ſeptuaginta quinque habiturus ſit fideicommiſſarius, ut ex quadringentis centum hæres eſt retenturus: Quæ diviſionis *ratio Marcello* non placuit, cujus hæ quidem diſſenſionis cauſæ eſſe poterant, quoniam teſtatorem fideicommiſſarium in quartam ſubſtituiſſe non eſt vero ſimile, de qua nullo modo ipſum cogitaſſe dici poterit, cùm adverſus ipſius voluntatem p ræſtetur, *l. Tutta, ff. ad l. Falcid.* Præterea nondum in quarta

P hæres

hæres eſt, ſed ex ſolido fuerat inſtitutus, ideoq; tantundem fideicommiſſario defunctus præſtari voluit, cùm in illius locum hunc ſuffecerit, ſiquidem quartæ diminutio Senatus-Conſulti eſt, non teſtatoris, ergo integra quadringenta habere illum oportuit, legatario vero trecenta tantùm dari voluit, quod cùm fieri non poſſit, ab eo qui ſola quadringenta reliquerit, quorum etiam centum neceſſario apud hæredem ſunt 4 remanſura, verior & neceſſaria eſt *Marcelli diſtributio*, ut in ſeptem partes trecenta, quæ deducta ab hærede quarta ſuperſunt ſcindantur, quarum quatuor fideicommiſſarius laturus ſit, tres legatarios habeat, idq; Geometrica conſtituta deceſſione, nec ſimile eſt quod dicimus expleto aſſe, ſi in reliquo quis inſtituatur, inutilem hæredem fore, diverſa enim ſpecies hæc eſt à diſputatione noſtra, in qua quod utriq; relictum eſt teſtator habuit, nam & quadringenta in bonis erãt, quæ fideicommiſſario reſtitui voluit, & in his trecenta continebantur quæ legaverat, utrumq; etiam pariter, ut non alter ab altero acceperit, unde ejus minueretur portio, ſed uterq; ab hærede vindicaret, qui cum ex lege primo ſibi quartã ſit retenturus, reliqua inter legatarium & fideicommiſſarium prout à teſtatore juſſus eſt partiri debeat, ex quo utrique pariter non ex cætero relictum eſt, quin jure fideicommiſſarius legatario prior quidem, licet nũquam potior habeatur, quia legata exſoluturus eſſet, ſi non in eo loco ab hærede teſtator præſtari juſſiſſet, & iſta eſt judicio meo vera & germana interpretatio, *l.2.& 3.§.1. ff.ad SC.Trebell.*

PETRI

Digitized by Google

PETRI BELOII JURISCONSULTI, ET IN SENESARCHIA THOLOSANA REGII Conſiliarij meritiſs. Variorum Juris Civilis,

LIBER QVARTVS.

CAPUT PRIMUM.

1. *Quando à momento tempus conſiderandum eſt.*
2. *Quando dies cœptus eſt pro completo.*
3. *Dies naturales & civiles quo modo accipiantur.*
4. *Obligationes ex die & in diem quemadmodum differant.*

LABORANT noſtri plurimum in eo quod *ab Ulpiano* reſponſum eſt, in uſucapionibus non à momento ad momentum, ſed totum poſtremum diem computari, *l. in uſucapionibus, ff. de uſucap. l. in uſucapione. ff. de diverſ. & tempor. præſcript.* quod aliis quoque pluribus exemplis oſtendunt, quibus 1 cœptum tempus pro completo eſt: cùm tamen apud Paulum certum ſit, in omnibus temporalibus actionibus, niſi

Digitized by Google

noviſſimus dies compleatur obligationem non finiri, *l. in omnibus ff. de diverſ. & temporal. præſcript.* quod in reſtitutione minoribus conceſſa, item varijs Pandectarum locis confirmari poterit, quæ quidem omnia *Accurſ. Bart. & alii* veteres ita diſtinguunt, ut favorem ab odioſa cauſa ſeparandum exiſtiment: Quod pluribus *Connanus reprobat, lib. 3. commentari. c. 12.* ubi putat ipſe alio modo naturaliter hanc rem accipi, ut momentorum ratio ſit, altero civiliter ut cœptus dies pro completo habeatur. Quod nihil eſt judicio meo, ſed illud quærimus, cur civiliter aut legibus noſtris, in quibuſdam momenta computemus, in cæteris cœptum tempus eſſe ſatis ſit. Qua in re, quæ mihi admodum difficilis videtur, conſtituo, repetendum eſſe quod de obligationibus dicitur, earum quæ diem habent duplicem conditionem eſſe, quia vel ex die, vel in diem conſtituantur, *l. obligationum ferè*, §. 1. *ff. de action. & obligat.* & priorum eam eſſe naturam, ut ante diem non exigatur, quoniam ex eo demum naſcatur obligatio, ſic tamen ut cùm ſemel dies venerit, quacunque eius parte peti poſſit, ejus exemplo qui duodecimo anno liber eſſe juſſus eſt, ut quantumlibet ex duodecimo anno veniſſet, aut præterijſſet liber eſſe poſſit, quia omnibus anni diebus liber eſſe ſit juſſus. Poſteriorum ea ſit ratio, ut cùm in diem dilatæ ſint, niſi integro prætérito quicquam non debeatur, *l. ſi ita fuerit, ff. de manumiſſ. teſtam. l. quoties in diem ff. de verb. obl.* quoniam verum eſt in diem dilata obligatione, eum qui poſtremo die agit adhuc contra legem facere, quia ſi reus poſtrema diei parte ſolverit, certum eſt intra diem ſolviſſe, & hoc eſt quod dicitur, minorem adhuc videri, qui uſq; ad poſtremum momentum vigeſimum quintum annum non impleverit, *l. 3. §. minorem, ff. de minor.* & in actionibus temporalibus, momenta conſiderari, quia verum eſt eum qui poſtremo anni die agit, intra annum egiſſe, eademq; ratio eſt cur ſi cui relictum fuerit, cùm ad annum decimum ſextum perveniſſet, tempus compleri neceſſarium ſit, *l. non putabam ff. de cond. & demonſtr. l. penult. C. quand. die leg. ced. l. ſi cui ff.* 3. *de legat.* 1. quia hæc

omnia

omnia in diem dilata fuerint: conſtat enim jus ſingulare in perſona liberorum conſtitutum eſſe, & æquitate rei motum *Adrianum Imperatorem apud Paulum* aliter decreviſſe, *in l. qui filium, §. Fabius Antoninus, ff. ad SC. Trebell.* quòd in conſequentiam trahi non potuit, *l. jus ſingulare ff. de legi.* aliud eſt igitur ſi ex die aliquid conſtituatur, veluti cautum eſt ex quo quis pubes eſt, ut teſtari poſſit, *l. qua ætate ff. de teſtam.* vel ſi minor non ſit viginti annis, ſervos manumittat, ſic etiam minores viginti quinque prohibentur ad honores promoveri, *l. ad rempublicam ff. de muner. & honor.* & ex quo quis rem alienam per conſtitutum tempus poſſederit, uſu dominus eſſe incipiat, *l. 1. ff.* 4 *de uſucap.* in his enim omnibus non in diem obligatio confertur, ut integras ejus partes perfici deſideremus, ſed ex die jus naſcitur, ut ante diem non feciſſe ſatis ſit, & hoc eſt quod dicitur majoribus viginti annis permiſſum non eſſe ut manumittant, ſed tantùm minoribus vetitum eſſe, *l. 1. ff. de manumiſſ.* at verum non eſt minores eſſe in eo quod ex die gignitur, qui poſtremum diem incoaverint, quoniam aliquid ante fieri ſolum prohibeatur, *l. ſi ita fuerit, ff. de manumiſſ. teſt.* cùm tamen in obligationibus in diem, momenta computari moris ſit, vel quia reorum gratia dies additur, *l. qui hoc anno ff. de verb. obliga.* aut quia cùm in diem actio prolata eſt, qui poſtremo temporis momento agit intra diem egiſſe videbitur, ut nihil ei poſſit imputari, *l. in omnibus ff. de diverſ. & temp. praſcript.* quo ſenſu ſi varia hæc reſponſa acceperis, inter ſe convenire videbuntur.

CAP. 2.

1. *An de privatis criminibus tranſigere liceat.*
2. *Quid in publicis quæ pœnam ſanguinis non habent.*

Digitized by Google

3. *In his quæ habent quatenus & quare tranſactio liceat.*
4. *Calumniator qui de capitali crimine tranſigit, rectè facit ob caput ſuum.*
5. *Quando poſt rei mortem de crimine quæratur.*
6. *Explicata, l. 2. ff. de bon. eor. qui ante ſent. mort. ſibi.*
7. *Item enodata, l. eius, §. 1. ff. de jur. fiſc.*
8. *Quando corruptus adverſarius dicatur.*

CRiminum quædam privata ſunt, alia publica, in prioribus hæc erit regula, nè cui de his paciſci liceat, *l. 4. §. fin. ff. de his 1 qui not. infam.* quod eſt accipiendum ſi depactus ſit, i. turpiter pactus, data pecunia ut adverſarium corrumpat, *l. 4. ff. de calumnia, l. furti §. 1. ff. de his qui notan. infam.* quod etiam in fiſcalibus cauſis recipitur, *l. in fiſci, l. Imperatores ff. de jur. fiſc.* alioquin infamis eſt, & pro confeſſo qui pactus fuerit, *l. fin. ff. de prævar.* ergo aliud eſt ſi nullo accepto, ſed precibus exoratus crimen hoc actor remiſerit, *l. ſi tibi §. quædam ff. de pact.* Idemque ſi non criminaliter, ſed ex civili damno conquæratur, & civiliter egerit, *l. poſt deciſionem, C. de furt. l. interdum §. qui tutelam ff. eo.* quo modo hæc quæq; crimina moveri poſſe non dubitatur, *l. fin. ff. de furt. l. fin. ff. de injur.* 2 Porrò in publicis criminibus quæ pœnam ſanguinis non ingerunt, idem per omnia conſtituitur, *in l. tranſigere C. de tranſact. l. ſiquidem C. de contrah. & commit. ſtipul.* quoniam hæc vindicari vigor publicæ diſciplinæ exigit, *l. licitatio, §. quod illicitè ff. de public. & Vectig.* At in his omnibus intelligendum eſt tranſactionibus quidem interdictum non eſſe ſed corruptionibus, & ſordidis concuſſionibus, *l. 1. §. ſed & conſtitutio ff. de calumnia,* quam ob rem non prohibetur innocens, quiq; ſceleris nullam habet conſcientiam, ab inanibus ſeſe vexationibus redimere, *l. ſervi ob C. ad l. Jul. de adul.* quoniam verecunda ejus cogitatio eſſe dicitur, qui lites execratur, & re ſua

carere

Digitized by Google

carere maluit, quàm ſi ob illam diutius ſe vexari paſſus fuerit *l.item §.1.ff.de aliena.jud.mutand.cauſ.fact.* Quod ſi ea ſint crimina, quæ ultimo ſupplicio reum afficiant, ſanguinem ſuum quoquo modo redimere non prohiberi ſæpè reſcriptū eſt, *l.tranſigere, C. de tranſact.* etiamſi adverſarium corrumpat, *l.1 ff. de bon.eor qui ant.ſent.mort. ſibi conſciver.* quod non ita accipiendum eſt, ut iſtud lege liceat, ſed non equidem prohibeatur, nam quoties de vita periclitantur, cum nihil non audeant homines, prudentis fuit legislatoris id potius conniventibus oculis præterire, quàm prohibendo aut perjuriis, cæteriſq; malis artibus anſam præſcribere, vel amplius etiam juris decreta, quæ effectum non ſint habitura conſtituere. Item hoc eſt explicandum, ut de crimine quidem amplius non quæratur, ſed ſi pecuniaria itidem cauſa vertatur, ut quia de bonis fiſco addicendis, quæſtio ſit, eam adhuc extinctam non eſſe putem, nec ſane novum eſt crimen extingui, fiſcalem vero quæſtionem adhuc verti poſſe, *l. Cajus ff. ad SC. Sillania l. Lucius, ff. de jur.fiſc.l.3.C ſi 4 pendent.appell.* eaq; ratio eſt cur velint noſtri accuſatorem, qui ab hoc crimine deſtitit, pœna talionis quæ & ipſa capitalis eſſet futura liberari, & ita ex ejus quoq; parte valere compoſitionem, pecuniaria vero *Turpiliani SC.* mulcta illum non exui, *l. ab accuſatione, ff. ad Senatum Conſultum Turp.* nec novum eſt actum valere, ejus tamen autorem plecti, quod in jurejurando ſatis oſtenditur, poſt quod emiſſum non amplius delite quæritur, ſed perjurus nihilominus vindicatur, *leg. ſi duo, §. final. ff. de jurejurand.* ſic liberta quæ ab invito patrono divertit, uxor non eſt, nullam tamen divortij cauſa actionem habet, *l. ff. fin. de divor.* Et ut ad rem noſtram redeam hæc eſt occaſio, qua ſtatim poſtquam *Ulpianus* reſponderit, accuſato licere adverſarium corrumpere, eoq; modo crimen extingvi, *Macer addiderit ab Imp.* Severo & Antonino reſcriptum fuiſſe, rationis eſſe eos qui in latronibus eſſent nominati, & corruptis accuſatoribus diem ſuum obijſſent, ſ ut confeſſos de crimine, non relinquere hæredibus defenſionem, quod non alio *in l.*

2.*ff. de*

Digitized by Google

*2.ff.de bon.eor.qui ant.ſentent.*pertinet, quàm ſi de bonis fiſco applicandis quærendum ſit, alioquin enim crimen morte rei fuiſſe extinctum notum eſt, *l.1.C.ſi reus vel accuſa. mort. fuer.* cæterum hæc non aliter hæredibus auferuntur, quàm ſi de crimine probatum fuerit, ut etiam his defunctorum innocentiam purgare liceat, *l. fin. §. fin. ff. de bon. eor. qui ant. ſent. mort. ſibi conſciver.* at verò voluit *Marcianus* eum qui tranſactione fortaſſis habita corruptis accuſatoribus deceſſiſſet, licet crimen extinctum ſit, tamen tanquam confeſſum (quo modo rectè probatum crimen fatebimur) nullam hæredibus relinquere defenſionem, quominus fiſco bona dentur, nam licet ob pœnam adverſarium corrumpere licuerit, fiſcale tamen jus abſorbere reus ipſe non potuit, *l.inter creditorem ff. de pact.* quocirca nocet adhuc corruptio, ut pro confeſſo ſit in fiſcali cauſa, quod in crimine quoque nociturum erat, ſi non tale fuiſſet in quo accuſatorem corrumpere licuerit, *l. fin. ff. de prævaric.* Hoc tamen quod *ex Marciano* dico, bonorum quæſtionem poſt corruptionem durare verum eſt, ſi jam fiſco jus quæri cœperit, quia ſcilicet in lite & accuſatione ac poſtquàm reus ipſe delatus eſt adverſarium corruperit, nam hoc caſu ſi non tale genus fuiſſet criminis, ex quo ſe corrumpi paſſus eſt qui deſtitiſſet, pœna talionis 6 vindicaretur, *l.2. C.de abolit.* Aliter atque ſi ante litem motam, libello etiam principi dato ſe accuſaturum eſſet proteſtatus, *l. quæſitum, ff. eodem,* quoniam ex hoc agere quidem ſe velle minatus eſt, non adhuc tamen egit, *l.quamvis ff.de in jus vocand. l. amplius ff.rem rat.haber.* nec videbitur deſtitiſſe, qui non egerit, *l. deſtitiſſe, ff.de judic.* quo eodem caſu ſi reus corrupto adverſario decedat, bona hæredibus auferenda non ſunt, quia nec poſt mortem deferri potuit, ideóq; nec fiſcus aliquid juris habere cenſendus eſt, ſi non tale crimen ſit, quod etiam poſt mortem incoari poſſit, veluti majeſtatis, *l. ex judiciorum ff. de accuſat. l. quæſitum, ff. qui & à quibus,* & hoc eſt quod ait Ulpianus, non exinde cauſam perire ex quo redempta eſt, *leg. ejus §.1.ff.de jur.fiſc.* ſed primo neceſſe eſt, ex corruptione jus aliquod

aliquod fiſco quæri, veluti quia in ipſa lite per tranſactionem qua confeſſio continetur facta fuerit, ante enim licet reus tranſegerit, & futurum adverſarium corruperit, nihil fiſco debebitur, quia ſine accuſatore criminis damnari nemo potuit, *l. reus § fin. ff. de muner. & honor.* Item quoque prius de ſordibus ipſis & prævaricatione conſtare oportuit, aut ſaltem de ea quærenda litem agitari, antequàm bona fiſco dentur, quia jus hinc ei naſcitur, & hæc eſt conſideratio cur in ſpecie *l. ejus §. 1. ff. de jur. fiſc.* pœna adverſarii redemti ad hæredes non pertineat, cùm enim ibi corruptus ex eo delator diceretur, quod prævaricatus eſſet, & pecunia corruptus reũ abſolvi paſſus fuerit, ſententia 7 pro veritate eſt, itaque non potuit reus vivens iterum accuſari, niſi prius de actoris prævaricatione quæreretur, *l. prævaricationis ff. de pravar. l. eum qui §. in popularibus ff. de jurejur.* Multominus ergo in hæredes eſt pœna tranſitura, ſi non prius de crimine pronuncietur, aut ſaltem de retractanda cauſa, quæ ſemel per accuſatoris corruptelam judicata dicitur quæſtio cœperit, quo caſu cauſæ reſtitutio etiam hæredibus permittitur, & prioris judicati defenſio danda eſt, quoniam adhuc in ea ſpecie corruptum fuiſſe adverſarium non appareat, quod potiſſimum deſideramus, ut hæredibus defenſio negetur, & hæc duo ſimul Marcianus cenſuit, cùm poſt in latronibus factam nominationem corruptum adverſarium fuiſſe ſcribit, quibus verbis apparet jam inter reos delatum cùm de corruptione accuſatoris, veluti ex confeſſione conſtitiſſet, eum deceſſiſſe, *in l. 2. ff. de bon. eor. qui ant. ſent. mort. ſib. conſciver.*

CAP. 3.

1. *Per adoptionem nec avunculus fit, nec matertera.*
2. *Sola agnatio per adoptionem naſcitur.*
3. *Nemo tanquàm ex filia natus adoptari poteſt.*

4. *Explicata l. ſi qua §. adoptivæ, & l. per adoptionem, §. amittam ff. de rit. nupt.*
5. *Relictum teſtamento tutoris qui pupillam duxit an huic auferatur.*
6. *Explicata l. Uxori, ff. de uſufruct. legato.*
7. *Relictum filio ut filio ſi non ſit, an debeatur.*

MAximum eſt diſſidium inter *Ulpian.* & *Cajum in l. ſi qua §. adoptivæ & l. per adoptionem §. amittam ff. de rit. nupt.* in prima *Ulpianus ait*, adoptivæ ſororis filiam ideo me poſſe uxorem ducere, quia cognata mea non ſit filia eius, eo quod avunculus nemo fit per adoptionem, in altera *Cajus reſpondit* materteram & amitam magnam duci non poſſe, etſi per adoptionem nobis conjunctæ ſint, quaſi vero matertera per adoptionem fiat, cùm non poſſit avunculus, & in ea eadem ſit ratio. Qua in re putat 1 *Accurſius aliquo* caſu avunculum aut materteram per adoptionem fieri, & hujus doctrinæ duo exempla refert: Primum eſt ſi filiam habeam, & ex ea nepotem, quem ut ex altero filio natum adoptem, tandem mihi alium quoq; filium adſiſcam, putat ipſe illo caſu hunc tanquam filium adoptatum avunculum eſſe nepoti, in adoptionem accepto, qui mihi natus ex filia fuerat, & Accurſii ratio eſſe poterit, quia hic filius adoptatus, eſt frater adoptivus matris naturalis huiuſce nepotis, & ideo illum avunculum fieri hoc modo poſſe putat. Sed ſanè labitur, nam in hoc adoptionis iure, ex eadem cauſa perſonas coniungi neceſſe eſt, ut agnati per adoptionem appellentur, hîc duplex eſt, una naturæ, altera adoptionis ratio, nam nepos iſte hunc filium adoptatum non poteſt contingere niſi per adoptionem, quo caſu mater eius non conſideratur, per quam adoptato filio fieret contra legum præſcripta 2 non agnatus ut debuit, *l. qui in adoptionem, ff. de adopt. ſed cognatus, §. 1. de legit. agnat. tut.* licet n. hic tanquam filius adoptatus agnatus

matris

matri nepotis ſit, illi tamen cognatus eſſet, præterquàm ſi in ſpecie *ab Accurſio* propoſita, hunc nepotem tanquam adoptatum, ut ex altero filio natum conſideres, quo caſu hic filius adoptatus patruus erit nepoti, non avunculus. Alterum gloſſæ exemplum priore pejus eſt: Si habeam inquit duas filias, & tanquàm ex altera nepotem adoptem, alteram nepoti materteram eſſe judicat. At exemplum tale falſum eſt, quia hic nepos alteram filiam non poteſt contingere niſi per matrem, ergo cognatum ei fore neceſſe eſt, nec verum erit quod lege accepimus, agnationem tantùm per adoptionem acquiri: Et quidem ut hanc ſuam ſententiam *tueatur nobis obſervandus Accurſius*, aliud noſtris legibus inauditum docet, licere ꝫ patrifamilias nepotem, ut ex filia natum adoptare, quia eadem ut ipſe putat ſit cum filio ratio, tùm quia non tanquàm avus, ſed ut extraneus hoc faciat, *l. ſi pater §. qui duos ff. de adopt.* Sed ſane iſtud mihi perſvadere non poſſum, nec vero ſimile eſt diſſimulaturos hos ſi verum fuerit, quinimo cenſeo illud omnino juris regulis adverſari, ex quibus certum ſit, per adoptionem filios in poteſtate fieri, hic autem tanquàm ex filia natus, nec in ſacris cùm adoptio naturam imitetur, ex qua natus ex filia in poteſtate avi materni non naſcitur, nec quod minus erit agnatus avo futurus eſt, unde patet diverſiſſimam eſſe rationem ab eo qui quaſi ex filio natum adoptaverit, nec iſtud tanquam extraneus poteſt, cùm naturæ adoptionis adverſetur, aliter atq; in §. qui duos quem gloſſa citat, in quo univerſæ adoptionis leges obſervatæ ſunt, & avus ibidem tanquàm extraneus dicitur nepotem adoptare, ne videatur actum agere, cùm hic nepos eſſet ex altero filio, ſed quia ab avo emancipatus fuerat, ideò tanquam ex altero ſuſceptum adoptat, ut extraneus, quia emancipatio tanquam avus conſiderari non poterat. Ergo ut implacabiles illos locos conciliem, puto verum eſſe, quod *Haloander ex Florentinarum Pandectarum authoritate docet, apud Cajum loco materteræ legendum eſſe Amitam*, quam per adoptionem fieri poſſe non ambigitur. Cæterum antequam illum tractatum de ritu nuptiarum egrediar, videndum

 eſt quem-

eſt quemadmodum accipiendum ſit, quod eſt *apud Papinianũ* in eodem titulo, in quo cum præceptore ſuo *Servidio Scævola* non ſatis conſentire videtur, ſi pupilla tutori nupſerit, vel provincialis, præfecto, an ei ſit auferendum quod tutoris, aut magiſtratus teſtamento relictum eſt, & putat ipſe mulierem conſecuturam, *l. præfectus ff. de rit. nup. cui Marcellus conſentit*, & aliud eſſe cenſet ſi tutori, aut præſidi aliquid ex mulieris teſtamento obvenerit, ut eis auferatur, aut fiſco applicetur, quia deliquerint, *l. fin. ff. de leg. 1. l. 2. ff. de his quibus ut indig.* in eadem tamen ſpecie *Scævola repetituros hæredes reſpondit, quod* maritus uxori donaverat, cùm illicitum matrimonium pronunciatum eſſet, *l. uxori maritus, ff. de uſufr. leg. Accurſius & cæteri* ſcientem ab ignorante nuptias ; illicitas diſtinguunt: Sed hoc verbis legis non congruit, quinimo ait lex deceptam eſſe à tutore aut præſide mulierem, *in l. fin. ff. de legat. 1.* nam & facilè juris ignorantiam ob ſexus fragilitatem remittimus, *l. cum de indebito, ff. de probat.* Poſtremis tamen temporibus *à Valent. & Gratia.* conſtitutum eſſe non nego, fiſco donata addici ſi mulierem non ignoraſſe compertum fuerit, *l. qui contra C. de inceſt. nupt.* quod in donatione quidem & lucro reſcriptum eſt, dotem vero ipſi reſtituendã adhuc exiſtimo, *l. præfectus ff. de ritu nupt. & l. dote ff. eo.* licet ibidem gloſſa aliter exiſtimet. At verò ut Scævolam Papiniano conciliem, dico, plurimum intereſſe, an ſimpliciter quavis affectione maritali legaverit, ut eo caſu relictum ſit habitura mulier, *l. præfectus ff. de rit. nupt. cum ſimilib.* quia illam decepit, & uxorem juſtam non fuiſſe ſciſſe præſumitur, ſicuti quem fraterno amore diligimus, ſi hæredem inſtituamus, etiam charitate fraterna rectè poſſumus, *l. nemo §. 1. ff. de hæred. inſtituend.* 6 Sed ſi ut uxori maritus legavit, ac illicitum matrimonium judicetur, ex quo nec dos nec donatio eſſe poſſit, *§. ſi adverſus de nupt. apud Juſtinia.* habitura non eſt, *l. uxori ff. de uſufr. legat.* nam nec ea petere licebit, *l. ea quæ C. de dona. aut nupt.* & *Ulpianus* donationem, ut in ſponſalibus ab injuſto ſponſo factam auferri, & fiſco deberi arbitratur, *l. cum hic ſta-*

tu §.

Digitized by Google

tus §.ſin.ff.de dona.int.vir. eodem modo ſi quem filium aut fratrem eſſe 7 putabam, ut talem inſtituerim, ſi non ſit, inutilis erit inſtitutio, *l.neq; profeßio C.de teſtam.l.ſi pater, l. nec apud C.de hæred.inſtit.* Sed & quæſo in ſpecie noſtra cur *apud Scævolam* poſt mortem mariti de illicito matrimonio quærendum aut judicandum fuit? niſi quia hæredes teſtatorem erraſſe aſſererent, & uxori maritum legaſſe, cum non fuiſſet uxor, itaq; cum judicatum fuerit conjugi datum, juſtè repetitur, quaſi ſine cauſa apud illam ſit, quæ uxor non eſt, *l. cum tale §. falſam, ff.de cond.& demonſtr.l.1.C.de falſ.cauſ.adject.legat.l.1.ff. de condict. ſine cauſ.*

CAP. 4.

1. *Dos profectitia & adventitia quomodo differant.*
2. *Quatenus pactum de dote alteri reſtituenda valeat.*
3. *Aliud eſſe pactum de non petenda dote, aliud adhibere alterum qui ſibi ſtipuletur.*
4. *Conſiliatio l.2.§.1.ff.ſolu. matr. cum l.cum dos § ſi filia ff. de pact.dotal.*

DOs aut profectitia vel adventitia eſt, profectitiam appellant quam non jus poteſtatis, ſed parentis nomen facere dicitur, adventitiam quæ aliunde contigit, *l.profectitia ff. de jur.dot.* Varii quoq; effectus utriuſq; notantur: 1 Primus quia dos à patre profecta ei reſtituenda eſt, mortua in matrimonio filia, *l.dos à patre C.ſolut.matri.* ut quintas pro ſingulis liberis maritus tantum retinere poſſit, adventitia marito quæritur, *l.Celſus ff.de releg.l.5.ff.de bon.damn.l.mulier, ff.de condit.inſtit.* præterquàm ſi de ea recipienda aliud cautum fuerit, quomodo receptitia dos appellatur *leg. mortis, §.1.ff.de dona. cauſ.mort.* item profectitia communis eſt patri & filiæ famil.

Digitized by Google

per Tribonianum, in l. 2. §. 1. ff. ſolut. matrim. licet alii hoc falſum exiſtiment ex *Ulpiano in fragment. inſtit. ſuar. tit. de dot.* in adventitia juſtam agendi perſonam mulierem habere noſtri putant, eo quòd ejus capacem eſſe *Papinianus* exiſtimet, *in l. Pomponius Philadelphus ff. famil. herciſc.* Tertio quia per legem dos filiæ proprium patrimonium appellatur, *l. 3. §. ſed utrum ff. de minor.* & extra patris bona eſſe exiſtimatur, *l. fin ff. de coll. dot.* quin per legem dotem filiæ dare pater cogatur, *l. qui liberos ff. de rit. nupt. l. fin. C. de dot. promiſſ.* non poterit aliquid etiam in danda dote pater ex jure filiæ quæſito immutare, ſi non id per ſtipulationem fecerit, *l. quoties ff. ſolut. matrimon.* cùm tamen ſi dotem à extraneus conſtituat, pro arbitrio ut alteri reſtituatur paciſci ſoleat, *l. avia l. ſi dotem C. de jur. dot. l. 1. C. de pact. convent.* ſi modo hic quoque cui pactum velit ſibi fuerit ſtipulatus, *l. cum patrem C. de jur. dot. l. ſi tibi §. ſi pactus ff. de pact.* quod neceſſe eſt, niſi vel hæres ſit cui pactum defuncti prodeſt, *l. ſi pactum ff. de probat.* vel eos maxima neceſſitudinis ratio conjungat, *l. pactum, l. pater pro filia C. de pact. conven. l. & heredi §. Julianus quoq. ff. de pact.* Poſt datam vero dotem nullo caſu mulieri quæſita auferri poterit, in profectitia reſponſum eſt, ſi pactum poſtea fiat utriuſq; voluntatem exigi, quocirca ſolius patris conventio filiæ non nocet, item nec filiæ pactio quæ nocitura quidem ei eſt, patri oberit, niſi adjuncta filiæ perſona agere contendat, quo modo non recte actum illum eſt apud Pomponium, *in l. cum dos §. ſi filia, ff. de pact. dotal.* cui *Ulpianus* ex diametro videtur adverſari, *in l. 2. §. quod ſi in patris ff. ſolut. matrim.* ubi nec amiſſam eſſe actionem putat quam pater adjuncta filiæ perſona habere poteſt, quod variis modis D D. explicant, quorum ſententias quas improbato; referre non eſt inſtituti: itaque longe diverſas eſſe utriuſq; quæſtiones liquidò ſubtiliter intuenti conſtabit, nam apud Pomponium mulier ita pacta eſt, ut ſibi noceat, veluti quia de non petenda quandoq; dote pactum fecerit, quod poteſt, *l. & heredi §. filiafamilias ff. de pact.* Mirum non eſt igitur ſi eo caſu pater adjuncta filiæ

perſona

Digitized by Google

perſona agere non valeat, cum huic nullum agendi jus competat, & pacti exceptione repelli poſſit, apud Ulpianum non quidem dotis actionem remiſit, ſed alterum tantum cui promitteretur adhibuit, cuiq; mandavit, ut à marito ſtipularetur, quod expreſſis verbis legis contineri negare non poſſumus, qua in ſpecie omnino jus ſuum donaſſe & remiſiſſe mulier non videbitur, nam & quoquo modo eam pænituiſſe conſtet revocare poterit, *l. cum quis decedens §. nuptura ff. de legat. 3. l. cum patrem C. de jur. dot. not. in l. Seia ff. de aliment. leg.* unde non eſt abſurdum, ſi eo caſu pater adjuncta filiæ perſona agere poſſit, quia mulier agenti patri non diſſentiens conſentire, & mandatum revocare videbitur, *l. 2. §. Voluntate ff. ſolut. matrim. l. ſed ea ff. de ſponſa.* quod ſi ſui juris fuerit facta filia; Itaq; non poſſit ſuo nomine pater experiri, *l. ſi cum dotem §. eo autem tempore ff ſolu. matrimon.* ſed filiæ etiam ſine mandato liceat, ut illam tandem ratum habere ſatis ſit, *l. ſed & hæ ff. de procura.* nocebit agenti patri iſta ſtipulatio, ex qua diſſenſus filiæ utcumque appareat, non adhuc immutatus, *l. filius §. invitus ff. de procura.*

CAP. 5.

1. *Dos æſtimata & inæſtimata quomodo differant.*
2. *Explicata ratio l. ex conventione C. de pact.*
3. *Aliud eſt dotem inæſtimatam fieri, aliud ut certo pretio eadem reddatur convenire.*
4. *Conciliata l. 1. ſolut. matrim. cum l. ſi mancipia ff. de jur. dot.*
5. *Dotis fructus an remitti poſſint.*

1. Do-

Digitized by Google

6. Donatio fructuum & uſurarum quando inter conjuges valeat.

DOs vel inæſtimata aut æſtimata marito datur, duobus autem modis æſtimatio fit, priore ut 1 eodem prætio ſi deterior fiat reſtituatur, eoq; nomine oneretur maritus, *l. ſi inter virum C. de jur. dot.* altero ut conventi pretij reſtitutione ſoluto matrimonio liberari poſſit, *l. quoties C. eo.* Et quidem inter hanc & inæſtimatam dotem hoc intereſt, quòd æſtimatio dominium in maritum transfert, ut ipſe veluti ex empto rem quæſiiſſe videatur, *l. plerumq; ff. de jur. dot.* itaque omne rei periculum patiatur, *l. cum dotem C. eo.* Item in ea de evictione actio ſit alienationis exemplo, *l. 1. C. de jur. dot.* & ad omnium dotis conſtitutæ pactionum obſervationem etiam hæredibus mariti judicium detur, quoniam eas obſervare ipſorum intereſt, qui æſtimatione exſoluta rem ſibi retinere 2 poterunt, & ea ſubtilis admodum ratio eſt, *l. ex conventione C. de pact.* adverſus quam ex diametro pugnat, *l. 1. Cod. ſine cenſ. vel reliqui.* ſed cum ejuſdem ſimilis ſit, & inſcriptio & ſubſcriptio, ijſdemq; verbis utraq; contexta legatur, verius eſt hanc ex illa emendandam eſſe, cujus deciſio & jure & ratione ſumma nititur. Cæterum per contrarium inæſtimatæ dotis periculum ad mulierem redundare verum eſt, quam tandem maritus ſoluto matrimonio reſtituit cum ancillæ partu, ſi dotalis hæc fuerit, *l. 1. §. cumq; C. de rei uxor. act.* quia hic in fructu non ſit, *l. in pecudum ff. de uſur.* cujus tantum percipiendi jus viro lege conceditur, *l. pro oneribus C. de 3 jur. dot. l. dotis ff. eod.* idemque eſt, & ſi ab initio dos æſtimata data ſit, ſed tandem pacto convenit, ut fundus recipiatur, quoniam ab æſtimatione priori hac poſteriori pactione conjuges receſſiſſe videntur, *l. pacta noviſſima C. de pact.* & periculum mulieris eſſe incipit, *l. ſi res §. 1. ff. de jur. dot.* illudq; dubium non eſſe *Sever. & Anton.* reſcripſerunt, *in l. 1. C. ſolut. matrim.* aliter atq; ſi cum ſemel æſtimata dos fuiſſet, ut eodem pretio mancipia reſtituerentur conveniant, eo enim caſu mulier periculum non

non recipit, quia ſi deteriora fiant, mariti damno res eſt ceſſura, quæ cauſa eſt, cur *Labeonem* voluiſſe Jabolenus meminit, pro periculo partum ei relinquendum fore, *l. penult. §. mancipia, ff. ſolu. matrim. l. ſi 4 mancipia ff. de jur. dot.* nam etſi dos æſtimata fuerit, ut tamen vel ejus aut quantitatis recipiendæ facultas mulieri relinquatur, *legem Juliam* de fundo dotali ad eam pertinere reſcriptum eſt, *in l. 1. C. de fund. dotal.* quoniam æſtimatio talis dominium uxori non abſtulit, aliter atque ſi viri electio fuiſſet *l. plærumque §. fin. ff. de jur. dot.* Supereſt altera de 5 dotibus diſputatio, quæ explicatione indiget, An ſcilicet dotis fructus maritus conjugi donare poſſit, qua in re ſæpius reſponſum eſt non licere, *l. pro oneribus C. de jur. dot. l. ſi fructus C. de donat. int vir.* quia nulla ſit dos quæ matrimonio non ſerviat, *l. ſi pater, l. dotis fructus, ff. de jur. dot.* *adverſatur, l. de fructibus ff. de dona. int. vir. l. fructus, ff. de uſur.* quibus *Julianus & Ulpianus* ſcribunt & fructuum & uſurarum licitam eſſe inter conjuges donationem, *quod Accurſius & cæteri explicant*, ut rem dando fructus donare poſſit, hos vero ſolos non poſſit quod expreſſiſſimè literæ refragatur, in qua de fructuum donatione quæritur. Quocirca verum eſt quod dico, dotis fructus donari non poſſe, quia nulla dos eſt ſi fructus mariti non ſint, præterquàm ſi mulier ſeſe aluerit, quo caſu ille nihil ex dote repetit, *l. fructus C. de pact. conven. l. dotis ff. de jur. dot.* vel ſi convenerit ut eos quidem maritus percipiat, ſed eorum tantùm uſuris fruatur, illi in dotem convertantur, *l. ſi convenerit ff. 6 de pact. dotal.* aliarum quoque rerum quàm dotalium fructus donari inter conjuges poſſe non ambigitur, *l. ſi quis pro uxore, ff de dona. int. vir. l. ſi id quod §. fin. l. vir uſuras ff. eo.* quomodo accipiendam judico, *l. de fructibus ff. de dona. int. vir.* poſtquam & uſuræ concedi & donari poterunt, *lex annuo ff. de dona. int. vir. & uxor.*

Cap. 6.

1. *Species ex aliena materia conflata ad quem pertineat.*

Digitized by Google

2. *L. 6. §. de arbore & l. in rem, §. ſed & idem ff. de rei vend. explicatio.*
3. *Manus an re ipſa ſit præſtantior.*
4. *Nova inveſtigatio dominij ſpeciei conflatæ.*
5. *Præſens rei cujuſque ſtatus conſideratur.*

VETUS eſt noſtrorum diſputatio, dùm quærunt cujus ſit ſpecies ex aliena materia conflata, ut ab eo vindicetur. *Proculus & Nerva* ejus qui fecerit eſſe dicebant, quoniam res nova & ſpecies quæ nunquàm adhuc extiterit videatur, quam rationem *Ulpianus ex Pomponio reddidit*, 1 *in l. 5. §. idem ſcribit ff. de rei vend.* & hoc eſt quod idem exiſtimat mutata forma propè rei ſubſtantiam interimi *l. Julianus §. ſi quis rem ff. ad exhibend.* & *Marcellus* libro ſingulari reſponſorum non putat legatum vel fideicommiſſum durare cum id quod teſtamento dabatur in ſua ſpecie non permanſerit, quin omnino extinctum illud eſſe indicat *in l. Seja ab hærede ff. de aur. & argen. lega.* ideoque ſi ex meis tabulis navem feciſſes, tuam navem eſſe reſponſum eſt, quia cupreſſus non maneat, ſicut nec lana veſtimento facto, *l. lana, ff. de le. 3. l. ſed etſi §. 1. ff. de acq. rer. dom.* nam ut eleganter *Cajus lib. 7.* ad edictum ſcribit, *& ex Sabino & Pedio refert*, res abeſſe videntur etiam hæ quarum corpus durat, ſed forma mutata eſt, *l. mulieris §. 1. ff. de verb. ſignif.* ſicut in factum actio veteri materiæ domino neceſſaria ſit ad ejus æſtimationem conſequendam, *l. in rem §. item quæcunque ff. de rei vend. Sabinus tamen & Caſſius magis* naturalem rationem efficere putant, ut qui prioris materiæ dominus fuerit, idem ejus quoque quod ex eadem factum ſit, dominus eſſe debeat, quoniam ſine ea nulla potuiſſet ſpecies conflari, quæ eadem fermè ratio eſt cum illa quam Ulp. adfert, ideo eum qui ad reficiendam navem pecuniam credidit cæteris præferendum, quia hujus pecunia totius pignoris cauſam ſalvam fecerit, *l. interdum l. ſeq. ff. qui potio.* Sed & huc pertinet juris antiqui regula, quam Celſus in libris digeſt.

digeſt. memorat, meum eſſe quod ex re mea ſupereſt, cujus vendicandi jus habeo, *l. ſolum* §. *meum ff. de rei vend.* Et hæc fortaſſis *Minutij ſententia fuit quam Julianus notat*, in ea ſpecie qua voluit ipſe ſi quis ex aliena materia navem fecerit, vendicare licere, *l. Minutius ff. de rei ven.* eadem fuit Pauli ſententia, *in l. ſervum filij*, §. *ſi pocula ff. de leg. 1.* Quorum omnium diſſidentes ſententias ut componant reliqui, ſequuta eſt media ſententia exiſtimantium, ſi ſpecies ad materiam reduci poſſit, verius eſſe quod *Sabinus & Caſſius* cenſuerunt, ſi non poſſit, *Nervæ & Proculi* ſequendam eſſe ſententiam, *in l. adeo*, §. *cum quis ff. de acq. rer. domi.* eamque generalem regulam præſcribit *Paulus lib. 14. ad Sabinum*, *in l. in omnibus & l. ſeq. ff. eo.* quam etiam *Calliſtratus comprobat*, ſi ex ære meo, & argento tuo conflata ſpecies fuerit ut noſtra non ſit communis, quia ab artificibus ſeparari, & in priſtinam materiam reduci ſoleat, *in l. lacus*, §. *fin. ff. eo. quod idem Ulpianus ex Pomponio putat*, *in l. idem Pomponius* §. ſed ſi plumbum *ff. de rei vend.* & huc quoque refero quod legimus, ſi quis argentum legaverit, etiam illud quod factum eſt comprehendi, cum ſi marmor legatum eſſet, nihil prętur rudem materiam demonſtratum videri poſſet, quippe ea quæ talis naturæ ſint ut ſæpius in ſua redigi initia poſſint, ea materiæ potentiæ victa nunquàm vires ejus effugiunt, *l. quæſitum eſt* §. *illud ff. de leg. 3.* eadem quoque occaſio eſt cur *apud Paulum* lana legata veſtis quæ ex ea facta ſit nõ debeatur, ſed & materia legata navis aut armarium ex ea factum non vindicetur, maſſa autem legata ſyphi ex ea facti poſſint exigi, *l. lana. ff. de leg. 3. l. Quintus in 2. ff. de aur. & arg. leg.* quomodo etiam *Tribonianus* noſter hæc diſſidia componenda cenſuit in §. *ſi quis de rer. diviſ. lib. 2. inſtitu.* nam & in cæteris univerſam ſequutus eſt *Caij diſputationem*, *in l. adeò ff. de acq. rer. domin.* licet in pluribus diverſarum opinationum nobis centones reliquerit, veluti cũ de arbore quę in alieno ſolo radices egit vẽdicãda, *Vari & Nervæ ſentẽtiã refert*, *in l. 5.* §. *de arbore ff. de rei vẽd.* & de pictura in aliena tabula poſita, ut huic cedat illa quod ſine ea eſſe nõ

R 2 poſſit,

poſſit, in *l. in rem*, *§. ſed & id ff. eodem:* in hac cauſa quam agimus *Franciſcus Connanus* mediam illam conſiliantium ſententiam improbat, *lib. 3. comment. cap. 6.* & non alia ratione aliud alteri putat cedere, quàm quod tacita quadam lege datum ſit, ut potentiora imbecillioribus imperent, *quod ex Platone pluribus edocet.* Itaque putat ipſe plurimum intereſſe, nùm plus ſit in manu quàm in ipſa materia, ut minus majori cedat, quod tamen perpetuum non inveniri *Franc. Hotom.* animadvertit in commentariis inſtitut. & in libello cui Juriſc. nomen dedit, quoniam poteſt accidere ut par ſit artis atque materiæ æſtimatio: unde putat ipſe differre plurimum, an res talis ſit, quæ in pondere, numero & menſura verſetur, an vero certum corpus & ſpeciem definitam contineat, ut priore caſu quoniam res in genere functionem recipit, materiæ adhuc cenſeatur dominus, qui antea fuit, quoniam ſi tantundem ei præſtetur rem eandem habere videbitur. Sed obſcurius iſtud cuilibet rectè ſentienti videbitur, nec ſatis ſibi conſtare judicari poteſt, cùm enim de dominio ipſius ſpeciei factæ, & corporis conflati quæramus, vult ille in rebus fungibilibus tantundem domino dari poſſe, quo modo ejuſdem ſpeciei illum dominum eſſe putat, quod inter ſe pugnare videtur, nullus etiam eſt qui dubitet, quin vel æſtimatio ipſius ſpeciei factæ ſit materiæ domino rependenda, vel tantundem præſtandum, ſi functionem in genere ſuo recipiat, utroque tamen caſu ſpeciem apud artificem remanſuram negare non poſſumus, cum tamen de ipſius retentione & vindicatione tota ſit noſtra diſputatio. 4 *Ergo ſi à Juriſconſultorum & Triboniani* diſtinctione recedendum ſit, cogitabam aliquando an dici poſſit, plurimum intereſſe, nùm ex ſpeciei confectione prioris materiæ ſubſtantia & ὐσία immutetur, an vero eadem permaneat, ut in priore dicamus eum qui fecerit dominum eſſe: quoniam eadem res manſiſſe videri non poteſt, cùm nova quædam ſubſtantia facta fuerit, ut puta ſi ex melle & vino factum ſit mulſum, ex argento & auro electrum aut etiam æs conflatum, ex pluribus ungventis aut coactis

coactis odoribus medicamentum compoſitum, nihil enim in his verè ſuum dicere poteſt prior dominus, cùm nova quædam ὕλα iſtius ſpeciei eſſe videatur, *l. quicquid §. 1. ff. de acq. rer. dom. l. idem Pomponius §. ſed ſi plumbum ff. de rei vend. nam & idem corpus non eſſe Ulpianus exiſtimat, ſi materia ὕλα immutata fuerit, in l. in venditionibus, ff. de contrah. empt. & ex Proculo, Servio, & Labeone, Paulus reſpondit*, in quibus propria qualitas ſpectaretur, ſi quid additum erit, id toto credere, *l. ſed ſi meis §. 1. ff. de acq. rer. domin.* Aliter eſt igitur ſi ſubſtantia & rei ὕλα non immutetur, nam etſi meam lanam feceris purpuram, nihilominus meam eſſe ait Labeo, *d. l. ſed ſi meis §. 1. ff. de acq. rer. dom.* eademque ratione reſponſum eſt, ſi ex lana furtiva veſtimentum fiat, ſubſtantiam ſpectari, & furtum fieri *l. 4. §. ſi ex lana ff. de uſuca. & alibi Paulus ait*, ſi quis ex uvis meis muſtum fecerit, vel ex olivis oleum, vel ex lana veſtimentum, noſtrum eſſe quod ex re noſtra factum eſt, *in l. de eo §. ſi quis ff. ad exhib.* & hanc aliquando fuiſſe *Ulpiani ac Pomponii* ſententiam conjicere poſſumus ex *l. idem Pomponius §. 1. ff. de rei vend. & l. quicquid, §. 1. ff. de acq. rer. domin.* quæ alioquin cum *Cajo & Triboniano* pugnant implacabiliter, in *l. adeo §. voluntas duorum ff. de acquir. rer. domin. & §. ſi duorum de rer. diviſ.* Non putem itaque conſiderari nùm ad priorem formam reduci poſſit necnè, ſed novam ὕλαν, & qualitatem potius intueor, ut ex ea nova quædam res eſſe videatur, nec aliquid ex priſtina materia manſiſſe, cùm de præſenti ipſius operis dominio quærimus, in eóque magis illud quod eſt, quàm quod eſſe poſſit conſiderare debeat, ac præſentis ſtatus major habeatur ratio, quod & alibi ſæpius juris noſtri prudentes obſervant, in *l. inter ſtipulantem §. ſacram, ff. de verb. oblig. l. qui res §. aream ff. de ſolu.*

CAP. 7.

1. *Anpetitor accepta litis æſtimatione rem poſſit ea refuſa repetere.*

2. *Æſtimatio rei aliquando culpam plectit.*
3. *Petitor accepta æſtimatione ad quid poſſeſſori tenetur.*
4. *Quibus caſibus litis æſtimatio poſſeſſorem dominum non facit.*
5. *Quibus caſibus ceſſis actionibus qui ceſſit agere poſſit.*

QVÆRUNT interpretes, an ſi litis æſtimationem actor ab eo, à quo rem petebat exegerit, poſſit tamen ipſe reſtituta pecunia eandem repetere. *Reſpondet Accurſ.* quem alii ſequuntur malæ fidei poſſeſſorem & furem à quo res petita eſt, etiam litis æſtimatione ſoluta à cæteris diſtingvendum eſſe, ut ille quidem quandocunq; rem poſſideat domino petenti reſtituat, reliqui non ita cogantur, qui nunquam ex fraude & dolo ſuo obligati fuerint ſed culpa fortaſſis ob rem amiſſam eos aſtrinxerit. Cæterum huic reſponſo convenire non poteſt *quod ex lege Rhodia de jactu accepimus*, ſi res quæ jactæ ſunt apparuerint, & jam contributio facta ſit, eos qui ſolverint ex locato agere cum magiſtrato poſſe, ut is ex conducto experiatur, & jactarum mercium dominus id reddat quod exegerit *l. 2. §. fin. ff. ad leg. Rhod. de jact.* nullum enim eo caſu dolum ejus qui ſolverit, mercis dominus arguere poteſt qui tamen res ſuas, non item earum æſtimationem retinet. Amplius quoque fullonem & eum cui commodata res eſt, & ſimiles, non ex dolo tantum ſed & culpæ nomine conveniri poſſe non dubitatur, in his tamen actori licere rem ſuam refuſa æſtimatione retinere reſponſum eſt, *in l. 2. ff. de condict. ſine cauſ. l. in commodato §. fin. l. rem quæ ff. commod.* Quocirca non ſatis ſibi conſtans *Accurſius* alibi cenſuit, referre plurimùm an ex negotio geſto res à domino condicatur, ut ſi cauſa præceſſerit, veluti commodati, locati, aut depoſiti, an rei vendicatione experiatur, ut in hac ſola, litis æſtimatio reū efficiat dominium, ex perſonali judicio non utique, quia inquit ille cauſam ab ipſo actore habeat: Et hujus quidem opi-

nionis

Digitized by Google

nionis *Bartolus*, *Accurſium*. latius explicans rationem addidit, *in l.1. ff. de uſuc. pro empt.* quam alii nō improbant, quaſi in hoc in perſonam judicio, quo rem perſequimur, litis æſtimatione culpa vindicetur, nō etiam res uti in vendicatione æſtimetur. At vero ſi hæc vera ſunt, cur quæſo patiuntur ipſi dominium qui in perſonam egerit, & litis ęſtimationem exegerit, id quod accepit, rem eandem deſiderans reſtituere, cùm non ipſius ratione ſed culpæ nomine datum ſit? Præterea in eo loco 2 *quem ex lege Rhodia* de jactu ſupra retulim*, nulla ab ipſo qui litis æſtimationem præſtitit culpa conjici poteſt, ille tamen rem ſuā retinet, & ejus prætium ei qui dedit refundit. Porro eo fortaſſis nomine *motus Accurſius* illud reſpondit, quia nos alibi docuerit ipſe, eum qui ab aliquo cauſam habet, ſi vel ex eo quod dolo malo poſſidere deſierit litis æſtimationem domino præſtiterit, adhuc tamen ut ei actiones adverſus alterum cedantur petere non prohiberi, *l. in depoſiti ff. de re. jud.* licet aliter ſi tanquam nudus poſſeſſor & nullo contracto negotio, rei vendicatione conveniatur, *l. is qui dolo. ff. de rei vend.* Itaq; cum in eo dominus oneretur, in altero vult relevari, ut ei rem ſuam quādocunq; habere liceat, *l. eum qui ff. de jurejur.* Sed potius eadē ratione dicerem actorem poſt litis æſtimationē re petita privandū, quoniā ei qui obtulit actiones ſuas cedere cōpellatur, cui etiam cavere debuit per ſe nō fieri quo minus ei petitæ rei poſſeſſio tradatur, *l. hac ſi res ff. de rei vend.* nam & utilem vendicationem cedere cogitur, *l. ſi merces §. fullo. ff. loc.* 3 eo quod litis æſtimatio comparetur emptioni, *l. 3. ff. pro empt.* ut & uſucapiendi conditionem transferat, *l. 1. ff. eo.* & publicianam habeat, *l. ſi res §. 1. ff. de publ. in rem act.* quinimo ſtatim integrum dominium acquirat reus, quaſi eo prætio tranſegiſſe & decidiſſe videatur, *l. ejus rei ff. de rei vend.* Sed & magis illud expreſsū eſt, in eo ꝙ dicitur ſi propter res amotas mulier litis æſtimationē ſuſtulerit adverſus vendicantem maritū, vel ejus hæredem exceptionem habere, *l. ſi propter res ff. rer. amot.* quamvis alioquin de evictione petitor poſſeſſori, qui litem ſolvere quàm rem reſtituere maluit non teneatur, *l. & ex di-*

verſo,

Digitized by Google

verſo, §. *petitor*, *ff. de rei vendition. l. ſi ſervus* §. *cavere*, *ff. de condict. furt. l. ideoque ff. rer. amot.* ſibi enim debuit imputare qui rem domino non reddiderit, *l. ſi pro fundo C. de tranſ.*
4 Amplius quoque regulam explico ſi juſta transferendi dominii cauſa præceſſerit, veluti donationis, quæ demum pœnitentia revocetur, cujus nomine litis æſtimatio data ſit, tunc enim quaſi liberalitate firmata, magis rem perpetuo poſſeſſorem retenturum judico, nam & hoc caſu de evictione ei cavendum eſſe in ſimplum tamen, *Paulus exiſtimat*, quia ſemel petitor fundum poſſeſſoris eſſe voluerit, *l. ſi donatæ ff. de donat. int. vir.* Hoc autem quod dicimus poſt litis æſtimationem petitorem dominum eſſe deſiiſſe, nec aliquo demum caſu illum rem habiturum, variis modis interpretor. Primo ſi reus actoris voluntate poſſeſſionem nactus fuerit, aut aliqua cauſa præceſſerit ut in donatione diximus, vel quia adverſus alterum experiri reum patiatur ceſſis actionibus, veluti ſi ſola culpa poſſeſſoris arguatur, *l. ſi culpa ff. de rei vend.* Itaque cum ſi ob dolum litem ſolverit actiones, actor ei credere non compellatur, quod ſupra notavimus, nec ipſi ſuo nomine rem à poſſeſſore avocare licebit, *l. nec quaſi ff. de public. in rem act.* ut ex ea cauſa illam vendicet, quod *Accurſium* voluiſſe retulimus, ſed ſi demum à poſſeſſore novo titulo nanciſcatur, id ad quæſtionem noſtram non pertinet, ideoque vendicare illum poſſe non dubitatur, quoniam alia res eſt ut *Ulpianus* ait, *in l. ſi ad exhibendum ff. de except. rei jud.* Multo minus item locum habet, ſi reus actorem deceperit, & cùm rem poſſideat, apud ſe tamen non eſſe finxerit, ut litis præſtatione liberaretur, ut eſt in *l. ei qui* §. *fin. ff. de furt.* nam & alioquin mendaci poſſeſſionem auferre moris eſt, *l. fin. ff. de rei. vend.* Tertio ſi aliquo facto res in poteſtatem actoris venerit, in ejus fore electione putem, aut eam reo præſtare, aut quod ab eo accepit reddere, *l. in commodato* §. *fin. ff. comm. l. 2. ff. condict. fin. cauſ.* nam nec verum eſt petitoris voluntate rem alterum poſſidere, quod tamen exigunt, *in l. hæc ſi res, ff. de rei vend.* quin & ceſſis adhuc actionibus dominum agere poſſe cenſerem,

ſerem,ſi non hæc interceſſerint quæ notantur, in *l. 3. C. de nova.* ex quibus procuratorem in rem ſuam factum domino præferunt,quaſi rem occupaverit,in *l. procuratore ff. de procura.* Actor ergo adverſus reum qui litem ſolvit petitionem non habet,retentionem habet: æquum enim eſt reo præferri poſſidentem dominum,à quo cum hic peteret, manu quoque militari rem eſſet ablaturus, *l. qui reſtituere ff. de rei vend* Poſtremo ſi non ex poſſeſſione, ſed quaſi ex damno dato prætium rei ſuæ dominus habuerit, verum eſt eo ceſſante id ſolum quod acceptum eſt reſtituendum, *quod in lege Rhodia de* jactu patet,ex qua ſi contributio facta fuerit; res tamen manet domini,quam pro derelicto non habuit,ſed urgente neceſſitate perdere juſſus eſt. Itaque ſi hæc demum appareat, eam retinet,prætio refuſo quod acceperit, quia nec ejus acquirendæ gratia id reus appenderit, *l. 2. §. fin. ff. ad leg. Rho. de jactu.*

CAP. 8.

1. *An qui habet ſervitutem poſſit novum opus nunciare.*
2. *Explicata l. qui viam ff. de nov. oper. nuncia.*
3. *Uſusfructuarius an nunciet novum opus.*
4. *Explicata l. 1. ff. de remiſſ.*
5. *Plus juris dari realibus ſervitu. quàm perſonalibus.*

SExtus Pedius rectè cenſuit, triplicem eſſe cauſam novi operis nunciationis , naturalem , publicam,aut impoſititiam,cùm quis,poſtea quàm ſervitutem prædio ſuo impoſuit contra eam ſervitutem facit, *l. de pupillo §. & velle Sextus, ff. de nov. oper. nunci. l. non ſolum ff. eod.* Quod tamen *Julianus* im-

 pro-

probaſſe videtur, dùm ait eum qui viam habet ſi opus novum nunciaverit adverſus eum qui in via ædificat nihil agere, ſed ſervitutem vendicare non prohiberi, *l. qui viam, ff. eodem*, in quo loco explicando noſtri nec modum nec finem habent. Itaque quot homines tot illorum ſententias videre eſt, quæ ut lubens fatear, nunquàm animum expleverunt, non illud potiſſimum quod ſæpius approbant, ut qui ſervitutem habet non nunciet domino, alteri non impediatur, quoniam id manifeſtô repugnat ei *quod ex Padio ſtatim diximus.* Ergo putarem ipſe, ſi contra ſervitutem quid peccatum fuerit, eam fore vendicandam, iliusque jus probari oportere, quia non ſatis in aperto eſſe poterit, cum ſervitus ſit qualitas, conditio & prædij habitus, *l. qui fundum ff. quemad. ſervi. amit. l. quid aliud, ff. de verb. ſigni.* quocirca ejus jure interpellato petendum eſt, *l. rei. §. ſi quis l. ſicut §. ſed ſi quæritur. ff. ſi ſervi. vend.* ut tandem novum opus nunciari poſſit, cum de illo probatum fuerit, quoniam ei tantum qui in ſolo jus habeat, vel ad eum res pertinet, novi operis nunciatio conceditur, & de his ſolis quæ in ſolo fiunt, *l. 1. §. hoc autem §. nunc videamus §. juris noſtri ff. de nov. ope. nunciat.* Sed & hoc in ſervitutibus eſt expreſſum ne tergiverſemur, ut ſi eo loco per quem mihi iter debetur tu ædificaveris, poſſim inhibere opus tuum, ſi probavero jus mihi eſſe ire agere, *l. ſi eo loco ff. ſi ſervi. vend.* & hoc eſt *quod Ulpianus ait*, ſi ſervitus debeatur opus novum nunciare licere, *l. inter ff. urb. præd. & Pomponius* ſi inter plures de jure prædij controverſia ſit, eos & agere, & pro ſua quemq; parte novum opus nunciare poſſe, *l. in judicio, ff. fam. hercif.* 2 atque hic eſt judicio meo verus ſenſus *l. qui viam ff. de nov. oper. nuncia.* ut is cui debetur ſervitus nihil agat, ſi velit opus novum nunciare, ſed debere eum jus quod aſſerit vendicare, ut demũ nunciatio teneat, *l. ſciendum eſt ff. eod.* ejus exemplo cui uſusfructus in diem legatus fuerit, qui ante diem ſi agat, nihil agit, ut tamen cùm dies venerit petere non veretur, *l. 1. §. fin. ff. quand. dies uſusfr. leg. ced.* hæc vero in prædialibus ſervitutibus vera ſunt, 3 Uſusfructuarius novum opus nunciare non poteſt,

eſt,quia res ad eum non pertinet, nec in ſolo jus ipſius verſari creditur,nam nec minus res mea eſt,cujus uſusfructus alienus eſt,eaque ratio erit, *l. 1. §. fin. ff. de nov. oper. nuncia.* Ergo fructuario ſola poſſeſſoria interdicta dantur, *l. final. ff. uti poßid.* quia naturaliter poſſidet, *l. naturaliter, ff. de acquirend. poſſeſſ.* ſervitutem vendicare non poteſt, uſumfructum poteſt, *l. 1. ff. ſi uſusfruct. pet.* ubi *quoque Juliani* ſententia refertur, ut ſatis conſtet quod ex eo *Ulpianus refert*, fructuario vendicandarum ſervitutum jus eſſe, neceſſario cum ipſo uſufructu intelligi, ſecundum quod inquit *Ulpianus opus* novum 4 nunciare poterit, *l. 1. §. idem Juliano, ff. de remiſſ.* quia vendicatio hoc ei præſtabit,quod ejus interfuit opus novum factum non eſſe,ſic *enim Ulpianus* ſeipſum explicat,in *l. 1. §. fin. ff. de nov. oper. nuncia.* quia & harum actionum idem effectus eſt, *l. harum ff. ſi ſerv. vend.* Proinde nec adverſus dominum expreſſa nunciatio valeat, in quo tamen ob jus quod ipſe pati cogitur,pluſculum dubitationis erat,ſed prævaluit ratio quã diximus,quia nec potuit ſoli fructuario deberi ſervitus. Itaq; ſicut adverſus vicinum, ita adverſus dominum rectè agere non poteſt,jus ei non eſſe invito ſe altius ædificare, *l. 2. §. rectè ff. ſi ſervit. vend.* Sed uſumfructum petat,ſi hoc facto deterior fiet, *l. 2. ff. de nov. oper. nunci.* ut ſolo procuratorio nomine ex proprietatis jure nunciare; non prohibeatur, quod nõ habet difficultatem,nec abſurdũ eſt plus juris in his quæ ſolum contingunt,rerumq́; ſervitutibus, quàm perſonarum concedi, *l. ſervitutes, §. ſi ſublatum ff. urb. præd. l. ſi eo loco §. idem Julianus ff. ſi ſervi. vend l. 1. in princip. ff. ſi uſufr. pet.* Item alia eſt ſuperficiarij ratio,cui prætor in rem actionem utilem cauſa cognita pollicetur, *l. ſuperficiario, ff. de rei vend.* quocirca novum opus nunciabit,eodem modo quo in prędialibus ſervitutibus dixim⁹, quia & ipſarũ cauſa ei datur actio, *l. in provinciali §. fi. ff. de nov. oper. nunci.* creditori quoq;, cui pignoris nomine prædiũ tenetur,codẽ ordine permittendũ eſt de jure. i. de ſervitute novũ opus nunciare, *l. creditori. ff. de nov oper. nuncia.* nã ei ſervitutis

vendicatio non denegatur, *l. ei qui pignori. ff. de ſervit.* quod idem ſervandum *Julianus putat* in eo ad quem vectigalis fundus pertinet.

CAP. 9.

1. *SC. Vellejanum quando locum habeat.*
2. *Explicata l. 8. ff. ad Vellejan.*
3. *Subducta muliere principales debitores tenentur.*
4. *Conciliata l. 4. C. ad SC. Vell. cum l. fin. §. item ſi ff. eo.*
5. *Correi fidejuſſionis cum fœmina quatenus obligentur.*
6. *Explicata l. ſi paternam C. ad SC. Vell.*

SENATUS C. *Vellejano quod* temporibus D. *Claudij Velleo tutore & M. Sillano Coſſ.* rogatum eſt mulieribus quæ pro alio interceſſerint ſubvenitur, *l. 1. & 2. ff. ad SC. Vell. ut aut liberationem*, aut ipſum condicant quod ſolverint, *l. quamvis §. 1. ff. eo. l. qui exceptionem ff. de condict. ind.* nec obeſt quod repetitio nulla ſit ab eo qui ſuum recepit, quamvis 1 qui ſolverit nihil debeat, *l. repetitio, ff. de condict. indeb.* hæc enim definitio locum non habet in his, qui ſuo nomine, & cujuſdam obligationis obtentu præſtiterint, cum adverſus eam exceptione juvari poſſent, vel eadem creditorem agentem ſubmoneant, *l. 2. l. ſi paternam C. ad Vell.* aut deniq; replicatione obligationis per interceſſionem contractæ exceptionem tollant, *l. vir uxori, §. ſi mulier l. ſi. §. Item ff. eod. tit.* ſed eos tantum continet qui alieno nomine appenderint, à quibus negotiorum geſtorum actione repetere non vetantur, *l. ſolvendo ff. de negot. geſt.* interceſſionis autem verbo illud omne accipiendum eſt, quo alienas oblig. aut veteres vel novas in ſe mulier ſuſceperit,

l. fœmi-

Digitized by Google

l. fœminis C. eo. veteres quidem vel quia conſtituta fidejuſſione, mandato, vel pignore participaverit, *l. 4. C. eod.* & hoc poſtremum, non ſolum ſi rem ſuam pignori dederit, *l. 5. l. ſi ſine, l. 7. l. ſi ſciens, C. eo.* ſed & ſi eam quæ illi erat obligata, alteri nexui dari paſſa ſit, *l. vir uxori § ſi mulier ff. eo.* aut quia novatione quod ab alio debetur in ſe tranſtulerit, quod vel ſtipulatione ſimplici fieri ſolet, *l. 1. ff. de nov.* aut litis conteſtatione, ſi alterius debitorem in judicio defenderit, *l. 2. §. fin. ff. ad Vell.* vel ſi ſe delegari patiatur, *l. vir uxori, ff. ad Vell.* quia nihil debeat alienam videtur obligationem ſuſcipere, ideoq; quibus fidejuſſor exceptionibus, hiſdem uti poterit, *l. quas §. interdum ff. eod.* ſicuti cum deberet ſive intercederet pecuniam dederit, *l. debitrix ff. eo.* cùm enim ejus nondum diſſoluta ſit obligatio, interceſſionis nomine pecuniam dediſſe videbitur, *l. quamvis C. eod.* 1 nec adverſatur *Marcelli diſputatio in l. 8. ff. ad S C. Velle.* quem à *Juliano & cæteris* in hac re diſſenſiſſe *Accurſ.* & reliqui veteres exiſtimant. *Alij Marcellum* eo caſu loqui putant, quo mulier intellexerit, quia nihil debeat, ſe juvari *Vellejano* poſſe, quo modo S C. renunciaſſe credenda eſt, quæ creditorem decepit, *l. ſi decipiendi ff. eod.* ego rem totam ſic explico, ut plurimum intereſſe dicam an non debitrix mulier quæ delegabatur nullo modo debitrix fuerit, vel ex eo tantum non debeat, quia apud eum à quo delegata eſt interceſſerit, ut priore caſu ex eo videatur fidejubere quia delegatur, cum nihil aliud ſit cujus nomine ſe mulier aſtrinxerit, & in eo jus interceſſionis contineatur, *l. vir uxori ff. ad S C. Vell.* Altero cùm ex eo non ſit debitrix, quia apud eum à quo delegata eſt fidejuſſit, ſub delegatione interceſſio non continetur quoniam ut *Marcellus* ait tanquam debitrix, non etiam interceſſionis cauſa promiſit, itaq; ad priorem interceſſionem reſcindendam recurrendum eſt, ut vel liberatio, aut quod ſolutum eſt ab eo condicatur à quo delegata eſt, aliter atque ſi non fuerit delegata, ſed pro eo quoq; apud alterum interceſſerit, ejusq; obligationem receperit, duplex enim eſt interceſſio, & adverſus utramq; exceptione mulier uti poterit,

Digitized by Google

quia iterum interceſſit, nec refert utram malit tollere, *l. doli mali*, *ff. de nova.* eaque fuit *Juliani* ſententia, quam *Ulpianus refert* in *l. quamvis ff. ad SC. Vellejan.* quæ *Marcelli opinionem* non impugnat, ſed aliud ab eo omninò diverſum exprimit.

Sequitur Prætoris edictum perpetuum, *quo illud Senatuſc. Vellejano* additum eſt, ut ſi cùm eſſet creditor cum alio contracturus, callide ream mulierem *3* ſuſceperit, adhuc exceptione ſubmoveatur, *l. cum ad eas C. ad Senat. Vellejan. L. quamvis §. ſi cum eſſem ff. eo.* Item hoc eodem edicto adverſus debitores antiquos reſtituendæ obligationes ſunt, aut ſi novæ fuerint, inſtituentur, *l. 8. §. quoties §. ſi cum eſſem ff. eod.* ut hæredibus & in hæredes competant, quia rei perſecutionem habet, *l. haautem actiones ff.* eodem quemadmodum mulieris ſucceſſoribus *Vellejani Senatusconſulti* exceptio non denegatur, quia rei eſſe non perſonæ conſtat, *l. exceptiones ff. de except.* Porro quibuſdam caſibus locus *Vellejano* non eſt, quos *gl. enumerat in l. fin. C. ad SC. Vellejan.* alij alios adjungunt, ego illum tantum referam, in quo mihi aliquid à noſtris deſiderari videtur, quo verum effertur, mulierem poſſe liberaliter donare, diminuere, vel etiam alterius nomine ſolvere non vetari, *l. 1. l. quamvis C. ad Senatusconſult. Vellejan.* quoniam ejus aliquam eſſe obligationem neceſſe eſt ut adjuvetur, *l. ſed ſi ego ff. eod.* quocirca ſi prædia ſua major annis vigintiquinque vendiderit, & pro marito pecuniam ſolverit, deficit Senatuſconſulti auxilium, *l. 4. Senatusconſultum C. ad SC. Vellejan.* cum qua ex diametro pugnare videtur, *l. fin. in §. item ſi mulieri ff. eo.* Sed hos locos ita noſtri *4* omnes quos legerim componunt, ut plurimum intereſſe dicant, an ipſi creditori vendiderit fœmina, an alteri ut tandem creditori ſolveret: quod nihil eſt judicio meo, nec quicquam intereſſe puto cui vendat, cùm & creditori vendendo, ut in ſolutum accipiat plenè ac rectè ſoluiſſe videatur, nihil enim refert quantitatem appendat, an rem vel aliud quod ei creditor debeat in ſolutum habere patiatur, *l. pretij C.* de

de reſcind. vend. l. eum à quo C. de ſolut. nec caſus iſte videbitur ad Vellejanum pertinere, cùm nulla mulieris obligatio hac venditione, aut etiam prætij in ſolutum datione contracta, ſed ſola ipſius rei diminutio contineatur, *l. ſed ſi ego ff. ad S C. Vellejan.* Quocirca exiſtimo §. ſi mulieri altius repetendum eſſe, ex §. ſi mulier qui præcedit, in quo agitur de pignore à muliere alienæ obligationis cauſa dato, & quærit Juriſconſultus, an ſi creditor illud vendiderit, mulieri cum fructibus repetere liceat, quod putat, item ſi ipſi creditori mulier diſtraxerit, ut prætium habeat in ſolutum, quoniam hoc caſu præceſſit pignus, quo interceſſionem contineri negare non poſſumus, cujuſq; intuitu venditionem ſubſecutam eſſe conſtat liquidò, ideoq; reſcinditur hæc venditio, ſicuti ſi cùm fundum mulieris maritus pignori dediſſet, qui tandem pecuniã mutuam ſub hiſdem pignoribus acceperit, quam ſtatim mariti creditori appendat Senatusconſulto locus eſt, quamvis mulier principaliter creditori obligata ſit, quo caſu *debuit Vellejani auxilium ceſſare.* Sed illud eam habet rationem, quia mulier hoc mutuo pignoris dationem à marito contractam ratam habuiſſe creditur, vel ex eo quod ſtatim creditori mariti ſolvit, aut quia ſub hiſdem pignoribus mutuam pecuniam acceperit, *l. Seja §. fundum ff. ad Senatuſ. Vellejan.*

5 Cæterum mulieris exceptio non impedit, quo minus alij qui cum ea interceſſerint in ſolidum teneantur, *l. ſi Titius ff. de fidejuſſ. non obeſt, l. ſi paternam C. eod.* ubi cùm pro virilibus mulier, ſubduci videretur in id quod ſupereſt reliquos teneri, eo textu probari interpretes arbitrantur, quem ideo intelligunt, non ſi plures ſimpliciter fidejuſſerint, ſed ſi pariter & conjunctim ſine duorum reorum conſtitutione alienam obligationem ſuſceperint, quo modo ab initio partes viriles inter debitores fieri jure recipitur, ut nec alter alterius portionis nomine teneatur, *l. reos §. cum tabulis ff. de duob. reis.* At vero hæc explicatio nec verbis legis, nec juris rationi congruit, nam & in eo loco agitur de his, qui alienam obligationem in ſe receperunt, quod etiam fidejuſſione fieri

fieri dicitur, *l. aliquando l. tutore ff. ad Senatuscon. Vellejan. l. 1. l. ſi mulier l. fœminis C.* eodem & ita conſtat mulierem ab obligatione ſubduci, ut ejus perſona pro non ſcripto ſit, quin etiam ſtatim omnis cauſa creditori reſtituitur, ac ſi mulier non interveniſſet, *l. aliquando §. ſi ſub* conditione & *l. ſequent. ff. ad Senatusconſult. Vellejan.* Ideoq; omnia in reliquos tranſcribi neceſſarium eſt, cujuscunque naturæ ſit obligatio, & hoc eſt *quod Gordianus ait*, quamvis virilibus obligationibus mulieres 6 eximantur, maſculos in id quod ſe obligaverint teneri, & ſubducta fœminæ perſona in id etiam conveniri veterem debitorem, in quo conveniretur ſi mulier non interceſſiſſet, aut ſi mavis, in eo loco his obligationibus mulier eximi dicitur, quæ viriles ſunt, id eſt quæ virum deceant, quo ſenſu virilis opera dicitur, in *l. fœminæ ff. de edend. virile officium in l. 1. ff. de poſtul. virile munus, in l. 1. C. quando mul. tut. off. fung. poſſ.* & virilis obligationis *Vellejan.* Senatusconſultum meminit, in *l. 2. ff. ad S C. Velle.* Itaque ſubducta earum perſona reliquos in id quod ſe obligaverint teneri perinde ac ſi mulier non interveniſſet, quo modo ſi reſcriptum illud intelligamus, non oberit ei quod diximus in ſolidum alium teneri, qui cum fœmina alienam obligationem receperit, *l. ſi Titius ff. de fidejuſſ.*

CAP. 10.

1. *Conciliata l. parietem ff. urb. præd. cum l. ſi ædes ff. com. divid.*
2. *Interdictum uti poſſidetis ex quibus cauſis competat.*
3. *Jure conceſſo omnia ſine quibus haberi non poteſt. licent.*
4. *Explicata l. via. §. fin. ff. ruſt. præd.*
5. *Enodata l. Gaurus. ff. urb. præd.*

6. *In-*

Digitized by Google

6. *Intellectus l. uſusfructuarius* §. *ædificium ff. de uſufr.*

7. *Ejus rei, cujus nullus uſus eſt, fructus eſſe non poteſt.*

CAJUS *lib. ſeptimo* ad ædictum provinciale, parietem qui naturali ratione communis eſt, alterutri vicinorum demoliendi eum & reficiendi jus non eſt, quia non ſolus dominus eſt *Ulpianus libro ſeptuageſimo primo* ad ædictum, ſi ædes communes ſint aut paries communis, & eum reficere vel demolire, vel in eum immittere quid opus ſit, communis dividundi judicio erit agendum, aut interdicto uti poſſidetis experimur. Hæc inter ſe pugnare noſtri putant, quia primo jus reficiendi non eſſe dicatur altero ſi prohibeatur qui refecerit, communi dividundo aut interdicto uti poſſidetis experiri illum poſſe Ulpianus reſpondeat. Accurſius & cæteri ejuſdem ſcholæ authores, jure quidem ſervitutis neminem in re communi quippiam poſſe judicant, quia ſolus non ſit dominus, ſocietatis vero cauſa non prohiberi cenſent. Quod tamen Papinianus improbat ex Sabino, dum ait, in re communi unum ex dominis jure facere quicquam invito altero non poſſe, quia jure pari potior cauſa ſit prohibentis, *l. Sabinus ff. comm. divid.* Ergo ut rem totam habeamus, certum eſt in re communi quemlibet illud poſſe, quod alteri nõ noceat, quocirca parietem communem incruſtare licet, & in eo pretioſiſſimas picturas habere nemo vetatur: per contrarium fiſtulam junctam parieti communi, quæ aut ex caſtello aut ex cœlo aquam capit non jure haberi Proculus ait. Sed non prohiberi vicinum quo minus balneum, vel cameram ex figlino opere factam ſecundum communem parietem habeat, ſi modo rei communis refectionem non impediat, aut nullo ei damno ſit, itaque tubulos habere admotos ad parietem communem non poteſt, quòd per eos flamma torretur paries, *l. quidam in princip.* & §. 1. *fiſtulam ff. urb. præd.* Item in re communi

T

muni nemo dominorum jure ſervitutis neque facere quicquam invito altero poteſt, neque prohibere quo minus alter faciat, nulli enim res ſua ſervit, *l. in re commun. ff. eod.* Sed nec parietem communem alterutri vicinorum demoliendi, & eum reficiendi jus eſt, quia non ſolus dominus eſt, *l. parietem ff. urb. præd.* Unde ſi quis ſciens prudenſque rem communem eſſe, non illius ſolicitudine, quin ut totius loci dominium uſurparet ſolidam refectionem aggreſſus eſt, etiam ſuæ partis dominio privatur, *l. ſi is contra quem C. de ædif. priv.* At vero ſi teſtatò ſocius admonitus ceſſaverit, de damno infecto quidem ſibi caveri alter deſiderare non poteſt, *l. ſi ædibus ff. de damn. infect.* Sed vel communi dividundo agendum eſt, & in hoc judicium illud venit quod communi nomine vel jam actum, vel agi debuit, *l. in hoc judicium ff. comm. divid.* quicquam etiam ſocii culpa potuit amitti, aut damnum aliquod haberi, antequàm datum fuerit præcavetur, *l. etſi non omnes §. fin. l. ſi ſocius ſervi. l. ſi is. cum quo ff. comm. divid.* Amplius quoque uti poſſidetis interdictum eo nomine competit, *l. ſi ædes ff. comm. divid.* quoniam videtur poſſeſſionis a controverſiam facere qui prohibet me reficere, & qualiter velim uti mea poſſeſſione, *l. ſi duo §. hoc interdictum ff. uti poſſid. l. ſicut §. Ariſto ff. ſi ſervit. vendic.* Poteſt ſocius: præterea ædes communes poſt alterius ceſſationem, moram, & fruſtrationem reficere, recepturus pro parte quod impenderit cum uſuris centeſimis, aut ſocietatis, vel communis dividundi judicio, *l. ſi ædibus, ff. de damn. infect.* Ita ut ſi quo minus id fieret per ſocium ſtetiſſe conſtiterit, oratio *D. Marci* poſt quatuor menſes inſulæ dominium ei dederit qui refecit, *l. ſi ut proponis, C. de ædif. privat. l. cum duobus §. idem reſpondit ff. pro ſoc.* Illud denique omittendum non eſt idem communis dividundi judicium, uni ex ſociis adverſus cæteros ſi quid contra jus communionis moliantur competere, *l. Sabinus, ff. com. divid. l. an unus ff. ſi ſervit. vend.* Aut per prætorem illos rei ſuæ invicem conſulturos, plane non poterunt novum opus nunciare, *l. in provinciali ff. de nov. oper. nunciat.* Vel ſervitutis jure

Digitized by Google

jure negatoria experiri, *l. in re communi, ff. urb. præd.* Poſtremo propter publicam utilitatem receptum eſt, ſocio in fundum communem invito ſocio mortuum inferre quidem non licere, ſed ſi prohibeatur utiliter interdicto quo de jure dominii quæritur ager, *l. ſunt perſonæ ff. de relig.* Illudque interdictum de mortuo inferendo eſſe dicemus, quod veluti proprietatis cauſam continet, ut & alia quæ de locis ſacris & religioſis proponuntur, *l. 2. §. quædam ff. de interd.* 3 Altera definitio eſt in ſervitutibus, quæ luce & explicatione indiget, ea id continetur ut jure aliquo conceſſo, illa quoque permiſſa videantur, ſine quibus jus exerceri non poteſt, *l. 2. ff. de juriſdict. omn. judic. l. ſi iter ff. de ſervit. l. ſervitutes §. ſi domo ff. urb. præd.* quocirca ſi quis leget, ſed neceſſe eſt ut ſequatur eum aditus, ſive hæredis ſit vicinus fundus, aut hereditarius, vel quia duos fundos habens teſtator, alterius mihi uſumfructũ, alterum Titio leget, quo caſu Marcellus reſpondit, quẽadmodũ ſi in hæreditate eſſet fundus, per quem fructuario debet præſtari via ſecundum voluntatem defuncti videtur id exigere ab hærede, ita & in hac ſpecie non aliter eſſe concedendum legatario fũdum vendicare, niſi prius jus tranſeundi fructuario præſtet, *l. damnas §. fin. ff. de uſufr. leg.* Atque ideo verum eſt legatarium quidem perſonali obligatione non teneri, ſed hæredem ab eo redimere debere *l. ſervum filii §. fin. ff. de leg. 1.* & ex contrario recipitur, ſi uſusfructus in hæreditate remanſerit, hæredi per fundum legatum ipſo jure aditum deberi, *l. ſi fundum §. qui fundum ff. de leg. 1. l. teſtatrix ff. ſi ſervi. vend. l. Olimpico, ff. urb. præd.* *Addit Julianus* ex duobus fundis legatis, alteri ab altero impoſitum videri id quod utriuſque natura & conditio requirit, *l. 1. ff. de ſervit. leg.* Per alienas autem ædes acceſſum ad eam rem quæ legatur, ita demum hæredem præſtaturum 4 *Accurſius* indicat ſi patiantur proximi, *l. via §. fin. ff. ruſt. præd.* quia ſervitutem fundo deberi non obligatur, nec ſi uti optimus maximus legatus fuerit, *l. cum venderes l. in vendendo ff. de contrab. empt.* Ego illorum qui contrarium

 ſentiunt

ſentiunt opinionem ſequor, quia prorſus inutile alioquin negotium foret, cùm nec rem nec cauſam bonorum alio modo habere liceat: quocirca magis eſt ut illud debeatur, quod ad uſum rei ſufficit, non obeſt, *l. via* §. *fin. ff. ruſt. præd.* quia imo locus ille nobiſcum militat, cùm enim eo reſponſo contineatur, ſervitutem fundo debitam omnibus ejus partibus deberi, *addit Paulus*, ſi fundus cui ſervitus debetur certis regionibus inter plures dominos dividatur, quamvis omnibus partibus ſervitutis debeatur, tamen opus eſſe ut hi qui non proximas partes ſervienti fundo habebunt, tranſitum per reliquas partes habeant, jure diviſi, i. ut illud diviſionis jure ac communis dividundi judicio poſtulare ac retinere poſſint, quòd ſi ſcientes non fecerint, quaſi remiſiſſe ſervitutes videantur, ita demum uti ſolent ſi patiantur proximi, nam ſi ignorantes & imprudentes omiſiſſent, incerti conditione illos repetituros non dubitatur, *l. ſed etſi me putem* §. 1. *ff. de condict. ind.* Ergo adhuc ex illo loco vetus firmatur regula, addicto fundo ei neceſſariam ſervitutem conſtitutam videri, niſi remittatur, quo caſu levitatis & ſtultitiæ ſuæ pœnas luit qui remiſerit, ut ſola conſentientis voluntate nitatur. Item quod addunt in vendendo fundo non contineri viam, iter, aut actum, ſic acciperem, præterquam ſi omnino tota fundi utilitas & uſus his contineatur, nè alioquin deriſoria & inutilis maneat. 5 Hæc igitur cum ita ſint ut ad præcedentem diſputationem redeam, apparet verum eſſe, ſive uſus fructus tantum uni legatus fuerit, hæredem aditum præſtaturum, ſive cum alteri ædes, alteri aliarum uſum fructum legaverit, tantundem à legatario proprietatis deſideraſſe videri, quia ſine acceſſu nullum uſusfructus legatum eſt, aliter atque ſi à vicino luminibus fructuarii officiatur, nam in his omnibus *Marcellus reſpondit:* Si is qui binas ædes habet, alteras legaverit, ædes alteras hæres altius tollere nō vetatur, ſic ut obſcuret lumina legatarum ædium, idem quoque ſi ſolus ædium uſusfructus legetur, ex eodem auctore Paulus memorat, *in l. ſi is qui binas ff. de uſufr.* ſed & amplius idem dicendum eſt, ſi alteri-

alteri ædes, alteri aliarum uſumfructum legaverit, ut proprietatis legatarius, fructuarias obſcurare non prohibeatur, nec ſimile ſit itineris argumentum, quia ſine acceſſu nullum eſt uſufructus legatum, habitare autem poteſt & ædibus obſcuratis, illa quæ vera eſt explicatio *l. Gaurus ff. de ſervit. urb. præd.* ex qua & ſuperioribus perpetua eſt regula, ſervitute cõceſſa omnia neceſſaria conſtituta & impoſita videri, obſtat *l. uſufructuarius novum* §. *1. ff. de uſufr.* ubi ædificium incoatum *inquit Neratius* fructuarium conſummare non poſſe placet, etiam ſi eo loco aliter uti non poſſit. *Accurſius & vetuſtiores hunc locum explicant*, ut ejus ſingularis ſit ſpecies, quoniam ædificii conſummatione rei forma immutata, extingui, uſumfructum exiſtiment, *l. repeti* §. *rei ff. quib. mod. uſufr. vel uſu amit.* quod merito quidam improbant, quia ut eſt *apud Cajum ædificii* potius forma ex conſummatione contingit, quàm ut ea corrumpatur, *l. ſi is qui quadringenta* §. *fin. ff. ad leg. Falc.* At illi nihil melius adferunt, dùm putant apud *Neratium* frui quidem potuiſſe fructuarium, uti vero voluptatis fortaſſe nomine nequiviſſe, quaſi vero & uſus nomen pro fructu ſæpius non accipiatur, in ędificiis potiſſimum, quorum uſus fructuariam habitationem complectitur, *l. ſi habitatio ff. de uſu. & habit.* Itaque putant alii tenui principio incoatum ædificium quod magnæ extructionis futurum ſit, non poſſe conſummari, ſecus ſi ad primam contignationem elatum fuiſſet: *quod nullo modo Neratij ſententia quadrat*, à quo generaliter reſponſum eſt, incoatum ædificium perfici à fructuario non poſſe, ſed & ſtatim 7 ejus rei rationem addidit, quia nec ejus loci uſufructus relictus ſit, eaque juſta occaſio eſt cur in ea ſpecie conſummare non poſſit, cùm nullum in eo jus fruendi habeat, alioquin enim ſi areæ vel fundi uſusfructus debeatur, poſſe ibi caſam aut novum tugurium haberi conſtat, in quam, ſi hyems ingruerit, ſe fructuarius recipiat, *l. penult. ff. de uſufr. l. veluti ff. de ſervit. ruſt. præd.* multo magis ergo cœptum conſummare non vetabitur, ſed apud *Neratium* cùm loci non ſit uſufructus, mirum non eſt ſi fructuario attingere

T 3 non

Digitized by Google

non concedatur, ideo vero cœpti ædificii uſusfructus non eſt, quoniam ejus rei cujus nullus eſſe poteſt uſus, fructus conſtitui non videbitur, *l. ſtatus l. ſi infantis ff. de uſufr.* Itaque nullum eſt legatum ejus rei quæ commodum non contineat, maximè cùm fructuarius tueri quidem quod accepit poteſt, novum autem facere non poteſt, *l. uſusfructuarius ff. de uſufr.* quamobrem non eſt mirum ſi cœptum ædificium non conſumat, cùm nec ejus uſumfructum habeat, niſi hoc ſpecialiter adjectum ſit, ut utrumque ei liceat, *l. uſufructuar. 61. §. 1. ff. de uſufruct.*

SOLI DEO GLORIA.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITUM QVÆ HIS QVATUOR LIBRIS.

Variorum explicantur.

Ex Digeſto veteri.

L. Imperium de juriſd. omn. jud. lib. 1. cap. 1.
l. ſolet eod. ibidem
l. ſi pactus de pact. lib. 1. c. 2.
l. Veteribus de pact. l. 1. c. 3.
l. Non ſolum §. ſed interdum de procurato. lib. 2. c. 10.
l. cũ alicui de neg. geſt. l. 1. c. 10.
l. præterea de rei. vend. l. 2. c. 1.
l. Idem Pomponius §. de arbore. eod. lib. 4. c. 6.
l. in rem §. ſed & idem eod. ibidem.
l. Uſusfructuarius §. ædificium de uſufr. li. 4. c. 10.
l. Parietem urb. præd. ibidem.
l. Gaurus eod. ibidem.
l. Via §. fin. ruſt. præd. ibid.
l. fin. de cond. cauſ. dat. l. 1. c. 9.
l. in hac de cond. trit. l. 2. c. 8.
l. Si ut certo §. nunc videndum commod. li. 2. c. 9.
l. Quamvis §. 1. ad SC. Velleian. lib. 4. cap. 9.
l. fin. §. item ſi eod. ibid.
l. Pauli mand. lib. 2. cap. 6.
l. Si in emptione de cont. emt. lib. 1. cap. 3.
l. ſi ſerv. §. ſi dolia de act. emt. lib. 2. cap. 5.
l. Quoties de ædil. edict. ibid.
l. qui ſcit §. bonæ fide uſur. li. 2. ca. 1.
l. ſi qua §. adoptivæ de rit. nupt. lib. 4. cap. 3.
l. cũ dos §. ſi filia de pact. dot. l. 4. c. 4.

Ex Infortiato.

L. 2. §. 1. ſolu. matrim. li. 4. c. 4.
l. Magis puto §. 1. de reb. eor. qui ſub tut. lib. 2. cap. 6.
l. Heredes ſine partib. de hered. Inſtit. lib. 3. cap. 2.
l. ſed ſi plures §. idemque de vulgo lib. 3. cap. 4.
l. ſi duobus §. 1. de leg. 1. li. 3. ca. 2.
l. Senatus §. legatũ de leg. 1. li. 3. c. 5.
l. 3. de leg. 2. ibidem.
l. Mævio eod. lib. 3. cap. 3.
l. Mævius §. duorum eod. l. 4. c. 10.
l. qui quatuor §. cum teſtamento de leg. 3. lib. 3. cap. 6.
l. Uxori de uſufr. leg. l. 4. c. 3.
l. 1. de pen. legat. lib. 3. c. 7.
l. 3. §. fin. ad l. g. Falcid. ibid.
l. cum quo eod. lib. 3. cap. 8.
l. Si creditor eodem. ibidem.
l. pater §. 1. eod. ibidem.
l. ſi debitor. eod. ibid.
l. ſi in ratione §. ſi filio eod. l. 3. c. 9.
l. 2. Ad SC. Trebell. li. 3. c. 10.
l. 3. eod. ibidem.
l. ſi pemũ quand. dies le. 3. eod. l. 3. c. 7.

Digitized by Google

Ex Digeſto novo.

L. Qui viam de nov. oper nunciat. lib.4.cap.8.
l. In uſucapionib. de uſuc. l.4.c.1.
l. 2. §. ſi quis à pupillo pro empt. lib.2.cap.4.
l. In depoſiti de re jud. lib.4.c.7.
l. 1. de remiſſ. lib.4.cap.8.
l. In omnib. de act. & obl. l.4.c.1.
l. Quicquid §. fin. de verb. obl. lib.3.cap.5.
l. Ubi §. fin. eod. lib.2.cap.7.
l. cum Stichus de ſol. li.3.c.1.
l. 3. De accept. ibidem
l. Jam tamen §. penult. jud. ſol. lib.1.cap.8.
l. 2. de bon. eorum qui ant. ſent. mort. ſibi conſcive. li.4.c.2.
l. ejus §. 1. de jur. Fiſc. ibid.
l. penult. de var. & extraord. cogn. lib.1.cap.6.

Ex Codice.

Jubemus. §. ſcientes de ſacroſ. Eccl. lib.1.cap.5.
l. Ubi pactum de tranſact. li.1.c.4.
l. Invitus de procur. lib.2.c.7.
l. Curatori de neg. geſt. lib.3.c.2.
l. 1. De dol. lib.2.cap.6.
l. 1. De rei vendic. lib.2.ca.1.
l. Filiæ famil. herciſc. l.2.c.2
l. Filium quem eod. ibid.
l. Quiſquis ſi cert. petat. lib.2.cap.6.
l. 4. Ad SC. Vellei. li.4.c.9.
l. Si paternam eod. ibid.
l. Si ancillam de act. empt. lib.2.cap.3.
l. 3. De pact. int. empt. ibidem.
l. 1. ſolut. matrimo. lib.4.cap.5.
l. Adverſus de mag. conven. lib.1.cap.10.
l. Si donatione de collat. lib.2.cap.2.
l. Penult. ad leg. falcid. lib.3.cap.7.
l. 2. Quo quis ord. conven. lib.1.cap.10.

Ex Inſtitut.

§. 1. De ſatiſd. tut. li.3.c.2.
Rubr. de Excuſ. Tut. & cur. ibidem.
§. Si quis ex aliena de rer. diviſ. lib.4.c.6.
§. perficiũtur de dona. l.2.c.5.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

31
BIBLIOTECA